ISSN 0125-0957

รัฐสภาสาร

ปีที่ ๗๑ ฉบับที่ ๒ เดือนมีนาคม - เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๖

ที่ปรึกษา
นางพรพิศ เพชรเจริญ
นางสาวโสมอุษา บูรณะเหตุ
บรรณาธิการ
นางฑิฆัมพร กาญจโนภาศ
ผู้จัดการ
นางสิวาพร สุขเอียด
กองบรรณาธิการ
นางสาวอารีย์วรรณ พูลทรัพย์
นายพิษณุ จารีย์พันธ์
นางสาวจุฬีวรรณ เติมผล
นางสาวอรทัย แสนบุตร
นายก้องเกียรติ ผือโย
นางสาวนิธิมา ประเสริฐภักดี
นางสาวสหวรรณ เพ็ชรไทย
ฝ่ายศิลปกรรม
นายมานะ เรืองสอน
นายนิธิทัศน์ องค์อศิวชัย
นางสาวณัฐนันท์ วิชิตพงศ์เมธี
ฝ่ายธุรการ
นางสาวเสาวลักษณ์ ธนชัยอภิภัทร
นางสาวดลธี จุลนานนท์
นางสาวจริยาพร ดีกัลลา
นางสาวอาภรณ์ เนื่องเศรษฐ์
นางสาวสุรดา เซ็นพานิช
พิมพ์ที่
สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

รัฐสภาสาร

วัตถุประสงค์

เป็นวารสารเพื่อเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภาและอื่น ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

การส่งเรื่องลงรัฐสภาสาร

บรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร
กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
เลขที่ ๑๑๑๑ ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี
เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทร. ๐ ๒๒๔๒ ๕๙๐๐ ต่อ ๕๔๘๐-๒
e-mail: sapasarn2019@gmail.com
rattasapasarn@yahoo.com

การส่งบทความลงเผยแพร่ในวารสารรัฐสภาสาร จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยลงพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน การพิจารณาอนุมัติบทความที่นำมาลงพิมพ์ดำเนินการโดยกองบรรณาธิการ ทั้งนี้ บทความ ข้อความ ความคิดเห็น หรือข้อเขียนใดที่ปรากฏในวารสารเล่มนี้เป็นความเห็นส่วนตัว ไม่ผูกพันกับทางราชการแต่ประการใด

รัฐสภาสาร

บทบรรณาธิการ

ปัจจุบันนี้แม้ว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19) จะคลี่คลายลงไปมากแล้ว แต่วิกฤติครั้งสำคัญของมนุษยชาติในครั้งนี้ยังคงส่งผลกระทบอย่างต่อเนื่องแก่กลุ่มคนทุกกลุ่มในหลากหลายมิติ ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ไปจนถึงการเมือง ดังนั้น การฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศให้พลิกฟื้นกลับคืนมาเช่นเดิมจึงกลายเป็นภารกิจเร่งด่วนที่รัฐบาลของทุกประเทศต้องดำเนินการ หาไม่เช่นนั้นแล้วเสถียรภาพความมั่นคงของรัฐบาลในการบริหารประเทศย่อมสั่นคลอนอย่างแน่นอน ขณะเดียวกันประชาชนเองก็ยังคงต้องปฏิบัติตนตามมาตรการเฝ้าระวังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันการกลับมาระบาดครั้งใหม่ของโรคนี้ซึ่งมีการพัฒนาและกลายพันธุ์เป็นสายพันธุ์ใหม่ ๆ ที่มีความรุนแรงและการแพร่ระบาดที่รวดเร็วกว่าเดิม

รัฐสภาสารฉบับเดือนมีนาคม-เมษายนนี้ ขอนำเสนอบทความที่น่าสนใจ เรื่องแรกของฉบับนี้ **เรื่อง การต่อสู้ทางชนชั้น : ความหมายเก่าและความหมายใหม่กับอนาคตของการสร้างสรรค์สังคมโลก** ผู้เขียนได้วิพากษ์แนวคิด *“จิตสำนึกทางชนชั้น”* ของคาร์ล มาร์กซ์ ผู้ซึ่งนำเสนอแนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสต์เพื่อปฏิวัติสังคมนิยมสู่สังคมคอมมิวนิสต์ที่ผู้คนมีความเท่าเทียมกัน โดยมีความขัดแย้งทางชนชั้นระหว่างนายทุนและแรงงานเป็นแรงขับเคลื่อนในการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างรุนแรงและรวดเร็ว หากแต่บริบทสังคมในห้วงเวลานั้นและสภาวการณ์ในปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การเปลี่ยนแปลงสังคมโลกไปสู่สิ่งที่ดีกว่าจึงไม่ได้มีแต่ความขัดแย้งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ในความเป็นจริงที่ปรากฏภายใต้ความขัดแย้งก็ยังมีความร่วมมือเกิดขึ้นควบคู่กันได้ ทั้งนี้ เพื่อความอยู่รอดและการประสานผลประโยชน์ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ดังนั้น ความหมายใหม่ของจิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้นในบริบทสังคมปัจจุบันควรเป็นเช่นไร และควรจะมีแนวทางในการดำเนินการเพื่อจัดการความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อเปลี่ยนแปลงโลกตามจิตสำนึกใหม่อย่างไร สามารถติดตามหาคำตอบได้จากบทความนี้

บทความ เรื่อง แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา : มิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน มีการศึกษาวิเคราะห์สถานะและความสัมพันธ์ของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อมิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน รวมทั้งความกำกวมของบทบัญญัติระหว่างแนวทางการปฏิบัติและการต้องปฏิบัติตาม ตลอดจนการจัดทำประมวลจริยธรรมของสถาบันอุดมศึกษาในประเด็นที่มีความอ่อนไหวซึ่งอาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งภายในองค์กรและการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร นอกจากนี้ การเปิดเผยข้อมูลการรักษาความลับขององค์กร และการจัดการข้อร้องเรียนของสถาบันอุดมศึกษาภายใต้กลไกที่ส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลอย่างเป็นรูปธรรม ยังเป็นประเด็นที่ควรมีการพิจารณากันอย่างจริงจัง เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาอย่างแท้จริง

สำหรับ**บทความ เรื่อง ยูเครน : ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๗ ถึง ๑๙๙๑** กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับยูเครนบนพื้นฐานความขัดแย้งที่มีมาอย่างต่อเนื่องภายใต้การต่อสู้เรียกร้องเอกราชของชาวยูเครนเพื่อปลดแอกประเทศ การรุกรานยูเครนของรัสเซียโดยใช้กำลังทหารอย่างเต็มรูปแบบนับตั้งแต่วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ และยังคงดำเนินต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันจึงกลายเป็นประเด็นที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาร่วมกันของทั้งสองประเทศอย่างยาวนาน นับตั้งแต่การก่อตัวจากชนเผ่าในคริสต์ศตวรรษที่ ๙ จวบจนมีการปฏิวัติรัสเซียในปี ค.ศ. ๑๙๑๗ จนนำไปสู่การก่อตัวของสหภาพโซเวียตภายใต้การนำของรัฐบาลพรรคบอลเชวิค และล่มสลายไปอย่างย่อยยับในปี ค.ศ. ๑๙๙๑

บทความส่งท้ายเล่มสำหรับรัฐสภาสารฉบับนี้ ขอนำเสนอ**บทความ เรื่อง เกาหลีใต้ภายใต้นโยบายการบริหารประเทศของประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล** กล่าวถึงทิศทางและแนวนโยบายการบริหารประเทศของผู้นำเกาหลีใต้คนปัจจุบัน ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่งเพียง ๕ ปี โดยจะสิ้นสุดวาระลงในปี ๒๕๗๐ ท่ามกลางความขัดแย้งของสถานการณ์ทางการเมืองที่พรรคฝ่ายค้านครองเสียงข้างมากในสภาและปัญหานานัปการที่รอการแก้ไขจากรัฐบาลอย่างจริงจัง จะเห็นได้ว่า การดำเนินนโยบายของรัฐบาลเพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเมืองและผลักดันประเทศให้มีบทบาทนำในเวทีระหว่างประเทศ พร้อม ๆ กับแก้ไขปัญหาปากท้องของประชาชนให้อยู่ดีกินดี โดยเน้นย้ำในเรื่องการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ส่งเสริมเสรีภาพเพื่อทำให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี พร้อมร่วมมือและกระชับความสัมพันธ์กับนานาอารยประเทศที่ประสบความสำเร็จและล้ำหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้วยการเคารพในเสรีภาพและความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมและรักษาเสถียรภาพในคาบสมุทรเกาหลีให้เกิดความมั่นคง จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายความสามารถของรัฐบาลในการบริหารประเทศจนครบวาระ

ทางกองบรรณาธิการรัฐสภาสารหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความที่บรรจงคัดสรรมานี้จะก่อเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านอยู่บ้างไม่มากก็น้อย ยิ่งไปกว่านั้นหากจะช่วยกระตุ้นจิตสำนึกคนในสังคมให้เกิดการเรียนรู้ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างพินิจพิเคราะห์และมีเหตุมีผลบนพื้นฐานความเข้าใจซึ่งไร้อคติ พร้อมตั้งจิตมุ่งมั่นเพื่อสร้างสรรค์สังคมโลกที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งให้งดงามน่าอยู่ด้วยเมตตาธรรมและความสมานฉันท์ร่วมกันก็นับเป็นเรื่องที่น่ายินดียิ่ง แล้วกลับมาพบกับบทความที่น่าสนใจและสร้างเสริมปัญญาในการมองโลกแง่บวกได้อีกเช่นเคยในฉบับหน้า

กองบรรณาธิการ

รัฐสภาสาร

ปีที่ ๗๑ ฉบับที่ ๒ เดือนมีนาคม - เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๖
Vol. 71 No. 2 March - April 2023

การต่อสู้ทางชนชั้น : ความหมายเก่าและความหมายใหม่
กับอนาคตของการสร้างสรรค์สังคมโลก ๖
ดร.โชคชัย สุทธาเวศ

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา :
มิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ๕๒
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เกรียงไกร รอบรู้

ยูเครน : ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต
ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๗ ถึง ๑๙๙๑ ๙๒
รองศาสตราจารย์ ดร.ธโสธร ตู้ทองคำ

เกาหลีใต้ภายใต้นโยบายการบริหารประเทศ
ของประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล ๑๑๘
สมใจ ทองกุล
นิศาพร สุทธิมาร

การต่อสู้ทางชนชั้น : ความหมายเก่าและความหมายใหม่ กับอนาคตของการสร้างสรรค์สังคมโลก

ดร.โชคชัย สุทธาเวศ*

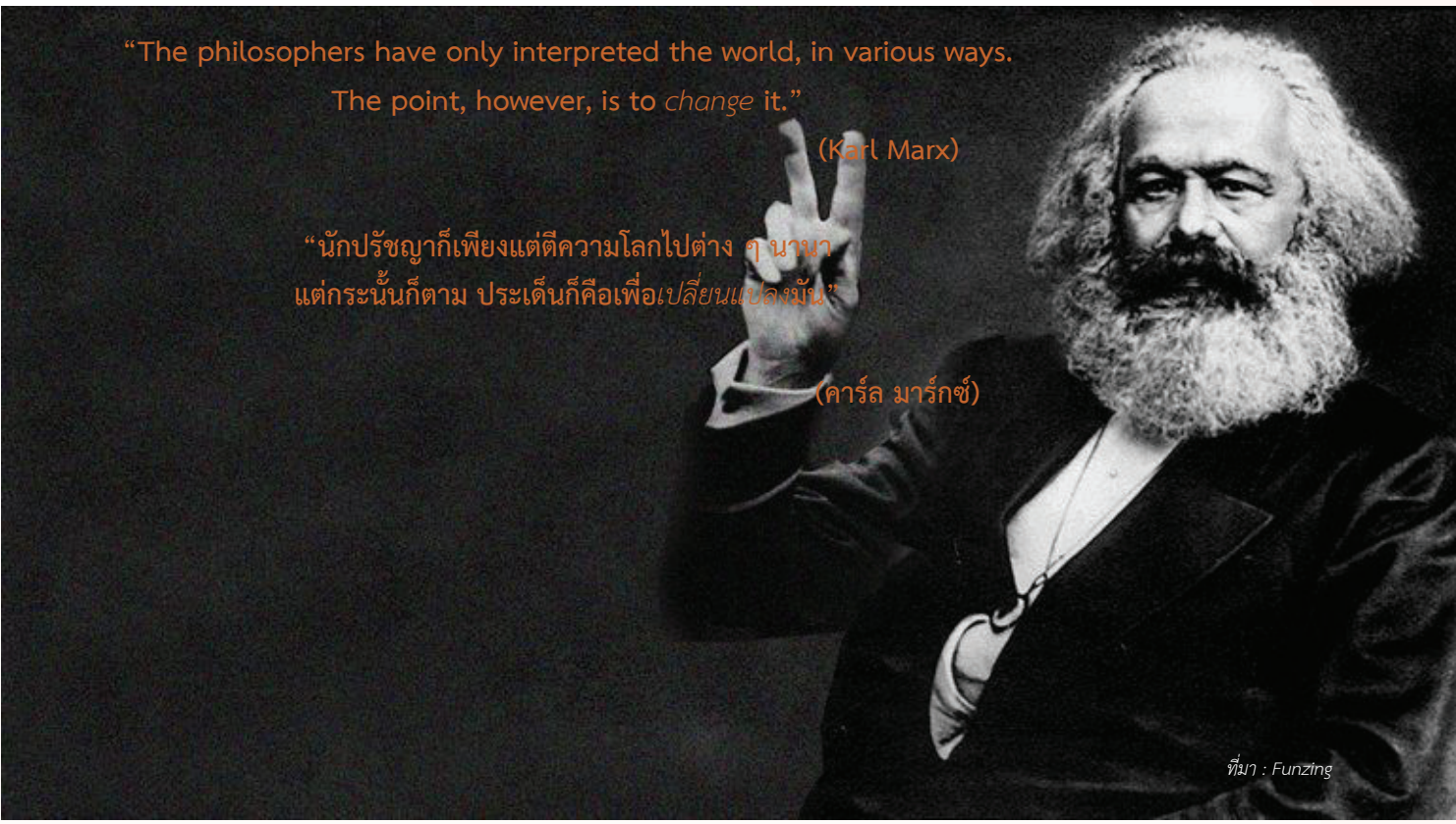

*นักวิชาการอิสระ อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และผู้ทรงคุณวุฒิทางการวิจัย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (อาทิ รัฐประศาสนศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์การเมือง นิติศาสตร์ แรงงานสัมพันธ์ สวัสดิการสังคม สหกรณ์ ศาสนา การพัฒนาระหว่างประเทศ ฯลฯ)

อนุสาวรีย์คาร์ล มาร์กซ์ เป็นศิลปะของคาร์ล มาร์กซ์ สูง ๗.๐๐ เมตร ตั้งอยู่ในเมืองเคมนิทซ์ (Chemnitz) ประเทศเยอรมนี ประติมากรรมขนาดใหญ่พร้อมฐาน สูง ๓๓ เมตร และหน้าประมาณ ๔.๐ ตัน บนหนึ่งด้านหลังอนุสาวรีย์ วลี "คนงานของโลก จงสามัคคีกัน!" (จากแถลงการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์) ถูกจารึกเป็นสี่ภาษาคือ ภาษาเยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย

ที่มา: https://jacobin.com.br/2023/01/karl-marx-a-cidade-do-ceo/

บทนำ

บทความชิ้นนี้มีขึ้นเพื่อร่วมรำลึกเชิงวิพากษ์ในวาระครบรอบ ๑๔๐ ปีของการจากไปของคาร์ล ไฮน์ริช มาร์กซ์ (Karl Heinrich Marx) นักปรัชญาวัตถุนิยมวิภาษวิธี นักเศรษฐศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ นักทฤษฎีการเมือง นักสังคมวิทยา นักหนังสือพิมพ์ และนักสังคมนิยมปฏิวัติชาวเยอรมันที่ได้ลาโลกนี้ไปหลังจากป่วยเรื้อรังด้วยโรคปอด เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

มาร์กซ์ได้สร้างผลงานความคิดการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิวัติสังคมนิยมสู่สังคมคอมมิวนิสต์อันสะเทือนเลื่อนโลก โดยเน้นการทำงานในยุโรปและบางช่วงก็ส่งข้อเขียนไปเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา ผลงานชิ้นสำคัญคือ แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ และหนังสือชื่อทุน (Das Kapital) เล่ม ๑, ๒ และ ๓ ความคิดและผลงานของเขาส่งผลต่อการนำไปประยุกต์ในประเทศต่าง ๆ เพื่อล้มล้างชนชั้นปกครองและสถาปนาสาธารณรัฐเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพในหลายประเทศได้สำเร็จ เช่น สหภาพโซเวียตรัสเซีย จีน คิวบา เกาหลีเหนือ เวียดนาม และลาว เป็นต้น ในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสงครามโลกครั้งที่สองระหว่างช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๘ - พ.ศ. ๒๕๒๓ ก็มีการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิวัติสังคมตามทฤษฎีมาร์กซิสต์โดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ค.ท.) แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

ข้าพเจ้าชื่นชมในผลงานของมาร์กซ์บางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ และจุดอ่อนของระบบทุนนิยม แต่ก็กังขากับข้อเสนอของเขาอีกหลายส่วน จึงประสงค์ที่จะเสนอความคิดในเชิงทฤษฎีใหม่ที่ข้าพเจ้าเชื่อว่าถูกต้องกว่าที่มาร์กซ์เสนอ ในบทความเน้นการนำเสนอถึงเรื่อง **“จิตสำนึกทางชนชั้น”** อันเป็นหัวใจสำคัญในทฤษฎีมาร์กซิสต์แห่งการปฏิวัติสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ โดยมีคำถามว่าความรู้ในการมองโลกมีอะไรบ้างที่จะใช้อธิบายความจริงโดยทั่วไปและการมองโลกแบบมาร์กซิสต์ คำถามต่อมาคือ ชนชั้น จิตสำนึกทางชนชั้น และการต่อสู้ทางชนชั้น คืออะไร และหากพินิจพิจารณาในเชิงวิพากษ์ และเพื่อประโยชน์แก่การเปลี่ยนแปลงสังคมโลกที่ต่างจากที่มาร์กซ์นำเสนอไว้นั้นแล้ว ความหมายใหม่ของจิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้นที่ควรเป็นเช่นไร และควรมีแนวทางการดำเนินการจัดการความสัมพันธ์ของคู่ตรงกันข้ามเพื่อเปลี่ยนแปลงโลกตามจิตสำนึกใหม่อย่างไร

ที่มา: https://www.wikiwand.com

ผู้เขียนมอบดอกไม้สีขาวให้มาร์กซ์หน้าหลุมฝังศพของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx’s Tomb) บริเวณสุสานไฮเกต (Highgate Cemetery) กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๑

ปรัชญาการมองความเป็นจริงของโลก

ข้อเขียนชิ้นนี้ ในทางภววิทยา (Ontology) และญาณวิทยา (Epistemology) ข้าพเจ้าอาศัยปรัชญาการมองโลก (Weltanschauung/Worldview) ของความรู้เพื่อช่วยอธิบายความจริงดังต่อไปนี้

๑) ปรัชญาความรู้แบบเหตุผลนิยม (Rationalism) ที่องค์ความรู้ได้มาด้วยกระบวนการ (และวิธีการ) และเนื้อหาสาระที่มีความเป็นเหตุเป็นผล ที่อาศัยความเป็นตรรกะพิสูจน์ให้เห็นจริงได้หรือไม่ สามารถพิสูจน์ได้ก็เป็นไปได้ ความรู้เช่นนี้มีคุณค่าในการกะเก็งความจริง แต่ก็อาจมีข้อท้าทายในความจริงแท้ เช่น ความรู้ในทางคณิตศาสตร์ จริยศาสตร์ ฟิสิกส์ และอภิปรัชญา

ความรู้เช่นนี้ต้องให้เครดิตกับนักปรัชญาต่อไปนี้ เช่น **René Descartes** ชาวฝรั่งเศส ผลงานเด่น คือ การครุ่นคิดเกี่ยวกับปรัชญาเบื้องแรก (Meditations on First Philosophy) (1641) ***เขากล่าวถึง “จิตและวัตถุ” (mind and matter) ว่าเป็นองค์ประกอบของสสาร (Substance) แต่แยกกันอยู่ และเห็นว่าการที่คนคิดได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล สะท้อนถึงการมีจิตสำนึกที่ไม่ถูกอำนาจครอบงำจากภายนอก หรือการสัมผัสที่ยังมีข้อน่ากังขาในความเป็นจริง และจิตของผู้คนเป็นสิ่งชี้ขาดความจริง โดยการครุ่นคิดสนับสนุนต่อความเป็นตัวของตัวเอง ดังที่ว่า “ฉันคิดฉันจึงมีอยู่” (I think therefore I am.) คือฉันเป็นตัวของฉันเอง ด้วยเพราะฉันคิดเป็นหรือคิดเองได้นั่นเอง***

๒) ปรัชญาความรู้แบบปฏิฐานนิยม ที่ว่าความรู้ที่ถูกต้องและใช้ประโยชน์ได้นอกจากมีความเป็นเหตุเป็นผลแล้ว ต้องสามารถพิสูจน์และสัมผัสได้จริง ปลอดจากค่านิยม และนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นสากล หลักการดังกล่าวนี้เรียกกันโดยรวมว่าปรัชญาประจักษ์นิยมในทางวิทยาศาสตร์ (Scientific-Logical Empiricism) หรืออีกชื่อหนึ่งที่ใกล้เคียงกันคือ ปรัชญาปฏิฐานนิยมในทางตรรกะ-วิทยาศาสตร์ (Scientific-Logical Positivism)

ปรัชญาความรู้ในมุมมองเช่นนี้ปฏิเสธปรัชญาแบบเหตุผลนิยม โดย **David Hume** นักปรัชญาชาวอังกฤษเป็นคนสำคัญที่ขยายความถึงความสมบูรณ์ของความรู้ ไม่เพียงอาศัยการพิจารณาความเป็นเหตุเป็นผล แต่ต้องอาศัยการประจักษ์นิยม (empiricism) อันเป็นการสนับสนุนว่าการปฏิบัติได้หรือประสบการณ์จริงสนับสนุนความรู้ที่ถูกต้อง ดูงานของ David (1971) เรื่อง An Inquiry Concerning Human Nature งานของ Immanuel Kant (1781/1999) ในงาน Critique of Pure Reason ก็เป็นอีกผู้หนึ่งในสมัยต่อมาที่สนับสนุนว่าการใช้เหตุผลแบบบริสุทธิ์ไม่เพียงพอต่อการยืนยันความเป็นจริงของความรู้ เพราะเหตุผลนิยมอาจกลายเป็นอุดมคตินิยม (Idealism) สมควรอาศัยอุดมคติในแบบที่ไม่ตายตัว แต่ในแบบที่ปรับประสานได้กับความจริงแบบประสบการณ์นิยมแห่งความเป็นจริง (transcendental idealism in accord with empirical realism) คือต้องอาศัยทั้งหลักเหตุผลนิยมและการสัมผัสคือมีประสบการณ์จริงประกอบกัน ***เขาเห็นว่าประสบการณ์ที่ไม่มีทฤษฎีรองรับก็เหมือนคนตาบอด แต่ทฤษฎีที่ปราศจากอธิบายด้วยประสบการณ์ก็เป็นเพียงการละเล่นทางปัญญา (Experience without theory is blind, but theory without experience is mere intellectual play.)*** เป็นต้น สำนักคิดเวียนนา (Vienna Circle) ระหว่าง

ค.ศ. ๑๙๒๔ - ค.ศ. ๑๙๓๖ (พ.ศ. ๒๔๖๗ – ๒๔๗๙) ก็พัฒนาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์จากปรัชญาความรู้แบบประจักษ์นิยมที่นำไปสู่ความก้าวหน้าของศาสตร์ แต่ก็ติดกับอยู่กับการพิสูจน์ทฤษฎีเป็นใหญ่ ดูเพิ่มเติมใน Hahn, H., Neurath, O., & Carnap, R. (1973). *The scientific conception of the world: The Vienna Circle*

๓) ปรัชญาความรู้แบบสรรค์สร้างนิยม (Constructivism) ที่ว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างคำอธิบายความเป็นจริงของโลกจากมุมมองของตน องค์ความรู้เช่นนี้ต้องอาศัยการให้เหตุผลเช่นกัน แต่เน้นการตีความ (Interpretative Science) สิ่งที่เห็นจึงไม่ปลอดจากค่านิยม และอุดมการณ์ของผู้สังเกตและตีความ ความรู้จะนำไปสู่การเห็นความจริงและมีคุณค่าเพียงใด ก็เมื่อมีการตีความว่าหลักการและวิธีการแห่งความรู้นั้นมีความหมายเช่นไร และมีประโยชน์อย่างไรในทางวิชาการและการปฏิบัติในสังคมที่มีบริบทแตกต่างกัน

ปรัชญาความรู้ในมุมมองเช่นนี้พัฒนาขึ้นในยุคหลังสมัยใหม่ (Post modernism) ต่อต้านการครอบงำของความรู้ดั้งเดิมที่เป็นแบบการอธิบายสังคมขนาดใหญ่ (Grand theory) โดยสนใจความรู้ที่หลากหลายและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น นักปรัชญาสายนี้ เช่น **Friedrich W. Nietzsche** ดู H. L. Mencken (1908). The Philosophy of Friedrich Nietzsche นักคิดอื่นที่เสนอความรู้ที่ให้ความสำคัญกับการตีความด้วย เช่น Max Weber ดังที่เขาเสนอในทางสังคมวิทยาว่า *“สังคมวิทยาเชิงตีความคือ การพยายามเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมจากมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ การพยายามสวมรองเท้าของคนอื่นและมองโลกตามที่พวกเขาเห็น”* ดูงานของ Max Weber. (1921). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology* เป็นต้น

๔) ปรัชญาความรู้แบบเหตุผล-วิพากษ์นิยม (Critical-Rationalism) ที่ว่าองค์ความรู้ต้องวิพากษ์วิจารณ์ มิใช่ต้องเชื่อตามทฤษฎีที่มีมาก่อนหน้าเสมอไป แต่ต้องวิจารณ์อย่างสมเหตุสมผล ให้เห็นคุณค่าหรือไม่มีคุณค่าของวิธีการและสาระในความรู้เดิม และจุดอ่อนจุดแข็งของความรู้เหล่านั้น เพื่อปรับปรุงทฤษฎีก่อนหน้าให้ถูกต้องที่สุด ฉะนั้นความรู้ผิดพลาดได้เสมอ (Falibility) จึงสมควรปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการเจริญเติบโตไปในจุดที่ถูกต้องและแตกกิ่งก้านสาขาออกไป

ปรัชญาความรู้ในมุมมองเช่นนี้ พัฒนาอย่างวิพากษ์ต่อปรัชญาความรู้ในอดีต โดยนักคิดเด่น ๆ ที่ไม่เห็นด้วยกับความคิดแบบปรัชญาปฏิฐานนิยมที่เน้นการพิสูจน์ทฤษฎี เช่น Karl Popper. (1959). *The Logic of Scientific Discovery*; Imre Lakatos. (1970). “Falsification and the methodology of scientific research programmes”, In: Lakatos, Musgrave eds. (1970) เป็นต้น

การใช้ประโยชน์จากการท่องโลกของความจริงจากปรัชญาเหล่านี้ ยังขึ้นอยู่กับสภาวะของสังคมโลกปัญหาของสังคม การมองและตีความของมนุษย์ที่แตกต่างกัน มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างและตีความความจริง (ใหม่) โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่เป็นผลของความสัมพันธ์ที่ประจักษ์มายืนยัน เช่น บางกลุ่มเห็นว่าเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมาร์กซิสต์เป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นและต้องไปให้สุดทาง (สุดโต่ง) คือ ล้มล้างชนชั้นนายทุนเพื่อให้ชนชั้นหมดไปในที่สุด โดยชนชั้นแรงงานและการนำโดยนักปฏิวัติสังคมนิยม แต่บางกลุ่มยืนยันเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบสังคมประชาธิปไตยที่ไม่เอาการต่อสู้ทางชนชั้นมาเป็นตัวตั้ง แต่เอาคุณภาพชีวิต

แรงงานเป็นเป้าหมายหลัก และใช้วิธีการร่วมมือระหว่างนายทุนและแรงงาน อันก็คือการสลายความเป็นชนชั้นกันตรงนั้น (เดินสายกลาง) และประสบการณ์ที่เป็นวัตถุพยานยืนยันข้อเท็จจริงในรอบ ๒๐๐ กว่าปีที่ผ่านมาหลังปฏิวัติอุตสาหกรรม ทั้งในสถานประกอบการ อุตสาหกรรม และประเทศ บ่งชี้แล้วว่าเศรษฐศาสตร์การเมืองและแรงงานสัมพันธ์แบบหลัง (สังคมประชาธิปไตย) ชนะแบบแรก (การปฏิวัติ/ล้มล้างทางชนชั้น) เพราะเกิดคุณค่าแก่แรงงานและพลโลกมากกว่า

การเข้าใจว่าด้วยจิตสำนึก ชนชั้น และจิตสำนึกทางชนชั้น

เราควรเข้าใจด้วยว่าจิตสำนึก ชนชั้น และจิตสำนึกทางชนชั้นคืออะไร

คำว่า *"จิตสำนึก"* มีการใช้กันในศาสตร์หลายสาขา เช่น ปรัชญา ฟิสิกส์ ศาสนา จิตวิทยา ชีววิทยา และสังคมวิทยา

ในทางปรัชญา *เอมมานูเอล คานท์ นำเสนอว่า โลกมีสองระดับ คือโลกที่เป็นจริง (noumenal world) กับโลกที่มนุษย์รับรู้ได้ (phenomenal world) ความจริงที่เรารับรู้ไม่ได้หรือไม่มีจิตสำนึกต่อสิ่งนั้นจึงไม่ได้หมายถึงว่ามันไม่มีอยู่*

ในทางฟิสิกส์ กฎทางกายภาพ โครงสร้าง และกระบวนการของการเป็นไปทางวัตถุสภาพในกาล-อวกาศ (Space-Time) เป็นอิสระจากจิตสำนึกของมนุษย์ นักฟิสิกส์สามารถอธิบายความจริงทางฟิสิกส์หรือกายภาพของโลกอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ได้โดยอาศัยคณิตศาสตร์ แต่ในขณะเดียวกันจิตสำนึกของมนุษย์ก็รับรู้สภาวะที่เป็นจริงของโลกได้อย่างจำกัด[๑]

ในทางชีววิทยาจิตสำนึกเกิดจากการทำงานประสานกันของเซลล์และใยประสาทในสมองจำนวนมากมายมหาศาล ก่อเกิดการประมวลผลในการรับรู้และเข้าใจสรรพสิ่ง จิตสำนึกของสัตว์และมนุษย์มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานภายใต้ร่างกายที่มีองค์ประกอบแบบง่ายไปสู่ซับซ้อน[๒]

ในทางจิตวิทยา จิตของมนุษย์แบ่งโดยพื้นฐานออกได้เป็น ๔ ระดับ คือ จิตเหนือสำนึก จิตสำนึก จิตใต้สำนึก และจิตไร้สำนึก โดยทั่วไปคนเราจะอาศัยจิตสำนึกในการรับรู้โลกและตัดสินใจผิดชอบชั่วดีในการดำรงชีพ ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ จะสะสมไปอยู่ในระดับจิตใต้สำนึกเพื่อการใช้ชีวิตอย่างเป็นอัตโนมัติโดยไม่ต้องไตร่ตรองทางปัญญา และมีจิตไร้สำนึกที่อาจเกิดขึ้นเมื่อคนเราเสียสติ แต่หากสามารถพัฒนาจิตไปใช้พื้นที่ของจิตเหนือสำนึกที่อยู่บนสุดได้ มนุษย์ก็จะมีพลังมหาศาลทางปัญญาและภูมิธรรมมากที่สุด

---

[๑] Asking a Theoretical Physicist About the Physics of Consciousness | Roger Penrose | EP 244, YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=Qi9ys2j1ncg&t=2790s (30-12-2022)

[๒] ดูประกอบ What is consciousness? ใน https://www.youtube.com/watch?v=ir8XITVmeY4 (15-1-2023)

อย่างไรก็ตามในความรู้ด้านภาษาสังคม (Sociolinguistic) ที่ให้ความสำคัญว่าภาษาที่ใช้กันถูกกำหนดโดยสังคมนั้น จิตสำนึกจึงมีทั้งข้อจำกัดในการแสดงออกเพราะข้อจำกัดด้านการใช้ภาษา[๓] ความรู้และการมองเห็นความเป็นจริงหรือเป็นไปของโลกแห่งสรรพสิ่ง สามารถตกอยู่ในเกมส์ของการใช้ภาษาในบรรดาผู้นำเสนอได้ แต่ในขณะเดียวกันจิตสำนึกก็มีความเป็นเสรีภาพในการตระหนักรู้ในประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ (Witgenstein, 1963 และ Kotchoubey, 2018)

ในทางศาสนา เรื่องจิตสำนึกเห็นทีต้องพิจารณาว่าเป็นศาสนาเทวนิยมที่บูชาพระผู้เป็นเจ้า เช่น ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม หรืออเทวนิยมที่ไม่บูชาพระผู้เป็นเจ้า เช่น พุทธศาสนา

ศาสนาที่เป็นเทวนิยม เช่น ศาสนาคริสต์ กล่าวถึงเรื่องทำนองจิตสำนึกไว้แบบกว้าง ๆ ที่ว่ามนุษย์เกิดมาเพราะพระเจ้าเป็นผู้สร้าง พระองค์จึงให้จิตสำนึกของมนุษย์มีขึ้นเพื่อผูกโยงและรับใช้พระจิตของพระผู้เป็นเจ้า โดยมีหัวใจ จิตใจ และจิตวิญญาณ เป็นหนึ่งเดียวกับพระจิตที่นำไปสู่การมีชีวิตเพื่อเป็นไปตามที่พระเจ้าต้องการ[๔] ฉะนั้น จิตสำนึกในแบบคริสต์จึงเป็นจิตสำนึกที่มนุษย์ไม่มีความเป็นอิสระในการรับรู้โลก และชะตากรรมอยู่ภายใต้เจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้า มาร์กซ์เห็นว่าศาสนาเป็นยาเสพติด และไม่เอาพระเจ้าจึงสอดคล้องกับการสร้างจิตสำนึกใหม่คือ จิตสำนึกทางชนชั้นที่อยู่นอกอำนาจของพระเจ้า

พุทธศาสนาซึ่งเป็นอเทวนิยมมองว่ามนุษย์เป็นส่วนประกอบของธรรมชาติ คือ ธาตุสี่ อันได้แก่ ดิน น้ำ ลม และไฟ มนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และสามารถกำหนดชะตากรรมของตนเอง ไม่มีอำนาจที่เหนือกว่ามากำกับหรือควบคุม แต่กรรมและวิบากกรรมทำให้วิถีชีวิตเป็นไปตามปัจจัยเหตุและผลของกรรม คือ การกระทำในอดีตที่ส่งผลต่อปัจจุบัน และอนาคต

การกระทำต่าง ๆ เกิดจากจิตธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุธรรม ทำให้บุคคลและสังคมเป็นไปภายใต้กฎไตรลักษณ์ที่เป็นสากล คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา การกระทำอันเกิดจากกระบวนการทางจิตและผลผลิตของจิตของแต่ละบุคคลในการจัดการกับวัตถุธรรมหรือวัตถุสภาพทั้งปวง จำเป็นต้องเข้าใจเรื่องอภิธรรมที่ว่าด้วยความไม่เที่ยงของขันธ์ห้า อันจะทำให้เข้าใจกระบวนการเกิด-ดับทางจิต สภาวการณ์แบบจิตสำนึกเมื่อตรวจสอบกับอภิธรรม ก็คือ ปรากฏการณ์หนึ่งทางจิตใจในความเป็นตัวตนที่สร้างขึ้น

---

[๓] ลุดวิกส์ วิตเกนสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) นักปรัชญาคนสำคัญด้านการใช้ภาษา เคยตั้งข้อสังเกตว่า *“ข้อจำกัดในการใช้ภาษาของฉันหมายถึงข้อจำกัดของโลกของฉัน” (The limits of my language mean the limits of my world.)* (Wittgenstein, 1963; Section 5.6, emphasis in original, อ้างใน Boris Kotchoubey. “Human Consciousness: Where Is It From and What Is It for,” REVIEW article Front. Psychol, 23 April 2018, Sec. *Theoretical and Philosophical Psychology*, Vol. 9 - 2018 | https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00567

[๔] ดูประกอบใน Matthew 22:37; Hebrews 4:12; Psalm 103:1 อ้างถึงใน What is the human consciousness?, จาก https://www.gotquestions.org/human-consciousness.html (12-1-2023)

จากการทำงานของขันธ์ห้าของความเป็นมนุษย์ อันได้แก่ รูป (การปรากฏตัวของสิ่งสัมผัสภายนอกที่มาปะทะกับประสาทสัมผัสภายใน) เวทนา (การเสวยอารมณ์) สัญญา (การจำได้หมายรู้) สังขาร (การปรุงแต่ง) และวิญญาณ (การรับรู้) การกำกับกระบวนการเกิด-ดับทางจิตและเจตสิกอย่างเป็นธรรมชาติ ต้องอาศัยสิ่งที่เหนือกว่าจิตสำนึกที่ปรุงแต่งขึ้น นั่นก็คือ *“สติ”* หรือ *“สติสัมปชัญญะ”*[๕] เพราะจิตสำนึกอาจผิดเพี้ยน หากขาดสติสัมปชัญญะที่เป็นนายกำกับจิตใจมนุษย์ให้มีสัมมาทิฏฐิ อันจะนำไปสู่พฤติกรรมการดำรงชีวิตที่พ้นจากความเป็นตนหรือตัวกูของกูอย่างถูกต้องตามกฎธรรมชาติ เช่น ตามกฎสากลว่าด้วยไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และความจริงสูงสุดแบบอริยสัจสี่ คือ ทุกข์ สมุหทัย นิโรธ และมรรค (พระพรหมคุณาภรณ์, ๒๕๖๒, หน้า ๗๓-๓๙๕)

สติสัมปชัญญะนำไปสู่การมีปัญญาที่ปรับปรุงได้ พุทธศาสนายังสอนเรื่องปัญญาในเชิงกระบวนการ โดยแบ่งเป็นสามระดับ คือ ปริยัติปัญญา คือปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ ปฏิบัติปัญญา คือปัญญาอันเกิดจากการปฏิบัติ และปฏิเวธปัญญา คือปัญญาอันเป็นผลจากการเรียนรู้และการปฏิบัติ เป็นการรู้แจ้งแทงตลอด และดับกิเลสได้โดยสิ้นเชิง ปัญญาทั้งสามระดับย่อมพัฒนาไปได้ด้วยการมีสติสัมปชัญญะเพื่อทำให้เกิดสัมมาปัญญา คือปัญญาที่ถูกต้อง สามารถเกิดได้ ๓ ทาง คือ ๑) สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้จากผู้อื่น การได้ฟัง ได้อ่าน และสนทนาด้วย เป็นต้น ๒) จินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการได้ไตร่ตรองความเป็นเหตุเป็นผล และ ๓) ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการอบรมและปฏิบัติ (สมเด็จพระญาณสังวร, ๒๕๕๓, หน้า ๑-๑๑)

จิตสำนึกจึงปรับเปลี่ยนได้ตามพัฒนาการของปัญญา หากจิตสำนึกไม่ปรับเปลี่ยนเลย ก็ย่อมแสดงว่าบุคคลนั้นไปได้เพียงปัญญาระดับแรก แต่มีปัญหาในการพัฒนาทางปัญญาให้สูงขึ้นในแบบที่สองและสามของมนุษย์เสียแล้ว!

“ชนชั้น” คืออะไร?

การเข้าใจเรื่อง “ชนชั้น” (Class) จำเป็นต้องพิจารณาถึงนักคิดทางสังคมเกี่ยวกับความเป็นลำดับชั้นในสังคม นักคิดชาวฝรั่งเศสเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่มองสังคมว่ามีความเป็นลำดับชั้น เช่น Pierre Leroux (1832)[๖] ต่อมาคาร์ล มาร์กซ์ ร่วมมือกับฟรีดริค แองเกลส์ พัฒนาความคิดเรื่องนี้อย่างเป็นจริงเป็นจังมากขึ้น และเน้นถึงการดำรงอยู่ของสองชนชั้นในสังคมทุนนิยม คือ ชนชั้นกระฎุมพีและชนชั้นกรรมาชีพ

---

[๕] ภาษาอังกฤษคำว่า *“consciousness”* นอกจากจะแปลว่าจิตสำนึกแล้ว ยังแปลได้ว่าสติสัมปชัญญะ แต่คนจำนวนมากมักจะมองข้ามกันไป ทั้ง ๆ ที่สติสัมปชัญญะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างคุณลักษณะของจิตสำนึก คือการรับรู้ที่ใจมีต่อรูปหรือวัตถุหรือสภาวะแวดล้อมนอกตัวเราที่เรียกว่า *“มโน”* นั่นเอง การครองสติสัมปชัญญะโดยสมถะภาวนาและวิปัสสนาภาวนาจึงจำเป็นต้องใช้ประกอบกันในการจัดการคุณลักษณะและพัฒนาการของจิตสำนึก

[๖] ความคิดของ Leroux ในปี ค.ศ. ๑๘๓๒ เขาเห็นก่อนมาร์กซ์ว่าการมีทรัพย์สินส่วนบุคคลนำไปสู่การกดขี่ขูดรีดกรรมาชีพ งานของเขาได้รับการศึกษาโดย Bakunin โปรดดู Bakunin, Jack S. (September 1976). “Pierre Leroux on Democracy, Socialism, and the Enlightenment,” *Journal of the History of Ideas.* University of Pennsylvania Press. *37*(3): 455–474.

“ชนชั้น” และ “จิตสำนึกทางชนชั้น” คืออะไร?

มาร์กซ์จำแนกว่าในสังคมอุตสาหกรรมประกอบด้วยสามชนชั้นขนาดใหญ่ (Big/Great classes) ได้แก่ ชนชั้นแรงงานผู้เลี้ยงชีพด้วยค่าจ้าง (Wage labourers) ชนชั้นนายทุน (Capitalists) และชนชั้นเจ้าของที่ดิน (Land-owners) ความแตกต่างระหว่างชนชั้น เขาให้ดูจากแหล่งรายได้ที่ได้มา แรงงานมีรายได้จากค่าจ้างจากการทำงาน นายทุนมีรายได้จากกำไร ส่วนเจ้าของที่ดินมีรายได้จากค่าเช่า[๗]

ความคิดแบบมาร์กซิสต์นำเสนอว่าชนชั้นนายทุนหรือชนชั้นกลาง คือ ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (อาทิ ทุน ที่ดิน โรงงาน และเครื่องจักร) ชนชั้นแรงงานคือ ผู้ที่ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต แรงงานจึงอยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายทุน หากต้องการเอาชนะทุน ต้องมีจิตสำนึกทางชนชั้นของตนและล้มล้างทุน (นายทุนและระบบทุนนิยม) ให้หมดไป ความคิดเช่นนี้มาพร้อมกับวิธีการเอาชนะทุนด้วยการปฏิวัติและอาศัยการยึดอำนาจรัฐด้วยความรุนแรง

นักคิดทั้งสองคน คือ มาร์กซ์และเองเกลส์ สรุปว่าประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์เป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางชนชั้นระหว่างผู้กดขี่กับผู้ถูกกดขี่ เป็นวิถีประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่วัตถุนิยม (Historical materialism) เป็นตัวกำหนดจิตใจของผู้คน ดังคำกล่าวในแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ฉบับแรกที่เขียนเป็นภาษาเยอรมัน ตีพิมพ์เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๔๘ ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ (Marx and Engels, 1848) ภายใต้หัวข้อแรก “นายทุนและชาวกรรมาชีพ” (Bourgeois und Proletarier) ที่ว่า:

“ประวัติศาสตร์ของสังคมก่อนหน้าทั้งปวงคือ ประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางชนชั้น เสรีชนและทาส ขุนนางและสามัญชน คหบดีและข้าทาส ช่างฝีมือและลูกน้อง กล่าวโดยย่อ ผู้กดขี่และผู้ถูกกดขี่ดำเนินความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันและกันอย่างยืนยง ต่อสู้กันอย่างไม่ขาดตอน ซ่อนเร้นบ้าง เปิดกว้างบ้าง การต่อสู้แต่ละครั้งจบลงด้วยการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติทั่วทั้งสังคม หรือด้วยการสูญสลายไปของชนชั้นที่ต่อสู้กันนั้น”

ในแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ฉบับภาษาอังกฤษตีพิมพ์ ค.ศ. ๑๘๘๘ (พ.ศ. ๒๔๓๑) ซึ่งมาร์กซ์ลาโลกไปแล้วเมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๓ (ค.ศ. ๒๔๒๖) เองเกลส์ผู้ต้องเขียนคำนำคนเดียวต่างจากฉบับก่อนหน้าได้เพิ่มคำนิยามชาวกระฎุมพี (ชื่อเรียกนายทุนอีกชื่อหนึ่ง บางครั้งก็หมายถึงคนชั้นกลางผู้มั่งคั่งและ

---

[๗] ดูประกอบในหนังสือ Capital ฉบับที่ ๓ ของ Marx (1894/1999) บทที่ ๕๒ หน้าแรกสุด มาร์กซ์เขียนเรื่องชนชั้นไว้เพียงเกือบหนึ่งหน้าเท่านั้น หลังจากนั้น เองเกลส์เพื่อนรักของเขาก็ได้มาเขียนต่อเพราะมาร์กซ์เขียนหนังสือทุนฉบับที่ ๓ เล่มนี้ไม่จบ โดยเองเกลส์หมายเหตุว่าต้นฉบับฉีกขาด (Here the manuscript breaks off.) แล้วเขาก็เขียนต่อในหัวข้อที่ว่าด้วย “Supplement by Frederick Engels” (การเสริมโดยฟรีดริค เองเกลส์) อีก ๑๒ หน้า พูดถึง Law of Value and Rate of Profit (กฎแห่งมูลค่าและอัตรากำไร) และ The Stock Exchange (ตลาดหลักทรัพย์) โปรดอ่านเพิ่มใน Ralf Dahrendorf. (1959). *Class and Class Conflict in Industrial Society.* Stanford: Stanford University Press.

เป็นนายทุนผู้ประกอบการได้) และชาวกรรมาชีพ ดังนี้ *“ชาวกระฎุมพีหมายถึง ชนชั้นของนายทุนสมัยใหม่ เจ้าของปัจจัยการผลิตในสังคม และเป็นนายจ้างแรงงานที่หาเลี้ยงชีพด้วยค่าจ้าง ส่วนชาวกรรมาชีพหมายถึง ชนชั้นของแรงงานสมัยใหม่ที่หาเลี้ยงชีพด้วยค่าจ้าง ไม่มีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง ถูกลดทอนให้ขายกำลังแรงงานของตนเพื่อดำรงชีพ”*[๔] สภาพเช่นนี้แรงงานจึงกลายเป็นสินค้า

อย่างไรก็ตาม คำกล่าวที่ว่า *“การต่อสู้แต่ละครั้งจบลงด้วยการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติทั่วทั้งสังคม หรือด้วยการสูญสลายไปของชนชั้นที่ต่อสู้กันนั้น”* เป็นคำกล่าวที่มีข้อกังขา (จะอภิปรายถึงต่อไป)

มาร์กซ์และเองเกลส์เชื่อว่าสังคมเปลี่ยนไป ไม่ใช่เพราะผู้นำที่ยิ่งใหญ่ (Great man) แต่เป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของสังคม และในสภาวะสังคมทุนนิยมต่อหน้าในขณะนั้น ระบบทุนนิยมจะต้องล่มสลายไปในที่สุดตามแนววัตถุนิยมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ (Historical materialism) ที่มีหัวใจอยู่ที่วิถีการผลิตในทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ก่อนหน้าที่เปลี่ยนแปลงไป (Marx and Engels, 1848) ตั้งแต่ระบบสังคมทาส สู่สังคมศักดินา เปลี่ยนไปเป็นระบบทุนนิยมอย่างเป็นวิวัฒนาการ แต่มาร์กซ์ก็นำเสนอว่าเมื่อทุนนิยมพัฒนาถึงจุดวิกฤต เช่น การผลิตที่ล้นเกิน การใช้เทคโนโลยีที่เอาเปรียบแรงงาน การแปลกแยกของแรงงานที่มีต่อกระบวนการผลิตของโรงงาน การเอารัดเอาเปรียบและกดขี่ขูดรีดของนายทุนต่อแรงงานทั้งในด้านค่าจ้างและสภาพการทำงาน เป็นต้น ระบบทุนนิยมก็จะต้องล่มสลาย มาร์กซ์และเองเกลส์จึงขี่กระแสประวัติศาสตร์ที่ตนสรุปได้ เสมือนนักวิจัยปฏิบัติการทำการกระตุ้นเร่งเร้าแรงงานให้รวมตัวกันต่อสู้ ต่อต้านและล้มล้างระบบทุนนิยมด้วยการอาศัยจิตสำนึกทางชนชั้น เพื่อเป็นสื่อกลางทางจิตใจให้ชนชั้นกรรมาชีพหรือชาวแรงงานทั้งหลายสามัคคีกันปฏิวัติโค่นล้มระบบทุนนิยมและนายทุนเสียเลย/เสียเอง

การปฏิวัติโดยชนชั้นกรรมกรเพื่อล้มเลิกระบบทุนนิยมจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน แต่ไม่สามารถบอกได้เมื่อใด แต่หากเงื่อนไขประกอบพร้อม การปฏิวัติดังกล่าวก็จะเกิดขึ้นตามหลักวัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectical materialism)

ข้อที่น่ากังขาข้างต้นก็คือ หากเป็นไปตามประวัติศาสตร์ของสังคม ระบบทุนนิยมก็ย่อมวิวัฒนาการล่มสลายไปเป็นระบบอื่นโดยความขัดแย้งภายในระบบของตัวมันเองตามแห่งหนต่างบริบทแต่ละสังคมที่เข้าเงื่อนไขที่จะเป็นไปได้ แต่มาร์กซ์ได้อาศัยเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์โดยทั่วไปดังกล่าวนั้น ชี้นำให้ผู้ถูกกดขี่ต้องลงมือทำการปฏิวัติด้วยการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรง (เสียเลย) โดยเหล่านักสังคมนิยมเป็นผู้นำและแรงงานเป็นผู้ตาม ร่วมมือกันเร่งโค่นล้มระบบทุนที่กดขี่แรงงาน ดังข้อความในแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์หัวข้อที่ ๒ (นายทุนและชาวกรรมาชีพ) และหัวข้อที่ ๔ (ตำแหน่งของชาวคอมมิวนิสต์ในความสัมพันธ์กับพรรคฝ่ายค้านทั้งหลาย) ที่ว่า:

---

[๔] *“By bourgeoisie is meant the class of modern capitalists, owners of the means of social production and employers of wage labour. By proletariat, the class of modern wage labourers who, having no means of production of their own, are reduced to selling their labour power in order to live.”* [Engels, 1888, English edition]

“จุดมุ่งหมายในขั้นต่อไปของชาวคอมมิวนิสต์นั้น ก็เหมือนกับของพรรคกรรมาชีพอื่น ๆ ทั้งหลายที่มีอยู่: การก่อตัวของชนชั้นกรรมาชีพ การล้มล้างการปกครองของชนชั้นนายทุน การมีชัยต่ออำนาจทางการเมืองโดยชนชั้นกรรมาชีพ”[๙]

และ

“เราเห็นจากข้างต้นแล้วว่าก้าวแรกในการปฏิวัติของกรรมกรคือ การยกระดับชาวกรรมาชีพไปสู่ชนชั้นปกครอง ก็คือการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

ชนชั้นกรรมาชีพจะใช้การปกครองทางการเมืองของตนเพื่อแย่งเอาทุนทั้งหมด เครื่องมือการผลิตทั้งหมดจากชนชั้นนายทุนให้อยู่ในมือของรัฐทีละขั้น ๆ อันหมายถึงว่าเป็นรัฐของชนชั้นปกครองที่ได้รวมตัวชาวกรรมาชีพเพื่อเข้าสู่ศูนย์กลางร่วมกัน และเพื่อเพิ่มกำลังการผลิตจำนวนมหาศาลโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้”[๑๐]

และ

“ในระหว่างพัฒนาการแห่งการทำให้ความแตกต่างทางชนชั้นสูญสลายไป และการผลิตทั้งหมดกระจุกตัวอยู่ในมือของเหล่าบุคคลที่เข้าสมาคมกัน ลักษณะทางการเมืองแห่งความรุนแรงที่เปิดกว้างก็จะสูญเสียไป ความรุนแรงทางการเมืองในความหมายที่แท้จริง ก็คือความรุนแรงที่จัดให้มีขึ้นโดยชนชั้นหนึ่งเพื่อกดขี่อีกกลุ่มหนึ่ง เมื่อชาวกรรมาชีพจำเป็นต้องรวมตัวกันเป็นชนชั้นในการต่อสู้กับชนชั้นนายทุน

---

[๙]จากต้นฉบับภาษาเยอรมันที่ว่า: *“Der nächste Zweck der Kommunisten ist derselbe wie der aller übrigen proletarischen Parteien: Bildung des Proletariats zur Klasse, Sturz der Bourgeoisieherrschaft, Eroberung der politischen Macht durch das Proletariat.” Marx, Karl; Engels, Friedrich: Manifest der Kommunistischen Partei. London, 1848.,* retrieved from https://www.deutschestextarchiv.de/book/view/marx_manifestws_1848?p=11 (20-1-2023)

[๑๐]Op. cit., p. 15, *“Wir sahen schon oben, daß der erste Schritt in der Arbeiter-Revolution die Erhebung des Proletariats zur herrschenden Klasse, die Erkämpfung der Demokratie ist. Das Proletariat wird seine politische Herrschaft dazu benutzen der Bourgeoisie nach und nach alles Kapital zu entreißen, alle Produktions-Instrumente in den Händen des Staats, d. h. des als herrschende Klasse organisirten Proletariats zu centralisiren und die Masse der Produktionskräfte möglichst rasch zu vermehren.”*

ด้วยการทำให้ตนเองเป็นชนชั้นปกครองที่อาศัยการปฏิวัติ และในฐานะที่เป็นชนชั้นปกครองที่ยกเลิกความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเก่าอย่างรุนแรง ก็ด้วยการยกเลิกความสัมพันธ์ทางการผลิตดังกล่าวนั้น มันก็จะเป็นการยกเลิกเงื่อนไขการดำรงอยู่ของการเป็นปรปักษ์กันทางชนชั้นของชนชั้นโดยทั่วไป และด้วยการอาศัยอำนาจการปกครองของตนในฐานะชนชั้น"

"ในการเข้าแทนที่สังคมชนชั้นกระฎุมพีเก่าด้วยชนชั้นของท่านทั้งหลาย และด้วยความเป็นปฏิปักษ์ทางชนชั้น ย่อมเชื่อมโยงถึงการเข้ามาเป็นสมาคมกัน โดยที่ในนั้น พัฒนาการอย่างเสรีของแต่ละคนจักเป็นเงื่อนไขเพื่อการพัฒนาอย่างเสรีของคนทั้งหมด"*[๑๑]

และ

"ชาวคอมมิวนิสต์รังเกียจที่จะปกปิดมุมมองและความตั้งใจของตน พวกเขาเหล่านั้นประกาศอย่างเปิดเผยว่าเป้าหมายของพวกตนสามารถบรรลุได้ก็โดยผ่านการล้มล้างอย่างรุนแรงของระเบียบสังคมก่อนหน้านี้ทั้งหมดเท่านั้น ขอให้ชนชั้นที่กำลังปกครองจงที่สั่นคลอนด้วยการปฏิวัติของชาวคอมมิวนิสต์ ชาวกรรมาชีพไม่มีอะไรในส่วนของตนที่จะสูญเสีย นอกจากโซ่ตรวนของตน พวกท่านทั้งหลายย่อมมีโลกที่จะชนะมาได้"[๑๒]

---

*คำว่า *"ท่านทั้งหลาย"* มาร์กซ์หมายถึงชาวกรรมาชีพ/ผู้ใช้แรงงาน

[๑๑]Op. cit., p. 16, "*Sind im Laufe der Entwicklung die Klassenunterschiede verschwunden, und ist alle Produktion in den Händen der associrten Individuen koncentrirt, so verliert die öffentliche Gewalt den politischen Charakter. Die politische Gewalt im eigentlichen Sinn ist die organisirte Gewalt einer Klasse zur Unterdrückung einer andern. Wenn das Proletariat im Kampfe gegen die Bourgeoisie sich nothwendig zur Klasse vereint, durch eine Revolution sich zur herrschenden Klasse macht, und als herrschende Klasse gewaltsam die alten Produktions-Verhältnisse aufhebt, so hebt es mit diesen Produktions-Verhältnissen die Existenz-Bedingungen des Klassengegensatzes der Klassen überhaupt, und damit seine eingene Herrschaft als Klasse auf."*

"An die Stelle der alten bürgerlichen Gesellschaft mit ihren Klassen und Klassen-Gegensätzen tritt eine Association, worin die freie Entwicklung eines Jeden, die Bedingung für die freie Entwicklung Aller ist."

[๑๒]"*Die Kommunisten verschmähen es, ihre Ansichten und Absichten zu verheimlichen. Sie erklären es offen, daß ihre Zwecke nur erreicht werden können durch den gewaltsamen Umsturz aller bisherigen Gesellschaftsordnung. Mögen die herrschenden Klassen vor einer Kommunistischen Revolution zittern. Die Proletarier haben nichts in ihr zu verlieren als ihre Ketten. Sie haben eine Welt zu gewinnen." Marx, Karl; Engels, Friedrich: Manifest der Kommunistischen Partei. London, 1848.*, retrived from https://www.deutschestextarchiv.de/book/view/marx_manifestws_1848?p=23 (20-1-2023)

> “ประชาธิปไตยที่สมัครใจในการให้ความร่วมมือกันและผูกโยงกับสันติภาพมีความมั่นคงกว่าประชาธิปไตยที่ได้มาโดยการปฏิวัติ หรือการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง”

การนำเสนอดังกล่าวเหล่านี้ ตอกย้ำถึงการที่มาร์กซ์วาดหวังสังคมคอมมิวนิสต์ในอนาคตที่ปราศจากชนชั้น แต่สังคมคอมมิวนิสต์ที่มาร์กซ์เสนอตามแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์นั้นมีความขัดแย้งหรือย้อนแย้งในตัวเอง (Paradox) คือ มาร์กซ์ประสงค์ให้ชาวกรรมาชีพต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในชั้นแรก แต่กลับกำหนดให้ใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงในการเปลี่ยนแปลงสังคมและล้มล้างระบบทุนนิยม คือสังคมที่ชนชั้นนายทุนเป็นผู้ปกครองเดิมต้องถูกทำให้สลายไปโดยชนชั้นผู้ถูกกดขี่ที่ช่วยกันยึดอำนาจรัฐและทำลายชนชั้นนายทุนผู้ปกครองเดิมและระบบเศรษฐกิจของชนชั้นของผู้ปกครองเดิมให้เหลือแต่ชนชั้นแรงงานเพียงชนชั้นเดียว ในระบบเศรษฐกิจที่แรงงานเป็นใหญ่ และในสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ที่เสมือนลวงตาว่าทุกคนอยู่ในระดับเดียวเสมอกันหมด - หรือไม่? เองเกลส์เองก็พัฒนาความคิดเรื่องการใช้กองกำลังทางทหารเพื่อสนับสนุนการปฏิวัติ โดยแย่งชิงความฝักใฝ่ของทหารที่รับใช้ชนชั้นนายทุนให้มีการสนับสนุนกรรมาชีพ รวมถึงการสร้างกองกำลังทางทหารในการทำปฏิวัติขึ้นเอง และต่อมาเลนิน ทรอตสกี และสตาลิน ก็ได้นำกลยุทธ์ทางการทหารเพื่อการปฏิวัติของเองเกลส์ไปใช้ โดยสร้างกองกำลังแนวหน้าที่เป็นนักปฏิวัติมืออาชีพ (Vanguard) งานเสนาธิการทางการทหารของพรรค (Cadre) และพัฒนากองทัพแดงของตนขึ้นมาเพื่อสู้กับชนชั้นปกครองเดิมภายใต้การปกครองของพระเจ้าซาร์ นิโคลัสที่สอง (Tsar Nicholas II) จนสามารถปฏิวัติและชนะสงครามคอมมิวนิสต์ (War communism) ในรัสเซียได้ในที่สุด (Winczewski, 2018 และ Engels’ Military Writings, 1887-1888)

แต่สังคมโลกในรอบสองถึงสามร้อยปีที่ผ่านมา ได้ประจักษ์แล้วว่า *ประชาธิปไตยที่สมัครใจในการให้ความร่วมมือกันและผูกโยงกับสันติภาพมีความมั่นคงกว่าประชาธิปไตยที่ได้มาโดยการปฏิวัติหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง* และทั้งมาร์กซ์และเองเกลส์เองก็นำเสนอว่าพัฒนาการของชนชั้นกรรมาชีพ

ต้องการการรวมตัวอย่างเสรีของแต่ละคน อันจักเป็นเงื่อนไขเพื่อการพัฒนาอย่างเสรีของคนทั้งหมด แต่ข้าพเจ้าเห็นว่า หากประชาธิปไตยรับใช้การเปลี่ยนแปลงที่รุนแรง ก็จะกลายเป็นเผด็จการประชาธิปไตยของชนชั้นกรรมาชีพที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยที่เสรีและสันติภาพเพื่อคนทั้งหมดนั่นเอง

หลังจากมาร์กซ์ลาโลกไปแล้ว เองเกลส์ประกาศในคำนำของแถลงการณ์ฉบับภาษาอังกฤษ ค.ศ. ๑๘๘๑ ที่เขาเขียนเพียงผู้เดียว (ดังที่กล่าวแล้ว) ว่า *"แต่แล้วแถลงการณ์ได้กลายเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ซึ่งเราไม่มีสิทธิ์แก้ไขอีกต่อไป"* (Engels, 1881)[๑๓] นี่คือสิ่งยืนยันว่าทฤษฎีการปฏิวัติทางชนชั้นของชาวคอมมิวนิสต์นั้นแก้ไขไม่ได้ จึงขัดกับปรัชญาของวิทยาศาสตร์แห่งความรู้แบบเหตุผล-ประจักษ์นิยมเชิงวิพากษ์ดังที่ข้าพเจ้านำเสนอในช่วงต้นนั้น

แถลงการณ์ดังกล่าวยังเป็นข้อเสนอที่ขัดแย้งในตัวเองว่า การเหลือแต่ชนชั้นแรงงานเพียงชนชั้นเดียว ก็หาใช่สังคมที่ปราศจากชนชั้นที่แท้จริงไม่ และไม่ใช่ *"การสูญสลายไปของชนชั้นที่ต่อสู้กันนั้น"* ด้วยเช่นกัน เพราะรัฐแบบเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพที่เหลือแต่ชนชั้นแรงงานนั้น ก็มิใช่สังคมที่เสมอภาค เพราะได้ก่อให้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นตามมาโดยอัตโนมัติ คือ ชนชั้นผู้ปกครอง เช่น พรรคคอมมิวนิสต์และเหล่าผู้ทำงานในระบบงานของรัฐหรือข้ารัฐการผู้มีอำนาจบังคับบัญชาสังคมกับประชาชนทั่วไปที่อยู่ภายใต้การปกครองอยู่ดี และการที่รัฐเช่นนี้จะค่อย ๆ สลายไปในที่สุด (Wither away) อันเกิดพร้อมกับการสลายไปทางชนชั้น ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้โดยวิธีและผลของการปฏิวัติสังคมแบบมาร์กซิสต์และเลนินนิสต์ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงสังคมแบบรุนแรงโดยพรรคคอมมิวนิสต์

ส่วนในเรื่อง *"จิตสำนึกทางชนชั้น" (Class consciousness)* มาร์กซ์ได้จัดตั้งแนวคิด "จิตสำนึกทางชนชั้น" ภายใต้การประกอบกิจการในระบบทุนนิยม นายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (Means of production) อันได้แก่ ทุน ที่ดิน เครื่องจักร และกำลังแรงงานที่นายทุนจ้างและควบคุมให้ทำงาน ส่วนแรงงานไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มีแต่กำลังแรงงาน (Labour power) ของตนที่ขายให้แก่นายทุนเพื่อแลกกับค่าจ้าง "จิตสำนึกทางชนชั้น" เป็นโลกทัศน์ของแรงงานเพื่อใช้ต่อกรกับอำนาจของนายทุน สรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้[๑๔]

---

[๑๓] *"But then, the Manifesto has become a historical document which we have no longer any right to alter."*, Frederick Engels. London, 30th January, 1888. *MANIFESTO of the Communist Party.*

[๑๔] การเข้าใจเรื่องชนชั้น จิตสำนึกทางชนชั้น และการต่อสู้ทางชนชั้นในแนวมาร์กซิสต์ จำเป็นต้องพิจารณาร่วมกันอย่างน้อยในงานสองชิ้นของคู่หูทั้งสองคือ คาร์ล มาร์กซ์ และฟรีดริค เองเกลส์ คือ Das Kapital (ทุน), Volume 3 (เล่ม ๓) (1894/1999), Chapter 52 และ The Communist Manifesto (แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์), (1848).

๑) จิตสำนึกทางชนชั้นของฝ่ายกรรมาชีพหรือแรงงานเป็นของคนชั้นล่าง คือกรรมกรหรือแรงงานที่ทำงานให้นายทุน ส่วนนายทุนก็มีจิตสำนึกของตน แต่เน้นการอธิบายผ่านคำว่าอุดมการณ์ชนชั้นนายทุน

๒) จิตสำนึกทางชนชั้นของฝ่ายแรงงานจะต้องบ่มเพาะให้เกิดขึ้น โดยชี้ให้แรงงานเห็นว่าเกิดขึ้นจากการกดขี่ขูดรีดของนายทุนที่มีต่อแรงงาน (อย่างไรบ้าง)

๓) จิตสำนึกทางชนชั้นของฝ่ายแรงงานมีสองระดับของพัฒนาการ คือ จิตสำนึกทางชนชั้นในตนเอง (Class in itself) อันเป็นจิตสำนึกขั้นต้น และพัฒนาไปสู่จิตสำนึกทางชนชั้นเพื่อตนเอง (Class for itself)

๔) จิตสำนึกทางชนชั้นของฝ่ายแรงงานเป็นส่วนประกอบของอุดมการณ์การล้มล้างชนชั้นนายทุน ที่ทำหน้าที่เป็นภาพลวงตาว่าเป็นความจริงในอนาคตที่ชาวชนชั้นแรงงานต้องไปให้ถึงตรงนั้น และ ณ ที่นั้นจะเป็นสังคมที่ปราศจากชนชั้น และรัฐจะสูญสลายไป

๕) ความคิดแบบอื่นที่ไม่ใช่จิตสำนึกทางชนชั้นของแรงงานถือว่าเป็นจิตสำนึกทางชนชั้นที่แปลกปลอม (False consciousness) เช่น อุดมการณ์ของชนชั้นนายทุนหรือที่เข้าข้างชนชั้นนายทุน

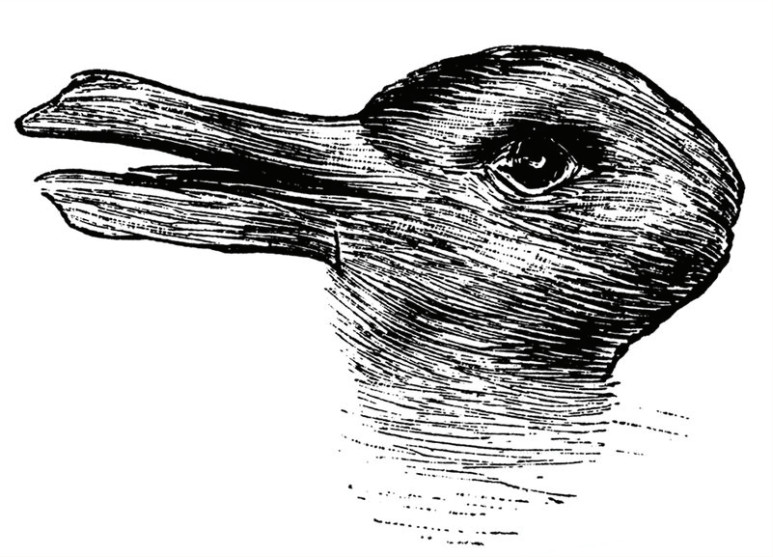
จิตสำนึกทางชนชั้นจึงหวังให้เกิดขึ้นมาเพื่อบ่มเพาะชาวแรงงานให้รวมตัวกันล้มล้างนายทุนเพื่อทำให้การกดขี่ขูดรีดให้หมดไป จิตสำนึกทางชนชั้นดังกล่าวเมื่อปลูกฝังหรือพัฒนาขึ้นแล้ว ตราบเท่าที่สงครามปฏิวัติและการรักษาการปฏิวัติถาวรหวังให้มีอยู่ตลอดไป ก็ย่อมต้องการจิตสำนึกเช่นนี้ให้มีลักษณะตายตัวไม่เปลี่ยนแปลง

แต่ตามมุมมองแบบพุทธทัศน์นั้น จิตสำนึกก็คือ จิตสังขารของการปรุงแต่งที่ใช้สร้างความเป็นตัวตนของผู้คน แต่มาร์กซ์ไม่ได้มีหลักวิชาการพัฒนาทางจิต เช่นที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อย่างลึกซึ้ง ฟรีดริค นิชเช่ (Friedrich Nietzsche) นักปรัชญาชาวเยอรมันอีกคนต่างหากที่เข้าใจเรื่อง Übermensch (Superman) แนวพุทธศาสนาว่า มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองไปสู่การตรัสรู้ อันแสดงว่ามีความสามารถเหนือมนุษย์ทั่วไปได้ โดยพระเจ้านั้นตายเสียแล้ว (คืออย่าไปพึ่งพระเจ้าเลย)

จิตสำนึกทางชนชั้นพัฒนาจากการเรียนรู้ถึงความแปลกแยก (Allienation) ที่กระบวนการผลิตในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมทำให้แรงงานสูญเสียอำนาจและความเป็นตัวของตัวเอง มาร์กซ์จึงประสงค์ให้กรรมาชีพหรือแรงงานล้มล้างระบบทุนนิยม และจะทำได้สำเร็จก็เมื่อแรงงานที่มีจิตสำนึกทางชนชั้นเช่นเดียวกัน อันจะนำไปสู่การรวมตัวและความสามัคคีในชนชั้นแรงงานเพื่อรบกับนายทุนอย่างมีพลัง

อย่างไรก็ตาม การอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม ในเรื่องทางจิตใจแล้ว นอกเหนือจากจิตสำนึกก็ยังมีเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา ศาสนา และวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้มีความหลากหลายและทำหน้าที่เชิงแผนที่ทางการคิดที่กำหนดพฤติกรรมผู้คนด้วยเช่นกัน และมีผลกระทบต่อการตั้งอยู่หรือปรับเปลี่ยนไปของจิตสำนึกใด ๆ ของสมาชิกในสังคมในสังกัดต่าง ๆ การพิจารณาจิตสำนึกจึงไม่พอ จำเป็นต้องพิจารณาระบบการคิดแบบอื่น ๆ ด้วย

จิตสำนึกชนชั้นแรงงานกับจิตสำนึกชนชั้นนายทุน : จิตสำนึกร่วมทางชนชั้น : เป็ดหรือกระต่าย?

ท่านผู้อ่านคงจะเคยเห็นภาพวาด “กระต่ายหรือเป็ด”

ภาพดังกล่าวเป็นภาพลวงตาที่บ่งบอกว่าจะเป็นแบบใดก็ได้หรือเป็นได้ทั้งสองอย่าง ขึ้นอยู่กับผู้มอง แต่ก็มีงานวิจัยที่น่าสนใจชิ้นหนึ่ง นำโดยริชาร์ด ไวส์แมน (Richard Wiseman) ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๔) ในวารสาร British Journal of Psychology (Wiseman et al., 2011) นำเสนอผลวิจัยว่าหากใครสามารถมองเห็นสัตว์ทั้งสองพร้อม ๆ กันได้ง่ายและในเวลาอันสั้น ก็จะเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์สูง แต่คนส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่มองเห็นเพียงเป็ด และคนส่วนน้อยมักจะมองเห็นเป็นกระต่าย

ภาพนั้นเป็น (นามรูป) คือรูปธรรมที่มองเห็นต่างกัน แต่หากเป็นการรับรู้ทางจิตธรรม และเมื่อเปรียบเทียบกับจิตสำนึกทางชนชั้น ก็เป็นไปได้ว่าในจิตมนุษย์ที่ยากแท้หยั่งถึงนี้ไม่ต่างกับความสัมพันธ์ระหว่างนายทาสและทาส (Master and slave) ในยุคสังคมทาสที่ฟรีดริค เฮเกล (Friedrich Hegel) นำเสนอว่าทั้งสองฝ่ายเรียนรู้กันและกัน ในขณะเดียวกันนายทาสพยายามควบคุมทาสไว้ให้ได้ตลอดไป แต่ทาสก็พยายามหาทางเป็นอิสระจากนายทาส

ในสังคมอุตสาหกรรม นายทาสเดิมในสังคมศักดินาพัฒนาไปเป็นนายทุน และทาสพัฒนาเป็นแรงงาน การมีปฏิสัมพันธ์อันเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างแรงงานกับทุนในการจรรโลงธุรกิจแต่ละวันหรือในสภาพการณ์ย่อยหนึ่งใดก็ตาม นายทุนย่อมมีอิทธิพลเหนือแรงงานในการใช้อำนาจที่เหนือกว่า และการจ่ายค่าตอบแทนกำหนดให้แรงงานต้องเชื่อฟัง นายทุนยังต้องปลูกฝัง หรือฝึกอบรมคนของตน ให้ทำงานตามที่ต้องการ แต่ความรู้และประสบการณ์ของแรงงานที่มีในทางปฏิบัติจริง ก็ทำให้นายทุนต้องรับฟังแรงงานด้วยว่าควรจะทำงานอย่างไรจึงประสบความสำเร็จที่ต้องการ

ฉะนั้นจึงย่อมมีจิตสำนึกที่เป็นไปได้ทั้งจิตสำนึกชนชั้นแรงงานและจิตสำนึกชนชั้นนายทุน (การแสวงประโยชน์จากปัจจัยการผลิตเพื่อทำกำไร) กำกับบทบาทของสองฝ่ายอยู่ด้วย กลายเป็นจิตสำนึกของแต่ละฝ่ายและจิตสำนึกร่วมทางชนชั้นที่แฝงฝังอยู่พร้อม ๆ กัน ผู้เขียนขอประมาณว่าอาจจะมีจิตสำนึกของแต่ละฝ่ายประมาณฝ่ายละ ๒๐ รวมเป็นร้อยละ ๔๐ และมีจิตสำนึกร่วม หรือความเข้าใจร่วม (Shared understanding) มากที่สุด คือ การมองและเข้าใจโลกร่วมกันอีก ร้อยละ ๖๐ (สำหรับการผลิตสินค้าและบริการให้แก่ผู้บริโภค การคำนึงถึงประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับ และการคำนึงถึงสังคมโดยรวม เป็นต้น) แต่สัดส่วนดังกล่าวนี้ย่อมเปลี่ยนแปลงไป เมื่อความเป็นตัวตนและอำนาจที่มีศักยภาพต่อการทำให้เป็นจริงตามเจตจำนงของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

ฉะนั้น ในระดับโลกียวิสัย การพยายามทำให้จิตสำนึกหนึ่งใดและฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสูญสลายหรือหมดพลังทางจิตสำนึกไป เหลือเฉพาะจิตสำนึกฝ่ายตนหรืออัตตาของตนเท่านั้นก็อาจเป็นไปได้โดยการปรุงแต่งของจิตและการกระทำการตามการปรุงแต่งของจิต หากกดดันแกมบังคับให้เป็นไปย่อมจะขัดกับธรรมชาติที่เป็นจริงของเจตจำนงเสรีที่คู่ตรงกันข้ามที่ต้องอิงอาศัยกันและกันแบบ *“ในเรามีเขา ในเขามีเรา”* เพื่อความอยู่รอดของผู้มีผลประโยชน์ได้เสียและความรุ่งเรืองในธุรกิจ

การปรับจิตสำนึกโดยสมัครใจทำได้โดยยกเอาจิตสำนึกร่วมขึ้นเป็นใหญ่ ดังเช่น ความเป็นนายทุนกลายเป็นนายทุนร่วมกันของเหล่าสมาชิกที่เข้าร่วมในองค์การแบบสหกรณ์ จิตสำนึกของผู้มีอำนาจจัดการ เช่น ฝ่ายผู้บริหาร ก็จะเข้ามาแทนที่จิตสำนึกแบบนายทุนเอกชน เป็นจิตสำนึกของฝ่ายจัดการที่แยกจากจิตสำนึกของสมาชิกและพนักงาน แต่ทั้งสองฝ่ายและสามฝ่ายก็ประสานงานกันให้มีจิตสำนึกร่วมเพื่อกิจการสหกรณ์ประสบความสำเร็จ หากไม่ใช่สหกรณ์ก็อาจเป็นกิจการของสังคมส่วนรวมแบบรัฐวิสาหกิจ และการคำนึงถึงผู้บริโภคมาก่อนประโยชน์ส่วนตนของธุรกิจเอกชนก็สมควรสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น

ข้ออภิปรายว่าด้วยความขัดแย้ง-ความร่วมมือและการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้น

ในส่วนที่จะนำเสนอต่อไปนี้ ข้าพเจ้าต้องการแสดงให้เห็นว่าสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไป ไม่ใช่เพราะความขัดแย้งเท่านั้น แต่เป็นทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือในสังคมมนุษย์

มาร์กซ์และเองเกลส์อ้างปรัชญาของฟรีดริค เฮเกล ผู้เป็นอาจารย์ ในเรื่องปรัชญาวิภาษวิธีของการเปลี่ยนแปลงสังคม หลักการสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นกระบวนการของบทเสนอ (Thesis) ปะทะกับบทแย้ง (Anti-thesis) และไปสู่บทสังเคราะห์ (Synthesis) ที่ส่วนที่ขัดแย้งถูกตีตกไป เหลือบทที่รวมเข้ากันได้เป็นบทสรุปและถูกนำไปใช้ (Hegel, 1816/2010 และ Hegel, 1830/2018) ภายใต้กระบวนการดังกล่าวจึงเกิดความเป็นเอกภาพของความคิดคู่ตรงกันข้าม (Unity of the oppositions) ที่นำไปสู่ความคิดใหม่อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ก็จะเกิดการท้าทายความคิดนั้นขึ้นใหม่อีก จนได้บทสรุปหรือสังเคราะห์ใหม่เสมอ เฮเกลจึงเรียกโดยรวม ๆ ว่าเป็นการปฏิเสธของการปฏิเสธ (negation of negation) ก่อนได้ข้อสรุปใหม่ และข้อสรุปใหม่มาจากการปฏิเสธสิ่งเดิมที่ขัดกันก่อนหน้า

แต่นั่นเป็นการขยายการอธิบายเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ความเป็นจริงอีกส่วนคือคือความเป็นเอกภาพของความเป็นเอกภาพ (unity of unity) อันเป็นส่วนหนึ่งของข้อสรุปที่ได้มาด้วย ลูกศิษย์ของเขาทั้งสองคือมาร์กซ์และเองเกลส์เห็นว่าความคิดของเฮเกลเป็นอุดมคติ จึงมุ่งไปสู่การแปลงหลักการไปสู่การปฏิบัติ และให้น้ำหนักไปที่ความขัดแย้งเป็นด้านหลัก คือการปฏิเสธสิ่งเดิมด้วยสิ่งใหม่ ทั้งสองรวมทั้งเลนินนักปฏิวัติรัสเซียอ้างว่าความเป็นเอกภาพของคู่ตรงกันข้ามเป็นเพียงสิ่งชั่วคราวมิใช่สิ่งถาวร แต่สิ่งถาวรคือความขัดแย้งที่ไม่สามารถปรองดองได้ ทั้งคู่ที่อยู่ตรงข้ามกันในเวทีประวัติศาสตร์ต้องล้มล้างต่อกันให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะฝ่ายทุนต้องสูญสิ้นไปจากการกระทำของฝ่ายแรงงานเสมอ

จิตสำนึกทางชนชั้นเป็นสิ่งที่คาร์ล มาร์กซ์ มโนวาดขึ้นมาเพื่อสร้างความเป็นอัตตาตัวตนให้แรงงานเพื่อรวมตัวกันสู้กับนายทุน ทั้ง ๆ ที่แรงงานในประเทศที่ประชาธิปไตยมั่นคง ร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งและสู้กับการเอารัดเอาเปรียบของนายทุน พอฟัดพอเหวี่ยงหรือชนะนายทุน หรือควบคุมระบบทุนนิยมไว้ได้ และขึ้นปกครองประเทศได้เป็นเวลาหลายสิบปี โดยไม่ต้องมีจิตสำนึกทางชนชั้นที่จะต่อกรกันและล้มล้างกันของทั้งสองฝ่ายก็มีให้เห็นตลอดมาแล้วในหลายประเทศ

แปลกพิกลไหม มาร์กซ์มโนเรื่องชนชั้นว่ามีจริง แล้วก็จบลงด้วยการบอกว่าให้ทำลายความมีอยู่ของชนชั้นที่ตนมโนขึ้นมานั้นลงเสีย มันช่างขัดแย้งในตนเองของมาร์กซ์หรือเปล่า? โดยในระหว่างทางนั้นจิตสำนึกทางชนชั้นของแรงงานจะต้องถูกปลุกเร้าและพัฒนาขึ้นมาให้ได้ เพื่อใช้ล้มล้างจิตสำนึกที่เป็นอื่นคือ จิตสำนึกนายทุน/จิตสำนึกชนชั้นกลาง หรือจิตสำนึกแปลกปลอมทั้งหลายที่ผิดจากที่มาร์กซ์นำเสนอเพื่อสร้างสังคมที่ปราศจากชนชั้นที่หล่อเลี้ยงด้วยจิตสำนึกทางชนชั้นในตนเอง (class in itself) มาก่อนโดยต่อมาต้องทำให้เป็นชนชั้นเพื่อตนเอง (class for itself) และเหลือเพียงชนชั้นเดียวคือ (เผด็จการ) ชนชั้นกรรมาชีพ!!?? เพื่อเคลื่อนตัวเข้าสู่สังคมคอมมิวนิสต์ในที่สุด ทั้ง ๆ ที่ความจริง 0+0 = 0 หรือ 1-1 = 0 แต่มาร์กซ์บอก 1-1 = 1

การเปลี่ยนแปลงของสังคม : ความขัดแย้งและความร่วมมือ

ในแวดวงวิชาการสังคมศาสตร์ การเป็นไปและการเปลี่ยนแปลงของสังคมสามารถอธิบายได้หลายทฤษฎี อย่างน้อยสามทฤษฎีสำคัญ คือ ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural–Functional Theory) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) และทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) (Giddens, 1987 และ Ritzer, 2010) ข้าพเจ้าเห็นว่าเราควรใช้ประโยชน์จากทฤษฎีเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ด้วย เพราะเชื่อว่าความรู้ที่ดีที่สุดคือความรู้ที่ได้จากความเป็นเอกภาพของความรู้ย่อย ๆ หรือจากทฤษฎีที่เห็นว่ามีความเป็นจริง มากบ้างน้อยบ้างในส่วนที่บูรณาการเข้ากันได้ แม้จะต่างมุมมองกันก็ตาม

สังคมดำเนินไปด้วยแต่ละองค์ประกอบย่อย มีโครงสร้างตามการจัดตั้งและหน้าที่แตกต่างกันไปแต่ก็แบบแบ่งงานกันทำ หากทุกกลไกทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ สังคมนั้นก็จะเจริญรุ่งเรือง แต่ทั้งนี้เป้าหมายร่วมและวิธีการดำเนินงานขององคาพยพทั้งหลายในมหภาคก็ต้องรับรองโดยกติการ่วมสูงสุดของรัฐ หรือ

รัฐธรรมนูญ และมีการจัดสรรอำนาจในสังคมระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ อย่างยุติธรรมเท่าที่ผู้คนในสังคมจะสามารถสร้างร่วมกันได้ ในระหว่างการร่วมมือกันเพื่อให้สังคมมีพัฒนาการ ก็ย่อมมีความขัดแย้งที่อาจต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมจากแบบเดิมเป็นแบบใหม่ ไม่ว่าจะตรงจุดเล็กหรือใหญ่ก็ตาม และในสังคมก็ย่อมจะมีการจัดการความขัดแย้งให้ลงตัวด้วยกลไกต่าง ๆ เพื่อประกันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม ทั้งด้วยการอาศัยปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของบุคคลในสังคมในระดับจุลภาค ก็สมควรสนับสนุนการดำรงอยู่และพัฒนาการสู่การเป็นอริยรัฐ

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่อาศัยความร่วมมือและขัดแย้งกันให้เป็นไปในแต่ละยุคสมัยของประวัติศาสตร์ วิกฤตการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตรงข้ามต่าง ๆ ในสังคมก็สามารถเกิดขึ้นได้อันเป็นธรรมดาโลก ความขัดแย้งอาจหมดไป หรือถูกกดทับไว้โดยผู้ปกครองที่มีอำนาจเหนือเพื่อทำให้ความร่วมมือดำเนินไป แต่ในอีกด้านหนึ่งหรือช่วงเวลาอื่น เมื่อพลังของความขัดแย้งมีสูง เพราะชุดความคิดของตัวกระทำที่ปะทะกันและเข้ากันไม่ได้ การทำลายล้างต่อกันบางส่วนหรือทั้งหมดจะเกิดขึ้น อาจโดยการพ่ายแพ้ในทางตรรกะและหรือโดยอำนาจของตัวกระทำ ความร่วมมือที่เคยมีก็อาจหมดไปหรือถูกกดทับไว้ แต่เมื่อใดที่สามารถลบล้างจุดแตกต่างที่เข้ากันไม่ได้ออกไปได้สำเร็จ และพบข้อสรุปร่วมหรือความเป็นเอกภาพที่สังเคราะห์ได้ของความคิดสองชุด (หรือในบางกรณีมีมากกว่าสองก็ตาม) ที่เข้ามาปะทะกันหรือสัมพันธ์กันโดยใช้ปัญญาร่วมกันอย่างรอบคอบและยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง จุดร่วมนั้นก็จะน่าเชื่อถือว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุดแก่ส่วนรวมที่จะนำไปใช้ในการทำงานในความร่วมมือหรือการเปลี่ยนแปลงสังคม

แต่ในกาลต่อมาก็จะเกิดการท้าทายทางความคิดกันขึ้นมาใหม่ เพราะความคิดเดิมที่ว่าถูกต้องหรือเหมาะสมที่สุดนั้นอาจใช้ไม่ได้ผลจริง หรืออธิบายความเป็นจริงที่พบใหม่หรือเจตจำนงเสรีที่เปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ใหม่ไม่ได้ วิกฤตทางปัญญาจะเกิดขึ้น วงจรการเปลี่ยนแปลงเพื่อขจัดจุดผิดพลาดและแสวงหาการสังเคราะห์ร่วมในตัวความจริงและความรู้ในรอบใหม่ก็จะเกิดขึ้นอีก นี่คือวิภาษวิธีแบบก้าวหน้าของการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาและผลของการใช้ปัญญาต่อวิวัฒนาการสังคมในทางที่เป็นจริง และมีคุณค่ามากกว่าจุดยืนตายตัวที่ว่า คู่ตรงข้ามจะเป็นปฏิปักษ์คือขัดแย้งกันเป็นด้านหลัก เกิดเอกภาพชั่วคราวเท่านั้น แต่จะทำการปฏิวัติล้มล้างกันในระยะยาวและสำเร็จได้ในที่สุด เสมือนเป็นวิภาษวิธีเดียวที่มีอยู่

หากพิจารณาอย่างลึกซึ้ง ชนชั้นแรงงานหรือชนชั้นนายทุนที่แท้จริงนั้นไม่มี เพราะภายใต้ระบบทุนนิยมที่เป็นชื่อเรียกระบบเศรษฐกิจแบบปัจจุบันนั้น ประกอบขึ้นด้วย นายทุนและแรงงาน และปัจจัยการผลิตต่าง ๆ นายทุนมีขึ้นมาเพราะมีแรงงานและปัจจัยประกอบการผลิตอื่น ๆ แรงงานมีขึ้นมาเพราะมีนายทุนและปัจจัยประกอบการผลิตอื่น ๆ ไม่มีใครเป็นตัวตนได้ด้วยตนเองเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แต่เกิดเพราะเหตุปัจจัยและดับเพราะเหตุปัจจัย ตามกฎพุทธอิทัปปัจจยตา (Dependent Origination) เราจึงไม่สามารถเรียกว่า นั่นคือตัวตนของนายทุนที่แท้ และนี่คือตัวตนของแรงงานที่แท้

ในสังคมที่ชนชั้นนายทุนถูกทำให้หมดไปแบบมาร์กซิสต์ ก็ไม่ใช่ว่าสภาพความเป็นชนชั้นหมดไปแต่อย่างใด ความเป็นชนชั้นคู่ใหม่ก็เกิดขึ้นอยู่ดี นั่นคือ ชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครอง แม้ว่าจะเกิด

มาจากชนชั้นแรงงานด้วยกันก็ตาม ความเป็นชนชั้นปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์และกลไกทั้งหลายภายใต้อำนาจการปกครองก็ทำการควบคุมสังคมแบบบนลงล่างมากกว่าล่างขึ้นบน และรัฐของผู้ปกครองแบบคอมมิวนิสต์ก็ทำหน้าที่เป็นฝ่ายทุนในความหมายใหม่ของสังคมเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ

กว่า ๖๐ ปีมาแล้ว ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf, 1959) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน เห็นว่าความขัดแย้งทางชนชั้นหมดความหมายและความเป็นจริงลงไปมาก เพราะสังคมอุตสาหกรรมในยุโรปและเยอรมนีในระยะหลัง ๆ ไม่เหมือนสมัยมาร์กซ์เสียแล้ว แต่เป็นสังคมหลังทุนนิยม หรือทุนนิยมหลังสมัยใหม่ เช่น สังคมเปิดกว้างมากขึ้น การเกิดขึ้นของพรรคการเมืองต่าง ๆ การเมืองเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การมีเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน และสหภาพแรงงานก็เจรจาต่อรองกับนายทุนได้มากขึ้น และนายทุนก็ไม่ได้บริหารกิจการเองมากขึ้น ๆ โดยมีผู้บริหารเข้ามาบริหารกิจการแทน อำนาจในสังคมจึงได้รับการแบ่งปัน ไม่ใช่ผูกขาดโดยอำนาจของการครอบครองทรัพย์สินและกำไรแบบเดิมของเจ้าของทุนที่มาร์กซ์สาธยายไว้เท่านั้น และความขัดแย้งระหว่างแรงงานกับฝ่ายบริหารกิจการ จึงไม่ใช่ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นแรงงานอย่างเป็นจริงเป็นจัง

ในประเทศไทย ดูตัวอย่างในมุมกลับในแนวทุนนิยมดั้งเดิม บริษัทไทยเกรียงที่เลิกกิจการไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ แล้วนั้น ปัจจัยสำคัญหนึ่งคือ ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายจัดการกับสหภาพแรงงานมีสูงมาก เพราะเจ้าของทุนมาทำหน้าที่เป็นฝ่ายจัดการเสียเอง ทั้งสองฝ่ายจึงพังทลายคือ ล้มล้างกันทั้งคู่ แต่บริษัทส่วนใหญ่ในปัจจุบันที่ดำเนินไปได้ดี เจ้าของทุนมาบริหารเองน้อยลง ๆ โดยนักบริหารมืออาชีพเข้าทำหน้าที่แทน แถมยังมีกฎหมายและมาตรฐานแรงงานต่าง ๆ ก็ออกมากมาย ค้ำคอนายทุนไม่ให้ทำอะไรตามอำเภอใจกับแรงงาน ซึ่งสมัยที่มาร์กซ์ยังมีชีวิตอยู่ไม่เป็นแบบนี้

ดังนั้น ในโลกเศรษฐกิจแบบ “ระบบทุนนิยม” ที่มาร์กซ์พัฒนาคำอธิบายเชิงคุณลักษณะต่อจากนักเศรษฐศาสตร์คนอื่น ๆ นั้น ในปัจจุบันคือระบบทุนนิยมใหม่ที่ก้าวหน้าและมีพลังสร้างสรรค์เป็นระบบทวิเอกานุภาพของทุนและแรงงานต่างหาก (แม้ว่าจะเกิดขึ้นอย่างสมัครใจหรือแกมบังคับก็ตาม) ควรเรียกว่า *“ระบบทุน-แรงงานนิยม” (หรือทุนทวินิยม)* จะถูกต้องกว่า “ระบบทุนนิยม” เท่านั้น มิใช่หรือ แทนได้แล้ว (และต่อไปอาจเป็นระบบไตรมิตรสัมพันธ์นิยมระหว่างผู้บริโภค ทุน และแรงงาน เพราะการล้มล้างทางชนชั้นในความหมายและวิธีการแบบมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์ ที่ต้องการชี้ว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องถาวร แต่ความร่วมมือเป็นเรื่องชั่วคราว เพื่อเร่งให้สหภาพแรงงานเข้าร่วมปฏิวัติทางชนชั้นนั้น นำไปสู่การสร้างสังคมที่เป็นเผด็จการเบ็ดเสร็จ ดังที่ประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ประมาณ ๕-๖ ประเทศ เป็นอยู่ จากการจัดระดับความเจริญรุ่งเรืองและการพัฒนามนุษย์ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก พบว่าประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ไม่ติดอันดับประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองในระดับสูง[๑๕]

---

[๑๕]โปรดดู การเปรียบเทียบความเจริญรุ่งเรืองของประเทศด้วยดัชนีความเจริญรุ่งเรือง (Prosperity index) ใน https://www.prosperity.com/rankings และข้อมูลเปรียบเทียบระหว่างประเทศด้วยดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human development index) ใน https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22

การศึกษาเกี่ยวกับการต่อสู้ทางชนชั้น : ข้อพิจารณาเชิงวิพากษ์

ในระดับระหว่างประเทศ การศึกษาทางชนชั้นยังคงดำเนินต่อไปสืบต่อจากอดีต แต่มีต่างกระแสกัน เช่น ในยุคคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙๖๐-๑๙๗๐ ชาวนีโอ-มาร์กซิสต์ เช่น สำนักคิดฟรังเฟิร์ต เห็นจุดอ่อนของการกลายเป็นสังคมเผด็จการเบ็ดเสร็จที่ผ่านการล้มล้างทางชนชั้นของโซเวียตรัสเซียและประเทศบริวารยุโรปตะวันออก จึงเรียกร้องให้สนใจการมีพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้าง (Public sphere) เพื่อวิพากษ์การครอบงำของรัฐและการควบคุมประชาชน

ในช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๘๐ ชาวนีโอ-มาร์กซิสต์ยังคงไม่สนใจการประนีประนอมทางชนชั้น แต่ในยุคหลังสหัสวรรษใหม่ได้หันมาให้ความสนใจกับการศึกษาที่เป็นพลวัตการต่อสู้ทางชนชั้นมากขึ้น เช่น Alvin Y. So (2003) เสนอการศึกษาใน ๓ ประการ คือ (๑) เงื่อนไขของการต่อสู้ทางชนชั้น โดยเน้นที่โครงสร้างทางชนชั้น โปรโตคลาส และองค์กรการเคลื่อนไหว (๒) กระบวนการของการต่อสู้ทางชนชั้น การตรวจสอบการต่อสู้ทางชนชั้น จิตสำนึก องค์กร เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และขอบเขต และ (๓) ผลที่ตามมาของการต่อสู้ทางชนชั้น การตรวจสอบทั้งในระดับจุลภาคของประสบการณ์ส่วนตัวและระดับมหภาคของชั้นเรียนและโครงสร้างด้วยการนำการต่อสู้ทางชนชั้นกลับไปสู่ทฤษฎีการแบ่งชนชั้นเพื่อหวังเพิ่มพลังของการวิเคราะห์ทางชนชั้น

สายที่สนใจความร่วมมือทางชนชั้นเป็นการศึกษาในแนวสังคมประชาธิปไตย (Social democracy) ในงานแนวนี้เรื่อง “การต่อสู้ทางชนชั้นที่เป็นประชาธิปไตย” (The democratic class struggle) ของวอลเทอร์ คอร์ปิ (Walter Korpi, 1983) นักสังคมวิทยาชาวสวีเดน เขานำเสนอให้เห็นการต่อสู้ทางชนชั้นที่เป็นประชาธิปไตยนั้นเป็นเช่นไร โดยนำเสนองานที่แสดงถึงการมีอิทธิพลของขบวนการแรงงานต่อการปรับตัวของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ในฐานะตัวแทนของประเทศรัฐสวัสดิการตัวเอก และงาน “The democratic class struggle revisited: The welfare state, social cohesion and political conflict” ของ Jonas Edlund and Arvid Lindh (2015) ที่แสดงถึงพัฒนาการของการจัดการความขัดแย้งในสังคมรัฐสวัสดิการที่สนใจการต่อสู้ทางชนชั้นในสถานประกอบการหรืออุตสาหกรรมที่จำกัดตัวลงไป หรือมนต์ที่เสื่อมลงของการต่อสู้ทางชนชั้นนอกสภาผู้แทนได้เกิดขึ้นบ้างแล้ว ไปสู่การพิจารณาอิทธิพลของการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่แรงงานอาศัยพรรคการเมืองผ่านการเลือกตั้งและสามารถใช้อำนาจรัฐในฐานะการเป็นรัฐบาลดึงเอาการจัดการความขัดแย้งในสังคมไปอยู่ในระบบการเมืองของประเทศได้กว้างขวางมากขึ้น แม้ว่าการขัดแย้งระหว่างแรงงานและนายทุนที่มองในเชิงการต่อสู้ทางชนชั้นในระดับสถานประกอบการจะมีอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่พื้นที่อันเป็นส่วนใหญ่ในสังคมเสียแล้ว

ข้าพเจ้าเห็นคุณค่าในงานเหล่านี้ และใคร่ขอถกเถียงต่องานข้างต้น ดังนี้

ประการแรก ในระบบทุนนิยมที่เป็นจริงดำรงอยู่ในปัจจุบัน จิตสำนึกที่ดำรงอยู่มีเพียงจิตสำนึกทางชนชั้นของฝ่ายแรงงานเพื่อล้มล้างชนชั้นนายทุน หรือจิตสำนึกชนชั้นแรงงานแบบมาร์กซิสต์เท่านั้นหรือ? หรือว่ายังมีจิตสำนึกอื่นด้วย? ประการที่สอง ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เมื่อระบบทุนนิยมไม่ได้สูญสลายไป

แต่กลับมีระบบทุนนิยมสวัสดิการเข้ามาแทน ในระบบแบบหลังนี้ หากมีจิตสำนึกอื่นด้วย จิตสำนึกดังกล่าวจะเป็นจิตสำนึกแห่งความร่วมมือทางชนชั้นได้หรือไม่?

หากผู้ตอบอาศัยทฤษฎีมาร์กซิสต์ในการอธิบาย ก็อาจจะตอบว่ามีเพียงจิตสำนึกทางชนชั้นของฝ่ายแรงงานเท่านั้น แต่หากพิจารณาทฤษฎีทางสังคมอื่น ๆ และทฤษฎีวิภาษวิธีสามสภาวะ (Triads) ของการเปลี่ยนแปลงสังคม (บทเสนอ บทแย้ง และบทสังเคราะห์) แบบที่ฟรีดริค เฮเกล ผู้เป็นอาจารย์ของคาร์ล มาร์กซ์ เสนอนั้น เขาให้ความสำคัญกับความเป็นเอกภาพของคู่ตรงข้ามเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งหลาย

ข้าพเจ้ากลับเห็นว่าภายใต้กระบวนการของระบบทุนนิยมนั้น หากความเป็นชนชั้นเสมือนว่ามีจริงแล้ว จิตสำนึกอื่น คือ จิตสำนึกร่วมทางชนชั้นก็ต้องมีอยู่ โดยจิตสำนึกดังกล่าวนี้มาจากการปะทะสังสรรค์ระหว่างจิตสำนึกทางชนชั้นของแรงงานกับจิตสำนึกแห่งการประกอบการของชนชั้นนายทุน (ไม่ว่าจะเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์หรือเพื่อกำไรอันงามก็ตาม) แต่การมีจิตสำนึกร่วมทางชนชั้นก็มิได้หมายความว่าจิตสำนึกแห่งความเป็นตัวตนของแรงงานจะหมดสิ้นไปอย่างสิ้นเชิง เพราะในโลกการทำงานและดำรงชีวิต มนุษย์สามารถมีจิตสำนึกได้มากกว่าหนึ่งประการ เช่น จิตสำนึกเพื่อตนเองหรือชนชั้นหรือกลุ่มของตนโดยมิใช่เพื่อการล้มล้างทางชนชั้น จิตสำนึกร่วมทุนและแรงงานเพื่อสถานประกอบการ และจิตสำนึกเพื่อผู้บริโภคที่แสดงถึงความรับผิดชอบของแรงงาน (อาจร่วมกับนายทุน) ที่มีต่อผู้บริโภค และจิตสำนึกสาธารณะที่รับผิดชอบต่อสังคมและเพื่อสังคมโดยรวม อันเป็นจิตสำนึกระดับสูงสุด ทั้งสี่ประการนี้จะได้รับการจัดการให้เหมาะสมร่วมกันได้อย่างไร

จากความคิดของเอมมานูเอล คานท์ ที่ว่าความรู้ที่มีมาก่อนหน้า (A priori) อาจจะไม่ใช่ความรู้ที่มีความเป็นเหตุเป็นผลที่บริสุทธิ์ (Pure reason) การผ่านประสบการณ์ต่างหากที่จะช่วยยืนยันอีกครั้งหนึ่งนั้นสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาในเรื่องการปฏิบัติให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของพุทธธรรมแล้ว จึงจะพึงเชื่อถือในความรู้นั้น ดังที่หลักกาลามสูตรสิบกล่าวถึงไว้ **การไม่อยู่กับสิ่งที่ล่องลอยหรืออุดมคติแบบไร้เหตุผลเชิงประจักษ์ ย่อมยืนยันว่าจิตสำนึกพึงต้องปรับปรุงให้ตรงกับความเป็นจริงจากประสบการณ์ เพื่ออยู่กับความจริงที่ถูกต้องกว่าและเพื่อให้ใช้ความจริงที่ถูกต้องกว่าสร้างสรรค์โลกให้ดียิ่งขึ้น ๆ ไปอีก** จึงไม่สามารถปฏิเสธได้

การที่ชาวมาร์กซิสต์เน้นว่า ท่ามกลางการทำงานในกระบวนการใช้แรงงานของระบบทุนนิยม จิตสำนึกทางชนชั้นของฝ่ายแรงงานต้องมีการบ่มเพาะและฟูมฟักให้เกิดขึ้น อันแสดงว่าจิตสำนึกเช่นนี้เป็นจิตสำนึกสะท้อนกลับหรือโต้ตอบกับสภาวะจิตและหรือสภาพแวดล้อมที่เผชิญอยู่ในตัวตนของการผลิตแบบระบบทุนนิยม และได้ทำการโฆษณาเรื่องนี้ในหมู่กรรมกรอย่างกว้างขวาง จิตสำนึกทางชนชั้น ซึ่งชื่อเต็มก็คือจิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้น ได้บ่มเพาะความคิดความเป็นตัวตนของแรงงานที่ได้รับจากการปฏิบัติเชิงแสวงหาประโยชน์ รวมไปถึงการเอารัดเอาเปรียบต่อแรงงานจากนายทุนผู้ประกอบการ แบบที่พุทธศาสนาเรียกว่า “อัตตา” หรือที่เดการ์ทกล่าวว่า *ฉันคิดฉันจึงมีตัวตน (I think therefore I am.)* (Descartes, 1641) จึงย่อมเกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ตาม รวมทั้งเกิดขึ้นชั่วคราวหรือถาวร และเป็นไปได้ที่จะมีความเข้มข้นตาม

ประเภทอุตสาหกรรมและลักษณะการทำงานของแรงงาน เช่น แรงงานในอุตสาหกรรมโลหะ และการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม น่าจะมีระดับจิตสำนึกทางชนชั้นมากกว่าแรงงานที่ทำงานในงานพาณิชยกรรม

ในทางกลับกัน ดังที่กล่าวแล้ว เราไม่สามารถพูดได้แต่เพียงว่าแรงงานมีจิตสำนึกในการต่อสู้ทางชนชั้นเท่านั้น จิตสำนึกร่วมทางชนชั้นหรือจิตสำนึกความร่วมมือทางชนชั้นก็เกิดขึ้นเช่นกันในระบบทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนนิยมสวัสดิการ หรือทุนนิยมสังคมประชาธิปไตยที่แรงงานกับนายทุนร่วมมือกันอย่างแข็งขันกว่าในระบบทุนนิยมเสรีทั่วไปที่นายทุนกดขี่แรงงานอย่างล้ำลึก เพราะการเรียนรู้ร่วมกันของฝ่ายแรงงานและฝ่ายทุนในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมระหว่างสองฝ่าย โดยผลประโยชน์จากการมีจิตสำนึกร่วมก็จะมีทั้งในด้านจิตใจและวัตถุที่จะเกิดกับทั้งสองฝ่ายภายใต้บรรยากาศสันติสุขในอุตสาหกรรม แต่หากการเน้นจิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้น (เพื่อการล้มล้างทางชนชั้น) ผลประโยชน์ที่ได้ ทั้งในด้านจิตใจและวัตถุที่เกิดกับทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่ได้อยู่ภายใต้บรรยากาศของสันติภาพ แต่เป็นสงครามระหว่างกัน

นอกจากนี้ อีริค ไรท์ (Erik Olin Wright, 2012) ได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการประนีประนอมทางชนชั้น (Class compromise) ไว้เช่นกัน ควรเอามาเสริมความเห็นเรื่องจิตสำนึกร่วมทางชนชั้นที่ข้าพเจ้าเสนอ ดังนี้

แนวคิดของ *“การประนีประนอมทางชนชั้น”* โดยทั่วไปฝ่ายซ้าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่มาร์กซิสต์เห็นเรื่องนี้ในเชิงลบ ว่าเป็นการฉวยโอกาสและเป็นการทำงานร่วมกันของสองฝ่ายมากกว่าการแข็งข้อและการต่อสู้ระหว่างกัน และปิดกั้นการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงที่จะนำพาฝ่ายแรงงานก้าวข้ามระบบทุนนิยมไปสู่ปลายทางในผลประโยชน์ของชนชั้นแรงงานและพลังทางสังคมต่าง ๆ แต่การประนีประนอมก็จำเป็นเพราะทั้งสองฝ่ายไม่อยู่ในสถานการณ์ที่เผชิญหน้ากันอย่างแตกหักได้

การประนีประนอมทางชนชั้นมีสองแบบ คือ *“การประนีประนอมทางชนชั้นเชิงลบ” (Negative class compromise)* และ *“การประนีประนอมทางชนชั้นทางบวก” (Positive class compromise)* โดยในแบบเชิงลบนั้น การประนีประนอมหมายถึงสถานการณ์ที่มีความสมดุลที่แต่ละฝ่ายสามารถสร้างความเสียหายให้กับอีกฝ่ายได้มาก แต่ก็ไม่สามารถเอาชนะฝ่ายตรงข้ามได้อย่างเด็ดขาด ในสถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการประนีประนอมที่ต่างฝ่ายต่างยอมแลกกับการไม่สร้างความเสียหายอย่างเด็ดขาด แบบที่ผลการต่อสู้ตกไปอยู่ระหว่างชัยชนะที่สมบูรณ์กับความพ่ายแพ้โดยไม่สิ้นเชิง (Non-zero-sum gains) ในขณะที่การประนีประนอมเชิงบวกเปิดพื้นที่ว่างสำหรับกำไรที่ไม่ใช่ศูนย์ รูปแบบของความร่วมมือกันและกันช่วยทั้งแรงงานและนายทุนให้ตระหนักถึงผลประโยชน์ของตนที่จะได้ ดีกว่าการมุ่งผ่านการเผชิญหน้ากันเท่านั้น

ตามหลักไตรลักษณ์ *“อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา”* นั้น ระบบทุนนิยมสมัยคาร์ล มาร์กซ์เมื่อ ๑๕๐ – ๒๐๐ ปี ที่แล้ว ไม่ใช่ระบบทุนนิยมแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เฮราคลีตุส นักปราชญ์กรีกก่อนโสเครติสเคยกล่าวไว้ว่า *“เป็นไปไม่ได้ที่จะก้าวลงไปในแม่น้ำสายเดียวกันสองครั้ง เหนือกว่าผู้ที่ก้าวลงไปใน*

แม่น้ำสายเดียวกัน น้ำที่ไหลต่างกัน”[๑๖] สมมติว่ามาร์กซ์คนเดิม กลับชาติมาเกิดและเพิ่งจบปริญญาเอกในปีนี้ เขาก็ย่อมจะวิเคราะห์ระบบทุนนิยมที่กำลังเป็นอยู่แบบอื่น ไม่ใช่แบบดั้งเดิมที่นำไปสู่การเขียนแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ของเขากับเองเกลส์ เมื่อ ค.ศ. ๑๘๔๘ (พ.ศ. ๒๓๙๑) ปลายสมัยรัชกาลที่ ๓ อย่างแน่นอน ฉะนั้น เราจึงควรตระหนักว่าทุนนิยมเองมีวิวัฒนาการอยู่เสมอ เช่นเดียวกับขบวนการต่าง ๆ ในสังคมก็มีวิวัฒนาการเช่นนั้น ผู้คนที่เกี่ยวข้องมีปัญญาและความฉลาดรู้จากการเรียนรู้ การลองผิด-ลองถูก (Trial and error) ที่ทำมาในอดีต และปรับตัวให้ถูกต้องหรือเหมาะสมยิ่งขึ้นในปัจจุบัน การโต้ตอบต่อระบบเศรษฐกิจที่เรียกกันว่าระบบทุนนิยมที่มนุษย์สร้างมันขึ้นมาและมันก็กลับมาครอบงำมนุษย์ผู้สร้างมันอีกทีหนึ่ง จึงจำเป็นต้องเข้าใจอดีต ทันปัจจุบัน และพิจารณาสู่อนาคต จิตสำนึกก็เช่นกันทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสิ่งที่มันตั้งมั่นหรืออาศัยอยู่ เมื่อสิ่งที่มันตั้งอยู่เปลี่ยนไป คุณลักษณะในรายละเอียดของจิตสำนึกก็เปลี่ยนไปเช่นกัน!!

ความล้มเหลวของการปฏิวัติสังคมนิยมและการเดินไปสู่สังคมคอมมิวนิสต์ที่ปรากฏในรอบ ๑๐๐ กว่าปีที่ผ่านมาในหลายประเทศที่ดำเนินการเปลี่ยนแปลงประเทศในวิถีทางเช่นนั้น เช่น รัสเซีย ยุโรปตะวันออก คิวบา และประเทศอื่น ๆ ที่ยังปกครองโดยลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศและคุณภาพชีวิตประชาชนมีมาตรฐานต่ำนั้น (เช่น วัดโดยระดับความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ ดัชนีการพัฒนามนุษย์ ฯลฯ) พิสูจน์ว่าทฤษฎีการล้มล้างทางชนชั้นแบบทฤษฎีมาร์กซิสต์ผิดพลาด ทฤษฎีที่ถูกต้องกว่าคือทฤษฎีสังคมประชาธิปไตยหรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสู่สังคมนิยมแบบปฏิรูป มิใช่แบบปฏิวัติ เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตสำนึกทางชนชั้นแบบที่คาร์ล มาร์กซ์ วาดภาพ (มโน) เอาไว้จึงไม่ได้ก่อพลังที่ถูกของการเปลี่ยนแปลงสังคม เมื่อเป็นเช่นนั้น การที่ประเทศรัฐสวัสดิการหรือประเทศทุนนิยมสวัสดิการประสบความสำเร็จกว่าประเทศอื่น ๆ ในเชิงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศและความมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน จิตสำนึกที่หล่อหลอมฝ่ายแรงงานอยู่จึงเป็นคนละตัวกับจิตสำนึกการต่อสู้เพื่อล้มล้างกันทางชนชั้น

นอกจากนี้ ในการพิจารณาจิตสำนึกก็สมควรพิจารณาว่าจิตสำนึกมีระดับขั้นของการพัฒนาได้เสมอ มิใช่ดำรงอยู่อย่างตายตัว อันเนื่องจากมนุษย์มีการพัฒนาทางสติปัญญาและการเรียนรู้จากประสบการณ์ว่าทำอะไรไปแล้วได้ผลอะไร รวมทั้งจิตใจและปัญญาที่ปรับเปลี่ยนไปจากปัจจัยทางความเชื่อศาสนา และวัฒนธรรมต่าง ๆ ในสังคมและระหว่างประเทศ

ฉะนั้น การมองว่าจิตสำนึกทางชนชั้นเป็นพื้นฐานของการมองโลกการทำงานแบบหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมประชาธิปไตยแบบสวีเดนหรือในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย จึงเป็นการกล่าวตามภาษามาร์กซิสต์ดั้งเดิม

---

[๑๖]Heraclitus, *“It is not possible to step twice into the same river. Over those who step into the same river ever different waters flow.”*, Heraclitus of Ephesus, Fire, flux and cosmology, retrieved from https://www.philosophy.gr/presocratics/heraclitus.htm (5-2-2023)

> “จิตสำนึกทางชนชั้นของประเทศรัฐสวัสดิการ มิใช่จิตสำนึกทางชนชั้นแห่งการล้มล้างระบบทุนนิยม แต่ค่อนข้างเป็นจิตสำนึกทางชนชั้นแห่งการควบคุมระบบทุนนิยม”

แต่เมื่อความเป็นรัฐสวัสดิการในสวีเดนและสแกนดิเนเวียพัฒนาก้าวหน้ามากขึ้น ๆ จิตสำนึกทางชนชั้นจึงมีคุณลักษณะใหม่ แต่ยังเรียกชื่อเดิมกันอยู่เท่านั้น

ประเทศแบบรัฐสวัสดิการคือ ประเทศที่ดำเนินระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี แต่กำกับและควบคุมทุนนิยมไม่ให้กดขี่ขูดรีดแรงงานที่อาศัยสันติวิถี มิใช่การเอาชนะทุนด้วยความรุนแรงแต่อย่างใด จิตสำนึกทางชนชั้นของประเทศรัฐสวัสดิการ มิใช่จิตสำนึกทางชนชั้นแห่งการล้มล้างระบบทุนนิยม แต่ค่อนข้างเป็นจิตสำนึกทางชนชั้นแห่งการควบคุมระบบทุนนิยม ข้าพเจ้ายังมีความเห็นว่ามันเป็นจิตสำนึกแห่งพลังมวลชนแรงงานเพื่อคุณภาพชีวิตคนทำงานหรือแรงงานประกอบกัน และจิตสำนึกนี้สังเคราะห์เข้ากับจิตสำนึกของนายทุน กลายเป็นจิตสำนึกร่วมระหว่างทุนและแรงงาน โดยจิตสำนึกพลังมวลชนแรงงานดังกล่าวนี้ก็ก่อให้เกิดคุณค่าของความสามัคคีระหว่างมวลกรรมกรทั้งปวงเช่นกัน มิใช่เพียงจากจิตสำนึกการต่อสู้เพื่อล้มล้างกันในทางชนชั้นเท่านั้น จึงจะสร้างความสามัคคีระหว่างแรงงานด้วยกันได้ และมีพลังอำนาจการต่อรองทั้งในสถานประกอบการ อุตสาหกรรม และในระบบการเมืองการปกครองของประเทศ

จิตสำนึกเช่นนี้เป็นจิตสำนึกระดับสูงกว่าจิตสำนึกของการต่อสู้เพื่อทำลายกันทางชนชั้น แต่พัฒนาขึ้นเพื่อการกำกับและควบคุมทุนนิยมของแรงงาน ข้าพเจ้าเห็นว่า *“หากจิตใจขององคุลีมาลหลังบวชสูงกว่าจิตใจขององคุลีมาลก่อนบวชฉันใด จิตสำนึกของชาวแรงงานที่กำกับและควบคุมทุนนิยมได้ก็เป็นจิตสำนึกที่สูงกว่าจิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้นฉันนั้น”*

วิถีชีวิตผู้คนในกรุงเฮลซิงกิ เมืองหลวงฟินแลนด์

ที่มา: Julia Kivelä, Visit Finland

ที่มา: https://www.incursion-voyages.com

กรุงเฮลซิงกิ เมืองหลวงฟินแลนด์ หนึ่งในประเทศที่มีระบบรัฐสวัสดิการที่ดีเยี่ยมอันดับต้น ๆ ของโลก

นอกจากนี้ การร่วมมือของฝ่ายนายทุนและฝ่ายแรงงานในระดับสากลของโลกการทำงานเป็นอีกระดับหนึ่งของการพิจารณาความเป็นจริงหรือไม่และอย่างไรของจิตสำนึกทางชนชั้นและจิตสำนึกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน องค์การแรงงานระหว่างประเทศเป็นองค์การที่ฝ่ายทุนและแรงงานอาศัยจิตสำนึกร่วมในการผลิตมาตรฐานแรงงานออกมาใช้ทั่วโลกทำงาน และในระดับที่ต่ำลงก็คือ จิตสำนึกการต่อสู้เพื่อการล้มล้างทางชนชั้น และจิตสำนึกเอารัดเอาเปรียบหรือกดขี่แรงงานของนายทุน

การที่จิตสำนึกปรับเปลี่ยนได้ สังคมมนุษย์จึงควรดำเนินไปสู่ความเป็นอารยธรรมไม่ใช่ทุรธรรม ทุนนิยมแบบดั้งเดิมกับทุนนิยมสมัยใหม่ต่างกัน สอดคล้องกับที่แอนโทนี ครอสแลนด์ (Anthony Crosland) กล่าวในหนังสือของเขา เรื่อง The Future of Socialism (อนาคตของสังคมนิยม) ที่ว่า *“ระบบทุนนิยมดั้งเดิมได้รับการปฏิรูปและดัดแปลงจนเกือบจะไม่เหลืออะไรเลย”*[๑๗] นอกจากนี้ Asbjorn Wahl ผู้เขียนบทความเรื่อง “Class Struggle Built the Welfare State” ยังตั้งข้อสังเกตด้วยว่า:

---

[๑๗] *“Traditional capitalism had been reformed and modified almost out of existence.“* In Asbjorn Wahl.“Class Struggle Built the Welfare State,” retrieved from https://jacobin.com/2021/05/welfare-state-class-struggle-confrontation-compromise-labor-union-movement (1-2-2023)

“แต่การประนีประนอมเกิดขึ้นทั้งสองฝ่าย สำหรับขบวนการสหภาพแรงงาน ข้อตกลงทางสังคมหมายถึง การยอมรับวิถีการผลิตแบบทุนนิยม เศรษฐกิจที่ยังคงอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของเอกชน และสิทธิของนายจ้างในการเป็นผู้นำกระบวนการแรงงาน เพื่อแลกกับผลประโยชน์ที่ได้รับในแง่ของสวัสดิการและสภาพการทำงาน สหภาพแรงงานได้รับการคาดหวังว่าจะรับประกันความสงบสุขทางอุตสาหกรรมและความยับยั้งชั่งใจในการเจรจาค่าจ้าง พูดง่าย ๆ ก็คือ รัฐสวัสดิการและการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่อย่างค่อยเป็นค่อยไปคือ สิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของขบวนการแรงงานได้ประสบความสำเร็จโดยแลกกับการละทิ้งความทะเยอทะยานทางสังคมนิยมที่ใหญ่โตกว่า”[๑๘]

คำกล่าวเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงขออภิปรายด้วยว่า คงไม่ใช่จิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้นเพื่อล้มล้างระบบทุนนิยมที่สร้างรัฐสวัสดิการขึ้นมาได้ ตบมือข้างเดียวย่อมไม่ดังฉันใด รัฐสวัสดิการที่แรงงานเรียกร้องหรือนายทุนเสนอให้หรือยินยอมให้ มีอยู่ในประเทศที่ไม่ได้ใช้อุดมการณ์การต่อสู้และล้มล้างทางชนชั้นแบบมาร์กซิสต์ แต่เป็นอุดมการณ์สังคมประชาธิปไตยที่นายทุนและแรงงานร่วมมือกัน

การกลายเป็นรัฐแบบสังคมทุนนิยมสวัสดิการ ก็คือเสมือนการตบมือสองข้าง และย่อมอาศัยจิตสำนึกร่วมทางชนชั้นต่างหากที่นำไปสู่การกลายเป็นรัฐสวัสดิการที่ระบบทุนนิยมเสรียังดำรงอยู่อย่างแข็งขัน โดยขบวนการสหภาพแรงงานได้แสดงอำนาจการต่อรองอย่างเข้มแข็งในการร่วมสร้างรัฐสวัสดิการดังกล่าว มิเช่นนั้นนายทุนคงไม่ยินยอมให้แรงงานมีคุณภาพชีวิตต่าง ๆ ทั้งค่าจ้างและสวัสดิการที่เรียกร้องต้องการ จิตสำนึกร่วมเช่นนี้ ย่อมไม่ใช่จิตสำนึกแบบที่ถูกฝ่ายใดครอบงำอีกฝ่ายได้ง่าย แต่สังเคราะห์ขึ้นบนฐานจิตสำนึกร่วมที่เข้ากันได้ และขจัดทิ้งสิ่งที่เข้ากันไม่ได้ทิ้งไป!!

ไม่ว่าจะเป็นทุนนิยมในช่วงเวลาใด ระบบเศรษฐกิจเช่นนี้ก็อาศัยความสมเหตุสมผลในการจัดการธุรกิจเหมือนกันเพื่อกำไรและขาดทุนไม่ได้ จิตสำนึกของแรงงานและนายทุนต่างสมัยก็แตกต่างกัน สมมติว่าจิตสำนึกแบบมาร์กซิสต์ที่เรียกว่า “จิตสำนึกทางชนชั้น” ซึ่งชื่อเต็มก็คือ “จิตสำนึกเพื่อการล้มล้างทางชนชั้น” สมัย ๑๕๐-๒๐๐ ปีที่แล้ว มีจริง ปัจจุบันจิตสำนึกเช่นนี้ ไม่ใช่ตัวเดิมอีกแล้ว เพราะไอ้ตัวเดิมนั้นได้ตายไปพร้อมกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียตกว่า ๓๐ ปีมาแล้ว

---

[๑๘] Op. cit., *“But compromises were made on both sides. For the trade union movement, the social pact meant the acceptance of the capitalist mode of production, an economy still governed by private ownership and employers’ right to lead the labor process. In exchange for the gains in terms of welfare and working conditions, unions were expected to guarantee industrial peace and restraint in wage negotiations. Simplistically, the welfare state and the gradual improvement of living conditions were what dominant parts of the labor movement achieved in exchange for giving up its greater socialist ambitions.”*

นอกจากนี้ ปัจจุบันโลกเราไม่ได้มีทุนนิยมเสรีแบบเดียวที่นายทุนจะขูดรีดแรงงานแบบง่าย ๆ ได้เสมอไป ทุนนิยมที่ผ่านมาปรับปรุงตนเองด้วยและถูกทำให้ปรับปรุงด้วยตลอดมาดังที่ว่า ทั้งก็ยังมีความหลากหลายมากขึ้นที่ฝ่ายแรงงานพยายามสร้างอำนาจต่อรองด้วย ภายใต้การหนุนช่วยของกติกาสากลและในชาติ รวมทั้งเศรษฐกิจแห่งความสามัคคีเพื่อสังคม อาทิ สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน กิจการที่คนทำงานเป็นเจ้าของ และกิจการเอกชนเพื่อสังคมที่กำไรไม่ใช่สาระสำคัญ ไม่เอากำไรมาแบ่งปันในหมู่ผู้ถือหุ้น หรือแบ่งปันกำไรกันเล็กน้อย แต่คืนกำไรทั้งหมดหรือส่วนใหญ่สู่สังคม ก็กำลังมีมากขึ้น ๆ

ในสถานประกอบการใด ๆ ที่ระบบแรงงานสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมมีความก้าวหน้า ฝ่ายแรงงานย่อมได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกับนายทุนและผู้บริหารในการดำเนินกิจการมากขึ้น ๆ นั้น นายทุนเองก็เสียอิสรภาพของตนในระดับหนึ่งที่ต้องแบ่งอำนาจการตัดสินใจให้แรงงาน แต่ทั้งสองฝ่ายก็ได้พบกับอารยธรรมในการอยู่ร่วมกัน สถานประกอบการเหล่านั้นได้พัฒนาไปเป็นสถานที่เรียนรู้และปฏิบัติการของ *“จิตสำนึกร่วมหรือจิตสำนึกแห่งความสมานฉันท์ระหว่างทุนและแรงงาน”* เพื่อการอยู่ร่วมกันอันปราศจากชนชั้นในทางที่เป็นจริง และเกิดพลังทางบวกมหาศาล ตรงกับสุภาษิตไทยที่ว่า *“คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย”* หากจิตสำนึกแบบเดิมที่แรงงานและทุนเป็นปฏิปักษ์กันเป็นด้านหลักหรือตลอดกาล มันจะยังหลงเหลืออยู่ก็คงในสถานประกอบการในสหภาพแรงงานและในประเทศที่ด้อยพัฒนา

อนึ่ง สำหรับประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งฉบับหลังสุด คือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐, ๒๕๕๐ และ ๒๕๖๐ มีบทบัญญัติที่ล้วนสนับสนุนจิตสำนึกร่วมระหว่างแรงงานและทุน แต่ใช้ภาษาเขียนที่ต่างกัน สมควรทำให้เป็นจริงในทางนโยบายรัฐ กฎหมาย และการปฏิบัติจริง

ทางเลือกของอนาคตจิตสำนึกทางชนชั้นกับการสร้างสรรค์สังคมโลก

ถ้าไม่สร้างสรรค์สังคมโลกไปในแบบการปฏิวัติสังคมที่รุนแรงและฉับพลันทันทีในแนวมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์-สตาลินนิสต์-เหมาอิสต์ อันเป็นการสร้างสรรค์สังคมที่ไม่สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยสากล และได้สังคมหลังการปฏิวัติที่มีปัญหาว่าเป็นสังคมนิยมในความหมายที่มาร์กซ์เสนอหรือไม่แล้ว สองทางเลือกการสร้างสรรค์สังคมโลกที่ยังมีความหมายก็คือ ทางเลือกแรก คือ การปฏิวัติสันติวิธีที่ผู้คนในสังคมยินยอมพร้อมใจร่วมกันเปลี่ยนแปลงจากการกระทำแบบเก่าไปสู่การกระทำแบบใหม่ หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นทางเลือกที่สอง คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นวิวัฒนาการ คือการปฏิรูปที่ไม่รุนแรง ไม่ฉับพลันทันที แต่ก็เร็วพอสมควร โดยบางเรื่องอาจมีฝีเท้าราวการปฏิวัติสันติวิธีที่รวดเร็ว แต่สามารถออกแบบล่วงหน้าและควบคุมการเปลี่ยนแปลงได้ ข้าพเจ้าสนับสนุนในแนวหลัง เพราะสามารถรวมพลังหลายฝ่ายมาทำงานร่วมกัน (Synergy)

> “หัวใจสำคัญของการพินิจจิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้นในความหมายใหม่คือ การเดินสายกลางระหว่างจิตและวัตถุ เพราะทั้งสองด้านอิงอาศัยกันและกันให้มนุษย์สร้างสังคมที่เจริญมากยิ่งขึ้น ๆ”

ฉะนั้น การตีความใหม่ของคำว่าระบบทุนนิยม ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการจัดการความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจ (ความสัมพันธ์ทางการผลิตหรือความสัมพันธ์ของการผลิตในภาษามาร์กซิสต์) ระบบทุนนิยมที่เคยหมายถึงระบบเศรษฐกิจที่ผู้เป็นเจ้าของทุนกำหนดความเป็นไป ก็พึงเปลี่ยนเป็นทุนนิยมแบบทวินิยม โดยนายทุนและทุนมนุษย์ที่เป็นแรงงานด้วยนั่นเอง หากเป็นเช่นนี้จิตสำนึกร่วมทุนและแรงงานก็จะขาดไม่ได้ นายทุนที่เคยเห็นกันว่าเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่มีอำนาจกำหนดการผลิตแต่เพียงฝ่ายเดียว ก็ให้ถือว่าเป็นเพียงอำนาจหนึ่ง อาจจะเพียงประมาณครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งก็ให้ตกเป็นอำนาจของแรงงาน น้ำหนักการตัดสินใจให้เท่ากันหรือใกล้เคียงกัน ทั้งสองฝ่ายต้องร่วมกันตัดสินใจในการจัดการสถานประกอบการ และหากจะให้สมบูรณ์ขึ้น ก็ให้มีตัวแทนผู้บริโภคเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจการจัดการการผลิตและบริการสินค้าด้วย การมีตัวแทนผู้บริโภคเข้ามาร่วม จะทำให้ทั้งนายทุนและแรงงานปรับลดอำนาจของตนลงอีก และไม่สมคบคิดกันโก่งราคาสินค้าหรือบริการ และไม่เอาเปรียบผู้บริโภคเกินไป และกำไรที่ได้มาต้องแบ่งปันระหว่างนายทุนและทุนมนุษย์ (แรงงาน) อย่างยุติธรรม และไม่เพียงส่งกำไรในรูปภาษีเข้ารัฐเท่านั้น แต่ให้จัดสรรปันส่วนให้แก่ผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าและบริการนั้น ๆ ด้วยเสมอ

จิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้นในความหมายใหม่

ข้าพเจ้าใคร่ขอนำเสนอสืบเนื่องจากหัวข้อก่อนหน้านี้ ดังนี้

หัวใจสำคัญของการพินิจจิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้นในความหมายใหม่คือ การเดินสายกลางระหว่างจิตและวัตถุ เพราะทั้งสองด้านอิงอาศัยกันและกันให้มนุษย์สร้างสังคมที่เจริญมากยิ่งขึ้น ๆ และในฐานะที่จิตสำนึกมิใช่ตายตัว แต่ปรับเปลี่ยนได้ตามการเรียนรู้ของมนุษย์ จิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้นก็เช่นกัน สามารถปรับเปลี่ยนเป็นอื่นที่ถูกต้องและเหมาะสมแก่ประวัติศาสตร์พัฒนาการของสังคมมนุษย์

เรื่อง *“จิต”* และ *“วัตถุ”* ได้รับการกล่าวถึงมาอย่างบรมนมนาน ทั้งในศาสนาต่าง ๆ ในโลกของปุถุชนและในทางวิทยาศาสตร์ ข้าพเจ้าใคร่ขอเชิญชวนท่านทั้งหลายพินิจพิเคราะห์ว่า ทั้งนายทุนและแรงงานมีองค์ประกอบของจิตและวัตถุหรือสภาวะทางกายภาพเป็นพื้นฐาน หากทั้งสองฝ่ายปรับแต่งจิตของตนให้สอดรับกัน การจัดการต่อวัตถุนำเข้าเพื่อการผลิตสินค้าและบริการ และผลประโยชน์หรือดอกผลที่ตามมาก็จะสอดรับกันด้วย

“นายทุน” และ *“แรงงาน”* มีเจตจำนงหลักแตกต่างกัน “นายทุน” ย่อมมีเจตจำนงของการประกอบการเพื่อสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่ตอบสนองอุดมคติ ความต้องการของลูกค้า และผลกำไร วิสัยทัศน์หลักจึงเป็นเรื่องความสำเร็จของการประกอบการ ในขณะที่ “แรงงาน” ก็มีเจตจำนงของการประกอบอาชีพในอุดมคติที่ศรัทธาหรือพึงพอใจ และการแสวงหารายได้เลี้ยงชีพ วิสัยทัศน์หลักคือ ความสำเร็จในวิชาชีพ ความมั่นคงในการมีงานทำและรายได้ และความยุติธรรมในการรับผลตอบแทนจากการทำงาน ทั้งสองฝ่ายขาดในสิ่งที่แต่ละฝ่ายเติมเต็มให้กันและกันได้ เช่น นายทุนขาดคนที่มีความรู้และความสามารถในการทำงาน จึงต้องการแรงงานดังกล่าว ในขณะที่แรงงานต้องการมีงานและค่าตอบแทนในการทำงานที่ยุติธรรมคือสมน้ำสมเนื้อ

เรื่องจิตสำนึกทางชนชั้นที่พัฒนาขึ้นมา อันมิได้มีเพื่อทวงความยุติธรรมในการทำงานอย่างเป็นธรรมชาติ แต่เพื่อล้มล้างนายทุนและระบบทุนนิยม จึงนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างแรงงานกับนายทุนมากกว่าความสมานฉันท์อย่างยุติธรรมในผลประโยชน์ระหว่างกัน แต่จิตสำนึกเช่นนี้เป็นจิตสำนึกด้านลบ ขาดจิตสำนึกด้านบวก และปฏิเสธการเรียนรู้ของมนุษย์ และไม่ได้เข้าถึงเลยว่าจิตสำนึกอยู่ภายใต้ปัญญาของมนุษย์ว่าสามารถเป็นไปได้ ทั้งสุตมยปัญญา จินตมยปัญญา และในที่สุดคือ ภาวนามยปัญญาที่ให้คุณค่ากับการปฏิบัติและประสบการณ์

จิตสำนึกใหม่ที่ข้าพเจ้าขอนำเสนอก็คือ *“จิตสำนึกแห่งความร่วมมือทางชนชั้น”* และพัฒนาก้าวหน้าต่อไปเป็น *“จิตสำนึกแห่งการควบคุมระบบทุนนิยม”* ที่ทั้งแรงงานและนายทุนยกระดับจิตสำนึกขั้นสูงสุดร่วมกันภายใต้การยกเอาประโยชน์ของผู้บริโภคและประชาชนเป็นใหญ่ ดังที่จะอภิปรายเสริมในหัวข้อต่อ ๆ ไป

การทรยศทางชนชั้นกับอริยชนของชนชั้น

ในแวดวงขบวนการแรงงานและการเคลื่อนไหวเพื่อสังคมนิยม มีคำปรามาสอยู่ว่า *ผู้มีจิตใจเข้าข้างนายทุนเป็นผู้ทรยศต่อชนชั้นแรงงาน* ยิ่งหากมีจิตสำนึกร่วมทางชนชั้นก็ยิ่งเป็นไปได้ที่จะถูกกล่าวหาโดยฝ่ายมาร์กซิสต์ว่าไม่มีจิตสำนึกเช่นนี้ เพราะแรงงานและนายทุนทั้งสองฝ่ายเป็นคู่ขัดแย้งที่ต้องล้มล้างต่อกันอย่างแน่นอน ไม่เช่นนั้นประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์จะขับเคลื่อนไปข้างหน้าไม่ได้ อันผิดหลักวัตถุนิยมวิภาษ (Historical-dialectical materialism) ของมาร์กซ์

การกล่าวเช่นนั้น ไม่สนใจว่าสังคมมนุษย์นับแต่ชุมชนบุพกาลดำเนินไปอย่างเป็นวิวัฒนาการที่มนุษย์ขัดแย้งและร่วมมือกันทำให้สังคมให้เป็นไป และมองข้ามไปว่าความเข้มแข็งและคุณภาพของฝ่ายหนึ่งที่เป็นคู่ตรงกันข้าม ก็มาจากการเกื้อกูลของอีกฝ่ายหนึ่ง และการประสบความสำเร็จร่วมกันก็มาจากการเกื้อกูลกันขัดแย้งกันบ้าง แต่ก็กำกับกันและกัน ย่อมเป็นการสร้างกุศลที่กว้างขวางกว่าการจำกัดอยู่กับชนชั้นใดชนชั้นเดียว

การทรยศต่อชนชั้นใด ๆ หากเพื่อประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมที่ยิ่งใหญ่กว่า ย่อมเป็นไปได้ หรืออาจไม่ถึงขั้นทรยศที่ดูจะเป็นคำปรามาสที่ร้ายกาจ แต่เป็นการวิจารณ์ให้เกิดการตาสว่างแก่กลุ่มคนของตน ด้วยการกระทำนั้นมิใช่การอับจนทางปัญญาแบบการท่องบ่นความคิดที่หลงใหล แต่มีคุณค่าต่อมนุษย์โลกยิ่งกว่า และมีประโยชน์ร่วมของมหาชนเป็นใหญ่กว่า และนั่นก็คือ การลดอัตตาตัวตนของทุกฝ่ายและการที่จะล้มล้างกัน ผู้นำแรงงานฝ่ายก้าวหน้าหรือฝ่ายบุคคลของบริษัทที่เชื่อในความร่วมมือระหว่างคู่ขัดแย้งก็กำลังสร้างเกียรติภูมิและความเจริญให้แก่กันและกัน พร้อมกับการสร้างประโยชน์แก่สังคมไปพร้อมกัน เช่น แรงงานยกระดับฝ่ายของตนให้สูงขึ้นเท่าเทียมฝ่ายนายทุนที่อยู่ข้างบน และนายทุนลดตัวลงมาเท่าเทียมกับแรงงานผ่านกระบวนการเจรจาต่อรองร่วม การปรึกษาหารือร่วม และการร่วมบริหารกิจการ เป็นต้น ผู้ร่วมกระทำการเช่นนี้ย่อมได้บุญกุศลมหาศาล

สังคมจึงต้องการอริยชนแห่งการยกระดับคนข้างล่างทั้งมวลขึ้นสูงสู่ข้างบน และปรับคนข้างบนให้โน้มลงหาคนข้างล่างเหล่านี้ โดยท่านเหล่านั้นย่อมยึดถือไว้ซึ่งจิตสำนึกแห่งความยุติธรรมในการทำงานและในสังคมและจิตสำนึกสาธารณะที่มีคุณค่า และเป็นจริงมากกว่าจิตสำนึกการต่อสู้ทางชนชั้นที่ล้มล้างต่อกัน

การเสริมสร้างจิตสำนึกทางชนชั้นในความหมายใหม่

“สติสัมปชัญญะทางชนชั้น” ที่เป็นหลักใหญ่ใจความที่จะช่วยพินิจถึงข้อปลีกย่อยลงไปว่า *“จิตสำนึกการต่อสู้ (เพื่อการล้มล้าง) ทางชนชั้น”* ก็ดี *“จิตสำนึกความร่วมมือ (เพื่อการร่วมมือกัน) ระหว่างชนชั้น”* ก็ดี และ *“จิตสำนึกเหนือความเป็นชนชั้น”* จะใช้ปัญญาจัดการได้อย่างไร ข้าพเจ้าใคร่ขอนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างจิตสำนึกทางชนชั้นในความหมายใหม่

การทำให้สังคมปราศจากชนชั้นหรือการสลายการต่อสู้ทางชนชั้น ก็คือ การยกเลิกอัตตาตัวตนคือตัวกูของกูแห่งชนชั้น พระพุทธองค์ไม่ทรงโกหก และทรงแสดงธรรมอย่างฉลาดปราดเปรื่องว่าการเดินสายกลางทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติเหมาะสมที่สุด ท่านพุทธทาสซึ่งเป็นนักธรรมิกสังคมนิยมตัวยงบอกว่านิพพานที่นี่และเดี๋ยวนี้ก็ทำได้ ไม่ต้องรอถึงชาติหน้า แต่มาร์กซ์ไม่ได้ตระหนักรู้ในเรื่องแบบนี้ เขาเห็นว่านายทุนที่ตื่นรู้ในคุณธรรมสำนึก (Entligthened capitalist) ต่อแรงงานไม่มี

ในโลกการทำงาน ไม่จริงเลยที่ความขัดแย้งระหว่างทุนและแรงงานเป็นความขัดแย้งที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้ และจะเป็นอยู่เช่นนั้นตลอดกาล (หากแรงงานไม่สามารถล้มล้างระบบทุนนิยมลงได้) แต่ที่เห็นคือ การใช้อำนาจเหนือความโลภ ความเห็นแก่ตัว การทุจริต การแสวงประโยชน์โดยมิชอบ และความไม่ยุติธรรมในสถานประกอบการและในสังคม ที่ต้องจัดการให้อยู่ในร่องในรอยและในครรลองคลองธรรม และก็เป็นเช่นนั้นในทุกประเทศที่มีระดับการพัฒนาสูงขึ้น ๆ

ยานพาหนะในทางเศรษฐกิจที่พยายามพาคนบนโลกไปถึงที่หมาย ไม่ได้มีเฉพาะยานแบบระบบทุนนิยมเสรีกับยานแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ระหว่างกลางก็มีระบบย่อยที่หลากหลาย และมีข้อดี-ข้อเสียการใช้อย่างผสมผสานจึงเป็นไปได้มากกว่าเลือกเอาเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง การเป็นอิสระและมีการพึ่งพากันและกันของระบบต่าง ๆ ก็มีอยู่จริงในหน่วยเศรษฐกิจภายใต้ระบบเศรษฐกิจใหญ่ เช่น รัฐวิสาหกิจ บริษัทเอกชน สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกิจการเพื่อสังคมแบบอื่น ๆ ในโลกเศรษฐกิจเสรีที่ยอมรับความหลากหลายองค์การเหล่านี้มีความสามัคคีหรือสมานฉันท์กันก็มีให้เห็นกันอยู่ ทำให้ระบบเศรษฐกิจเป็นที่พึ่งของผู้คนที่หลากหลายพื้นที่และประเภท แต่ในโลกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์แบบบังคับหน่วยเศรษฐกิจที่ผู้คนมีทางเลือกจำกัด

ในทางที่สอดคล้องกัน แรงงาน (นิยม) หรือทุนมนุษย์ (นิยม) ก็ทำให้ทุน (นิยม) แข็งแรงและมีประสิทธิภาพเป็นผลดีแก่การประกอบกิจการ เจ้าของหุ้นมีกำไร แรงงานได้ผลประโยชน์ตอบแทนที่สมน้ำสมเนื้อ ระบบเศรษฐกิจแข็งแกร่ง และส่งผลประโยชน์แก่สังคมโดยรวม ทุนเข้มแข็งแรงงานก็ต้องเข้มแข็ง แรงงานมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทุนก็มีประสิทธิภาพ ความร่วมมือของสองฝ่ายและการมีส่วนร่วมของแรงงานในการบริหารกิจการจึงเป็นเรื่องของความก้าวหน้า นักต่อสู้ทางชนชั้นในความหมายเก่าจะปฏิเสธเรื่องเช่นนี้แทบจะแบบหัวชนฝา แต่นักต่อสู้ทางชนชั้นในความหมายใหม่จำเป็นต้องเข้าสู่เวทีแบบสภาความร่วมมือของสองฝ่าย ฉะนั้นสภาวะของพัฒนาการของสังคมที่ยกระดับความก้าวหน้าสูงขึ้น ๆ นั้น รัฐจึงเป็นเสมือนเหรียญสองด้านที่ประกอบอยู่ร่วมกัน ด้านหนึ่งคือทุนนิยมและอีกด้านหนึ่งคือสังคมนิยม

สหภาพแรงงานกับการต่อสู้ทางชนชั้น

จากการสังเกตของข้าพเจ้า สหภาพแรงงานมี ๔ ประเภทตามระดับของพัฒนาการ กล่าวคือ ประเภทที่ ๑ คือ ๑) สหภาพแรงงานที่ยึดมั่นกับการต่อสู้ทางชนชั้นและมุ่งล้มล้างระบบทุนนิยมอย่างฝังจิตฝังใจ ๒) สหภาพแรงงานที่ยึดมั่นกับการต่อสู้ทางชนชั้น แต่มีความคลุมเครือระหว่างการมุ่งล้มล้างระบบทุนนิยมกับการอยู่ร่วมกับระบบทุนนิยม ๓) สหภาพแรงงานที่ไม่ยึดมั่นกับการต่อสู้ทางชนชั้น แต่ปรับตัวอยู่ร่วมกับระบบทุนนิยม ๔) สหภาพแรงงานที่ไม่ยึดมั่นกับการต่อสู้ทางชนชั้น แต่มุ่งยกระดับอิทธิพลตนเองและปรับปรุงและควบคุมระบบทุนนิยม

การกระทำเพื่อชนชั้นแรงงานของสหภาพแรงงานหรือองค์การใด ๆ ในขบวนการแรงงานที่มีระดับชั้นที่สูงขึ้น จึงหมายถึงไม่เพียงแค่กระทำการเพื่อแรงงานโดยตรงเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่ในสภาวะที่เหมาะสมหรือสมควร ก็ย่อมรวมถึงการกระทำในสิ่งมีคุณค่าแก่ฝ่ายตรงข้ามคือฝ่ายทุนด้วย เพื่อประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมที่จะได้ตามมา โดยไม่เป็นผลลบแก่แรงงาน แต่หากเป็นผลลบแก่แรงงาน ก็พึงจัดการให้มีเพียงอย่างจำกัดและในระยะสั้น แต่ในระยะยาวต้องดีแก่แรงงานในที่สุด หรือหากการกระทำนั้นเป็นผลลบแก่ทุนก็อาจจะมีอย่างจำกัดและในระยะสั้น แต่ฝ่ายทุนจะกลับมาได้ประโยชน์ด้วยในระยะยาวในที่สุด

ที่มา: https://www.nationtv.tv/foreign/378908893

สมาชิกของสหภาพแรงงานยักษ์ใหญ่ ๘ แห่งของฝรั่งเศส ร่วมหยุดงานประท้วงทั่วประเทศ ในวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖ เพื่อคัดค้านร่างกฎหมายขยายอายุเกษียณ

ที่มา: https://voicetv.co.th/read/t3G9P6Dw2

สมาชิกสหภาพแรงงานเกาหลีใต้รวมตัวประท้วงรัฐบาล เพื่อเรียกร้องสิทธิแรงงานที่ไม่เป็นธรรมเมื่อปลายปี ๒๕๖๔ หลายคนมาในชุดคอสตูมจากซีรีส์ดัง ‘Squid Game’ เพราะรู้สึกไม่ต่างจากตัวละครในเรื่องที่ต้องเผชิญกับปัญหาหนี้สิน ความไม่เป็นธรรมในสังคม และต้องดิ้นรนเอาตัวรอดในสถานการณ์อันยากลำบาก เพื่อทำงานเลี้ยงปากเลี้ยงท้องในแต่ละวัน

โลกเปลี่ยนเพราะความคิดเปลี่ยน : จิตสำนึกย่อมเปลี่ยน

การแก้ไขทฤษฎีที่ผิดให้ถูกต้อง จำเป็นต่อการพัฒนาอารยธรรมของโลก หากไม่ยอมรับทฤษฎีแก้ที่ถูกต้อง ก็ไม่ต่างกับการต้องกลับไปเชื่อว่าโลกแบนแทนโลกกลม เมื่อโลกกำหนดให้สรรพสิ่งมีสิ่งที่เป็นคู่ตรงกันข้าม ความเป็นเอกภาพในความคิดของคู่ตรงข้ามที่เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย และสามารถรักษาไว้ให้ได้อย่างยาวนาน ย่อมเป็นกุศลอันเป็นการกระทำที่ถูกต้อง ดังคู่ของแรงงานและทุนที่ควรจะเป็นภายใต้ *“ทวินิยมทุน-แรงงาน”* หรือ *“ทุนนิยมแรงงาน”* หรือ *“แรงงานทุนนิยม”*

ความขัดแย้งหรือความเป็นเอกภาพในการร่วมมือของตัวกระทำ คือเครื่องมือของการเปลี่ยนแปลงอันเป็นอนิจจังและเป็นนิรันดร์ เพราะการร่วมมือหรือเอกภาพก็ทำให้สังคมโลกเปลี่ยนแปลง การขัดแย้งก็ทำให้สังคมมนุษย์เปลี่ยนไป แต่ทั้งสองการเปลี่ยนแปลงอาศัยความคิดและผลผลิตของมัน เช่น ปรัชญา ทฤษฎี อุดมการณ์ และจิตสำนึกเป็นสิ่งนำพา แต่ไม่ว่าปรัชญา ทฤษฎี อุดมการณ์ และจิตสำนึกใด ๆ หากขัดแย้งต่อความจริงสูงสุดของธรรมชาติ ก็จะไม่นำสังคมมนุษย์ไปพบกับสิ่งที่ประเสริฐขึ้น ๆ ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์โลก ความคิดแบบอุดมการณ์หรือจิตสำนึกเช่นนั้นจึงผิดหรือไม่น่าเชื่อถือ พึงได้รับการปฏิเสธ

ในทางความเป็นจริง ทั้งสองฝ่ายเรียนรู้ร่วมกัน นายทุนเรียนรู้การทำงานของแรงงานและเอาไปสรุปเป็นหลักการบริหารงาน เพื่อควบคุมแรงงานให้ทำงานให้สำเร็จ แรงงานก็เรียนรู้วิธีการบริหารงานของนายทุนและฝ่ายบริหาร และตอบสนองความต้องการของนายทุนด้วยการทำงานที่มุ่งความสำเร็จเพื่อการได้รับสิ่งตอบแทน ทั้งด้วยเงินและอื่น ๆ อย่างสมน้ำสมเนื้อ และนำไปสู่การดำเนินธุรกิจที่ประสบความสำเร็จร่วมกัน แต่การด้อยพัฒนาก็เกิดขึ้นได้กับทั้งสองฝ่าย คือการสู้กันอย่างสุดโต่งในความเป็นตัวกูของกูด้วยการเพ่งเล็งแต่ละฝ่ายว่าเอาเปรียบกันและกัน เช่น การล่มสลายด้วยการปิดกิจการของนายจ้าง ก็อาจเกิดขึ้นจากความเป็นตัวกูของกูที่สุดโต่งจากนายจ้างที่ไม่ยอมทำตามข้อเสนอของฝ่ายแรงงานที่ (อาจจะ) มากเกินไปในสายตานายจ้าง และนำไปสู่การล่มสลายของแรงงานที่ทำงานในกิจการนั้นด้วยในที่สุด

แต่แท้จริงแล้ว โดยมโนธรรมสำนึก การล่มสลายของนายจ้างมิใช่เรื่องที่ฝ่ายแรงงานในระบบทุนนิยมต้องการ ความต้องการของผู้ใช้แรงงาน โดยธรรมชาติอันไม่มีมุมมองทางการเมืองแอบแฝงคือค่าตอบแทนที่ยุติธรรม สวัสดิการที่จำเป็นและจูงใจให้ทำงาน การมีงานทำที่มั่นคงจากการประสบความสำเร็จของกิจการ และความยุติธรรมที่พึงได้รับ คือการแลกเปลี่ยนระหว่างทุนและแรงงานอย่างยุติธรรมต่างหาก แสดงถึงว่าจิตสำนึกทางชนชั้นที่มีขอบเขตจำกัดเท่านั้นที่พึงยอมรับและรักษาไว้

หากพิจารณาความเป็นจริงตามกฎธรรมชาติที่เป็นกลางไม่เข้าใครออกใคร จิตสำนึกร่วมของคู่ตรงข้าม คือแรงงานและทุน ก็คือจิตสำนึกแห่งการสลายความเป็นชนชั้นในแบบอริยวิถี ไม่ใช่จิตสำนึกที่ผิดเพี้ยน จิตสำนึกการต่อสู้เพื่อล้มล้างหรือด้อยค่าฝ่ายตรงข้ามอยู่ร่ำไปต่างหากที่เป็นจิตสำนึกจอมปลอม แต่จิตสำนึกร่วมของคู่ตรงข้ามก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีปัญหาในการปฏิบัติตามเอาเสียเลย แต่ย่อมมีอุปสรรคและปัญหาน้อยกว่าการปฏิบัติตามจิตสำนึกการต่อสู้เพื่อล้มล้างหรือด้อยค่าฝ่ายตรงข้ามเพื่อให้เหลือตัวตนของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่อยู่ตรงข้ามเท่านั้น เอกานุภาพที่มีพลังและควรจะเป็น จึงไม่ใช่การล้มอีกฝ่ายให้เหลือฝ่ายตนที่มีพลังอำนาจเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างอิงอาศัยกัน ตรวจสอบ กำกับ ถ่วงดุล และเกื้อกูลกันและกันของคู่ตรงกันข้าม และผลของมันที่เกิดประโยชน์แก่คู่ตรงข้ามและนอกเหนือ

ระบบทุนนิยมคือตัวตนแบบหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ แต่อยู่ภายใต้ความต้องการของผู้บริโภคที่ใหญ่กว่าและกำหนดความอยู่รอดของธุรกิจ นายทุนและแรงงานอยู่ไม่ได้ถ้าผู้บริโภคไม่ต้องการสินค้าหรือบริการที่ทั้งสองฝ่ายผลิตออกมา นายทุนและแรงงานจึงสมควรมีความจริงใจ ไม่สมคบคิดกันเอาเปรียบผู้บริโภคโดยการค้ากำไรเกินควรและแรงงานต่อรองกับนายทุนเอากำไรนั้นมาสู่ตน โดยขาดครรลองคลองธรรม

ในสถานประกอบการ ไม่มีสภาผู้แทนราษฎร แต่หากฝ่ายแรงงานและนายทุนจะอาศัยรูปแบบสภาของการประชุมถกเถียงกันมาประยุกต์ สภาการทำงาน (Work Council) ที่แต่ละฝ่ายส่งผู้แทนมาเจรจาและปรึกษาหารือกัน ก็จะสามารถทำให้งานของบริษัทและประโยชน์แก่แรงงานก้าวไปข้างหน้าได้ ข้อเสนอของฝ่ายแรงงานอาจถูกคัดค้านหรือยอมตามโดยฝ่ายนายจ้าง และข้อของนายจ้างอาจถูกคัดค้านหรือยอมตามโดยฝ่ายแรงงาน แต่สภาการทำงานร่วมดังกล่าวก็ทำให้งานของบริษัทบรรลุเป้าหมายและแรงงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยทั้งสองฝ่ายเรียนรู้และปรับตัวเข้าหากันอยู่เสมอ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปอย่างเหมาะสมที่สุดในแต่ละยุคสมัย

หากเปรียบเปรยว่าการร่วมมือหรือขัดแย้งของรัฐบาลกับฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรนำไปสู่ผลประโยชน์ของสังคมฉันใด การร่วมมือหรือขัดแย้งของนายทุนกับแรงงานในสภาการทำงานก็ย่อมนำไปสู่ผลประโยชน์ของผู้บริโภคและสาธารณะฉันนั้น การพ้นไปจากผลประโยชน์ของฝ่ายตนแต่ยึดเอาผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่ จึงจำเป็นเสมอสำหรับคู่แห่งความขัดแย้งและคู่แห่งความร่วมมือใด ๆ!!

จิตสำนึกไม่ใช่เรื่องที่ตายตัวมากในระดับอุดมการณ์ แต่การใช้ภาษาของการต่อสู้ทางชนชั้นแบบเก่าก็เป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการที่ก้าวหน้าของฝ่ายแรงงานและการร่วมมือของนายทุนที่อาศัยจิตสำนึกที่เหมาะสม แต่การจะใช้ภาษาเช่นไรที่นำไปสู่การที่ทั้งคู่เข้มแข็งและต่อรองกันอย่างได้ดุลอำนาจระหว่างกัน การยกเลิกภาษาแบบจิตสำนึกร่วมทางชนชั้นก็คงง่ายสำหรับผู้เข้าใจโลกแบบผู้ตื่นรู้ แต่คงไม่ง่ายสำหรับฝ่ายที่ยึดมั่นถือมั่นกับความเป็นตัวตนของชนชั้นแบบมาร์กซิสต์ที่ก่อร่างสร้างตัวมาถึง ๑๗๕ ปี นับจากแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ ค.ศ. ๑๘๔๘ - ค.ศ. ๒๐๒๓ (พ.ศ. ๒๓๙๑ – พ.ศ. ๒๕๖๖) ฝ่ายต่าง ๆ จึงคงต้องค่อย ๆ พิจารณากันไปว่าจะสื่อสารด้วยคำใดที่สหภาพแรงงานมีเกียรติภูมิ แสดงถึงการยอมรับในการรวมตัว นายจ้างเองก็มีเกียรติภูมิในการประกอบการเพื่อสังคม และรัฐบาลและประชาชนสนับสนุนทั้งสองฝ่ายให้อยู่ร่วมกันเพื่อไปสู่จุดหมายความเจริญรุ่งเรืองของประเทศและสังคมโลกโดยรวม

ระหว่าง *“จิตธรรม”* และ *“วัตถุธรรม”* ของชาวโลกที่ควรจัดการให้เกื้อกูลกัน การอิงอาศัยกันและกันของทุนและแรงงาน และการอาศัยจิตสำนึกร่วมเป็นใหญ่ (เป็นจิตสำนึกแห่งการพัฒนาที่กำลังวิ่งจากจิตสำนึกของการต่อสู้เพื่อการล้มล้างทางชนชั้นไปสู่จิตสำนึกแห่งความสามัคคีหรือการร่วมมือทางชนชั้น) โดยทั้งสองฝ่ายยังคงมีปฏิสัมพันธ์แบบขัดแย้งและร่วมมืออยู่เสมอ แต่การทำให้เกิดความเป็นเอกภาพในการอยู่ร่วมกันที่ชนะ-ชนะด้วยกันทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่แบบแพ้-ชนะกันไปข้างหนึ่ง เป็นเป้าหมายสูงสุดและพึงให้ดำรงอยู่ในระยะยาว ส่วนการแพ้-ชนะกันก็ให้มีน้อยที่สุดและเป็นเรื่องระยะสั้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การเข้าใจเรื่องจิตสำนึกทางชนชั้นควรอาศัยมุมมองเชิงปรัชญาและสาขาวิชาของความรู้ จิตสำนึกทางชนชั้นมีผลให้เกิดความมีตัวตนทางชนชั้น ยึดมั่นที่สุดโต่ง นำไปสู่การปฏิวัติสังคมแบบรุนแรง ดังที่เกิดมาแล้วทั้งในยุโรป ลาตินอเมริกา และเอเชีย แต่ผลการดำเนินรัฐแบบเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพในประเทศตามทฤษฎีมาร์กซิสต์ (และเลนินนิสต์) ได้รับการตั้งข้อสังเกตและวิพากษ์วิจารณ์ว่ามิได้ประสบความสำเร็จกว่ารัฐที่เปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี

ข้าพเจ้าเห็นว่า ทฤษฎีมาร์กซิสต์มีทั้งข้อดีและข้อด้อย ข้อดีคือการแสดงถึงการที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือ การแสวงหารายได้เงินทองในการประกอบการและในการดำรงชีวิต มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในแต่ละยุคสมัย และการวิเคราะห์การเอารัดเอาเปรียบที่นายทุนมีต่อแรงงานภายใต้ระบบทุนนิยม แต่จุดอ่อนคือการมุ่งเน้นความขัดแย้งในสังคม ก็คือ การมักจะเน้นไปที่ความขัดแย้งเป็นด้านหลักหรือมีเพียงด้านเดียว ทั้ง ๆ ที่ในสังคมที่เป็นจริง มนุษย์เราก็มีทั้งในเชิงความขัดแย้งและความร่วมมือสลับกันไปมา รวมถึงปรากฏการณ์ของความขัดแย้งภายใต้ความร่วมมือ และความร่วมมือภายใต้ความขัดแย้ง สอดคล้องกับกฎของความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่ง กำหนดแบบตายตัวว่าจะเป็นแบบใด เช่น สังคมมนุษย์พัฒนาไปเพราะความขัดแย้งอย่างเที่ยงแท้แน่นอนเสมอไปไม่ได้ แต่ความสัมพันธ์ทั้งสองแบบก็ทำให้โลกเปลี่ยนแปลง คือสังคมโลกขับเคลื่อนไปข้างหน้าหรือถอยหลังก็ได้ แล้วแต่เงื่อนไขและสถานการณ์จะอำนวยให้พลังงานของแรงทั้งสอง (พลังของความขัดแย้งกับพลังของความร่วมมือ) หนักไปทางด้านใด หรือได้ดุลกัน และได้ผลออกมาเช่นไร ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

นับจากเวลาที่แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ได้รับการเผยแพร่ในต้น ค.ศ. ๑๘๔๘ (พ.ศ. ๒๓๙๑) จนกระทั่งการล่มสลายของโซเวียตรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๙๑ (พ.ศ. ๒๕๓๔) รวม ๑๔๓ ปี มนต์ขลังของแถลงการณ์ก็เสื่อมลงไปในระดับสากล แต่ยังคงรักษาไว้โดยประเทศคอมมิวนิสต์ดั้งเดิมที่อยู่นอกยุโรปที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์ เช่น จีน เวียดนามเหนือ ลาว คิวบา เกาหลีเหนือ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในทวีปเอเชีย

ในทุกวันนี้ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งเสรี อันตรงข้ามกับระบอบประชาธิปไตยแบบรวมศูนย์ ชาวมาร์กซิสต์ในประเทศที่ดำเนินการเมืองแนวนี้ได้ยกเลิกการใช้อาวุธและการปฏิวัติยึดอำนาจรัฐแบบรุนแรงลงแล้ว หากมีบ้างในบางประเทศกำลังพัฒนาก็จะมีน้อยลง ๆ แต่ได้ปรับตัวไปต่อสู้ในหนทางการเลือกตั้งเพื่อเข้าสู่รัฐสภาประชาธิปไตยและให้ได้อำนาจรัฐโดยการเลือกตั้งอย่างสันติวิธี เช่น พรรคซ้าย หรือพรรคคอมมิวนิสต์ ในบางประเทศ รวมทั้งในรัสเซียเองที่พรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียหรือพรรคบอลเชวิคเดิมเคยยิ่งใหญ่มาก่อน แม้ว่าจะได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบ้าง แต่ส่วนใหญ่ไม่มากพอที่จะได้เป็นรัฐบาลหรือร่วมเป็นรัฐบาล ในขณะที่พรรคการเมืองแนวสังคมนิยมสันติวิธีของฝ่ายแรงงานที่ไม่เอาการปฏิวัติ เช่น พรรคแรงงาน และพรรคสังคมประชาธิปไตยในอังกฤษ เยอรมนี ประเทศยุโรปอื่น ๆ และประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย ยังคงเป็นที่พึ่งหลักของฝ่ายแรงงานต่อไป

การไม่มีจิตสำนึกว่ามีความเป็นชนชั้นที่แยกเขา-เราให้เป็นปฏิปักษ์กันระหว่างชนชั้น หรือกล่าวอีกแบบหนึ่งคือ *“ชนชั้นไม่มีความเป็นตัวตน = ความเป็นตัวตนของชนชั้นไม่มี”* นั้น ดีที่สุด เป็นอริยวัฒน์ของการสลายความเป็นชนชั้นที่ชาวมาร์กซิสต์มองไม่เห็น โดยไม่ต้องตั้งพรรคปฏิวัติขึ้นมาทำหน้าที่ปลุกเร้าความเป็นชนชั้นแล้วค่อยไปสลายชนชั้นที่ถูกปลุกเร้าขึ้นมานั้นเมื่อล้มระบบทุนนิยมลงได้แล้ว!!

ความไม่มีชนชั้นในสังคมคอมมิวนิสต์ ตามที่มาร์กซ์ปรารถนาเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ แต่ต้องทำความกระจ่างในคุณลักษณะสังคมนิยมที่ควรจะเป็นกับสังคมคอมมิวนิสต์ด้วยว่าควรเป็นเช่นไรกันแน่ แต่การแนะนำชาวโลกให้เดินเส้นทางของการปฏิวัติสังคมและเปลี่ยนแปลงกติกาในสังคมเพื่อสร้างสังคมคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงเป็นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิตผู้คนและสันติภาพของการอยู่ร่วมกัน ดังที่เกิดขึ้นจริงในหลายประเทศ

จิตสำนึกของแรงงานจะเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของระบบทุนนิยม ในคุณลักษณะแบบเก่าตามที่มาร์กซ์วิเคราะห์นั้น เอาทุนการเงินและทุนทางกายภาพอื่น ๆ อันเป็นของนายทุนเป็นใหญ่ แต่ทุนอีกตัวหนึ่งที่มีความสำคัญมากมานานแล้ว ก็คือ แรงงานที่มีคุณลักษณะสำคัญมากขึ้นในสมัยปัจจุบันในฐานะ “ทุนมนุษย์” ฉะนั้น ทุนนิยมที่ควรพิจารณาในความหมายใหม่ด้วย ก็คือ การนิยมในทุนทั้งสองตัว คือ นายทุนผู้ประกอบการและทุนมนุษย์ ซึ่งคือแรงงานที่มีทุนอันมีค่าและอำนาจมหาศาลทั้งแรงกาย สติปัญญา และจิตใจนั่นเอง ฉะนั้น ความถูกต้องของระบบทุนนิยมที่ควรตีความให้ถูกต้องมากขึ้นก็คือ ทุนทวินิยม ซึ่งก็คือการนิยมทุนทั้งในแบบเจ้าของทุนผู้ประกอบการและทุนในแบบทุนมนุษย์ของแรงงานนั่นเอง โดยทั้งสองฝ่ายก็ควรจะได้รับการยอมรับว่ามีอำนาจใกล้เคียงกันในการผลิตสินค้าและบริการให้ผู้บริโภคในสังคม

การมีจิตสำนึกใหม่หรือจิตสำนึกที่แตกต่างจากจิตสำนึกแบบเดิมในแนวลัทธิมาร์กซิสต์ คือ จิตสำนึกร่วมทุนและแรงงานจึงย่อมมีได้ โดยอาจผ่านการมีกติการ่วมของสังคมตั้งแต่การก่อตั้งกิจการหรือบริษัท เพราะเศรษฐกิจเป็นเรื่องกระทบต่อสังคมและมหาชน มิใช่ว่านายทุนรายใดจะทำก็ได้หรือไม่ทำก็ได้ หรืออาจปรับพัฒนามายกเลิกจิตสำนึกในความเป็นตัวตนหรือตัวกูของกูแห่งชนชั้นแต่ละฝ่ายในภายหลังจัดตั้งธุรกิจแล้วก็ตาม เพราะสิ่งที่มีจริงก็คือ ความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างกันที่ต้องแลกเปลี่ยนกันให้ยุติธรรมแบบสมน้ำสมเนื้อ หรืออย่างน้อยตามมาตรฐานขั้นต่ำ ดังมาตรฐานแรงงานสากลที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศ อันเป็นองค์การที่ไม่เอาจิตสำนึกการต่อสู้เพื่อล้มล้างกันทางชนชั้นเป็นใหญ่กำกับดูแลมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๑๙ (พ.ศ. ๒๔๖๒) สองปีหลังการปฏิวัติสังคมนิยมรัสเซียที่เกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๗ (พ.ศ. ๒๔๖๐)

ปัจจุบันสังคมมีคนชั้นกลาง ซึ่งก็คือคนที่มีรายได้ระดับนายทุนก็มีมากขึ้น ๆ ทั่วโลก สะท้อนว่าคนร่ำรวยขึ้น แรงงานชั้นล่างกลายเป็นคนชั้นกลาง โดยไม่ต้องเป็นนายทุนผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตเสมอไป และความขัดแย้งระหว่างนายทุนและแรงงานก็ลดน้อยถอยลง ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตสมัยทุนนิยมเกิดขึ้นใหม่ ๆ และสมัยที่มาร์กซ์และเองเกลส์มีชีวิตอยู่

> “สังคมมนุษย์มีการเรียนรู้เพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดให้ถูกต้อง ความขัดแย้งระหว่างนายทุนและแรงงานมีจริง แต่ทั้งสองฝ่ายย่อมเป็นคู่ตรงข้ามที่พึ่งพาอาศัยกันและกันเพื่อความอยู่รอดและสร้างสรรค์โลกร่วมกัน”

สังคมมนุษย์มีการเรียนรู้เพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดให้ถูกต้อง ความขัดแย้งระหว่างนายทุนและแรงงานมีจริง แต่ทั้งสองฝ่ายย่อมเป็นคู่ตรงข้ามที่พึ่งพาอาศัยกันและกันเพื่อความอยู่รอดและสร้างสรรค์โลกร่วมกันมากกว่าเป็นคู่ตรงข้ามแบบศัตรูที่ต้องทำลายล้างกันให้หมดคุณค่าหรือความหมาย หรือการหมดสิ้นไปของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไปเสีย โดยเฉพาะนายทุนหมดไปในแบบที่มาร์กซ์และเองเกลส์สรุป

หากทั้งสองฝ่ายดังกล่าวไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ด้วยตนเอง ฝ่ายที่เป็นกลางก็ควรร่วมมือกันเสริมสร้างความเป็นเอกภาพระหว่างนายทุนและแรงงาน เพื่อประโยชน์ของแรงงานทั้งมวล สถานประกอบการ ผู้บริโภค และสาธารณชน

จิตสำนึกที่ควรพัฒนาขึ้นใหม่เพื่อทดแทนจิตสำนึกเพื่อการล้มล้างทางชนชั้น อันไม่เหมาะกับยุคสมัยแล้วนั้น นอกจากจิตสำนึกร่วมทุนและแรงงานแล้ว สำหรับฝ่ายแรงงานก็คือจิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน อันเป็นจิตสำนึกแบบหนึ่งของมวลชนแรงงาน หรือกล่าวแบบสั้นลงคือ จิตสำนึกเพื่อคุณภาพชีวิตแรงงาน หรืออาจเรียกในแบบผ่อนปรนเพื่อคล้อยตามคำดั้งเดิมที่คุ้นชินที่ใช้กันว่าจิตสำนึกทางชนชั้นก็คือ **“จิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อคุณภาพชีวิตชนชั้นแรงงาน”** ในฐานะที่ว่าชนชั้นแรงงานในความหมายใหม่ก็คือ ขบวนการของเครือข่ายแรงงานที่เชื่อมโยงกันหลากหลายกลุ่มอาชีพและการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ โดยจิตสำนึกทางเลือกใหม่เช่นนี้หล่อเลี้ยงด้วยจิตสำนึกแห่งความยุติธรรมในการทำงานและในสังคม จิตสำนึกเพื่อผู้บริโภค และจิตสำนึกสาธารณะ นั่นเอง

ในการสมานฉันท์ระหว่างทุนกับแรงงาน หรืออาจเรียกว่าการประนีประนอมระหว่างทุนกับแรงงานก็ได้ ทั้งในระดับสถานประกอบการและในสังคมคงไม่ได้มาจากการสมัครใจเสมอไป แต่รัฐและสังคมจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขให้เกิดขึ้น และย่อมต้องการ: (๑) กติการ่วมที่มาจากความคิดที่ถูกต้อง (อาทิ คุณลักษณะและคุณค่าของการลดอัตตาตัวตนต่อสถานประกอบการ ความยุติธรรมในการทำงาน ความคิดเพื่อประโยชน์ร่วมและการยึดถือประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง) (๒) การเข้าร่วมกับแต่ละฝ่ายอย่างเป็นอิสระ (๓) การมีอำนาจต่อรองที่เข้มแข็งของฝ่ายแรงงานในการเจรจาต่อรองและในการปรึกษาหารือกับบริษัทและดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของแรงงานและการประกอบการธุรกิจของนายทุน (๔) การแบ่งปันอำนาจจากนายทุนหรือฝ่ายจัดการให้แรงงานมีส่วนร่วมของแรงงานในการตัดสินใจในนโยบายและกลยุทธ์ของบริษัท และตรวจสอบความชอบธรรมในการบริหารงานที่กระทบต่อแรงงาน (๕) การเกื้อกูลความสำเร็จของกิจการและผลสำเร็จทางเศรษฐกิจของประเทศ ผ่านการสนับสนุนการใช้อำนาจและการบริหารงานความร่วมมือของภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาครัฐบาล (๖) การเคารพหลักสิทธิมนุษยชน สิทธิแรงงาน และการกระทำที่ถูกทำนองคลองธรรม ธรรมาภิบาล และคัดค้านการทุจริตและในสิ่งที่ไม่ชอบมาพากลในการประกอบการ (๗) การดำเนินการทั้งในสถานประกอบการและทั่วทั้งสังคมในการติดตามและวิพากษ์ฝ่ายทุนและรัฐอย่างรู้เท่าทันในการจัดการและจัดสรรทรัพยากร (เงินทุน แรงงาน ที่ดิน โรงงาน ความรู้ และเทคโนโลยี) พร้อมกับการสร้างอิทธิพลในการจัดและปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจการเมืองของประเทศและระหว่างประเทศให้เหมาะสมอยู่เสมอ (๘) การคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคและชุมชน (๙) การเสริมสร้างรัฐสวัสดิการและพัฒนาสังคมให้ถ้วนทั่วแบบไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (๑๐) การรักษาผลประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น ทั้งหมดนี้ต้องพัฒนาการอธิบายให้ได้อย่างเป็นระบบ โดยความรับผิดชอบของสำนักคิด (แนว) อริยรัฐพัฒนา

ภายใต้ความจริงแบบไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ระบบเศรษฐกิจของชาวโลกไม่มีการหยุดนิ่ง สิ่งเก่าที่บกพร่องหรือผิดพลาดหรือไม่เหมาะสมถูกแทนที่ด้วยสิ่งใหม่ที่สังคมใหม่ขาดแคลนในสภาพแวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ จากนั้นสิ่งใหม่ย่อมถูกใช้ประโยชน์หรือทำหน้าที่ของมันสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลง และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่สิ่งใหม่นั้นตั้งอยู่ด้วย ส่วนใดที่ยังคงมีคุณค่าแก่สังคมส่วนใด ๆ ก็สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไป ย่อมสามารถปรับตัวและหรือพัฒนาคุณลักษณะให้เข้ากันได้กับสภาพแวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนอยู่เสมอนั้น เป็นเช่นนี้ไปไม่สิ้นสุดประวัติศาสตร์ชาวโลกว่าจะต้องหยุดลงด้วยสภาพที่เป็นเช่นใดอย่างตายตัว

ทุนทวินิยมผู้ประกอบการ-ทุนมนุษย์ที่ข้าพเจ้าเสนอ (อาจเรียกชื่อว่าทุนนิยมต่อไป แต่ในรายละเอียดของนิยามคือ ทุนทวินิยมแห่งทุนผู้ประกอบการ-ทุนมนุษย์ของผู้ใช้แรงงาน) ที่อยู่ภายใต้ประโยชน์ของผู้บริโภคนิยมก็เช่นกัน ต้องพัฒนาทฤษฎีใหม่ให้กระจ่างชัดมากขึ้นกว่าที่นำเสนอในคราวนี้มาอธิบาย และในทางที่เป็นจริงย่อมพัฒนาต่อไปให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมมากขึ้น ๆ กับสังคมที่เปลี่ยนแปลงทุกขณะ และจิตสำนึกที่ต้องปรับเปลี่ยนก็เช่นกัน ย่อมอาศัยการพัฒนาทางปัญญาที่ได้จากการเรียนรู้และปฏิบัติจริงให้ปรับเปลี่ยนไปให้สอดคล้องกันเพื่อประโยชน์แก่โลกการทำงานและการสร้างสรรค์โลกในแง่มุมต่าง ๆ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๖๒). *พุทธธรรม (ฉบับปรับขยาย).* พิมพ์ครั้งที่ ๕๓ (ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์ ครั้งที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๒). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปรินายก (เจริญ สุวัฒโน). (๒๕๕๓). *ปัญญาในพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ภาษาต่างประเทศ

Bakunin, Jack S. (September 1976). “Pierre Leroux on Democracy, Socialism, and the Enlightenment.” *Journal of the History of Ideas.* University of Pennsylvania Press. *37*(3): 455–474.

Byrd, Deborah. “The solar eclipse that proved Einstein right.” retrieved from https://earthsky.org/human-world/may-29-1919-solar-eclipse-einstein-relativity/ (15-1-2023)

Dahrendorf, Ralf. (1959). *Class and Class Conflict in Industrial Society.* Stanford: Stanford University Press.

Descartes, René. (1641). *Meditations on First Philosophy.* Translated by John Veitch. (1901), retrieved from https://en.wikisource.org/wiki/Meditations_on_First_Philosophy (12-1-2023)

Edlund, Jonas and Lindh, Arvid. (2015). “The democratic class struggle revisited: The welfare state, social cohesion and political conflict.” *Sage Journals, 58*(4), retrieved from https://doi.org/10.1177/00016993156101

Engels, Frederick. (1887-1888). *The Role of Force in History.* (Written: between the end of December 1887 and March 1888; Source: MECW, Vol. 26, p. 453; First Published: in Die Neue Zeit, 1895-1896; (Transcribed: Andy Blunden)

Engels, Frederick. (1888). *MANIFESTO of the Communist Party.* London.

Giddens, Anthony. (1987). *Social Theory and Modern Sociology.* Standford, California: Stanford University Press.

Hahn, H., Neurath, O., & Carnap, R. (1973). “The scientific conception of the world: The Vienna Circle.” In M. Neurath & R. Cohen. (Eds.). *Empiricism and Sociology.* Dordrecht: Reidel, pp. 298-318.

Hegel, Friedrich. (1816). *Wissenschaft der Logik/ The Science of Logic.* translated by George di Giovanni. New York: Cambridge University Press, 2010.

Hegel, Friedrich. (1830). *Phänomenologie des Geistes/ Georg Wilhelm Friedrich Hegel: The Phenomenology of Spirit.* translated by Terry Pinkard. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

Hume, David. (1971). *An Inquiry Concerning Human Nature.* Chicago: United States of America.

Joachim, Harold H. Joachim. (1905). "'Absolute' and 'Relative' Truth, Mind." *New Series, 14*(53) (January, 1905), pp. 1-14.

Kant, Immanuel. (1781/1999). *Critique of Pure Reason.* Translated and edited by Paul Guyer and Allen W. Wood. Cambridge University Press.

Korpi, Walter. (1983). *The democratic class struggle.* London: Routledge & K. Paul.

Korpi, Walter. (1990). *The development of the Swedish welfare state in a comparative perspective.* Stockholm: Swedish Institute.

Kotchoubey, Boris. (2018). "Human Consciousness: Where Is It From and What Is It for." REVIEW article Front. Psychol, 23 April 2018, Sec. *Theoretical and Philosophical Psychology,* Vol. 9 – 2018, retrieved from https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00567 (20-1-2023)

Lakatos, I., & Musgrave, A. (Eds.). (1970). *Criticism and the Growth of Knowledge.* Cambridge: Cambridge University Press.

Marx, Karl. (1894). *Capital. A Critique of Political Economy, Volume III: The Process of Capitalist Production as a Whole.* Edited by Friedrich Engels. On-Line Version: Marxists.org 1999.

Marx, Karl and Engels, Frederick. (1848). Edited by Friedrich Engels. *Manifesto of the Communist Party.* English edition of 1888, retrieved from https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/Manifesto.pdf

Marx, Karl; Engels, Friedrich: Manifest der Kommunistischen Partei. London, 1848., retrieved from https://www.deutschestextarchiv.de/book/view/marx_manifestws_1848?, p. 3, 11, 15, 16 (20-1-2023)

Nietzsche, Friedrich. (1883/2008). *Also sprach Zarathustra: Ein Buch für Alle und Keinen/ Thus Spoke Zarathustra.* Translated by Adrian del Caro. Edited by Adrian del Caro and Robert Pippin. Cambridge: Cambridge University Press. 2006.

Popper, Karl. (1959/2002). *The Logic of Scientific Discovery.* Abingdon-on-Thames: Routledge.

Ritzer, George. (2010). *Sociological Theory.* New York: McGraw-Hill.

So, Alvin Y. (2003). "The changing pattern of class and class conflict in China." *Journal of Contemporary Asia, 33*(3) (January, 2003), pp. 363-376. DOI:10.1080/00472330380000231

Wahl, Asbjorn. "Class Struggle Built the Welfare State." retrieved from https://jacobin.com/2021/05/welfare-state-class-struggle-confrontation-compromise-labor-union-movement (1-2-2023)

Winczewski, Damian. (2018). "Engels's Military Thought: Historical Materialism and Modern Warfare." *ResearchGate,* (July, 2018), Published version, retrieved from https://www.researchgate.net/publication/326149110_Engels_Military_Thought_A_Few_Critical_Remarks; https://www.researchgate.net/publication/326149110_Engels_Military_Thought_A_Few_Critical_Remarks (9-2-2023)

Wiseman, Richard, Watt, Caroline, Gilhooly, Kenneth and Georgiou, George. (2011). "Creativity and ease of ambiguous figural reversal." *British Journal of Psychology,* First published: 27 April 2011, retrieved from https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.2011.02031.x (15-1-2023)

Wittgenstein, Ludwig. (1963). *Philosophical Investigations (Vol. II).* Translated by G.E.M. Anscombe. Oxford: Basil Blackwell.

Wright, Erik Olin. (2012). *"Class Struggle and Class Compromise in the Era of Stagnation and Crisis."* Department of Sociology University of Wisconsin – Madison, retrieved from https://www.ssc.wisc.edu/~wright/Class-Crisis-Stagnation.pdf (6-1-2023)

ข้อเขียนจากเว็บไซต์ขององค์การ

Engels' Military Writings. (1887-1888). retrieved from https://www.marxists.org/archive/marx/works/subject/war/index.htm (5-1-2023)

Heraclitus of Ephesus, Fire, flux and cosmology. retrieved from https://www.philosophy.gr/presocratics/heraclitus.htm (5-2-2023)

Human development index. retrieved from https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22

Matthew 22:37; Hebrews 4:12; Psalm 103:1. in What is the human consciousness?. retrieved from https://www.gotquestions.org/human-consciousness.html (12-1-2023)

Prosperity index. retrieved from https://www.prosperity.com/rankings (3-1-2023)

Quantum theory. retrieved from einstein-online.info/en/essentials/dictionary/ (3-1-2023)

What is consciousness?. retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=ir8XITVmeY4 (15-1-2023)

การนำเสนอข้อมูลจาก YouTube

Asking a Theoretical Physicist About the Physics of Consciousness | Roger Penrose | EP 244, YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=Qi9ys2j1ncg&t=2790s (30-12-2022)

เอกสารอ่านประกอบ

Kingston, Paul W. (2000). *The Classless Society.* Stanford, California: Stanford University Press.

McLellan, David. (ed.). (1977). “Capital.” *The Marx-Engels Reader.* Oxford University Press: Great Britain.

Parkin, F. (1979). *Marx’s Theory of History: A Bourgeois Critique.* New York: Columbia University Press.

So, Alvin Y. (1991). “Class Struggle Analysis: A Critique of Class Structure Analysis.” *Sage Journals, 34*(1) (Spring, 1991), pp. 39-59, https://doi.org/10.2307/1389142

Youth for International Socialism. NewYouth.com

ที่มา: https://admissions.au.edu/?page_id=4311

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา : มิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

เกรียงไกร รอบรู้*

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, รองคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
น.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รป.ม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ศศ.ม. (ผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง) มหาวิทยาลัยรังสิต, น.บ. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

บทนำ

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา[๑] ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๘ ตอนพิเศษ ๓๑๑ ง ลงวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๔ ในส่วนของอารัมภบทได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ถึงที่มาของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ โดยอ้างอิงหลักการและความตามพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้แก่

- พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๙ บัญญัติว่า "การจัดการอุดมศึกษาต้องเป็นไปตามหลักการ ดังต่อไปนี้

(๑) หลักความรับผิดชอบต่อสังคม

(๒) หลักเสรีภาพทางวิชาการ

(๓) หลักความเป็นอิสระ

(๔) หลักความเสมอภาค

(๕) หลักธรรมาภิบาล

(๖) หลักการอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา"

- พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐ บัญญัติว่า "เพื่อให้การจัดการอุดมศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ และเป็นไปตามหลักการตามมาตรา ๙ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษา กำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว แนวปฏิบัตินั้นเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ให้สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งเปิดเผยผลการดำเนินการตามแนวปฏิบัติตามวรรคหนึ่งให้ประชาชนทราบตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษา"

---

[๑] บทความนี้ใช้คำย่อว่า "แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ" หรือ "แนวปฏิบัติฯ"

“

สถาบันอุดมศึกษาและบุคลากรต้องปฏิบัติหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาล

สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดให้มีระบบควบคุมภายในและระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์ในการป้องกันและขจัดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และการทุจริตและประพฤติมิชอบ

”

- **พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๙** บัญญัติว่า *“สถาบันอุดมศึกษาและบุคลากรต้องปฏิบัติหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาล*

สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดให้มีระบบควบคุมภายในและระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและขจัดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และการทุจริตและประพฤติมิชอบ”

หากพิจารณาจากพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ในข้างต้น จะพบว่า กฎหมายให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อหลักธรรมาภิบาล โดยได้กำหนดให้หลักธรรมาภิบาลเป็นหนึ่งในหลักการทั่วไปในการจัดการอุดมศึกษา[๒] เสมือนเป็นการวางหลักการพื้นฐานให้การจัดการอุดมศึกษาทั้งระบบ ซึ่งรวมถึงการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาในภาครัฐและภาคเอกชน จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาลด้วย

นอกจากนี้ กฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) โดยความเห็นชอบจากคณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) กำหนดแนวปฏิบัติให้สอดคล้องตามหลักการในมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งรวมถึงหลักธรรมาภิบาล จึงเป็นที่มาของการกำหนดและประกาศใช้แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

อนึ่ง ในทางวิชาการ ทางปฏิบัติ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของรัฐ ได้มีการแบ่งแยกองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ไว้ในสัดส่วนที่แตกต่างกัน เช่น

- **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒** กำหนดองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลไว้ ๖ ประการ ได้แก่ (๑) หลักนิติธรรม (๒) หลักคุณธรรม (๓) หลักความโปร่งใส (๔) หลักความมีส่วนร่วม (๕) หลักความรับผิดชอบ และ (๖) หลักความคุ้มค่า

- **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗** (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๖๐: ๓๖-๓๗, ๑๒๙) กำหนดองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลไว้ ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) หลักประสิทธิผล (Effectiveness) (๒) หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) (๓) หลักการตอบสนอง (Responsiveness) (๔) หลักภาระรับผิดชอบ (Accountability) (๕) หลักความโปร่งใส (Transparency) (๖) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) (๗) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) (๘) หลักนิติธรรม (Rule of Law) (๙) หลักความเสมอภาค (Equity) และ (๑๐) หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented)

สำหรับ**แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา** ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลไว้ในส่วนอารัมภบท จำนวน ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) หลักประสิทธิภาพ (๒) หลักประสิทธิผล (๓) หลักการตอบสนอง (๔) หลักภาระรับผิดชอบ สามารถตรวจสอบได้ (๕) หลักโปร่งใสเปิดเผย (๖) หลักนิติธรรม (๗) หลักความเสมอภาค (๘) หลักการมีส่วนร่วม (๙) หลักการกระจายอำนาจ และ (๑๐) หลักคุณธรรมจริยธรรม

---

[๒]พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ หมวด ๒ หลักการของการจัดการอุดมศึกษา ส่วนที่ ๑ หลักการทั่วไปในการจัดการอุดมศึกษา

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลข้างต้นมีส่วนที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันบ้างในบางประการ แต่ถึงอย่างไรความมุ่งหมายของหลักธรรมาภิบาลยังคงมุ่งเน้นให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี เหมาะสม และถูกต้องตามกฎหมายเช่นเดียวกัน

ภาค ๑
บทวิเคราะห์ : แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ในมิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

การประกาศใช้แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษามีมิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน[๓] ซึ่งมีบริบทที่อาจแตกต่างไปจากสถาบันอุดมศึกษาประเภทอื่น ให้เป็นข้อสังเกตและข้อควรพิจารณา ดังต่อไปนี้

๑. สถานะของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา

มีประเด็นสำคัญที่ควรศึกษาเกี่ยวกับสถานะของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาถึงสถานะในทางกฎหมายและขอบเขตของการบังคับใช้แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ซึ่งผลดังกล่าวจะเป็นประเด็นต่อเนื่องเกี่ยวกับการดำเนินการตามแนวปฏิบัติฯ และสภาพบังคับในกรณีที่ไม่ดำเนินการตามแนวปฏิบัติฯ ดังกล่าว

จากการศึกษาที่มาของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ในหัวข้อที่ผ่านมา พบว่า แนวปฏิบัติฯ ได้รับการบัญญัติขึ้นตามหลักการและความในพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

---

[๓] บทความนี้ใช้คำย่อว่า “สถาบันฯ”

มาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า *"เพื่อให้การจัดการอุดมศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ และเป็นไปตามหลักการตามมาตรา ๙ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว แนวปฏิบัตินั้นเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้"*

การวิเคราะห์ถึงสถานะของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ อาจต้องใช้การเทียบเคียงบทบัญญัติทางกฎหมาย ในกรณีนี้เป็นการพิจารณาจากนิติวิธีในการร่างกฎหมาย ซึ่งเมื่อศึกษารูปแบบการร่างบทบัญญัติที่กล่าวถึงการตรากฎเกณฑ์ลำดับรองที่ออกตามความของ**พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒** จะพบรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น

- มาตรา ๑๑ วรรคสอง *"ชุมชนและสังคมมีสิทธิติดตามและตรวจสอบสถาบันอุดมศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษา"*
- มาตรา ๒๓ *"เพื่อประโยชน์ในการควบคุมกำกับ รัฐมนตรีจะประกาศกำหนดประเภทของสถาบันอุดมศึกษาก็ได้"*
- มาตรา มาตรา ๒๔ วรรคสาม *"การจัดสถาบันอุดมศึกษาเป็นกลุ่มและการกำหนดมาตรการตามวรรคหนึ่ง รวมทั้งการกำหนดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาและการให้ความสนับสนุนเป็นพิเศษตามวรรคสองให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง"*
- มาตรา ๓๔ วรรคสอง *"ความร่วมมือตามวรรคหนึ่งหมายความรวมถึงการใช้บุคลากรร่วมกัน การร่วมกันออกค่าใช้จ่าย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน หรือความร่วมมืออย่างอื่น ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง"*
- มาตรา ๔๒ วรรคหนึ่ง *"สถาบันอุดมศึกษาต้องเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษานั้นแก่สาธารณะ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาที่กำหนดในกฎกระทรวง"*
- มาตรา ๔๒ วรรคสอง *"เพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผนด้านการอุดมศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการอุดมศึกษา การวิจัยและนวัตกรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสาธารณชน ในการตรวจสอบสถาบันอุดมศึกษา ให้สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ส่งข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและมาตรฐานการศึกษา การวิจัยและนวัตกรรม การให้บริการทางวิชาการ และข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องให้แก่กระทรวง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และระยะเวลาที่กำหนดในกฎกระทรวง"*
- มาตรา ๔๓ วรรคหนึ่ง *"ให้หน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงาน และหน่วยงานภาคเอกชนตามลักษณะที่สภานโยบายประกาศกำหนด ส่งข้อมูลเกี่ยวกับการอุดมศึกษาและการอื่นที่เกี่ยวข้องให้แก่กระทรวงตามที่ได้รับการร้องขอ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาที่กำหนดในกฎกระทรวง"*
- มาตรา ๔๔ วรรคหนึ่ง *"ให้กระทรวงมีหน้าที่จัดทำฐานข้อมูลการอุดมศึกษาของประเทศโดยรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวกับการอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษา และการอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๔๒ วรรคสอง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่สภานโยบายกำหนด"*

- มาตรา ๔๖ วรรคสอง *“หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมและความสนับสนุนเป็นพิเศษอื่นตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่คณะรัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยข้อเสนอของสภานโยบาย”*

- มาตรา ๕๖ วรรคสี่ *“หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการแต่งตั้งหรือมอบหมายผู้ตรวจสอบและการตรวจสอบการดำเนินการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษาประกาศกำหนด”*

ฯลฯ

จากตัวอย่างบทบัญญัติข้างต้น จะเห็นได้ว่า รูปแบบของบทบัญญัติที่กล่าวถึงวิธีการตรากฎเกณฑ์ลำดับรองซึ่งออกตามความของพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ นั้น มักจะระบุให้มีการประกาศกำหนดเป็นหลักเกณฑ์หรือกฎกระทรวง ซึ่งจะมีรูปแบบการร่างบทบัญญัติที่แตกต่างไปจากมาตรา ๑๐ ที่บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดเป็น **“แนวปฏิบัติ”** โดยใช้ถ้อยคำที่แตกต่างจากบทบัญญัติอื่นในการวางแนวทางการตรากฎเกณฑ์ลำดับรองอย่างชัดเจน ประกอบกับ**ข้อ ๓ ของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา** บัญญัติว่า *“แนวปฏิบัติฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันอุดมศึกษาและยกระดับสถาบันอุดมศึกษาให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งมีวัตถุประสงค์เพื่อความมีธรรมาภิบาลที่ดีในสถาบันอุดมศึกษาและเป็นแนวทางสำหรับกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา บุคลากร ตลอดจนนิสิตนักศึกษา ในการปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบได้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล เสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อความโปร่งใส ความเป็นธรรม และความน่าเชื่อถือให้กับสถาบันอุดมศึกษาในการบริหารจัดการ และป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากการเป็นกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งเพื่อเป็นแบบอย่างยอมรับและสร้างบรรทัดฐานที่ดีให้กับสังคมส่วนรวม ตลอดจนเป็นการยกระดับมาตรฐานการกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาไทยให้เทียบเท่าสากล”* จึงเป็นการเน้นย้ำถึงสถานะของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ว่าเป็นเพียงแนวทางให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษาได้ปฏิบัติตาม

ที่มา: https://www.bangkokbiznews.com

ที่มา: https://www.facebook.com

อย่างไรก็ดี หมวด ๖ การกำกับดูแลธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๓๗ วรรคสาม ได้บัญญัติว่า *"กรณีที่สำนักงานปลัดกระทรวงได้ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงตามวรรคสองแล้ว พบว่า มีกรณีไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลอย่างร้ายแรงให้ปลัดกระทรวงเสนอคณะกรรมการการอุดมศึกษาพิจารณาให้ข้อเสนอแนะรัฐมนตรีโดยเร็วเพื่อดำเนินการตามมาตรา ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ หรือดำเนินการตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ เรื่อง การจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาแล้วแต่กรณีต่อไป"* ซึ่งมาตรการตามพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ หรือการดำเนินการตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ นั้น **มีสภาพบังคับทางกฎหมาย** ตัวอย่างเช่น

- มาตรา ๕๑ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ กำหนดให้รัฐมนตรีโดยข้อเสนอแนะและความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา มีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาด สั่งให้กระทำการ ยับยั้ง หรือยุติการดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษา

- ข้อ ๕ แห่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ กำหนดให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการอุดมศึกษามีอำนาจสั่งการให้สภาสถาบันอุดมศึกษา หรือสถาบันอุดมศึกษา ยับยั้งการรับนิสิตนักศึกษา ปิดหลักสูตร ยุติการจัดการศึกษา หรือดำเนินการอื่นใด

- ข้อ ๙ แห่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ กำหนดให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการอุดมศึกษามีอำนาจสั่งให้ผู้ดำรงตำแหน่งในสถาบันอุดมศึกษาหยุดการปฏิบัติหน้าที่ พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ หรือให้ไปปฏิบัติงานในหน่วยงานแห่งอื่น

จึงเป็นประเด็นในการตีความทางกฎหมายต่อไปว่า แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษามีสถานะเป็นเพียงแนวทางให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษาได้ปฏิบัติตาม ทั้งนี้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง และตามนัยของข้อ ๓ แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ หรือเป็นกฎเกณฑ์ที่บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม เนื่องจากผลของการไม่ปฏิบัติตามแนวปฏิบัติฯ ดังกล่าว ส่งผลไปถึงการต้องรับสภาพบังคับทางกฎหมายตามมาตรา ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ และคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นในการตีความทางกฎหมายอีกว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลอย่างร้ายแรงจะมีสภาพบังคับหรือไม่เพียงใด เนื่องจากข้อ ๓๗ วรรคสาม แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ บัญญัติให้รัฐมนตรีโดยข้อเสนอแนะของคณะกรรมการการอุดมศึกษาดำเนินการตามมาตรา ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งบทบัญญัติในมาตรา ๕๑ ได้กล่าวถึงเฉพาะกรณีที่มีปัญหาในการดำเนินกิจการของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดของกระทรวงเท่านั้น มิได้รวมไปถึงสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

สำหรับการกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้น มาตรา ๕๒ แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ให้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน จึงเป็นประเด็นปัญหาว่า สภาพบังคับตามข้อ ๓๗ วรรคสาม แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ซึ่งบัญญัติให้ดำเนินการตามมาตรา ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ นั้น ไม่ครอบคลุมไปถึงการดำเนินการต่อสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามมาตรา ๕๒ แต่อย่างใด คงมีแต่เพียงสภาพบังคับตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ ที่ครอบคลุมไปถึงสถาบันอุดมศึกษาเอกชน แต่ถึงกระนั้นการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ ๓๙/๒๕๕๙ ก็ยังไม่ครอบคลุมหรือสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งหมดกับการวางหลักธรรมาภิบาลที่ปรากฏในแนวปฏิบัติธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา จึงนำมาสู่ประเด็นของสภาพบังคับของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ที่มีต่อสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน ที่อาจมีสภาพบังคับที่ไม่เหมือนกัน

๒. ความสัมพันธ์ของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อมิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน (ในภาพรวม)

การกำหนดและประกาศใช้แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาย่อมส่งผลในทางกฎหมายและการบริหารจัดการภายในองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในมิติทางด้านกฎหมายนั้น สถาบันฯ อาจต้องมีการแก้ไขบรรดาข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ หรือกฎเกณฑ์อื่นใดขององค์กรให้มีความสอดคล้องกับแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งมีการตราข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ หรือกฎเกณฑ์อื่น ๆ เพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องตามแนวปฏิบัติฯ การตรากฎเกณฑ์ขององค์กรเพื่อจัดตั้งหน่วยงานใหม่ เปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงาน ให้หรือจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการ การกำหนดมาตรการหรือสภาพบังคับอื่น ๆ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในมิติทางด้านกฎหมาย ให้สถาบันฯ และบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม (ทั้งในแง่กระทำการและงดเว้นกระทำการ)

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกฎหมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงของสิทธิเสรีภาพ อำนาจ บทบาทหน้าที่ หรือความรับผิดชอบ ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารจัดการตามมา เมื่อกฎเกณฑ์ภายในองค์กรที่ตราขึ้นใหม่หรือที่แก้ไขเพิ่มเติมกฎเกณฑ์เดิมให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ดังกล่าวอย่างถูกต้อง การขับเคลื่อนระบบและกลไกเหล่านี้ต้องอาศัยวิธีการ รวมถึงเทคนิคการบริหารจัดการในทางปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ และต้องชอบด้วยกฎหมาย

ผลที่จะเกิดขึ้นในมิติของกฎหมายและการบริหารจัดการย่อมเกี่ยวพันถึงทุกภาคส่วนของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน เนื่องจากแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ได้บัญญัติถึงโครงสร้างธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาครอบคลุมในทุกระดับ ได้แก่ ธรรมาภิบาลในระดับสภาสถาบันอุดมศึกษา ระดับผู้บริหารสถาบัน

อุดมศึกษา ระดับบุคลากร และระดับนิสิต นักศึกษา[๕] ดังนั้น แนวทางในการปรับปรุงกฎเกณฑ์ของสถาบันฯ และการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ของสถาบันฯ จึงควรเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในข้างต้นเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละกระบวนการด้วย อาทิ การรับฟังความคิดเห็น การเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานปรับปรุงแก้ไขกฎเกณฑ์ขององค์กร การเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานปรับปรุงระบบและกลไกการบริหารจัดการภายในองค์กร การมีส่วนออกเสียงลงคะแนนในการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ ระบบและกลไกการบริหารจัดการขององค์กร ที่ตนอาจได้รับผลกระทบ ฯลฯ

ทั้งนี้ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ที่มีต่อมิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในส่วนรายละเอียดของแต่ละประเด็น ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ในหัวข้อถัด ๆ ไป

๓. ความกำกวมของบทบัญญัติระหว่างแนวทางการปฏิบัติและการต้องปฏิบัติตาม

หากพิจารณาจากนิติวิธีในการร่างแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ที่อาศัยหลักการและความตามพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาเป็นฐานอำนาจในการกำหนดแนวปฏิบัติฯ ฉบับนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด **“แนวปฏิบัติ”** ประกอบกับข้อ ๓ แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ระบุให้แนวปฏิบัติฯ ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น **“แนวทาง”** สำหรับให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติตามอย่างสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล หากพิจารณาจากเจตนารมณ์จะเห็นได้ว่า แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ควรมีลักษณะเป็นแนวทาง ข้อเสนอแนะ คำแนะนำให้ **“ควร”** ปฏิบัติตาม เพื่อให้บรรลุหลักการเรื่องธรรมาภิบาล

อย่างไรก็ดี เมื่อศึกษาแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ตลอดทั้งฉบับ จะพบว่า มีนิติวิธีในการร่างบทบัญญัติที่ค่อนข้างกำกวม ระหว่าง (๑) บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นแนวทาง ข้อเสนอแนะ คำแนะนำให้ “ควร” ปฏิบัติตาม (๒) บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นบทบังคับให้ “ต้อง” ปฏิบัติตาม และ (๓) บทบัญญัติที่มีความคลุมเครือระหว่างการวางแนวทางให้ควรปฏิบัติตามกับเป็นบทบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ ตัวอย่างบทบัญญัติในแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ที่มีลักษณะเป็นแนวทาง ข้อเสนอแนะ คำแนะนำ ให้ควรปฏิบัติตาม

- ข้อ ๕ *“สถาบันอุดมศึกษาและบุคลากรควรปฏิบัติหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาลที่กำหนดไว้ในแนวปฏิบัติฉบับนี้”*

---

[๕] แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๔

“

สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบที่เป็นอิสระ โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ และปลอดจากการทุจริต รวมทั้งเป็นไปตามกรอบนโยบายด้านธรรมาภิบาล

”

- ข้อ ๖ *“สถาบันอุดมศึกษาควรเปิดเผยข้อมูลด้านการจัดการศึกษา ทิศทางการเงินและความคืบหน้าของแต่ละพันธกิจต่อสาธารณะ เพื่อให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒”*

- ข้อ ๘ *“สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดพันธกิจที่มีต่อนิสิต นักศึกษา บุคลากร สังคม และประเทศโดยรวมอย่างเป็นรูปธรรม และประกาศต่อสาธารณะเพื่อให้รับทราบกันอย่างกว้างขวาง”*

- ข้อ ๑๓ *“ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ไม่ควรจำกัดเกณฑ์อายุของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว แต่ผู้ดำรงตำแหน่งควรผ่านการฝึกอบรม เสริมทักษะ และเพิ่มพูนความเชี่ยวชาญในการบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้ ควรจัดการฝึกอบรมให้แก่ผู้ที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าวอยู่เดิมด้วย”*

- ข้อ ๑๖ วรรคสอง *“สภาสถาบันอุดมศึกษาควรมีคณะทำงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณากลั่นกรอง ตรวจสอบ และเสนอความคิดเห็นก่อนที่จะนำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของสภาสถาบันอุดมศึกษา”*

- ข้อ ๑๙ วรรคสาม *“อธิการบดีควรมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละไม่เกินสี่ปี และไม่ควรดำรงตำแหน่งรวมกันเกินกว่าแปดปี”*

- ข้อ ๒๓ *“สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบที่เป็นอิสระ โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ และปลอดจากการทุจริต รวมทั้งเป็นไปตามกรอบนโยบายด้านธรรมาภิบาล”*

จากตัวอย่างข้างต้น บทบัญญัติจะมีลักษณะเป็นแนวทางแนะนำให้สถาบันฯ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องควรถือปฏิบัติตาม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแนวปฏิบัติฯ ฉบับนี้ จึงไม่มีผลเป็นการบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม รวมถึงการไม่ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว ย่อมไม่เป็นความผิดด้วยเช่นกัน

๓.๒ ตัวอย่างบทบัญญัติในแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ที่มีลักษณะเป็นบทบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม

- ข้อ ๑๗ วรรคหนึ่ง *“สภาสถาบันอุดมศึกษาต้องจัดทำประมวลจริยธรรมของนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา โดยมีกลไกในการส่งเสริม ตรวจสอบ และบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการออกข้อบังคับของสถาบันอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ตามที่กำหนดในแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้ นายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหาร บุคลากร นิสิต นักศึกษาต้องยึดถือและปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม รวมถึงเป็นการแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ที่จะแสดงความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่”*

- ข้อ ๒๑ *“ผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา สามารถปฏิบัติงานที่มุ่งการพัฒนา และยกระดับสถาบันอุดมศึกษา ทั้งคุณภาพบัณฑิต งานวิจัย และนวัตกรรมที่มีคุณภาพ และตอบโจทย์ประเทศ”*

- ข้อ ๒๘ *“ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรต้องมีความระมัดระวัง และคำนึงถึงการป้องกันมิให้เกิดความผิดพลาดในการเสนอเรื่องไปยังผู้บังคับบัญชาหรือในการเสนอเรื่องไปยังระดับผู้บริหาร ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม อันเป็นสาเหตุหนึ่งของการร้องเรียนและการฟ้องร้องผู้บริหารภายในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้ สถาบันอุดมศึกษาต้องมีกลไกหรือระบบที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาความผิดพลาดดังกล่าวข้างต้น”*

- ข้อ ๓๑ *“สถาบันอุดมศึกษาต้องมีกลไกหรือระบบที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์”*

จากตัวอย่างข้างต้น จะพบลักษณะของบทบัญญัติที่เป็นบทบังคับให้ต้องปฏิบัติตามแนวปฏิบัติฯ ฉบับนี้ ดังเช่นข้อ ๑๗ วรรคหนึ่ง กำหนดให้สภาสถาบันอุดมศึกษา “ต้อง” จัดทำประมวลจริยธรรม ซึ่งในส่วนนี้มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๒๐ ซึ่งกำหนดให้สภาสถาบันอุดมศึกษา “ต้อง” จัดให้มีประมวลจริยธรรม[๕] ฉะนั้น การจัดทำประมวลจริยธรรมของสถาบันอุดมศึกษาจึงเป็น “หน้าที่” ที่ต้องจัดให้มีประมวลจริยธรรม มิใช่เป็นเพียงแนวทางหรือข้อเสนอแนะที่อาจดำเนินการหรือไม่ดำเนินการก็ได้

---

[๕]พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๒๐ บัญญัติว่า *“สภาสถาบันอุดมศึกษาต้องจัดให้มีประมวลจริยธรรมของนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา และผู้เรียน โดยมีกลไกในการส่งเสริม ตรวจสอบ และบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ”*

อนึ่ง มี**ข้อควรระวังในการพิจารณาประเด็นนี้** คือ ต้องแยกประเด็นระหว่าง (๑) ความเหมาะสมของการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล กับ (๒) ความเหมาะสมของลักษณะบทบัญญัติตามแนวปฏิบัติฯ ฉบับนี้ ออกจากกัน กล่าวคือ การปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลย่อมเป็นผลดีกับทั้งองค์กร บุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสังคมส่วนร่วม เพราะหลักธรรมาภิบาลมุ่งสร้างการบริหารจัดการที่ดี มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และชอบด้วยกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตาม การนำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ จะต้องมีความชัดเจนในทางนิติวิธีด้วย เช่น ลักษณะของบทบัญญัติเป็นการกำหนดแนวทาง ข้อเสนอแนะ หรือคำแนะนำ หรือมีลักษณะเป็นบทบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้น จะสร้างความสับสนแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับแนวปฏิบัติฯ ฉบับนี้ โดยเฉพาะประเด็นค่าบังคับในการปฏิบัติตาม รวมถึงการมีอยู่ของสภาพบังคับ ขอบเขตของสภาพบังคับหากมีการละเลยการดำเนินการตามแนวปฏิบัติฯ หรือฝ่าฝืนแนวปฏิบัติฯ ดังกล่าว

๓.๓ บทบัญญัติที่มีความคลุมเครือระหว่างการวางแนวทางให้ควรปฏิบัติตามกับเป็นบทบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม

(๑) กรณีบทบัญญัติที่ต่างก็ปรากฏในแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ (ฉบับเดียวกัน)

- ข้อ ๑๑ *“ให้สภาสถาบันอุดมศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา เพื่อดำเนินการสรรหานายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาผู้ทรงคุณวุฒิให้แล้วเสร็จก่อนครบวาระการดำรงตำแหน่งของนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา”*

- ข้อ ๑๒ *“ให้สภาสถาบันอุดมศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกซึ่งเป็นผู้ที่ตระหนักถึงคุณสมบัติของผู้สมควรดำรงตำแหน่งที่เหมาะสมกับเป้าหมายของสถาบันอุดมศึกษา เป็นจำนวนมากกว่ากึ่งหนึ่ง โดยอาจคัดเลือกจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการการอุดมศึกษาได้ขึ้นบัญชีไว้ ทั้งนี้ ประธานคณะกรรมการสรรหาควรเป็นบุคคลภายนอก สำหรับบุคลากรภายในสถาบันอุดมศึกษาที่จะมาเป็นคณะกรรมการสรรหาควรผ่านการคัดเลือกจากบุคลากรภายในสถาบันอุดมศึกษา และไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งบริหาร”*

จากตัวอย่างข้อ ๑๑ และข้อ ๑๒ จะเห็นได้ว่า มีการใช้รูปประโยค *“ให้สภาสถาบันอุดมศึกษาแต่งตั้ง...”* ซึ่งไม่มีความชัดเจนว่า การดำเนินการดังกล่าวเป็นแนวทางให้ควรปฏิบัติหรือเป็นบทบังคับที่ต้องปฏิบัติตาม ทั้งนี้ มีความแตกต่างจากบทบัญญัติส่วนอื่นที่เลือกใช้คำว่า “ควร” หรือ “ต้อง” อย่างชัดเจน

(๒) กรณีบทบัญญัติที่ปรากฏในแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กับกฎเกณฑ์อื่น (ต่างฉบับกัน)

- ข้อ ๗ *"สถาบันอุดมศึกษาควรจัดให้มีระบบควบคุมภายในและระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและขจัดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ การทุจริตและประพฤติมิชอบ"*

อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๑๙ วรรคสอง บัญญัติว่า *"สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดให้มีระบบควบคุมภายในและระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและขจัดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และการทุจริตและประพฤติมิชอบ"* เนื้อหาของบทบัญญัติดังกล่าว จึงเป็นกรณีที่สถาบันอุดมศึกษา "ต้อง" ดำเนินการเพื่อจัดให้มีระบบควบคุมภายในและระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ หากแต่บทบัญญัติในข้อ ๗ แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ซึ่งมีเนื้อหาที่ทับซ้อนกับบทบัญญัติมาตรา ๑๙ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ กลับกำหนดเป็นเพียงแนวทางการปฏิบัติเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากผลในทางกฎหมายของมาตรา ๑๙ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่เป็นกรณีที่สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการหรือกระทำการตามที่กฎหมายบัญญัติ และอยู่ภายใต้การควบคุมและกำกับดูแลจากภาครัฐอีกด้วย[๖]

- ข้อ ๒๕ *"ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดและประกาศพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งต่อนิสิต นักศึกษา บุคลากร สังคม และประเทศ อย่างเป็นรูปธรรมต่อสาธารณะ"*

ประเด็นข้อ ๒๕ มีลักษณะทำนองเดียวกับข้อ ๗ แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กล่าวคือ ความในข้อ ๗ เป็นเพียงแนวทางให้ผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาควรปฏิบัติตาม เพื่อบรรลุผลตามหลักธรรมาภิบาล หากแต่มาตรา ๒๒ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้บัญญัติว่า *"สถาบันอุดมศึกษาต้องกำหนดพันธกิจที่มีต่อผู้เรียน บุคลากร สังคม และประเทศโดยรวมอย่างเป็นรูปธรรม และประกาศต่อสาธารณะเพื่อให้รับทราบกันอย่างกว้างขวาง"* ซึ่งทั้งสองกฎเกณฑ์ดังกล่าวมีใจความสำคัญที่ทับซ้อนกัน แต่ความในมาตรา ๒๒ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ต้องกำหนดและประกาศพันธกิจต่อสาธารณะ จึงเป็นความคลุมเครือและอาจสร้างความสับสนสำหรับการบังคับใช้บทบัญญัติ สถานะหรือค่าบังคับของบทบัญญัติ รวมทั้งผลของการดำเนินการหรือไม่ดำเนินการตามแนวปฏิบัติฯ ดังกล่าว จะเป็นการขัดกับหลักการของกฎหมายการอุดมศึกษาข้างต้นหรือไม่

---

[๖]พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ หมวด ๗ การควบคุมและกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษา

- ข้อ ๑๕ วรรคหนึ่ง *“เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด ควรแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้*

(๑) ผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาจะดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา หรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาในเวลาเดียวกันเกินสามแห่งไม่ได้

(๒) ผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาจำนวนสี่แห่งแล้ว ไม่อาจได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาในเวลาเดียวกันนั้นได้อีก”

จากตัวอย่างข้อ ๑๕ วรรคหนึ่ง แม้บทบัญญัติจะใช้รูปประโยคว่า *“ควรแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา...”* ซึ่งควรจะมีลักษณะเป็นแนวทางให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการ หากแต่บทบัญญัติในข้อ ๑๕ (๑) และ (๒) กลับมีเนื้อหาเชื่อมโยงกับคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ เรื่อง การจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า *“เพื่อให้การดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด การแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้*

(๑) ผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาจะดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาในเวลาเดียวกันเกินสามแห่งไม่ได้

...

(๔) ผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาจำนวนสี่แห่งแล้ว ไม่อาจได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาในเวลาเดียวกันนั้นได้อีก”

จะเห็นได้ว่า คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ มีลักษณะเป็นการกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องดำเนินการตาม ประกอบกับคำสั่งฯ ฉบับดังกล่าวมีการกำหนดมาตรการที่ส่งผลกระทบต่อผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาตามความในข้อ ๙ วรรคหนึ่ง แห่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙[๗] อาทิ การสั่งให้ผู้ดำรง

---

[๗] คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ เรื่อง การจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๙ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า *“ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการอุดมศึกษามีอำนาจสั่งให้ผู้ดำรงตำแหน่งใดในสถาบันอุดมศึกษาหยุดการปฏิบัติหน้าที่ พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ หรือให้ไปปฏิบัติงานในหน่วยงานแห่งอื่น และแต่งตั้งหรือมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ในสถาบันอุดมศึกษานั้น”*

ตำแหน่งในสถาบันอุดมศึกษา (รวมถึงนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา) หยุดปฏิบัติหน้าที่ พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ หรือให้ไปปฏิบัติงานในหน่วยงานแห่งอื่น เป็นต้น

บทบัญญัติข้อ ๑๕ วรรคหนึ่ง แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ จึงมีเนื้อหาบางส่วนที่ทับซ้อนกับบทบัญญัติข้อ ๙ วรรคหนึ่ง แห่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ และอาจสร้างความสับสนได้ว่า การดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาตามแนวปฏิบัติฯ ข้างต้น เป็นเพียงการกำหนดแนวทาง ข้อเสนอแนะ ให้ดำเนินการตาม หรือมีค่าบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม เพราะกรณีที่ไม่ปฏิบัติตาม บุคคลที่เกี่ยวข้องอาจได้รับผลกระทบจากสภาพบังคับตามมาตรการข้อ ๙ วรรคหนึ่ง แห่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙

๔. หลักธรรมาภิบาลที่ครอบคลุมทุกภาคส่วนของสถาบันอุดมศึกษา

จุดเด่นประการหนึ่งของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ฉบับนี้ ก็คือ เป็นการวางแนวทางด้านธรรมาภิบาลให้แก่ทุกภาคส่วนของสถาบันอุดมศึกษา โดยมิได้จำกัดแต่เฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งทางการบริหารเท่านั้น กล่าวคือ แนวปฏิบัติฯ ได้กำหนดโครงสร้างธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา (หมวดที่ ๑) ครอบคลุม (๑) สภาสถาบันอุดมศึกษา (๒) ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา (๓) บุคลากร และ (๔) นิสิตนักศึกษา

เมื่อศึกษาแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ทั้งฉบับ จะพบว่า มีการบัญญัติหลักการด้านธรรมาภิบาลเพื่อให้สอดคล้องกับสถานะของกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกันไปตามบริบท เช่น ธรรมาภิบาลในระดับสภาสถาบันอุดมศึกษาจะวางแนวทางถึงที่มาและการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา บทบาทการกำกับดูแลของสภาสถาบันอุดมศึกษา ธรรมาภิบาลในระดับผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาจะวางแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ในเชิงบริหารจัดการ การพัฒนาองค์กร การจัดทำรายงานผลการดำเนินงานประจำปี ฯลฯ

อย่างไรก็ดี รายละเอียดของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ยังคงมีส่วนที่ต้องวิเคราะห์ต่อไปในรายละเอียดถึงความเหมาะสม หรือข้อควรพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องตามหลักกฎหมาย รวมทั้งเพื่อการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

๕. ขอบเขตของนิยามศัพท์ “ผู้บริหาร” ตามแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กรณีสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๒ วรรคหก บัญญัติว่า *“ในแนวปฏิบัตินี้... “ผู้บริหาร” หมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี หัวหน้าหน่วยงานที่มีชื่อเรียกอย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ผู้ช่วยอธิการบดี รองคณบดีหรือรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต ผู้อำนวยการกอง หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง ตามที่ ก.พ.อ. กำหนด”*

หากพิจารณาจากบทบัญญัติที่กำหนดรายละเอียดของตำแหน่ง “ผู้บริหาร” จะพบเจตนารมณ์ที่แนวปฏิบัติฯ ฉบับนี้มุ่งหมาย คือ **ผู้ดำรงตำแหน่งทางการบริหารทุกระดับของสถาบันอุดมศึกษา** กล่าวคือ ไม่จำเพาะแต่ผู้บริหารระดับสถาบันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผู้บริหารระดับคณะวิชาและหน่วยงานอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะวิชา ดังเช่นการอธิบายความถึงตำแหน่งคณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการกอง เป็นต้น

อย่างไรก็ดี โครงสร้างการบริหารงานภายในองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน[๕] บางตำแหน่งไม่ปรากฏในนิยามของ “ผู้บริหาร” ตามข้อ ๒ วรรคหก แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ แต่ตำแหน่งดังกล่าวกลับมีบทบาทในเชิงบริหารจัดการและการบังคับบัญชาบุคลากรของสถาบันฯ เช่น ตำแหน่ง “ผู้ช่วยรองอธิการบดี” (แนวปฏิบัติฯ ระบุถึง “ผู้ช่วยอธิการบดี”) ที่มีอำนาจหน้าที่ช่วยเหลือการปฏิบัติงานของรองอธิการบดี มีหน่วยงานและบุคลากรในสังกัด มีระบบการบังคับบัญชา หรือตำแหน่ง “คณะกรรมการบริหาร” “คณะกรรมการอำนวยการ” ที่มีบทบาทในการวางนโยบายการพัฒนาองค์กร รวมถึงอาจมีบทบาทในการตัดสินใจนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือการดำเนินการบางอย่างขององค์กรด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ยังปรากฏตำแหน่ง “ที่ปรึกษา” ด้านต่าง ๆ ของสถาบันฯ อาทิ ที่ปรึกษาอธิการบดี ที่ปรึกษามหาวิทยาลัย ฯลฯ ความมุ่งหมายของการจัดตั้งตำแหน่งที่ปรึกษา เพื่อให้บุคคลที่ดำรงตำแหน่งสามารถให้คำปรึกษา คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ เพื่อพัฒนาองค์กร อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการองค์กรของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแต่ละแห่ง มีวิธีการและการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ไม่เหมือนกัน การพิจารณาจากชื่อตำแหน่งเพียงอย่างเดียวอาจไม่ตอบสนองหลักการทางกฎหมายและการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากตำแหน่งที่ปรึกษาของสถาบันฯ มีอำนาจในการตัดสินใจการดำเนินงานอย่างหนึ่งอย่างใดขององค์กร แม้ในทางนิตินัยจะไม่จัดว่าเป็นผู้บริหารของสถาบันฯ แต่ในทางพฤตินัยกลับมีอำนาจในเชิงการบริหารจัดการอย่างชัดเจน และมีรูปแบบการใช้อำนาจที่คล้ายคลึงกับตำแหน่งผู้บริหารอื่นของสถาบันฯ แต่ตำแหน่งข้างต้นกลับไม่อยู่ในคำนิยามของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ

ดังนั้น เพื่อให้แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ครอบคลุมนิยามคำว่า “ผู้บริหาร” ในทางนิตินัยและพฤตินัย ควรกำหนดให้คำว่า “ผู้บริหาร” รวมถึงตำแหน่งใด ๆ ก็ตามที่มีอำนาจทางการบริหารจัดการ มีอำนาจสั่งการ มีอำนาจในการตัดสินหรือวินิจฉัยการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กร หากเป็นเช่นนี้ธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาจึงจะครอบคลุมผู้ที่มีบทบาทในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง

---

[๕] ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา หมวดที่ ๓ ธรรมาภิบาลในระดับผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา

๖. ที่มาของผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา กรณีสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๑๐ บัญญัติว่า *"การได้มาซึ่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาตามกฎหมายจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง สภาสถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดสัดส่วนจำนวนกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาโดยให้มีบุคคลภายนอกไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมด"* ประกอบกับข้อ ๑๓ *"ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ไม่ควรจำกัดเกณฑ์อายุของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว แต่ผู้ดำรงตำแหน่งควรผ่านการฝึกอบรมเสริมทักษะและเพิ่มพูนความเชี่ยวชาญในการบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้ ควรจัดการฝึกอบรมให้แก่ผู้ที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าวอยู่เดิมด้วย"*

จากบทบัญญัติข้างต้น แนวปฏิบัติฯ เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามามีบทบาทในฐานะนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดสัดส่วนกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาจากบุคคลภายนอกไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด ประกอบกับการไม่นำเกณฑ์ด้านอายุมาเป็นข้อจำกัดในการดำรงตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งนับว่าเป็นโอกาสที่ดีที่องค์กรจะได้รับข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาที่มาจากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีประสบการณ์ในแต่ละสาขา และหากเป็นกรณีของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ซึ่งปัจจุบันอยู่ในภาวะของการแข่งขันที่สูง อาจได้รับคำแนะนำ เทคนิค วิธีการ ที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนองค์กร ซึ่งเป็นมิติการดำเนินงานที่นอกเหนือไปจากมิติด้านการจัดการการศึกษาเพียงอย่างเดียว อาทิ การพิจารณาถึงมิติทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านการสื่อสารองค์กร ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ด้านกิจการระหว่างประเทศ ฯลฯ

นอกจากนี้ แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ในกรณีที่ดำรงตำแหน่งในสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งไว้ ดังนี้[๙]

"(๑) ผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาจะดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาในเวลาเดียวกันเกินสามแห่งไม่ได้

(๒) ผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาจำนวนสี่แห่งแล้ว ไม่อาจได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาในเวลาเดียวกันนั้นได้อีก"

การจำกัดจำนวนสถาบันอุดมศึกษาที่บุคคลจะไปดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับจากสถาบัน

---

[๙] แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๑๕

อุดมศึกษาแต่ละแห่งได้อย่างเต็มที่ มีประสิทธิภาพ มีเวลาเพียงพอในการพิจารณา ทบทวนประเด็นต่าง ๆ อย่างรอบคอบก่อนการอนุมัติ ซึ่งสภาสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำกับดูแลการบริหารงาน การอนุมัติข้อบังคับที่ส่งผลถึงประชาคมขององค์กรในทุกภาคส่วน

อนึ่ง มีข้อสังเกตประการสำคัญเกี่ยวกับที่มาของนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ กรณีที่แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๑๑ ระบุว่า *"ให้สภาสถาบันอุดมศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา เพื่อดำเนินการสรรหานายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาผู้ทรงคุณวุฒิให้แล้วเสร็จก่อนครบวาระการดำรงตำแหน่งของนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา"* ซึ่งเมื่อพิจารณาจากพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง (๑) (๓)[๑๐] ได้ให้บทบาทแก่ผู้รับใบอนุญาตเป็นผู้เสนอชื่อนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชน และกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนั้น การพิจารณารายชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่งดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจและการตัดสินใจของผู้รับใบอนุญาต ซึ่งอาจมีปัจจัยในการประกอบการพิจารณาที่หลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละองค์กร เช่น เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่ผู้รับใบอนุญาตเห็นว่าการปฏิบัติหน้าที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ตรงหรือสอดคล้องตามนโยบาย วิสัยทัศน์ หรือพันธกิจขององค์กร เป็นบุคคลที่ผู้รับใบอนุญาตให้ความเชื่อถือและเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้รับใบอนุญาตในการประกอบกิจการด้านการศึกษา ฯลฯ

การที่แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ วางแนวทางให้สภาสถาบันฯ เป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา (หัวข้อนี้ใช้คำย่อว่า "คณะกรรมการสรรหาฯ") จึงอาจไม่สัมพันธ์กับบทบาทของผู้รับใบอนุญาตที่มีอำนาจในการจะเสนอชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่งดังกล่าวในสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาฯ แต่มติของคณะกรรมการสรรหาฯ ไม่สอดคล้องตามความต้องการของผู้รับใบอนุญาต อำนาจการตัดสินใจขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะเสนอชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนควรจะเป็นอำนาจของใคร หากเป็นอำนาจ

---

[๑๐] พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า *"ให้มีสภาสถาบันในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแต่ละแห่งประกอบด้วย*

(๑) นายกสภาสถาบัน ซึ่งผู้รับใบอนุญาตเสนอชื่อ

(๒) อธิการบดี เป็นกรรมการสภาสถาบันโดยตำแหน่ง

(๓) กรรมการสภาสถาบันผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่าเจ็ดคนแต่ไม่เกินสิบสี่คน ซึ่งผู้รับใบอนุญาตเสนอชื่อทั้งนี้ ให้มีคณาจารย์ประจำอย่างน้อยหนึ่งคน

(๔) กรรมการสภาสถาบันผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่เกินสามคนซึ่งรัฐมนตรีเลือกจากบัญชีรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่คณะกรรมการเห็นชอบ"

เด็ดขาดของผู้รับใบอนุญาต ก็จะมีประเด็นปัญหาต่อมาว่า การวางแนวทางธรรมาภิบาลเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาฯ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างไร หรือจะกลายเป็นการสร้างกระบวนการที่ซ้ำซ้อนและเนิ่นช้า เพราะท้ายที่สุดอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดอยู่ที่ผู้รับใบอนุญาต ในทางกลับกัน หากอำนาจเด็ดขาดในการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเป็นของคณะกรรมการสรรหาฯ การตีความดังกล่าวจะขัดแย้งกับบทบัญญัติของพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๒๘ (๑) (๓) หรือไม่ เนื่องจากกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าให้ผู้รับใบอนุญาตเป็นผู้เสนอรายชื่อนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชน และกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนผู้ทรงคุณวุฒิ อันอาจจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและปัญหาการบริหารจัดการภายในองค์กรตามมา เช่นกรณีดังกล่าว อาจเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้รับใบอนุญาต คณะกรรมการสภาสถาบันฯ และคณะกรรมการสรรหาฯ เป็นต้น

๗. การกำหนดให้มีคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาจัดตั้งคณะบุคคลขึ้นหลายคณะเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่แนวปฏิบัติฯ กำหนด อาทิ คณะกรรมการตรวจสอบ คณะกรรมการธรรมาภิบาลและจริยธรรม คณะกรรมการบริหารความเสี่ยง คณะทำงานกลั่นกรองเรื่องก่อนเสนอสภาสถาบันอุดมศึกษา และคณะกรรมการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของสภาสถาบันอุดมศึกษา[๑๑] เป็นต้น

จากตัวอย่างข้างต้น แนวปฏิบัติฯ มุ่งหมายให้คณะบุคคลต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรตามแต่ละภารกิจ เช่น การตรวจสอบการบริหารจัดการภายในองค์กรให้เป็นไปตามกฎหมายและมีประสิทธิภาพ การกำกับดูแลการดำเนินงานให้สอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาลและจริยธรรมของแต่ละกลุ่มบุคคล การบริหารจัดการความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับองค์กร หรือการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น อีกแง่มุมหนึ่ง เสมือนเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของคณะกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาและผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ดี มีประเด็นที่ควรพิจารณาอย่างรอบคอบ คือ การแต่งตั้งคณะทำงานกลั่นกรองเรื่องก่อนเสนอสภาสถาบันอุดมศึกษา (หัวข้อนี้ใช้คำย่อว่า “คณะทำงานกลั่นกรองฯ”) ความมุ่งหมายของการจัดตั้งคณะทำงานดังกล่าวตามข้อ ๑๖ วรรคสอง แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ เพื่อให้มีการกลั่นกรองตรวจสอบ และเสนอความคิดเห็น ก่อนที่จะนำเสนอเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของสภาสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระส่วนหนึ่งของคณะกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาในการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ

---

[๑๑] แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๑๖

ก่อนการประชุม เช่น การตรวจทานร่างข้อบังคับขององค์กรก่อนการพิจารณาอนุมัติ ซึ่งอาจมีประเด็นในทางกฎหมายและการบริหารจัดการ การตรวจทานความถูกต้องของรายชื่อบัณฑิตที่ได้รับอนุมัติปริญญา การตรวจทานความถูกต้องในเชิงเนื้อหาและกระบวนการพิจารณาอนุมัติหลักสูตร เป็นต้น

หากแต่คณะทำงานกลั่นกรองฯ ต้องมีความเป็นกลาง ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดและชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากสภาสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทในการกำกับดูแลการบริหารงานขององค์กร ซึ่งรวมถึงผู้บริหารและหน่วยงานภายในของสถาบันอุดมศึกษา ข้อมูลที่มีความประสงค์จะนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาสถาบันอุดมศึกษาบางอย่างอาจเป็นข้อมูลลับเฉพาะ ข้อมูลที่มีความอ่อนไหวสูง หรือข้อมูลเกี่ยวกับข้อร้องเรียนต่าง ๆ บทบาทของคณะทำงานกลั่นกรองฯ ต้องมีการกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนถึงขอบเขตของอำนาจหน้าที่และข้อห้ามบางประการ อาทิ

- ที่มาของคณะทำงานกลั่นกรองฯ ที่เป็นกลางอย่างแท้จริง
- อำนาจการกลั่นกรองเรื่องเพื่อเสนอหรือไม่เสนอเรื่องต่อสภาสถาบันอุดมศึกษา
- การกลั่นกรองเรื่องที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงหรือโดยอ้อม
- การปฏิบัติต่อข้อมูลที่ระบุโดยชัดแจ้งว่าเป็นความลับและประสงค์ที่จะเสนอเรื่องโดยตรงต่อสภาสถาบันอุดมศึกษา

ฯลฯ

ด้วยบทบาทที่สำคัญของคณะทำงานกลั่นกรองฯ ควรมีการออกข้อบังคับของสถาบันอุดมศึกษาเกี่ยวกับคณะทำงานกลั่นกรองเรื่องก่อนเสนอสภาสถาบันอุดมศึกษา อย่างน้อยครอบคลุมประเด็นที่มา คุณสมบัติ องค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ วิธีการปฏิบัติงาน การรักษาความลับ รวมถึงบทลงโทษในกรณีที่กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ เป็นต้น

๘. การจัดทำประมวลจริยธรรมของสถาบันอุดมศึกษา

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๑๗ บัญญัติให้สภาสถาบันอุดมศึกษาต้องจัดทำประมวลจริยธรรมของนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งนิสิตนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา การกำหนดให้มีประมวลจริยธรรมจึงเป็นการกำหนดกรอบพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมและจรรยาที่เหมาะสมตามบรรทัดฐานของแต่ละสังคมและองค์กร กล่าวได้ว่า นอกจากบุคคลที่เกี่ยวข้องตามข้อ ๑๗ จะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว (ตามหลักนิติธรรม) ในแง่ของจริยธรรม ศีลธรรมอันดีงาม ความประพฤติอันเหมาะสม บุคคลดังกล่าวก็จะต้องประพฤติตามประมวลจริยธรรมด้วย (ตามหลักคุณธรรมจริยธรรม)

อย่างไรก็ตาม การจัดทำประมวลจริยธรรมมีประเด็นอ่อนไหวที่ควรพิจารณาอย่างรอบคอบ ดังนี้

- ประมวลจริยธรรมมีผลใช้ครอบคลุมทั้งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา นิสิตนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา คณะทำงาน

ยกร่างประมวลจริยธรรมควรมีที่มา องค์ประกอบ คุณสมบัติ และข้อห้ามอย่างไร เพื่อความเป็นกลาง มีอิสระในการปฏิบัติงาน และเข้าใจในประเด็นจริยธรรมของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ

- ประมวลจริยธรรมควรมีเนื้อหาเคร่งครัดมากหรือน้อยเพียงใด เช่น ประมวลจริยธรรมควรกำหนดแบบแผนความประพฤติไว้อย่างละเอียดเพียงใด หรือประมวลจริยธรรมควรเข้าไปกำหนดแบบแผนความประพฤติที่เป็นเรื่องเฉพาะส่วนบุคคลโดยแท้หรือไม่

- ประเภทของสภาพบังคับในกรณีมีการฝ่าฝืนจริยธรรมเล็กน้อยและการฝ่าฝืนจริยธรรมอย่างร้ายแรง เช่น การฝ่าฝืนประมวลจริยธรรมมีส่วนเชื่อมโยงกับการกระทำความผิดทางวินัยตามข้อบังคับขององค์กรด้วยหรือไม่ ความทับซ้อนของประเภทของสภาพบังคับในกรณีฝ่าฝืนประมวลจริยธรรมและการกระทำที่เป็นความผิดทางวินัย ฯลฯ

- การให้ความร่วมมือของแต่ละภาคส่วนในการจัดทำประมวลจริยธรรม เนื่องจากประมวลจริยธรรมเป็นการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมให้กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม ดังนั้น หากบทบัญญัติในร่างประมวลจริยธรรมไม่สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ จึงต้องมีวิธีการประสานประโยชน์และความร่วมมือในการจัดทำประมวลจริยธรรมจากภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกัน ทั้งนี้ รวมถึงกรณีที่มีการประกาศใช้ประมวลจริยธรรมแล้ว แต่ไม่สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ อีกด้วย

ประเด็นข้างต้นอาจนำไปสู่ความขัดแย้งภายในองค์กร และความอึดอัดต่อการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ มิใช่ว่าบุคคลดังกล่าวจงใจหรือต้องการจะละเมิดจริยธรรมแต่อย่างใด หากแต่ต้องย้อนกลับไปพิจารณาถึง “ความเหมาะสมของบทบัญญัติ” ที่ปรากฏในประมวลจริยธรรมเสียก่อนว่า บทบัญญัติเหล่านี้มีความเหมาะสมทั้งในแง่ปรัชญา กฎหมาย และการบริหารจัดการมากหรือน้อยเพียงใด และก่อประสิทธิภาพให้แก่การปฏิบัติงานในความเป็นจริงด้วยหรือไม่

การจัดทำประมวลจริยธรรมจึงมีประเด็นที่ซับซ้อนและควรทำการศึกษาวิเคราะห์ในรายละเอียดต่อไป

๙. ที่มาและวาระของผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี กรณีสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๔๐ บัญญัติให้สภาสถาบันฯ เป็นผู้แต่งตั้งอธิการบดีจากบุคคลที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งคณะกรรมการสภาสถาบันฯ ส่วนหนึ่งนั้นมาจากการเสนอชื่อของผู้รับใบอนุญาต ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันฯ และกรรมการสภาสถาบันฯ ผู้ทรงคุณวุฒิ (มาตรา ๒๘ (๑) (๓)) หากพิจารณาจากความเชื่อมโยงข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในทางพฤตินัยนั้น ผู้รับใบอนุญาตมีส่วนสำคัญในการสรรหาอธิการบดี ประกอบกับสถานะของผู้รับใบอนุญาต คือ ผู้ที่ประกอบกิจการสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ดังนั้น การสรรหาหรือคัดเลือกบุคคลผู้สมควรดำรงตำแหน่งอธิการบดีที่มีความพร้อมในการบริหารงานสูงสุดขององค์กร จึงต้องผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบโดยผู้รับใบอนุญาตอย่างมิอาจหลีกเลี่ยงได้

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ (ซึ่งใช้บังคับกับสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและของเอกชน) ข้อ ๑๙ ได้กำหนดให้สภาสถาบันอุดมศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาผู้สมควรดำรงตำแหน่งอธิการบดี (หัวข้อนี้ใช้คำย่อว่า “คณะกรรมการสรรหาฯ) รวมถึงการต้องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา และเงื่อนไขการได้มาซึ่งอธิการบดี โดยให้คำนึงถึงความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการบริหารงาน จึงเป็นหลักการที่สอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักความโปร่งใสเปิดเผย นอกจากนี้ ยังได้วางแนวทางด้านองค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหาฯ ที่ควรมาจากทั้งบุคคลภายนอกและบุคคลภายในองค์กร

อนึ่ง มีข้อสังเกตประการสำคัญคือ เมื่อแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ มีผลใช้บังคับแล้ว การบริหารจัดการภายในสถาบันฯ เกี่ยวกับสรรหาผู้สมควรดำรงตำแหน่งอธิการบดี เพื่อให้เป็นไปตามแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ จะเป็นไปในทิศทางใดได้บ้าง ซึ่งมีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้

- บทบาทของผู้รับใบอนุญาตที่มีต่อกระบวนการสรรหาผู้สมควรดำรงตำแหน่งอธิการบดี ทั้งในทางนิตินัยและทางพฤตินัย
- บทบาทและขอบเขตในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสรรหาฯ
- ความเชื่อมโยงและสัมพันธภาพระหว่างผู้รับใบอนุญาต คณะกรรมการสภาสถาบันฯ และคณะกรรมการสรรหาฯ

ฯลฯ

นอกจากนี้ ข้อ ๑๙ วรรคสาม แห่งแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ บัญญัติว่า *“อธิการบดีควรมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละไม่เกินสี่ปี และไม่ควรดำรงตำแหน่งรวมกันเกินกว่าแปดปี”* การวางแนวทางให้ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีไม่ควรดำรงตำแหน่งรวมกันเกินกว่า ๘ ปีนั้น มีเจตนารมณ์หลายประการอาทิ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนในการบริหารองค์กร ซึ่งอาจมีมุมมองและวิสัยทัศน์ที่แตกต่างจากผู้ดำรงตำแหน่งเดิม หรือเพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถในช่วงที่ตนยังดำรงตำแหน่งดังกล่าว เนื่องจากวาระการดำรงตำแหน่งรวมกันแล้วไม่เกิน ๘ ปี ถ้าหากผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการทำงานและพัฒนาองค์กรไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน ระยะเวลา ๘ ปี อาจจะเพียงพอที่จะทำให้นโยบายหรือโครงการสำคัญบางประการบรรลุผลได้ตามที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ตาม การวางแนวทางข้างต้นสำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอาจมีอุปสรรคในการบริหารจัดการ เนื่องจากสถาบันฯ บางแห่งอาจต้องการความต่อเนื่องในการบริหารจัดการองค์กร ผู้ที่ดำรงตำแหน่งอธิการบดีจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจวัฒนธรรมองค์กรที่ตนสังกัด ประสานความร่วมมือของประชาคมภายในองค์กร การวางกลยุทธ์เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก โดยเฉพาะในภาวะของการแข่งขันที่สูงและเข้มข้นในธุรกิจการศึกษา จึงอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบาย กลยุทธ์ต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ประกอบกับบริบทของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่มีบริบททางด้านโครงสร้าง บุคลากร รายได้ แตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ การวางแนวทางการดำรงตำแหน่งอธิการบดีที่จำกัดรวมกันไม่ควรเกิน ๘ ปี อาจส่งผลให้บางนโยบายหรือโครงการบางส่วนอาจดำเนินการไม่แล้วเสร็จ หรือไม่ปรากฏเป็น

รูปธรรมพอที่จะเกิดประโยชน์ เพื่อส่งต่อผลงานให้ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีคนต่อไปให้สามารถสานต่องานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑๐. การเปิดเผยข้อมูลขององค์กร

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๒๔[๑๒] วางแนวทางให้สถาบันอุดมศึกษาจัดทำและเปิดเผยข้อมูล สารสนเทศ รายงานทางการเงิน ระเบียบกฎเกณฑ์ที่จำเป็น ผ่านช่องทางการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว แนวทางเช่นนี้สอดคล้องตามหลักความโปร่งใสเปิดเผยอันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถเข้าถึง ทำความเข้าใจ และตรวจทานความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งอาจเกี่ยวพันและส่งผลกระทบต่อตนเอง

แนวปฏิบัติฯ ข้อ ๒๔ ยังได้วางแนวทางให้สถาบันอุดมศึกษาจัดทำรายงานประจำปี รายงานทางการเงิน เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาและผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา (เช่น รายชื่อ ประวัติ ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ เป็นต้น) เปิดเผยข้อมูลด้านธรรมาภิบาล หลักการเหล่านี้ต้องการส่งเสริมหลักความโปร่งใสเปิดเผยให้แก่สถาบันอุดมศึกษาและนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรมที่สามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้

---

[๑๒]แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๒๔ บัญญัติว่า *“สถาบันอุดมศึกษาควรจัดทำและเปิดเผยข้อมูล สารสนเทศ รายงานทางการเงิน ระเบียบกฎเกณฑ์ที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องอย่างถูกต้อง ครบถ้วน โปร่งใส เท่าเทียมกัน ผ่านช่องทางการสื่อสารที่ผู้ใช้ข้อมูลสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวกรวดเร็ว ดังนี้*

(๑) ควรจัดทำข้อมูล สารสนเทศ และระเบียบกฎเกณฑ์อันมีสาระสำคัญอย่างครบถ้วนและเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงการดำเนินการด้านการเสริมสร้างภาพลักษณ์องค์กรและการประชาสัมพันธ์ในกรณีที่สถาบันอุดมศึกษามีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการดำเนินการ ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่กระทบต่อผู้มีส่วนได้เสีย

(๒) ควรจัดทำรายงานประจำปี ซึ่งแสดงถึงฐานะทางการเงินและผลการดำเนินงานเสนอต่อสภาสถาบันอุดมศึกษาและคณะกรรมการการอุดมศึกษา ภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับจากวันสิ้นปีบัญชี

ทั้งนี้ ให้สภาสถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษาเปิดเผยและเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะในลักษณะที่ประชาชนสามารถตรวจสอบได้

ในกรณีที่มีเหตุอันสมควรหรือจำเป็น หากการเปิดเผยข้อมูลกระทบต่อสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการรักษาความลับของข้อมูลที่ไม่พึงเปิดเผย สภาสถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษาอาจมีดุลยพินิจไม่เปิดเผยข้อมูลได้

(๓) ควรจัดทำรายงานทางการเงินให้ครอบคลุมถึงแหล่งที่มาของรายได้ ค่าใช้จ่าย และการใช้เงินทุนและทรัพยากรของสถาบันอุดมศึกษา โดยต้องมีการตรวจสอบและรับรองความถูกต้องจากผู้ตรวจสอบภายนอกตามมาตรฐานการตรวจสอบและเปิดเผยต่อสาธารณะในรายงานประจำปี

(๔) ควรเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวกับกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาและผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา โดยมีการเปิดเผยรายชื่อ ประวัติ ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ วาระการดำรงตำแหน่ง วิธีการประเมินผล ค่าตอบแทน รวมถึงการเปิดเผยข้อมูลเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาใหม่หรือผู้บริหารใหม่

(๕) ควรเปิดเผยข้อมูลด้านธรรมาภิบาลในรายงานประจำปี”

อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวในทางปฏิบัติว่า จะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเจตนารมณ์ของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ได้มากน้อยเพียงใด เช่น

- รายละเอียดที่ปรากฏในรายงานประจำปี ควรมีข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การวางแนวทางการแก้ไขปัญหา หรือข้อเสนอแนะ ที่มีความชัดเจนและลึกซึ้งมากน้อยเพียงใด

- รายงานทางการเงิน ซึ่งตามแนวปฏิบัติฯ ข้อ ๒๔ (๓) ระบุว่า ควรครอบคลุมแหล่งที่มาของรายได้ ค่าใช้จ่าย และการใช้เงินทุนและทรัพยากรของสถาบันอุดมศึกษา โดยต้องมีการตรวจสอบและรับรองความถูกต้องจากผู้ตรวจสอบภายนอกตามมาตรฐานการตรวจสอบและเปิดเผยต่อสาธารณะในรายงานประจำปี ในทางปฏิบัตินั้น รายงานดังกล่าวจะสามารถระบุรายละเอียดข้อมูลได้ลึกซึ้งเพียงใด ประกอบกับการรับรู้และวิธีการเข้าสู่ข้อมูลผ่านช่องทางที่เปิดเผยต่อสาธารณะจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะสถานการณ์การแข่งขันทางการศึกษาที่สูงเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ทั้งระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐกับรัฐ สถาบันอุดมศึกษาของเอกชนกับเอกชน สถาบันอุดมศึกษาของรัฐกับเอกชน รวมถึงสถาบันอุดมศึกษาของต่างประเทศ

- รายงานข้อมูลด้านธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหว หากปรากฏว่าสถาบันอุดมศึกษาไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล ไม่ว่าจะเป็นกรณีเล็กน้อยหรือร้ายแรง ย่อมไม่เป็นผลดีต่อองค์กร ส่งผลให้องค์กรขาดความเชื่อมั่นจากสาธารณะ รวมถึงอาจมีกรณีต้องรับโทษตามมา จึงเป็นข้อสังเกตว่ารายงานข้อมูลด้านธรรมาภิบาลของสถาบันอุดมศึกษาจะสามารถระบุข้อมูลการดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลได้อย่างละเอียดลึกซึ้งเท่าใด เช่น

(ก) ประเด็นการไม่ดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลเล็กน้อย

(ข) การไม่ดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลอย่างร้ายแรง

(ค) มาตรการต่อการฝ่าฝืนหลักธรรมาภิบาล

(ง) การเยียวยาแก้ไขต่อผู้ได้รับผลกระทบจากการฝ่าฝืนหลักธรรมาภิบาล

ฯลฯ

นอกจากนี้ แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๒๔ (๒) วรรคสาม บัญญัติว่า *“ในกรณีที่มีเหตุอันสมควรหรือจำเป็น หากการเปิดเผยข้อมูลกระทบต่อสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการรักษาความลับของข้อมูลที่ไม่พึงเปิดเผย สภาสถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษาอาจมีดุลยพินิจไม่เปิดเผยข้อมูลได้”* บทบัญญัตินี้มีลักษณะเป็นข้อยกเว้นหลักการเปิดเผยข้อมูลของสถาบันอุดมศึกษา โดยสถาบันอุดมศึกษาอาจไม่เปิดเผยข้อมูลในรายงานประจำปี หากเป็นกรณีที่การเปิดเผยนั้นจะกระทบต่อสิทธิผู้เกี่ยวข้อง หรือเป็นการรักษาความลับขององค์กร ทั้งนี้ สามารถดำเนินการผ่านสภาสถาบันอุดมศึกษาโดยความเห็นชอบจากคณะกรรมการการอุดมศึกษา จึงไปสัมพันธ์กับข้อสังเกตดังที่กล่าวมาว่าในท้ายที่สุด รายงานประจำปี รายงานทางการเงิน หรือรายงานข้อมูลทางด้านธรรมาภิบาลของสถาบันอุดมศึกษา จะปรากฏข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การวางแนวทางการแก้ไขปัญหา หรือข้อเสนอแนะที่มีความชัดเจนและลึกซึ้งมากน้อยเพียงใด

๑๑. การรักษาความลับขององค์กร

การปฏิบัติงานภายในองค์กรนั้นมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องและนำมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก ข้อมูลบางประเภทมีลักษณะเป็นความลับ ไม่สามารถเปิดเผยได้เป็นการทั่วไป สถาบันอุดมศึกษาเอกชนก็เช่นกัน ข้อมูลที่เกี่ยวข้องมิได้จำกัดแต่ด้านการเรียนการสอน แต่ยังรวมถึงข้อมูลประเภทอื่น ๆ เช่น

- ข้อมูลการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร
- ข้อมูลผลการประเมินการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร
- ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบกิจการของสถาบันฯ
- ข้อมูลกลยุทธ์ทางการตลาดขององค์กร
- ข้อมูลการกระทำความผิดทางวินัย
- ข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

ฯลฯ

ข้อมูลดังกล่าวนับว่าเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญ ไม่อาจเปิดเผยต่อสาธารณะ หรือแม้แต่ผู้บริหารของสถาบันฯ ก็ไม่มีสิทธิเข้าถึงข้อมูลได้ หากมิได้อยู่ในขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของตน ข้อมูลที่เป็นความลับเหล่านี้ หากมีการรั่วไหลจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ การดำเนินงานขององค์กรและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๓๐[๑๓] จึงกำหนดให้บุคลากรต้องรักษาความลับขององค์กรตามที่กฎหมายกำหนด ให้บทบาทแก่บุคลากรได้มีส่วนร่วมกับสถาบันฯ ที่จะดำเนินการหรือป้องกันมิให้ความลับรั่วไหล ซึ่งสอดคล้องตามหลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล และหลักภาระรับผิดชอบ สามารถตรวจสอบได้ ตามหลักธรรมาภิบาล การกำหนดบทบาทดังกล่าวให้แก่บุคลากร นอกจากเป็นการป้องกันความเสียหายอันอาจจะเกิดกับสถาบันอุดมศึกษา เจ้าของข้อมูล หรือสาธารณะแล้ว ยังเป็นการสร้างความตระหนักและป้องกันมิให้เกิดความรับผิดแก่บุคลากรผู้ดูแลและใช้ข้อมูลดังกล่าวด้วยความสุจริตอีกด้วย

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๒๔ อยู่บนพื้นฐานหลักการเปิดเผยข้อมูลเพื่อความโปร่งใส ในส่วนข้อ ๓๐ อยู่บนพื้นฐานหลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล และหลักภาระรับผิดชอบ สามารถตรวจสอบได้ ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาสถาบันอุดมศึกษาและผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาต้องวางแนวคิด ระบบ กลไก หลักเกณฑ์ วิธีการ และนโยบายที่มีต่อการบริหารจัดการข้อมูลอย่างรอบคอบ ต้องมีบรรทัดฐานว่า ข้อมูลลักษณะใดเป็นข้อมูลที่ควรเปิดเผยเพื่อยืนยัน

---

[๑๓]แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๓๐ บัญญัติว่า *“บุคลากรต้องปฏิบัติตามข้อบังคับ คำสั่ง และวิธีปฏิบัติงานรักษาความลับของสถาบันอุดมศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนช่วยสอดส่องดูแล ระมัดระวัง มิให้เอกสารหรือข้อมูลอันเป็นความลับรั่วไหล หรือตกไปถึงผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องอันอาจเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายโดยรวมแก่สถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งระมัดระวังไม่ให้เอกสารหรือข้อมูลของสถาบันอุดมศึกษาที่ไม่พึงเปิดเผยออกไปสู่บุคคลภายนอก”*

หลักความโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล และข้อมูลใดเป็นข้อมูลความลับที่มิอาจเปิดเผยเป็นการทั่วไปได้ มิฉะนั้น จะสร้างความเสียหายแก่ทั้งองค์กร เจ้าของข้อมูล บุคคลที่เกี่ยวข้อง และบุคลากรที่เปิดเผยข้อมูลอาจต้องรับผิดทางกฎหมายหรือทางวินัย ทั้งนี้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างสุจริต และต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อมูล จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างราบรื่นและคลายความกังวลใจในความสุ่มเสี่ยงที่จะกระทำผิดกฎหมาย

๑๒. การจัดการข้อร้องเรียนของสถาบันอุดมศึกษา

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๒๖[๑๔] บัญญัติถึงการจัดการข้อร้องเรียนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- การจัดให้มีคณะทำงานดูแลระบบการจัดการข้อร้องเรียนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา (หัวข้อนี้ใช้คำย่อว่า “คณะทำงานฯ”) โดยผ่านความเห็นชอบจากสภาสถาบันอุดมศึกษา
- ระบบการจัดการข้อร้องเรียนต้องมีกระบวนการขั้นตอนที่โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้
- ระบบการจัดการข้อร้องเรียนต้องมีช่องทางการแจ้งเบาะแส การอำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้ที่รู้เหตุอันควรสงสัยหรือผู้ที่มีหลักฐานว่า กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา บุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา ได้กระทำการ “ในนามของสถาบันอุดมศึกษา” เข้าไปมีส่วนร่วมใน**การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ**
- มีระบบการปกป้องดูแลผู้ที่ให้ข้อมูลข้างต้นด้วยความสุจริต มิให้ได้รับผลกระทบจากการให้ข้อมูล

ฯลฯ

แนวปฏิบัติดังกล่าวเป็นการให้ความสำคัญกับการสร้างระบบและกลไกที่ส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลอย่างเป็นรูปธรรม โดยเปิดโอกาสให้บุคคลต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ดังเช่นกรณีเมื่อบุคคลรู้หรือมีหลักฐานของการกระทำความผิดหรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

---

[๑๔]แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๒๖ บัญญัติว่า *“สภาสถาบันอุดมศึกษาควรจัดให้มีคณะทำงานที่ดูแลระบบการจัดการข้อร้องเรียนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร และบุคลากร โดยคำนึงถึงการปฏิบัติต่อผู้มีส่วนได้เสียทุกรายอย่างเท่าเทียมกัน อันมีกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการที่โปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ จัดให้มีช่องทางการแจ้งเบาะแสหรืออำนวยความสะดวกให้ผู้ที่รู้เหตุอันควรสงสัยหรือมีหลักฐานว่ากรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหาร บุคลากร ซึ่งกระทำการในนามสถาบันอุดมศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ สามารถให้ข้อมูลได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งมีการปกป้องดูแลผู้ที่ให้ข้อมูลด้วยเจตนาสุจริตมิให้ได้รับผลกระทบใด ๆ จากการให้ข้อมูลด้วย นอกจากนี้ ควรกำหนดให้คณะทำงานได้พิจารณาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากเรื่องร้องเรียน และสรุปผลที่ได้รับจากการพิจารณาเรื่องร้องเรียน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่บุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา”*

ของกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา และบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา สามารถยื่นข้อร้องเรียนให้มีการตรวจสอบการกระทำดังกล่าวได้ โดยกำหนดให้มีคณะทำงานฯ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการข้อร้องเรียนเป็นการเฉพาะ และมีระบบการปกป้องดูแลผู้ให้ข้อมูลมิให้ได้รับผลกระทบอีกด้วย

อย่างไรก็ดี การนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติกับสถาบันอุดมศึกษาเอกชน เพื่อให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ มีประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา ดังนี้

- คณะทำงานฯ คณะนี้มีบทบาทในการดูแลระบบการจัดการข้อร้องเรียน ซึ่งรวมถึงข้อร้องเรียนที่มีต่อกรรมการสภาสถาบันฯ ผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันฯ ดังนั้น เพื่อให้คณะทำงานฯ มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง สภาสถาบันฯ ควรแต่งตั้งคณะทำงานฯ ที่มีองค์ประกอบส่วนหนึ่งมาจากบุคคลภายนอก ซึ่งไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร ในส่วนของการแต่งตั้งบุคลากรภายให้เป็นคณะทำงานฯ ควรเป็นบุคคลที่ผ่านการคัดเลือกหรือเห็นชอบจากบุคลากรของสถาบันฯ เพื่อสะท้อนถึงหลักการเป็นผู้แทน เนื่องจากถ้าเป็นบุคลากรที่สภาสถาบันฯ แต่งตั้งโดยไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนหรือเป็นที่ยอมรับของบุคลากร อาจเกิดข้อกังวลในความเป็นอิสระของการปฏิบัติหน้าที่ของคณะทำงานฯ

- แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กำหนดให้มีการปกป้องดูแลผู้ที่ให้ข้อมูลด้วยเจตนาสุจริต เพื่อมิให้ได้รับผลกระทบใด ๆ จากการให้ข้อมูล ในส่วนนี้สถาบันฯ จำเป็นต้องออกแบบระบบและกลไกที่สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้ให้ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพและใช้ปฏิบัติได้จริง เนื่องจากถ้าข้อร้องเรียนว่ากรรมการสภาสถาบันฯ ผู้บริหารหรือบุคลากรของสถาบันฯ ได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเป็นความจริง บุคคลที่ถูกร้องเรียนย่อมมีความผิดทั้งทางกฎหมายและอาจเป็นความผิดทางวินัย (กรณีระเบียบข้อบังคับของสถาบันฯ กำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดทางวินัย) จึงอาจเกิดเป็นข้อพิพาทระหว่างผู้ให้ข้อมูลและผู้ถูกร้องเรียน หรือแม้ว่าจะยังไม่มีข้อยุติของการกระทำที่ถูกร้องเรียน หากแต่ไม่มีระบบคุ้มครองสิทธิผู้ให้ข้อมูล ก็อาจเกิดข้อพิพาทระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายได้เช่นกัน เช่น การร้องเรียนกลับว่าตนเองถูกกลั่นแกล้งจากผู้ให้ข้อมูล หรือดำเนินคดีทางกฎหมายบ้านเมืองในความผิดฐานหมิ่นประมาทหรือการละเมิดต่อชื่อเสียง การใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้ถูกร้องเรียนเพื่อกลั่นแกล้งผู้ให้ข้อมูล ฯลฯ ประกอบกับเมื่อไม่มีหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิ ซึ่งรวมถึงสวัสดิภาพของผู้ให้ข้อมูลที่ปรากฏอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพเพียงพอ ผู้รู้เหตุในการกระทำความผิดหรือมีหลักฐานว่ามีการกระทำความผิดก็อาจหลีกเลี่ยงที่จะไม่เสนอข้อมูลต่อคณะทำงานฯ เมื่อเป็นเช่นนี้ระบบการจัดการข้อร้องเรียนก็ไม่อาจบรรลุตามวัตถุประสงค์ของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ

- สถาบันฯ ต้องพึงระวังกระบวนการทางกฎหมายที่ทับซ้อนกัน เนื่องจากการจัดการข้อร้องเรียนตามกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของสถาบันฯ อาจมีการวางระบบงานอื่นอยู่แล้ว ดังนั้น จึงต้องแยกระบบการจัดการเรื่องร้องเรียนแต่ละประเภทออกจากกันให้ชัดเจน อาทิ

(ก) กฎกระทรวงว่าด้วยการคุ้มครองการทำงานและผลประโยชน์ตอบแทนของผู้ปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๙ ข้อ ๒๓ ระบุให้ผู้ปฏิบัติงานมีสิทธิร้องทุกข์ในเรื่องเกี่ยวกับ

การทำงาน โดยยื่นหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษรต่อคณะกรรมการคุ้มครองการทำงานประจำสถาบัน ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดรายละเอียดที่ต้องระบุไว้ในหนังสือด้วย[๑๕]

(ข) การร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล สถาบันฯ อาจมีระบบรับเรื่องร้องเรียนกรณีการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล โดยสถาบันฯ อยู่ในฐานะผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคล ระบบข้างต้นอาจแยกต่างหากจากระบบการร้องเรียนทั่วไป เพราะประเด็นการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลจะเชื่อมโยงไปยังกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๓๗ (๔) กำหนดหน้าที่ต่อผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลต้องแจ้งเหตุการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลให้แก่สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด[๑๖] หรือเจ้าหน้าที่คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของสถาบันฯ มีหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานของสถาบันฯ และบุคลากรของสถาบันฯ เกี่ยวกับการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล[๑๗] เป็นต้น

---

[๑๕]กฎกระทรวงว่าด้วยการคุ้มครองการทำงานและผลประโยชน์ตอบแทนของผู้ปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๙ ข้อ ๒๓ บัญญัติว่า *"ผู้ปฏิบัติงานมีสิทธิร้องทุกข์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการทำงานหรือการปฏิบัติตามกฎกระทรวงนี้ โดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อคณะกรรมการคุ้มครอง ระบุชื่อและนามสกุล ตำแหน่งหน้าที่ สถานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ และเรื่องราวอันเป็นเหตุให้ร้องทุกข์ พร้อมรายละเอียดข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ และเหตุผลประกอบการร้องทุกข์ตามสมควร โดยที่ผู้ร้องทุกข์ต้องลงลายมือชื่อกำกับไว้ด้วย"*

[๑๖]พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๓๗ (๔) บัญญัติว่า *"ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้... (๔) แจ้งเหตุการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลแก่สำนักงานโดยไม่ชักช้าภายในเจ็ดสิบสองชั่วโมง นับแต่ทราบเหตุเท่าที่จะสามารถกระทำได้ เว้นแต่การละเมิดดังกล่าวไม่มีความเสี่ยงที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ในกรณีที่การละเมิดมีความเสี่ยงสูงที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ให้แจ้งเหตุการละเมิดให้เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลทราบพร้อมกับแนวทางการเยียวยาโดยไม่ชักช้าด้วย ทั้งนี้ การแจ้งดังกล่าวและข้อยกเว้นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการประกาศกำหนด"*

[๑๗]พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๔๒ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า *"เจ้าหน้าที่คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้*

(๑) ให้คำแนะนำแก่ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคล รวมทั้งลูกจ้างหรือผู้รับจ้างของผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

(๒) ตรวจสอบการดำเนินงานของผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคล รวมทั้งลูกจ้างหรือผู้รับจ้างของผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

(๓) ประสานงานและให้ความร่วมมือกับสำนักงานในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคล รวมทั้งลูกจ้างหรือผู้รับจ้างของผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลหรือผู้ประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

(๔) รักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคลที่ตนล่วงรู้หรือได้มาเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้"

(ค) กฎเกณฑ์อื่น ๆ ของสถาบันฯ ที่วางระบบการจัดการข้อร้องเรียนเฉพาะเรื่อง เป็นกรณีที่สถาบันฯ ได้วางกฎเกณฑ์ภายในองค์กรเพื่อจัดการข้อร้องเรียนเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งแยกต่างหากจากระบบการจัดการข้อร้องเรียนทั่วไป เช่น ระบบประเมินผลและรับเรื่องร้องเรียนด้านการเรียนการสอน ระบบรับเรื่องร้องเรียนและแจ้งปัญหาด้านการใช้ทรัพยากรของสถาบันฯ ระบบรับเรื่องร้องเรียนและแจ้งปัญหาของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งหน่วยงานเหล่านั้นได้ออกแบบระบบเป็นการเฉพาะ ฯลฯ

สถาบันฯ อาจมีระบบการจัดการข้อร้องเรียนดังตัวอย่างข้างต้นอยู่บ้างแล้ว หากสถาบันฯ จะดำเนินการตามแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๒๖ โดยมีระบบการจัดการข้อร้องเรียนกรณีที่กรรมการสภาสถาบันฯ ผู้บริหารหรือบุคลากรของสถาบันฯ อาจมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ สถาบันฯ ควรต้องวางระบบ กลไก และกระบวนการที่มีความละเอียดชัดเจนและแยกต่างหากจากระบบจัดการข้อร้องเรียนประเภทอื่น เพื่อป้องกันประเด็นการดำเนินการไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือตามหลักเกณฑ์ที่สถาบันฯ กำหนด และอาจส่งผลให้กระบวนการพิจารณาข้อร้องเรียนนั้นมิชอบด้วยกฎหมายในที่สุด

๑๓. บทบัญญัติในเชิงอุดมคติ กรณีการกำหนดความประพฤติของนิสิตนักศึกษา

แนวคิดพื้นฐานประการหนึ่งของการบัญญัติกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงกฎหมาย คือ กฎเกณฑ์จะต้องสามารถนำไปใช้หรือสามารถปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ได้จริง ทั้งนี้ ตามหลักสัมฤทธิ์ผลในทางกฎหมายมหาชน[๑๘]

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๓๕ ได้วางแนวทางการปฏิบัติตนของนิสิตนักศึกษาไว้ค่อนข้างกว้าง เป็นจริยธรรมหรือแบบแผนของความประพฤติที่ดีในเชิงอุดมคติ ซึ่งหากปฏิบัติได้ตามที่กำหนดย่อมก่อให้เกิดประโยชน์กับทั้งนิสิตนักศึกษาเอง สถาบันอุดมศึกษา และสังคมในทุกระดับ หากแต่ในทางปฏิบัติแล้ว การประพฤติตนให้เป็นไปตามแนวทางดังกล่าวจะสามารถบรรลุผลได้มากหรือน้อยเพียงใด เป็นประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา เนื่องจากกฎเกณฑ์ที่ตราขึ้นแล้วไม่อาจบรรลุได้ในทางความเป็นจริงย่อมไม่สอดคล้องตามหลักสัมฤทธิ์ผล ซึ่งผลในทางกฎหมายก็คือ กฎเกณฑ์ดังกล่าวจะมิชอบด้วยกฎหมายในเชิงเนื้อหานั่นเอง

ที่มา: https://www.bu.ac.th

ที่มา: https://www.bu.ac.th

ที่มา: https://www.komchadluek.net

[๑๘] หลักสัมฤทธิ์ผลเป็นหลักการสำคัญข้อหนึ่งของหลักความได้สัดส่วนหรือหลักความพอสมควรแก่เหตุ

ตัวอย่างแบบแผนความประพฤติที่บัญญัติไว้ในแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๓๕

- นิสิตนักศึกษาต้องยึดมั่นในความดี
- นิสิตนักศึกษาต้องมีระเบียบวินัย
- นิสิตนักศึกษาต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง
- นิสิตนักศึกษาต้องใฝ่รู้ใฝ่เรียน
- นิสิตนักศึกษาต้องหมั่นพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้มีความรู้และความสามารถอยู่เสมอ
- นิสิตนักศึกษาต้องมีทัศนคติที่ดี
- นิสิตนักศึกษาต้องมีคุณธรรม จริยธรรม
- นิสิตนักศึกษาต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- นิสิตนักศึกษาสามารถประยุกต์ใช้วิชาชีพของตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

ฯลฯ

ที่มา: https://www.bu.ac.th/th/accounting/accounting

ที่มา: https://www.bu.ac.th/th/bu-magazine/view/90/

ที่มา: https://campus.campus-star.com/variety/44067.html

๑๔. บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๓๖ กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษามีอิสระในการแสดงความคิดเห็นภายใต้กรอบของกฎหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งเป็นการส่งเสริมแนวคิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่เป็นไปอย่างอิสระ ปราศจากการกดดันหรือแทรกแซงจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้นิสิตนักศึกษาสามารถสะท้อนความคิดเห็นของตนที่มีต่อสถาบันอุดมศึกษาและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ดี จะต้องเป็นการใช้เสรีภาพตามกรอบแห่งกฎหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสม[๑๙]

สำหรับบริบทของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ซึ่งมีรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรที่แตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ทั้งในแง่ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องและวัฒนธรรมองค์กรแต่ละแห่ง อาจต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบันที่เปิดกว้างทางความคิด อย่างน้อยที่สุดคือการเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาได้มีอิสระในการแสดงความเห็นของตนเองตามแนวปฏิบัติฯ ข้างต้น โดยสถาบันฯ อาจต้องระมัดระวังการบังคับใช้กฎเกณฑ์ขององค์กรว่าด้วยวินัยของนิสิตนักศึกษา ซึ่งอาจกลายเป็นข้อจำกัดการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไปในที่สุด สถาบันฯ พึงชั่งน้ำหนักระหว่างการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่เป็นไปอย่างสุจริตกับข้อจำกัดด้วยปัจจัยและผลต่าง ๆ ที่สถาบันฯ อาจยกขึ้นมาเป็นเงื่อนไขของการใช้เสรีภาพ เช่น วินัยของนิสิตนักศึกษา จริยธรรมหรือจรรยาบรรณของนิสิตนักศึกษา ภาพลักษณ์ขององค์กร ฯลฯ

การสร้างระบบและกลไกคุ้มครองการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาสามารถดำเนินการให้เป็นรูปธรรมได้อย่างหลากหลาย เช่น การเปิดเวทีประชาคมให้นิสิตนักศึกษาแสดงความคิดเห็นที่มีต่อองค์กร การจัดตั้งสภานิสิตนักศึกษาหรือองค์กรผู้แทนนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน รวมถึงมีกระบวนการคุ้มครองดูแลนิสิตนักศึกษาผู้ที่แสดงความคิดเห็นโดยสุจริต เพื่อมิให้ได้รับผลกระทบจากการใช้เสรีภาพดังกล่าว

---

[๑๙] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐

มาตรา ๒๕ บัญญัติว่า *“สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มิได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”*

มาตรา ๓๔ บัญญัติว่า *“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน”*

๑๕. ประเด็นอื่น ๆ ที่แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ให้ความสำคัญ

นอกจากประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ยังให้ความสำคัญกับประเด็นอื่น ๆ โดยได้บัญญัติไว้เป็นแนวทางเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาได้ปฏิบัติตาม ดังนี้

(ก) การกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษามีกลไกลหรือระบบในการป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์[๒๐] ซึ่งเป็นการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับประโยชน์ขององค์กร โดยแนวปฏิบัติมิได้ระบุว่า ระบบดังกล่าวใช้กับภาคส่วนใดบ้าง แต่หากพิจารณาจากเจตนารมณ์ของแนวปฏิบัติฯ ที่ต้องการสร้างหลักธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นจริงในสถาบันอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาควรสร้างระบบและกลไกที่ป้องกันความขัดแย้งทางผลประโยชน์ให้ครอบคลุมทุกภาคส่วนขององค์กร เช่น คณะกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา บุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา นิสิตนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น

(ข) การกำหนดให้บุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับนโยบายการต่อต้านการทุจริตในสถาบันอุดมศึกษาและนโยบายต่อต้านการทุจริตของรัฐอย่างเคร่งครัด[๒๑] ซึ่งเป็นการตอบสนองหลักนิติธรรม หลักโปร่งใสเปิดเผย และหลักคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล

(ค) การกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องมีทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ที่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย[๒๒] การมีทรัพยากรที่สนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่อย่างเพียงพอและมีคุณภาพ มีส่วนช่วยผลักดันนโยบายและภารกิจขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ การบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ เป็นเสมือนการย้ำเตือนหน้าที่ที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตาม

ที่มา: https://www.bangkokbiznews.com

---

[๒๐]แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๓๑ บัญญัติว่า *“สถาบันอุดมศึกษาต้องมีกลไกหรือระบบที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์”*

[๒๑]แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๓๒ บัญญัติว่า *“บุคลากรทุกระดับต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับนโยบายที่เกี่ยวกับการต่อต้านการทุจริตในสถาบันอุดมศึกษาและนโยบายต่อต้านการทุจริตของรัฐอย่างเคร่งครัด”*

[๒๒]แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๓๓ บัญญัติว่า *“สถาบันอุดมศึกษาต้องมีทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ที่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย”*

การที่จะระบุอย่างชัดเจนว่าสถาบันอุดมศึกษาแห่งใดมีทรัพยากรที่เพียงพอหรือไม่ หรือมีความพร้อมทางด้านทรัพยากรมาสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่เพียงใด อาจเป็นเรื่องที่วัดได้ยากในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่มีโครงสร้างการบริหารงานและกระบวนการทำงานที่แตกต่างกัน จึงส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรในสัดส่วนที่แตกต่างกันด้วย

(ง) การกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากร[๒๓] เนื่องจากบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญและเป็นกลไกหลักที่ขับเคลื่อนภารกิจขององค์กร อย่างน้อยที่สุดคือภารกิจตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ การจัดการศึกษา การวิจัยและการสร้างนวัตกรรม การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม[๒๔] ฯลฯ มีข้อสังเกตว่า จากภารกิจข้างต้น บางภารกิจต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของบุคลากรในแต่ละสาขาเพื่อการดำเนินการ เช่น ผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของหลักสูตร ผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญประจำรายวิชา บุคลากรที่เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการวิจัย บุคลากรที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในงานบริการวิชาการแก่สังคม ฯลฯ

ที่มา: https://www.bu.ac.th/th/engineering/computer-and-robotics/gallery

---

[๒๓] แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา ข้อ ๒๗ *“ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรภายในสถาบันอุดมศึกษานั้น ต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำหน้าที่ของตน โดยมุ่งเน้นที่สมรรถนะของผู้ปฏิบัติงานและมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อเสนอแนะต่อผู้บริหาร รวมทั้งความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมของสถาบันอุดมศึกษาเป็นสำคัญ ทั้งนี้ สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดให้มีการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติหน้าที่ในสายงานของตนเอง อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษาควรตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ”*

[๒๔] พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๒๖

การส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรต้องอาศัยวิธีการจัดการขององค์กรอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เพียงแต่มีบทกฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติเท่านั้น แต่สถาบันอุดมศึกษาต้องเล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลด้วย เช่น การวางกลยุทธ์ประจำปีเพื่อพัฒนาบุคลากร การจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอเพื่อการพัฒนาบุคลากร การจัดกิจกรรมหรือการอบรมในประเด็นที่ตอบสนองความต้องการของบุคลากรอย่างแท้จริง รวมถึงการสื่อสารให้บุคลากรเห็นถึงประโยชน์ของการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ฯลฯ

ภาค ๒
บทสรุป

จากการศึกษา “แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา : มิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน” มีข้อสรุป ดังนี้

(๑) สถาบันอุดมศึกษาเอกชนอยู่ภายใต้บังคับของแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา

(๒) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ยังมีความคลุมเครือและไม่ชัดเจนถึงสถานะของแนวปฏิบัติฯ และบทบัญญัติต่าง ๆ ที่ปรากฏในแนวปฏิบัติฯ ได้แก่ (ก) มีสถานะเป็นแนวทาง ข้อเสนอแนะ คำแนะนำให้ดำเนินการ (ข) มีสถานะเป็นบทบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม และ (ค) มีสถานะคลุมเครือระหว่างการวางแนวทางให้ควรปฏิบัติตามกับเป็นบทบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม

(๓) การประกาศใช้แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ย่อมส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงสถาบันอุดมศึกษาเอกชนต้องดำเนินการหรือปฏิบัติตามข้อแนะนำของกฎเกณฑ์ข้างต้น ย่อมกระทบต่อมิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันฯ ในภาพรวม เช่น การแก้ไขบรรดาข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง หรือกฎเกณฑ์อื่นใดขององค์กรให้สอดคล้องตามแนวปฏิบัติฯ การปรับปรุงโครงสร้างหรือกระบวนการทำงานภายในองค์กรเพื่อตอบสนองหลักการของแนวปฏิบัติฯ ฯลฯ

(๔) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ครอบคลุมบุคคลในแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ สภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา บุคลากร และนิสิตนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา

(๕) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ข้อ ๒ วรรคหก บัญญัติว่า *“ในแนวปฏิบัตินี้... “ผู้บริหาร” หมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี หัวหน้าหน่วยงานที่มีชื่อเรียกอย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ผู้ช่วยอธิการบดี รองคณบดีหรือรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต ผู้อำนวยการกอง หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง ตามที่ ก.พ.อ. กำหนด”*

การกำหนดนิยามศัพท์ “ผู้บริหาร” ในข้างต้น อาจยังไม่ครอบคลุมถึงตำแหน่งต่าง ๆ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ซึ่งในทางพฤตินัยนั้นอาจมีบทบาททางการบริหาร มีอำนาจตัดสินใจเพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดของสถาบันฯ แต่ในทางนิตินัยยังไม่ครอบคลุมถึงตำแหน่งดังกล่าว

(๖) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาควรมีการกำหนดสัดส่วนกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาจากบุคคลภายนอกไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมด และไม่ควรจำกัดเกณฑ์ด้านอายุของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว

(๗) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ได้กำหนดสัดส่วนของจำนวนสถาบันอุดมศึกษาที่บุคคลจะไปดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับจากสถาบันอุดมศึกษาที่ตนได้รับการแต่งตั้งได้อย่างเต็มความสามารถและมีประสิทธิภาพ

(๘) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ วางแนวทางให้มีคณะกรรมการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาและกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง (๑) (๓) บัญญัติให้ผู้รับใบอนุญาตเป็นผู้เสนอชื่อนายกสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชน และกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนผู้ทรงคุณวุฒิ จึงมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวว่า อำนาจเด็ดขาดของการสรรหาอยู่ที่คณะกรรมการสรรหาฯ หรือผู้รับใบอนุญาต

(๙) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กำหนดให้มีคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ แก่สถาบันอุดมศึกษา เช่น คณะกรรมการตรวจสอบ คณะกรรมการธรรมาภิบาลและจริยธรรม คณะกรรมการบริหารความเสี่ยง คณะทำงานกลั่นกรองเรื่องก่อนเสนอสภาสถาบันอุดมศึกษา คณะกรรมการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของสภาสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น

(๑๐) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กำหนดให้สภาสถาบันอุดมศึกษาต้องจัดทำประมวลจริยธรรมของนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งนิสิตนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา อันเป็นแนวทางและแบบแผนความประพฤติที่สอดคล้องตามศีลธรรมจรรยาให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติตาม

อย่างไรก็ดี มีข้อควรพิจารณาอย่างรอบคอบในการจัดทำประมวลจริยธรรม เช่น ที่มาและคุณสมบัติของคณะทำงานยกร่างประมวลจริยธรรม ประเภทของสภาพบังคับในกรณีที่ฝ่าฝืนประมวลจริยธรรมเล็กน้อยและร้ายแรง ความร่วมมือของแต่ละภาคส่วนในการจัดทำประมวลจริยธรรม ฯลฯ

(๑๑) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ วางแนวทางให้อธิการบดีควรมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละไม่เกินสี่ปี และไม่ควรดำรงตำแหน่งรวมกันเกินกว่าแปดปี เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา อย่างไรก็ตาม ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนบางแห่งอาจมีความจำเป็นต้องมีผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวในระยะเวลาที่เกิน ๘ ปี ทั้งนี้ เพื่อความต่อเนื่องในการบริหารจัดการองค์กร รวมถึงความเข้าใจในวัฒนธรรมขององค์กร อันจะส่งผลให้การดำเนินการต่าง ๆ เป็นไปอย่างเรียบร้อย

(๑๒) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ วางแนวทางให้สถาบันอุดมศึกษาจัดทำและเปิดเผยข้อมูลสารสนเทศ ระเบียบกฎเกณฑ์อื่น ๆ ที่จำเป็น เพื่อสะท้อนถึงหลักความโปร่งใสเปิดเผยตามหลักธรรมาภิบาล อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่า ในทางปฏิบัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะสามารถเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวได้มากน้อยและลึกซึ้งเพียงใด

(๑๓) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กำหนดให้บุคลากรมีหน้าที่ในการรักษาความลับขององค์กร ป้องกันมิให้ความลับรั่วไหล อันอาจส่งผลกระทบและสร้างความเสียหายต่อสถาบันอุดมศึกษา

(๑๔) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ ระบุถึงการจัดการข้อร้องเรียนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา โดยจัดให้มีคณะทำงานดูแลระบบการจัดการข้อร้องเรียน กระบวนการขั้นตอนที่โปร่งใส เป็นธรรม และการปกป้องดูแลผู้ให้ข้อมูลด้วยความสุจริต ฯลฯ อย่างไรก็ตาม สถาบันอุดมศึกษาจะต้องพิจารณาระบบการจัดการข้อร้องเรียนมิให้ซ้ำซ้อนกับระบบงานอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งในบางกรณีกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการขั้นตอนไว้เป็นการเฉพาะ เช่น กระบวนการตามกฎกระทรวงว่าด้วยการคุ้มครองการทำงานและผลประโยชน์ตอบแทนของผู้ปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๙ กระบวนการตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล หรือกระบวนการตามกฎเกณฑ์อื่นของสถาบันอุดมศึกษาที่มีการกำหนดกระบวนการขั้นตอนไว้เป็นการเฉพาะ

(๑๕) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กำหนดแนวทางการปฏิบัติตนของนิสิตนักศึกษาไว้ค่อนข้างกว้างและเป็นศีลธรรมจรรยาในเชิงอุดมคติค่อนข้างสูง การปฏิบัติตามได้อย่างครบถ้วนอาจเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ จึงมีประเด็นทางกฎหมายว่า กฎเกณฑ์ในลักษณะดังกล่าวนั้นมีความสอดคล้องตามหลักสัมฤทธิ์ผลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักความได้สัดส่วนหรือไม่

(๑๖) แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษามีอิสระในการแสดงความคิดเห็นภายใต้กรอบของกฎหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป การประกาศใช้แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาย่อมส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนต้องดำเนินการตามแนวปฏิบัติฯ ดังกล่าว ซึ่งนำมาสู่การปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างการบริหารงาน ระบบงานภายในของสถาบันฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงและพัฒนาในมิติของกฎหมาย ซึ่งรวมถึงบรรดาระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง กฎเกณฑ์อื่น ๆ ของสถาบันฯ และมิติการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ การปรับปรุงและพัฒนาระบบงานจึงต้องอาศัยระยะเวลาและการดำเนินการที่ละเอียดรอบคอบ ดำเนินการโดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งในเชิงเนื้อหาและกระบวนการ บางประเด็นอาจกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ วาระการดำรงตำแหน่ง กระบวนการทำงานตามปกติ สวัสดิภาพ รวมถึงวัฒนธรรมและความยั่งยืนขององค์กร ดังนั้น การส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน จำเป็นต้องนำมุมมองทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพมาประกอบการพิจารณาไปพร้อมกัน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ขององค์กรเอง และประโยชน์ของบุคลากร นิสิตนักศึกษา และสังคมส่วนรวม

ภาค ๓
ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา : มิติทางด้านกฎหมายและการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน” ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

(๑) ควรมีการปรับปรุงแก้ไขแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาในประเด็นต่าง ๆ เช่น การกำหนดสถานะทางกฎหมายของแนวปฏิบัติฯ รวมถึงการปรับปรุงบทบัญญัติให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกัน โดยให้มีลักษณะเป็นแนวทาง ข้อเสนอแนะ หรือคำแนะนำสำหรับการปฏิบัติ การปรับปรุงนิยามศัพท์ “ผู้บริหาร” ให้มีความครอบคลุมถึงผู้ที่มีอำนาจเชิงบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาในทางพฤตินัย ไม่ว่าสถาบันอุดมศึกษาจะกำหนดชื่อตำแหน่งทางการบริหารไว้อย่างไรก็ตาม หรือการกำหนดค่าบังคับของบทบัญญัติให้ชัดเจน ในกรณีที่บทบัญญัติตามแนวปฏิบัติฯ มีความทับซ้อนกับบทบัญญัติตามกฎเกณฑ์อื่น ๆ เป็นต้น

(๒) ควรมีการแยกแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนออกจากกัน เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนมีความแตกต่างกันในหลายบริบท อาทิ กฎหมายจัดตั้งองค์กร โครงสร้างการบริหารงาน แหล่งที่มาของรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมและวัฒนธรรมขององค์กร ฯลฯ ทั้งนี้ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาแต่ละประเภทสามารถดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลได้อย่างเรียบร้อย ราบรื่น บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) การสร้างระบบและกลไกเพื่อดำเนินการตามแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลฯ เช่น การตราข้อบังคับ ระเบียบ กฎเกณฑ์ขององค์กร หรือการแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงานต่าง ๆ ควรมาจากการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่อาจได้รับผลกระทบสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่และอิสระตามขอบเขตแห่งกฎหมาย เพื่อให้ระบบและกลไกดังกล่าวสะท้อนถึงหลักการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

กฎกระทรวงว่าด้วยการคุ้มครองการทำงานและผลประโยชน์ตอบแทนของผู้ปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๙

คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๓๙/๒๕๕๙ เรื่อง การจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษา (๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๔)

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒

พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒

พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (๒๕๖๐). *คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับอุดมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

หนังสือสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่ ศธ ๐๕๑๑/ว๗๔ ลงวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๕๐ เรื่อง แนวทางการตรวจสอบการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา

กรุงเคียฟ เมืองหลวงยูเครน
ที่มา: https://en.wikipedia.org

ยูเครน: ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๗ ถึง ๑๙๙๑

รองศาสตราจารย์ ดร.ธโสธร ตู้ทองคำ*

*รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

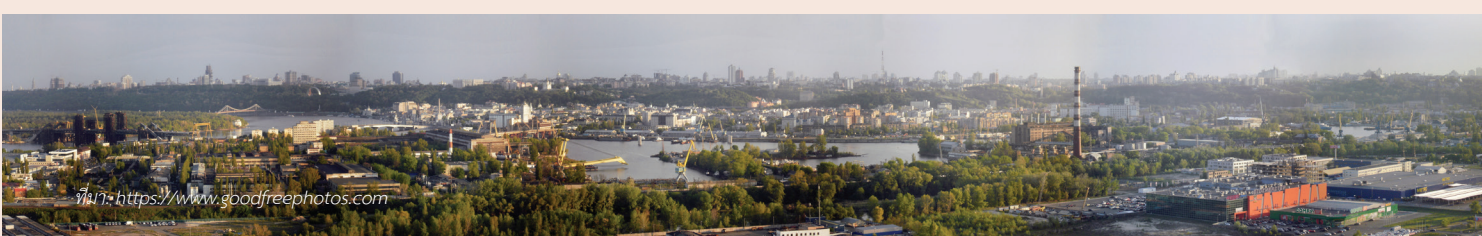
ทหารยูเครนกำลังช่วยเหลือชาวเมืองเอียร์ปิน (Irpin) เมืองเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างกรุงเคียฟไปทางทิศตะวันตกราว ๒๐ กิโลเมตร อพยพออกจากเมืองที่พังราบ หลังจากถูกกองทัพรัสเซียโจมตี

ที่มา: https://www.matichon.co.th/foreign/news_3750800

เจ้าหน้าที่กองกำลังรักษาดินแดนแห่งชาติยูเครนเข้าประจำการพร้อมรับมือการโจมตีจากกองทัพรัสเซีย ในใจกลางกรุงเคียฟ ประเทศยูเครน เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ เพียง ๑ วันหลังกองทัพรัสเซียเริ่มปฏิบัติการทางทหารเข้ารุกรานยูเครน

การรุกรานยูเครนของรัสเซียเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๒๒ นับเป็นเหตุการณ์ของการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญช่วงทศวรรษที่ ๒๐๒๐ เพราะเป็นครั้งแรกภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงและโลกเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็นที่รัสเซียภายหลังสหภาพโซเวียตล่มสลายใน ค.ศ. ๑๙๙๑ ทำการรุกรานประเทศอื่นด้วยการใช้กำลังทหารอย่างเต็มรูปแบบ แม้ว่าจะมีการกล่าวอ้างว่าเป็นการปฏิบัติการพิเศษด้านการทหารก็ตาม การปฏิบัติการรุกรานประเทศยูเครนเป็นเรื่องราวที่มีความน่าสนใจที่ต่อเนื่องจากประวัติศาสตร์ จากการที่ยูเครนและรัสเซียต่างมีประวัติศาสตร์และความเป็นมาร่วมกัน นับตั้งแต่การก่อตัวจากชนเผ่าในคริสต์ศตวรรษที่ ๙ สถาปนาเป็นเมืองแว่นแคว้น และอาณาจักร ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ จนอาณาจักรเคียฟก้าวสู่จุดสูงสุดในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ และเสื่อมถอยลงจากปัจจัยภายในที่ผู้ปกครองต่างแยกเมืองแว่นแคว้นให้เป็นอิสระ และปัจจัยภายนอกจากการรุกรานของมองโกลและตาร์ตาร์ (Tartar) ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ การรวบรวมแผ่นดินเป็นปึกแผ่นและขับไล่อำนาจของมองโกลสำเร็จ ก่อกำเนิดศูนย์กลางอำนาจแห่งใหม่ที่มอสโคว์จากการสถาปนาอาณาจักรมัสโควิท หรือมัสโควิทรัสเซีย (Muscovite Russia) ที่กลายเป็นศูนย์กลางอำนาจนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ (ปรับปรุงจาก จิตรา ตุวิชายานนท์, ๒๕๔๓, น. ๙-๑๐) และนำไปสู่การสถาปนาราชวงศ์โรมานอฟ (Romanoff) เป็นผู้ปกครองสูงสุดของรัสเซียในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ นับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๑๓ รัสเซียซึ่งกลายเป็นจักรวรรดิรัสเซียมีความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องด้านการเมือง จากการขยายอาณาเขตและพรมแดนของประเทศอย่างกว้างขวาง การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรืออัตตาธิปไตย (autocracy) ที่บางช่วงเวลามีการเปิดกว้างทางการเมืองตามแนวคิดเสรีนิยม ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีความก้าวหน้าเป็นลำดับ การถือกำเนิดของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรม ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม จากการรับวิทยาการจากประเทศมหาอำนาจตะวันตกประเทศอื่น ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าด้านสังคม มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาอื่นจำนวนมาก และการยกเลิกระบบทาส

ที่มา: https://www.goodfreephotos.com

ผลจากการปฏิรูปทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้รัสเซียมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก ยูเครนที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัสเซียย่อมได้ผลจากความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเหล่านี้ และจากแนวคิดที่ว่าเมื่อโครงสร้างส่วนล่าง (Infrastructure) เปลี่ยน แต่โครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ไม่เปลี่ยน ย่อมนำมาสู่การพังทลายของโครงสร้างส่วนบนจากการปฏิวัติ และยูเครนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัสเซียย่อมได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ทำให้พยายามแยกประเทศออกเป็นอิสระภายหลังการปฏิวัติในรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๑๗ แต่ภายหลังเมื่อพรรคบอลเชวิคครองอำนาจรัสเซียซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นสหภาพโซเวียตนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๑๘ สถาปนาอำนาจนำหรืออำนาจปกครองและจัดการปัญหาภายในลุล่วง ยูเครนก็ต้องกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต จวบจนกระทั่งเมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลายใน ค.ศ. ๑๙๙๑ ยูเครนจึงเป็นอิสระจัดตั้งเป็นประเทศเอกราชนับตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบัน *การรุกรานของรัสเซียที่มีต่อยูเครนใน ค.ศ. ๒๐๒๒ จึงกลายเป็นประเด็นที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของรัสเซียและยูเครน* นับเป็นที่มาของวัตถุประสงค์ของบทความเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๗ ถึง ๑๙๙๑ ซึ่งแบ่งสาระสำคัญออกเป็น ๕ ส่วน ประกอบด้วย ยูเครนในช่วงการปฏิวัติรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๑๗ โฮโลโดมอร์ในความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับยูเครน ยูเครนกับสหภาพโซเวียตช่วงการก่อตัวและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยูเครนกับสหภาพโซเวียตช่วงสงครามเย็น และบทสรุป

ยูเครนในช่วงการปฏิวัติรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๑๗

การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๑ ใน ค.ศ. ๑๙๑๔ ของรัสเซียสมัยพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ (ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๙๕ ถึง ๑๙๑๗) ที่ไม่มีความพร้อม นำมาสู่ความเสื่อมถอยของประชาชนที่มีต่อระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ราชวงศ์โรมานอฟ และพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของประชาชนทั่วรัสเซียต่อต้านการเข้าร่วมสงคราม ขณะที่ประชาชนในยูเครนขอการปกครองตนเองเช่นเดียวกับชนกลุ่มน้อยจำนวนมากในพื้นที่อื่น ทำให้พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ ทรงสละราชสมบัติเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ มีการจัดตั้งรัฐบาลเฉพาะกาลทำหน้าที่ปกครองประเทศ (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๓๖) พรรคบอลเชวิคซึ่งมีฐานอำนาจที่มั่นคงส่วนหนึ่งในเขตอุตสาหกรรมที่ยูเครนนับเป็นส่วนสำคัญของการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ หากเป็นการนับตามปฏิทินแบบเก่าของรัสเซีย หรือวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๑๗ หากเป็นการนับตามปฏิทินแบบใหม่ของรัสเซีย โค่นล้มรัฐบาลเฉพาะกาลของรัสเซียจนนำไปสู่การครองอำนาจของพรรคบอลเชวิคในรัสเซีย และกวาดล้างฝ่ายตรงข้ามอย่างต่อเนื่อง พรรคเมนเชวิคที่เคยมีบทบาทช่วงแรกภายหลังการสละราชสมบัติของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ จัดตั้งกลุ่มชาตินิยมที่จอร์เจียและให้สภายูเครนควบคุมเคียฟ แต่ไม่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการปกครองของพรรคบอลเชวิค รัฐบาลพรรคบอลเชวิคจัดตั้งกองทัพแดง (Red Army) ใน ค.ศ. ๑๙๑๘ และย้ายเมืองหลวงจากเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กเป็นมอสโคว์ใน ค.ศ. ๑๙๑๘ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญโซเวียตฉบับแรกและจัดตั้งสาธารณรัฐสังคมนิยมสหพันธ์โซเวียตรัสเซีย (The Soviet Federated Socialist Republic : R.S.F.S.R.) ใน ค.ศ. ๑๙๑๘

ที่มา: https://waymagazine.org/100years_bolsheviks/

พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ และจักรพรรดินีอเล็กซานดรา เฟโอโดรอฟนา พร้อมด้วยพระราชธิดาและพระราชโอรส

ที่มา: https://frustratingnews.files.wordpress.com

(ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๔๔-๔๙, ๖๖) การยุติสงครามกับเยอรมนีระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทำให้ยูเครนส่วนหนึ่งพ้นออกจากอำนาจการปกครองของรัสเซียเพราะเยอรมนีประสงค์จะสร้างรัฐบริวารในพื้นที่รัสเซียตะวันตก นำไปสู่การลงนามสนธิสัญญาเบรสต์-ลิตอฟท์ (The Treaty of Brest-Litovsk) ระหว่างสหภาพโซเวียตกับเยอรมนี เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๑๘ ซึ่งส่งผลให้สหภาพโซเวียตสูญเสียดินแดนจำนวนมาก และทำให้ยูเครน จอร์เจีย โปแลนด์ ฟินแลนด์ แลตเวีย ลิทัวเนีย และเอสโตเนีย เป็นเอกราช (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๔๓-๔๙)

ความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงในสหภาพโซเวียตก่อให้เกิดสงครามกลางเมืองนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๑๘ มีการแบ่งเป็นกลุ่มเป็นฝักเป็นฝ่ายตามอุดมการณ์และพื้นที่ มีการแทรกแซงหรือสนับสนุนจากต่างประเทศจำนวน ๑๔ ประเทศ และยูเครนก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่เป็นสมรภูมิของสงครามกลางเมือง (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๕๒-๕๓) ขณะเดียวกันมีการเกิดสงครามระหว่างสหภาพโซเวียตกับโปแลนด์ใน ค.ศ. ๑๙๒๐ ซึ่งมีสาเหตุมาจากความไม่พอใจยูเครนตะวันตกซึ่งเป็นเอกราชทั้งที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของโปแลนด์ (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๕๐-๕๔) ทำให้จอมพล โจเซฟ พลซุดสกี้ (Jozef Pilsudski) (See Smoqorezewski, 2022) ประธานาธิบดีและรัฐบุรุษของโปแลนด์บุกยูเครนและกรุงเคียฟเพื่อจัดตั้งมหาโปแลนด์ (Greater Poland) แต่นายพล มิคาเอล ตูคาเชฟกี้ (Mikhail Tukhachevsky) ผู้บัญชาการกองทัพ นำกองทัพแดงของสหภาพโซเวียตตอบโต้จนยึดคืนได้และรุกรานเข้าไปถึงกรุงวอร์ซอ แต่โปแลนด์สามารถต้านทานสหภาพโซเวียตได้ นำมาสู่*การทำสนธิสัญญารีก้า (Treaty of Riga)* ใน ค.ศ. ๑๙๒๑ เพื่อแบ่งเขตแดนที่กลายเป็นแนวพรมแดนใหม่ที่เรียกว่าแนวคอร์ซอน (Curzon Line) (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๕๐-๕๔)

ความขัดแย้งช่วงสงครามกลางเมืองในสหภาพโซเวียตระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๘ ถึง ๑๙๒๑ นับเป็นช่วงเวลาที่มีความหมายและความสำคัญสำหรับเอกราชของยูเครน จากความต้องการของประชาชาติหลากหลายชาติพันธุ์ภายใต้จักรวรรดิรัสเซียที่ปรารถนาได้รับเอกราช ทำให้ยูเครนซึ่งเป็นหนึ่งในชาติเหล่านี้ประกาศเอกราชใน ค.ศ. ๑๙๑๘ แต่สภายูเครนและสำนักงานเลขาธิการดำเนินการจัดตั้งสาธารณรัฐประชาชนยูเครน (Ukraine' s People Republic) ใน ค.ศ. ๑๙๑๗ จนเมื่อรัฐบาลเฉพาะกาลของรัสเซียหมดอำนาจ รัฐบาลของพรรคบอลเชวิคให้การรับรองสาธารณรัฐประชาชนยูเครนใน ค.ศ. ๑๙๑๘ และทำการรุกรานยูเครนเพื่อล้มล้างอำนาจของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนยูเครนเพื่อสถาปนาอำนาจของรัฐบาลสหภาพโซเวียตแทนที่ใน ค.ศ. ๑๙๑๘ บนพื้นฐานที่สนับสนุนให้ชาติทั้งหลายปกครองตนเอง แต่ก็ยืนยันความเป็นเอกภาพของรัฐบาลสหภาพโซเวียตที่เป็นรัฐบาลกลาง (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๕๖) และมีนัยสำคัญด้านการเมืองจากการปกครองยูเครนของสหภาพโซเวียต และด้านเศรษฐกิจจากความต้องการทรัพยากรจากยูเครน ที่สำคัญ คือ น้ำตาล (Pipes, 1954, p. 68 อ้างใน ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๕๖) ความแตกแยกทางการเมืองภายในของยูเครน อาทิ กลุ่มบอลเชวิคท้องถิ่นยูเครนซึ่งขึ้นตรงต่อมอสโคว์ กลุ่มรัฐบาลหุ่นเชิด กลุ่มฝ่ายขวาที่มีอำนาจปกครองภายหลังเยอรมนีถอนตัว กลุ่มการเมืองที่ล้มอำนาจฝ่ายขวาที่มีอำนาจการปกครอง กลุ่มกองทัพที่ขับไล่กลุ่มการเมืองที่ล้มอำนาจฝ่ายขวา กลุ่มการเมืองที่ร่วมมือกับชาวโปลเพื่อต่อสู้กับรัฐบาลสหภาพโซเวียต กลุ่มเกษตรกรซึ่งสนับสนุนกองกำลังชาวนาชาวไร่ที่นิยมอนาธิปไตย และกลุ่มผู้ลี้ภัยที่มีความเห็นต่างทางการเมือง การยุติสงครามระหว่างสหภาพโซเวียตกับโปแลนด์ทำให้ยูเครนถูกแบ่งแยกออกจากกัน กล่าวได้ว่าการสนับสนุนของชาวยูเครนที่มีต่อกลุ่มการเมืองหลากหลายกลุ่มนับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ยูเครนล้มเหลวกับการกอบกู้เอกราชของประเทศ (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๕๖)

บทบาทของกองกำลังของฝ่ายขวาที่มีนายพล เดนิกินในรัสเซียเป็นแกนนำในการกวาดล้างอัตลักษณ์ของยูเครน เช่น ภาษาและโรงเรียนของชาวยูเครน เป็นต้น ระหว่างสงครามกลางเมือง นับเป็นตัวอย่างของการสร้างความเป็นศัตรูให้กับชาวยูเครน ทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนส่งผลฝ่ายขวาในรัสเซียอ่อนแอลงจนนำไปสู่ความปราชัยในสงครามกลางเมืองในที่สุด (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๕๘) การสิ้นสุดของสงครามกลางเมือง ค.ศ. ๑๙๒๑ นำมาสู่การสถาปนาสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพโซเวียต (The Union of Soviet Socialist Republics : USSR) เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๒๒ มีรัสเซีย ยูเครน รัสเซียขาว และทรานส์คอร์เคเซีย เข้าร่วม มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๖๗) เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๒๓ และมีผลอย่างสมบูรณ์ในวันที่ ๓๑ มกราคม ค.ศ. ๑๙๒๔ (The First Constitution of USSR Adopted, 2023) ประเทศที่ปกครองระบอบสาธารณรัฐในเอเชียกลางเข้าร่วมภายหลัง สหภาพโซเวียตแม้จะมีขนาดใหญ่โตมหึมาจนกลายเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกแต่ยังมีขนาดที่เล็กกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยพระเจ้าซาร์ปีเตอร์มหาราช เพราะสูญเสียดินแดนเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญ คือ ยูเครนตะวันตกให้กับโปแลนด์ (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๖๗) พรรคคอมมิวนิสต์เป็นศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองและการบริหารประเทศผ่านโครงข่ายความสัมพันธ์ของหน่วยงานทุกระดับ (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๖๗)

ดังนั้น การควบคุมอำนาจทางการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศของพรรคบอลเชวิคนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๑๗ ถือเป็นช่วงเวลาที่ประเทศฟื้นฟูและปรับระบบเศรษฐกิจให้เป็นไปตามอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ แต่สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นกลับทำให้ต้องเผชิญกับสงครามกลางเมืองระหว่างพรรคบอลเชวิคหรือกลุ่มรัสเซียแดงกับกลุ่มบุคคลที่ต่อต้านพรรคบอลเชวิคหรือกลุ่มรัสเซียขาว การก่อสงครามของกลุ่มหลังมาจากการสนับสนุนจากภายนอกหรือต่างประเทศ ถือเป็นโอกาสที่ทำให้เยอรมนีเข้าครอบครองยูเครน และกองทัพรัสเซียขาวเข้ายึดครองอูราล ไซบีเรีย คอเคซัสทางเหนือ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งการผลิตที่สำคัญ (Gregory and Stuart, 1974, p. 45 อ้างใน จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๑๕๘-๑๖๔) ส่งผลให้รัฐบาลพรรคบอลเชวิคหรือรัฐบาลคณะปฏิวัติควบคุมการผลิตทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม (จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๑๕๘-๑๖๔) ผลจากการใช้นโยบายสงครามคอมมิวนิสต์ (War Communism Policies) ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๘ ถึง ๑๙๒๑ ทำให้ยูเครนซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นอู่ข้าวอู่น้ำของประเทศ มีที่ดินจำนวนกว่า ๓ ใน ๔ ไม่ได้ถูกไถหว่าน (วไล ณ ป้อมเพ็ชร และ น. ชญานุตน์, ๒๕๑๖, น. ๖๑ อ้างใน จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๑๖๕) ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญต่อเนื่องมา

โฮโลโดมอร์ในความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับยูเครน

ภายหลังสงครามกลางเมืองสิ้นสุดลง สหภาพโซเวียตกำหนดนโยบายเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Policy : NEP) ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๑ ถึง ๑๙๒๘ ส่งผลให้เศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจใหม่ประสบความสำเร็จสูง แต่การกำหนดให้เป็นโครงการชั่วคราวเพื่อประนีประนอมกับชนชั้นศัตรูอย่างจำใจ (unwelcome) จนถึงเมื่อรัฐเริ่มแข็งแกร่งทำให้สมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์จำนวนมากสนับสนุนการกลับสู่เป้าหมายเดิม คือ การทำลายชนชั้นศัตรูทั้งหมด (จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๑๘๓) จากแนวคิดที่ถือกำเนิดขึ้นช่วงปลายทศวรรษที่ ๑๙๒๐ ส่วนหนึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการกวาดล้างปรปักษ์ ศัตรู ฝ่ายตรงข้าม หรือบุคคลที่เห็นต่าง จนอาจหมายรวมถึงชาวยูเครนที่ต่อต้านการครอบงำของสหภาพโซเวียตมาอย่างยาวนาน ความต้องการยกเลิกนโยบายเศรษฐกิจใหม่นำมาสู่การแทนที่ด้วยระบบแผนอำนาจนิยม (Authoritarian Plan) ซึ่งเป็นแผนเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่หนึ่ง (The First Five-Year Plan) ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๘ ถึง ๑๙๓๓ ทั้งทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม ตามแนวคิดและอุดมการณ์แบบสังคมนิยม (จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๑๘๙-๑๙๐)

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมที่สำคัญมาจากการถือกำเนิดของ*ระบบนารวม (Collective farm) หรือภาษารัสเซียเรียกว่า Kolkhoz* ในทางทฤษฎีถือเป็นการจัดระบบการเกษตรรูปแบบองค์การสหกรณ์จากความร่วมมือของชาวนาที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ที่สำคัญ คือ การไถหว่าน การปลูก การบำรุงรักษา การเก็บผลผลิต สมาชิกจะให้วิธีการและเครื่องมือการผลิต ชาวนาทุกคนถือเป็นเจ้าของร่วมกัน แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ของพรรคจำนวนมากจากส่วนกลางต่างกระจายออกไปตั้งนารวมตามชนบท บังคับให้ชาวนาทั้งหมดนำทรัพย์สินมารวมกัน รัฐมีอำนาจแทรกแซง สั่งการ บงการ ควบคุม และครอบงำชาวนา การบริหาร และสหกรณ์ ระบบนารวมถือกำเนิดในชนบทของรัสเซียที่มีประชากรมากกว่าร้อยละ ๘๐ ของประเทศ (ปรับปรุงจาก จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๑๙๓-๑๙๖) *การบริหารแบบนารวมนำไปสู่ปัญหาหลากหลายประการเป็นหนึ่งในรากฐานของปัญหาที่สัมพันธ์กับยูเครน พื้นที่ที่ราบลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในสหภาพโซเวียต เป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญที่สุดของประเทศ*

พื้นที่ราบลุ่มอันกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ของยูเครน ซึ่งมีความเหมาะสมแก่การปลูกข้าวสาลี

กรุงเคียฟ เมืองหลวงยูเครน

“

ยูเครนนับเป็นประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์จากการเป็นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ เป็นเส้นทางผ่านของแม่น้ำหลายสายในยุโรป เป็นแม่น้ำนานาชาติ ที่สำคัญ คือ แม่น้ำดนีเปอร์ (Dnieper) ซึ่งผ่านกรุงเคียฟ และแม่น้ำดนีสเตอร์ (Dniester) และมีเทือกเขาคาร์ปาเทียน (Carpathians) ด้านตะวันตกเป็นเทือกเขาที่สำคัญ และด้านใต้มีคาบสมุทรหรือแหลมไครเมียที่ยื่นไปที่ทะเลดำ พื้นแผ่นดินของประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นทุ่งหญ้าสเตปป์ (Steppes) เป็นอุดมคติสำหรับความเจริญเติบโตของพืชผล ที่สำคัญ คือ ข้าวสาลี ทำให้ยูเครนได้รับการยอมรับให้เป็น **ตะกร้าขนมปังของยุโรป (breadbasket of Europe)**

”

“

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในรัสเซียจากการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ใน ค.ศ. ๑๙๑๗ ทำให้ยูเครนเป็นเอกราชระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๗ ถึง ๑๙๒๑ เป็นช่วงเวลาหนึ่ง นับเป็นช่วงเวลาที่มีคุณค่าสำหรับยูเครน และคนชนบทที่มีความรู้ความสามารถ มีจิตสำนึกอย่างเข้มแข็งเพื่อชาติบ้านเมืองรักประเทศจำนวนมาก ต่างปฏิเสธนโยบายจากมอสโคว์และต่อต้านลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง

”

ยูเครนนับเป็นประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์จากการเป็นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ เป็นเส้นทางผ่านของแม่น้ำหลายสายในยุโรป เป็นแม่น้ำนานาชาติ ที่สำคัญ คือ แม่น้ำดนีเปอร์ (Dnieper) ซึ่งผ่านกรุงเคียฟ และแม่น้ำดนีสเตอร์ (Dniester) และมีเทือกเขาคาร์ปาเทียน (Carpathians) ด้านตะวันตกเป็นเทือกเขาที่สำคัญ และด้านใต้มีคาบสมุทรหรือแหลมไครเมียที่ยื่นไปที่ทะเลดำ พื้นแผ่นดินของประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นทุ่งหญ้าสเตปป์ (Steppes) เป็นอุดมคติสำหรับความเจริญเติบโตของพืชผล ที่สำคัญ

สะพานข้ามแม่น้ำดนีเปอร์ในกรุงเคียฟ

คือ ข้าวสาลี ทำให้ยูเครนได้รับการยอมรับให้เป็น*ตะกร้าขนมปังของยุโรป (breadbasket of Europe)* (Boatner, 2022) ส่วนหนึ่งมาจากสภาพภูมิอากาศที่อบอุ่นแบบภาคพื้นทวีป (สำนักข่าวกรองแห่งชาติ, ๒๕๖๕) *ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในรัสเซียจากการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ใน ค.ศ. ๑๙๑๗ ทำให้ยูเครนเป็นเอกราชระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๗ ถึง ๑๙๒๑ เป็นช่วงเวลาหนึ่ง นับเป็นช่วงเวลาที่มีคุณค่าสำหรับยูเครน และคนชนบทที่มีความรู้ความสามารถ มีจิตสำนึกอย่างเข้มแข็งเพื่อชาติบ้านเมืองรักประเทศจำนวนมาก ต่างปฏิเสธนโยบายจากมอสโคว์และต่อต้านลัทธิสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง* (ชนัดดา ชินะโยธิน, ๒๕๖๐) สหภาพโซเวียตซึ่งอยู่ในช่วงการปกครองของจอมพล โจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๔ ถึง ๑๙๕๓ ที่เป็นระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยมซึ่งมีลักษณะเป็นอัตตาธิปไตยไม่แตกต่างจากหรือยิ่งกว่าสมัยจักรวรรดิรัสเซีย ระหว่าง ค.ศ. ๑๖๑๓ ถึง ๑๙๑๗ ที่มีพระเจ้าซาร์เป็นจักรพรรดิผู้ปกครอง จึงมองยูเครนอย่างไม่ไว้วางใจและมีสมมติฐานที่ว่ายูเครนเป็นภัยกับสหภาพโซเวียตเพราะอาจทวงถามถึงเอกราชในอนาคต ทำให้สหภาพโซเวียตมีนโยบายปราบปรามและต่อต้านชาวยูเครนอย่างเด็ดขาด พร้อมกับการกำจัดชาวยูเครนจากความเป็นชาติขณะเดียวกัน (ชนัดดา ชินะโยธิน, ๒๕๖๐) ทำให้จอมพล โจเซฟ สตาลิน มีนโยบายกำจัดยูเครนทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ

โจเซฟ สตาลิน

ด้านการเมือง สหภาพโซเวียตออก*กฎหมายดอกข้าวทั้งห้า (Five Spikelet)* (Fake: Soviet Law on 5 Spikelets Did Not Kill People, Protected Socialist Property from Theft, 2020) ที่จอมพล โจเซฟ สตาลิน ลงนาม เพื่อลงโทษกับบุคคลที่ทำการหยิบเมล็ดธัญพืชจากท้องไร่ด้วยบทลงโทษที่จำคุกเป็นเวลา ๑๐ ปี หรือประหารชีวิต (ชนัดดา ชินะโยธิน, ๒๕๖๐) จากการประกาศนโยบายของจอมพล โจเซฟ สตาลิน ซึ่งมีการลงมติอย่างเด็ดขาดของคณะกรรมาธิการกลางการเลือกตั้งและหัวหน้าคณะมนตรีประชาชนของสหภาพโซเวียต เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๓๒ เพื่อเป็นการปกป้องกิจการของรัฐ ระบบนารวม (collective farm) และสหกรณ์ และความเข้มแข็งของทรัพย์สินของสังคมที่ถูกประชาสัมพันธ์ในเอกสารที่มีชื่อว่ากฎหมายดอกข้าวทั้งห้า (Five Spikelets Law) (The history of anti-Stalinist myths - “The law of the five spikelets, 2013) ด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลของสหภาพโซเวียตสามารถจัดการระบบนารวมในภูมิภาคแต่ละแห่งที่เอกชนหรือประชาชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่านารัฐ (Svokhozy) ที่รัฐบาลเป็นเจ้าของหน่วยการผลิต นารวมกลายเป็นบรรทัดฐานสำหรับการพัฒนาชนบทของประเทศ (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๘๙) และสหภาพโซเวียตได้ดำเนินมาตรการที่สำคัญแก่ยูเครน ประกอบด้วย (ชนัดดา ชินะโยธิน, ๒๕๖๐) การปิดล้อมทางเศรษฐกิจ การยกเลิกการรับมอบหรือส่งสิ่งของทุกอย่าง การห้ามชาวนาออกนอกพื้นที่ ส่งผลให้ขนาดของขบวนการชาวนาเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นร้อยละ ๕๗ ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในยูเครน (จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๑๙๙)

การกำหนดและปฏิบัติตามนโยบายนารวมและกฎหมายดอกข้าวทั้งห้าก่อให้เกิดผลกระทบด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ผลกระทบด้านการเมือง ความล้มเหลวนโยบายนารวมและกฎหมายดอกข้าวทั้งห้า เท่ากับว่าจอมพล โจเซฟ สตาลิน นำพาประเทศเผชิญปัญหาและวิกฤตการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างรุนแรงใน ค.ศ. ๑๙๓๒ เพราะผลจากการใช้ระบบนารวมก่อให้เกิดปัญหาความอดอยากของเมืองแต่ละเมือง ส่งผลให้กลุ่มชาตินิยมยูเครนก่อการ และสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ต่างตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์กับผู้ปกครองสูงสุด นับเป็นการท้าทายและความสั่นคลอนของอำนาจของจอมพล โจเซฟ สตาลิน นำไปสู่การกวาดล้างทางการเมืองครั้งใหญ่ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๓๔ ถึง ๑๙๓๘ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๙๓-๙๔) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากการนำระบบนารวมมาใช้ทำให้ผลิตผลทางการเกษตรลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ก่อให้เกิดความเสียหายขนานใหญ่ เกิดความอดอยาก ความหิวโหย การขาดแคลนอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภค ที่สำคัญ คือ บริเวณยูเครน ซึ่งเป็นศูนย์กลางสำคัญของการต่อต้านระบบนารวม และผลกระทบด้านสังคม ทำให้ชาวยูเครนเสียชีวิตประมาณ ๓ ล้านคน เพราะความอดอยาก แต่รัฐบาลมองการต่อต้านว่าเป็นการบ่อนทำลายประเทศ จึงมีมาตรการตอบโต้อย่างรุนแรงด้วยการกวาดล้างโดยไม่ได้มีการพิจารณาดำเนินคดี ประหารชีวิต และเนรเทศบุคคลที่ขัดขืนไปยังค่ายกักกันทำงานหนักที่ไซบีเรีย ส่งผลให้จำนวนสมาชิกนารวมลดลงเป็นจำนวนมาก ภายหลังจอมพล โจเซฟ สตาลิน จึงผ่อนคลายการบีบบังคับชาวนาลงด้วยการเปิดโอกาสให้ชาวนาออกจากระบบนารวม (จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๒๐๐-๒๐๑) ปรากฏการณ์โฮโลโดมอร์ที่มีความหมายถึงการกวาดล้าง ทำลายล้างจัดการกับประชาชน จากความทุกข์ยาก ความอดอยาก ความหิวโหย ทุพภิกขภัย เสมือนหนึ่งเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จึงถือกำเนิดขึ้นกับยูเครน

ยูเครนกับสหภาพโซเวียตช่วงการก่อตัวและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

การถือกำเนิดรัฐธรรมนูญของสหภาพโซเวียตฉบับ ค.ศ. ๑๙๓๖ แทนที่รัฐธรรมนูญของสหภาพโซเวียตฉบับ ค.ศ. ๑๙๒๔ แสดงถึงความต่อเนื่องและพัฒนาการจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนจากการกำหนดให้พรรคคอมมิวนิสต์เป็นศูนย์กลางของอำนาจ พรรคคอมมิวนิสต์เป็นพรรคการเมืองเดียวในสหภาพโซเวียต ให้สหพันธรัฐประกอบด้วยสาธารณรัฐจำนวน ๑๑ แห่ง แบ่งเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมสหพันธ์โซเวียตรัสเซีย จำนวน ๑ แห่ง กับสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียต จำนวน ๑๐ แห่ง และยูเครนเป็นหนึ่งในสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียต มีชื่อว่า สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครน รัสเซียนับเป็นสาธารณรัฐที่มีขนาดใหญ่ที่สุดจากขนาดสามในสี่และมีประชากรราวครึ่งหนึ่งทำให้มีอำนาจสูงสุด ทำให้ผู้ปกครองและสถาบันทางการเมืองสูงสุดปฏิเสธความเสมอภาคของรัฐอื่น แต่ขณะเดียวกันการแยกตัวออกจากสหภาพโซเวียตไม่สามารถดำเนินการได้เพราะเป็นความผิด ทำให้อำนาจการปกครองตนเองผ่านอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตเป็นเพียงภาพลวงตา แม้กระทั่งอำนาจทางสังคมและวัฒนธรรมยังเป็นปัญหาที่สำคัญของยูเครน สาธารณรัฐที่ใหญ่เป็นอันดับสองของสหภาพโซเวียตจากการไม่ใช่แคว้นของชนชาติรัสเซีย

แต่เป็นชนชาติที่มีภาษา ตัวอักษร และโรงเรียน เป็นของตนเอง ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบ จนกลายเป็นรัฐที่มีการรวมศูนย์อำนาจแบบเข้มงวดมากที่สุดรัฐหนึ่งในช่วงเวลานั้น (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๙๙-๑๐๐)

การรุกคืบของเยอรมนีที่มีพรรคนาซีเป็นแกนนำนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๔ ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจจากสหภาพโซเวียตเพิ่มมากขึ้น ที่สำคัญ คือ การจัดทำสนธิสัญญาที่ไม่รุกรานกันระหว่างเยอรมนีกับโปแลนด์ ทำให้สหภาพโซเวียตหวั่นเกรงการกระตุ้นให้โปแลนด์ยึดครองยูเครน ทั้งหมดล้วนแล้วผลักดันให้สหภาพโซเวียตหันเข้าหาประเทศตะวันตก (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๑๑๑) การถือกำเนิดของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใน ค.ศ. ๑๙๓๙ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ด้านการเมือง ก่อให้เกิดความหวาดวิตกให้กับประเทศทั้งหลายไปทั่วโลก แต่การรุกรานสหภาพโซเวียตของเยอรมนีแบบสายฟ้าแลบในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๔๑ โดยที่ไม่มีการเตือนล่วงหน้าทำให้สหภาพโซเวียตคาดไม่ถึง แม้มีการเตือนล่วงหน้าจากสายลับทั้งจากสหภาพโซเวียตและจากต่างประเทศแล้วก็ตาม ทำให้เยอรมนีรุกคืบอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประชาชนชาวยูเครนให้การต้อนรับการเข้ามาของเยอรมนีเพื่อปลดปล่อยยูเครนออกจากสหภาพโซเวียตที่มีจอมพล โจเซฟ สตาลิน ผู้ปกครองสูงสุด และพื้นที่ยูเครนส่วนใหญ่ตกอยู่กับเยอรมนี การสู้รบที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง จากสภาพภูมิประเทศที่กว้างใหญ่ สภาพภูมิอากาศที่หนาวจัด ยุทธวิธีการรบแบบกองโจรของทหารของกองทัพแดง การสนับสนุนจากประเทศสัมพันธมิตรตะวันตกประเทศอื่น การปลุกแนวคิดชาตินิยม มาตุภูมิ และศาสนจักรของศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์ ทำให้สหภาพโซเวียตได้รับชัยชนะในหลายพื้นที่นับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๒ จนสามารถยึดยูเครนคืนได้ และกล่าวได้ว่าสหภาพโซเวียตได้รับประโยชน์มากที่สุดภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง จากความแตกแยกของฝ่ายสัมพันธมิตร การผนวกดินแดนมากกว่า ๑๙๓,๐๐๐ ตารางไมล์ และประชากรกว่า ๖๐ ล้านคน และยูเครนก็เป็นหนึ่งในดินแดนที่ถูกผนวกรวมในที่สุด แม้ว่าสหภาพโซเวียตจะประสบหายนะที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์จากการที่ประชากรเสียชีวิตมากกว่า ๒๐ ล้านคน และไม่มีที่อยู่อาศัยกว่า ๒๕ ล้านคน ก็ตาม (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๑๑๙-๑๒๓, ๑๒๖)

ด้านเศรษฐกิจ การรุกรานของเยอรมนีแบบสายฟ้าแลบเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๔๑ ทำให้เข้าครอบครองพื้นที่ของสหภาพโซเวียตจำนวนมากระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยูเครนนับเป็นพื้นที่หนึ่งที่ถูกเยอรมนียึดครอง สหภาพโซเวียตเป็นฝ่ายล่าถอย ทำให้สูญเสียความสามารถด้านการผลิตทั้งถ่านหิน เหล็กหลอม เหล็กกล้า อลูมิเนียม เส้นทางรถไฟ น้ำตาล และแหล่งผลิตข้าวสาลี เลนินกราดถูกตัดขาด แต่การปรับตัวของสหภาพโซเวียตทำให้มีการเคลื่อนย้ายวิสาหกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวนมาก (Nove, 1976, p. 270 อ้างใน จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๒๔๖-๒๔๗) อาทิ โรงงานผลิตเครื่องมือกลที่เคียฟ ยูเครน เป็นต้น แสดงถึงความพร้อมของสหภาพโซเวียตในอุตสาหกรรมสงคราม (war industry) จนสามารถยึดพื้นที่คืนบางส่วนใน ค.ศ. ๑๙๔๓ ที่สำคัญ คือ ยูเครน แต่อุตสาหกรรมถูกเยอรมนีทำลายเกือบทั้งหมด และสหภาพโซเวียตรุกเข้าถึงเมืองเคียฟเมื่อถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๔๓ (จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๒๔๖-๒๕๐) การยอมแพ้ของเยอรมนีเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ เท่ากับเป็นการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒

ในยุโรป และสหภาพโซเวียตต้องเผชิญกับการสูญเสียอย่างมหาศาลกับชัยชนะของสงคราม เมืองเคียฟซึ่งเป็นศูนย์กลางทางอุตสาหกรรมและวัฒนธรรมถูกทำลายจนเสียหายอย่างประเมินค่ามิได้ เช่นเดียวกับเมืองอื่นของสหภาพโซเวียตอีกเป็นจำนวนมาก (Dukes, 1974, p. 297 อ้างใน จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๒๖๓; จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๒๖๐-๒๖๓)

ยูเครนกับสหภาพโซเวียตช่วงสงครามเย็น

ยูเครนต้องเผชิญกับปัญหาภัยแล้งใน ค.ศ. ๑๙๔๖ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลงเพียงหนึ่งปี ก่อให้เกิดการควบคุมผลิตผลทางการเกษตรอย่างกว้างขวาง ส่วนหนึ่งผ่านระบบนารวม (จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๒๖๙-๒๗๐) การนำเสนอโครงการปลูกป่าขนาดใหญ่ (a giant afforestation program) ที่เรียกว่าแผนการแปลงรูปธรรมชาติ (plan to transform nature) เพื่อหยุดความแห้งแล้งและพายุทะเลทรายโดยเฉพาะพื้นที่ยูเครนตะวันออก (MacKenzie and Curren, 1982, p. 582-583 อ้างใน จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๒๗๒) เป็นโครงการฟื้นฟูธรรมชาติใน ค.ศ. ๑๙๔๘ แต่ได้ผลน้อย (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๑๓๔) การถึงแก่อสัญกรรมของจอมพล โจเซฟ สตาลิน นำมาสู่การดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตของนิกิต้า ครุสชอฟ (Nikita Khrushchev) ใน ค.ศ. ๑๙๕๓ นิกิต้า ครุสชอฟ นับเป็นบุคคลที่มีความโดดเด่นและน่าสนใจในความสัมพันธ์กับยูเครน จากการเกิดที่หมู่บ้านคินนอฟกา (Kalinovka) เป็นจังหวัดชายแดนใกล้ชายแดนยูเครน (History.com, Editors, 2019) บรรพบุรุษเป็นทาสติดที่ดิน เข้าร่วมกิจกรรมพรรคบอลเชวิคท้องถิ่นใน ค.ศ. ๑๙๑๘ และสงครามกลางเมืองในยูเครน มีตำแหน่งเป็นคณะกรรมาธิการเมืองของกองทัพเป็นเลขาธิการพรรคอันดับ ๑ ที่ยูเครน ใน ค.ศ. ๑๙๓๘ และเป็นสมาชิกกรมการเมืองภายหลังการกวาดล้างอย่างเหี้ยมโหดในยูเครน และลดบทบาทลงช่วงที่จอมพล โจเซฟ สตาลิน ไม่ไว้วางใจต่อบุคคลที่โดดเด่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง จนหวนกลับมาดำรงตำแหน่งใหญ่และเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต ภายหลังการถึงแก่อสัญกรรมของจอมพล โจเซฟ สตาลิน (Holt and Turner, 1962, p. 214-217 อ้างใน ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๑๔๙-๑๕๐) นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ

นิกิต้า ครุสชอฟและโจเซฟ สตาลิน ถ่ายรูปร่วมกันในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๓๐

ด้านการเมือง เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองจากการดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตของนิกิต้า ครุสชอฟ มาจากเรื่องคาบสมุทรไครเมียหรือแหลมไครเมียเพราะได้ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของยูเครนนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๔ ภายใต้สหภาพโซเวียต (ปิติ ศรีแสงนาม, ๒๐๒๒) แต่ปัญหาสำคัญของไครเมียมาจากการที่ประชากรเป็นคนเชื้อสายรัสเซียร้อยละ ๖๐ และเป็นชาวยูเครนร้อยละ ๒๔ มีการปกครองเป็นสาธารณรัฐที่ปกครองตนเอง มีการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภา และมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, บทที่ ๓ การดำเนินยุทธศาสตร์ทางภูมิรัฐศาสตร์ของสหพันธรัฐรัสเซียและสหภาพยุโรป, ๒๕๖๕) และกลายเป็นประเด็นปัญหาที่ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ด้านเศรษฐกิจ ภายหลังสหภาพโซเวียตกำหนดนโยบายนารวมจากการรวมนาเพื่อให้มีขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้น (amalgamations) ช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐ ตามแนวคิดของนิกิต้า ครุสชอฟ (จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๒๗๖) ก่อนการถึงแก่อสัญกรรมของจอมพล โจเซฟ สตาลิน ใน ค.ศ. ๑๙๕๓ มีการยุบกระทรวงทั้งหลายและจัดตั้งสภาเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคหรือส่วนท้องถิ่น (Regional Economic Council) ใน ค.ศ. ๑๙๕๗ ซึ่งขึ้นตรงต่อหน่วยงานกลางด้านการวางแผน (Gosplan) ของสหภาพโซเวียต และกำหนดอยู่ในยูเครนจำนวน ๑๑ ภูมิภาค (Florinsky, 1964, p. 588 อ้างใน จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๓๐๗) มีการจัดระบบโลจิสติกส์ ตัวอย่างที่สำคัญ จากการขนส่งวัตถุดิบจากเลนินกราด อูราล ไซบีเรีย เอเชียกลาง และที่อื่น ส่งมาที่โรงงานถลุงเหล็กที่เมืองเคียฟ ยูเครน (นรนิติ เศรษฐบุตร, ๒๕๑๙, น. ๑๒๓-๑๒๕ อ้างใน จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๓๐๖-๓๐๗) ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง การดำเนินนโยบายภายในประเทศและต่างประเทศที่เป็นปัญหา ทำให้นิกิต้า ครุสชอฟ ถูกบังคับให้ลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๖๔ (จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๓๓๑) และนำมาสู่การดำรงตำแหน่งของเลียวนิด เบรสเนฟ (Leonid Brezhnev) ใน ค.ศ. ๑๙๖๔

ที่มา: https://en.wikipedia.org

นิกิต้า ครุสชอฟสวมเครื่องแบบกองทัพแดงหลังการเข้าสู่ความขัดแย้งของโซเวียต

การดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตของเลียวนิด เบรสเนฟ ทำให้มีการกำหนดนโยบายที่เข้มงวดย้อนยุคเทียบเคียงได้กับสมัยของจอมพล โจเซฟ สตาลิน จากการปฏิบัติการหรือการดำเนินการที่รุนแรง ก่อให้เกิดการต่อต้านจากประชาชนเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างที่สำคัญ คือ บทบาทของอิวาน เสวตลิชนี และอีวาน คิวบา นักหนังสือพิมพ์และนักวรรณกรรมชาวยูเครน (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๑๖๕-๑๖๖) ที่รายงานให้โลกรับรู้ถึงการตัดสินคดีชาวยูเครนและประณามกลอุบายของคณะกรรมาธิการความมั่นคงแห่งรัฐ (State Security Committee) หรือเคจีบี (KGB)

ที่มา: https://en.wikipedia.org

เลียวนิด เบรสเนฟ

ในภาษารัสเซีย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาและบทบาทของหน่วยเอฟเอสบี, ๒๕๖๕, น. ๑๓) เรื่องการดำเนินนโยบายเปลี่ยนให้เป็นรัสเซีย การทำลายภาษาและวัฒนธรรมยูเครน และการกีดกันการแบ่งแยกชนชาติและศาสนา ช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐ ส่งผลให้บุคคลทั้งสองต้องโทษเข้าค่ายกักกันแรงงาน และภายหลังมีการประกาศมาตรการเพิ่มเติมส่งผลให้ชนชาติอื่นที่ไม่ใช่รัสเซียถูกกีดกันทุกมิติ (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๑๖๕-๑๖๖) ผลงานวรรณกรรมส่วนหนึ่งจึงเป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านสหภาพโซเวียต ตัวอย่างที่สำคัญ คือ บาบียาร์ (Babiyar) ใน ค.ศ. ๑๙๖๑ ซึ่งเป็นบทกวีเรื่องนาซีสังหารชาวยิวโซเวียตจำนวน ๓๓,๐๐๐ คน ใน ค.ศ. ๑๙๔๑ ที่ห้วยบาบียาร์ เมืองเคียฟ เพื่อประณามลัทธิการต่อต้านชาวยิว (Anti-Semitism) จากพวกฟาสซิสต์และคอมมิวนิสต์ ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มอนุรักษ์นิยมเพราะเท่ากับหมิ่นประมาทชาวรัสเซียที่ประกอบคุณงามความดีเสียสละเพื่อต่อต้านเยอรมนี ขณะที่กลุ่มอื่นบางกลุ่มชื่นชมความกล้าหาญและซื่อตรงกับการเสนอปมปัญหาทางจิตใจของชาวรัสเซียที่หยั่งรากลึกมานาน (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๑๘๕-๑๘๖)

ด้านต่างประเทศ จากความเปลี่ยนแปลงของเชโกสโลวาเกียซึ่งต้องการใช้ระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตยและเพิ่มการติดต่อกับประเทศตะวันตกในช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐ ก่อให้เกิดความตื่นตัวของเยอรมนีตะวันออกและโปแลนด์ รวมถึงเสียงสะท้อนจากยูเครนส่งผลให้สหภาพโซเวียตต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง นำไปสู่การปฏิบัติการของสหภาพโซเวียตด้วยการส่งทหารบุกเชโกสโลวาเกียใน ค.ศ. ๑๙๖๘ ก่อให้เกิดปัญหาด้านการเมืองระหว่างประเทศในวงกว้าง (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๑๗๗) ขณะเดียวกันการกำหนดแผนพัฒนาการเกษตรของสหภาพโซเวียตระหว่าง ค.ศ. ๑๙๖๖ ถึง ๑๙๗๐ ทำให้ผลผลิตธัญญาหารของยูเครนภาคใต้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกันกับส่วนอื่นในสหภาพโซเวียตเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๐ ทำให้มีการกำหนดผลผลิตในยูเครนเป็นจำนวน ๓๗ - ๓๘ ล้านตัน (Cole and German, 1970, p. 72 อ้างใน จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๓๕๕-๓๕๖; จิตรา ตุวิชยานนท์, ๒๕๔๓, น. ๓๕๕-๓๕๗)

เมื่อเลียวนิด เบรสเนฟ ถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ. ๑๙๘๒ ทำให้ยูริ อันโดรปอฟ (Yuri Andropov) หัวหน้าหน่วยคณะกรรมาธิการความมั่นคงแห่งรัฐหรือเคจีบี ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตแทน นับเป็นช่วงเวลาที่ประเทศเผชิญปัญหาทางเศรษฐกิจ และถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ. ๑๙๘๔ และคอนสแตนติน เชอร์เนนโก (Konstantin Chernenko) ทายาททางการเมืองของเลียวนิด เบรสเนฟ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตแทน ส่งผลให้ประเทศย้อนกลับไปสู่ช่วงเวลาของเลียวนิด เบรสเนฟ อีกครั้งหนึ่ง แต่ปัญหาด้านสุขภาพของคอนสแตนติน เชอร์เนนโก ทำให้มิคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) รองเลขาธิการฯ นั่งประชุมคณะกรมการเมืองแทน (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๑๙๘-๑๙๙) จนคอนสแตนติน เชอร์เนนโก ถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ. ๑๙๘๕ มิคาอิล กอร์บาชอฟ จึงดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แทน

การดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตของมิคาอิล กอร์บาชอฟ ท่ามกลางปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจที่สะสมมาเป็นเวลานาน นำไปสู่การกำหนด*นโยบายกลาสน้อต (glasnost)* ซึ่งมีความหมายถึงการเปิดกว้างทางการเมืองและสังคม (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2023) และ*เปเรสทรอยกา (Perestroika)* ซึ่งมีความหมายถึงการปรับโครงสร้าง (restructuring) นโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจ (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2022) เพื่อแก้ปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่การท้าทายมิคาอิล กอร์บาชอฟ ยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างที่สำคัญ คือ การเกิดการจลาจลในคาซัคใน ค.ศ. ๑๙๘๖ ซึ่งเท่ากับสั่นคลอนความเป็นปึกแผ่นของสหภาพโซเวียต ทำให้มิคาอิล กอร์บาชอฟแก้สถานการณ์ด้วยวิธีการและมาตรการที่หลากหลาย ที่สำคัญ คือ การส่งเจ้าหน้าที่ที่รัสเซียและยูเครนไปทำงานให้หัวหน้าหน่วยเคจีบีเพื่อจัดการกับกลุ่มแบ่งแยกดินแดน (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๒๑๗)

มิคาอิล กอร์บาชอฟ

นอกจากนี้ ความขัดแย้งทางการเมืองช่วงการปกครองของมิคาอิล กอร์บาชอฟ ทำให้ภายหลังการดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. ๑๙๙๐ มีการดึงวลาดีเมียร์ อิวาชโก ผู้นำยูเครนฝ่ายอนุรักษ์นิยมในกรมการเมืองแทนบุคคลอื่น (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๒๑๖) เพื่อเป็นฐานอำนาจทางการเมืองที่สำคัญของมิคาอิล กอร์บาชอฟ *ความล้มเหลวจากการแก้ปัญหาและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจสมัยมิคาอิล กอร์บาชอฟ ส่วนหนึ่งก่อให้เกิดแนวคิดชาตินิยมในท้องถิ่นที่มีความขัดแย้งและการต่อสู้เรื่องเชื้อชาติและภูมิภาคนิยม กลายเป็นความแตกแยกทางเศรษฐกิจ จนทำให้เศรษฐกิจขนาดย่อม (mini economics) ใช้นโยบายการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (economic autarky) ทำให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้ที่ยูเครนใช้คูปองเป็นสำคัญ* (ผุสดี จันทวิมล, ๒๕๔๓, น. ๒๒๐)

บทสรุป

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับยูเครนนับตั้งแต่ช่วงรอยต่อของความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ แสดงถึงความพยายามของยูเครนประกาศเป็นเอกราชใน ค.ศ. ๑๙๑๗ ท่ามกลางการล่มสลายของจักรวรรดิรัสเซีย แต่กลับต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของเยอรมนีส่วนหนึ่งและกลับไปอยู่ภายใต้การปกครองของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. ๑๙๒๑ ภายหลังสงครามกลางเมืองที่นองเลือดทั่วยูเครนสิ้นสุดลง การนำแนวคิดระบบนารวมผ่านนโยบายการเกษตรร่วมกันเพื่อบังคับใช้ทั่วประเทศนับเป็นสาเหตุและเงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชาวยูเครนจำนวนหลายล้านคนเสียชีวิตจากภัยพิบัติ จากสมมติฐานของนักประวัติศาสตร์จำนวนมากเสนอมุมมองที่ว่า เป็นความตั้งใจของจอมพล โจเซฟ สตาลิน เพื่อบังคับให้ยูเครนซึ่งขณะนั้นปรารถนาเป็นอิสระ

มุมมองแบบพาโนรามาของโพดิล (Podil) ซึ่งเป็นหนึ่งในย่านใจกลางเมืองเคียฟ

ด้านการเมืองการปกครอง ต้องยอมรับอำนาจการปกครองของสหภาพโซเวียตที่มอสโคว์ เช่นเดียวกับการกดขี่ข่มเหงและปราบปรามทางการเมืองของจอมพล โจเซฟ สตาลิน อย่างรุนแรง (Great terror) ที่ส่งผลกระทบกับยูเครนอย่างกว้างขวาง ความสัมพันธ์ระหว่างยูเครนกับสหภาพโซเวียตเพิ่มพูนขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียต จากจอมพล โจเซฟ สตาลิน ซึ่งถึงแก่อสัญกรรม ใน ค.ศ. ๑๙๕๓ เป็นนิกิต้า ครุสชอฟ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, บทที่ ๓ การดำเนินยุทธศาสตร์ทางภูมิรัฐศาสตร์ของสหพันธรัฐรัสเซียและสหภาพยุโรป, ๒๕๖๓, น. ๔๓)

ความเปลี่ยนแปลงของยูเครนจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และประวัติศาสตร์แสดงถึงความต่อเนื่องของยูเครนนับตั้งแต่สมัยสหภาพโซเวียต การก่อตัวหรือการก่อรูปของรัฐยูเครนระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๒ ถึง ๑๙๕๔ นับเป็นช่วงเวลาที่ยูเครนเสมือนเป็นมลรัฐหนึ่ง เป็นรัฐใต้ร่มธงของสหภาพโซเวียตตลอดช่วงการปกครองระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ การเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียตเสมือนเป็นรัฐเครือญาติจากประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และชาติพันธุ์ ทำให้ยูเครนได้รับอภิสิทธิ์หรือสิทธิพิเศษหรือสิทธิประโยชน์จำนวนมาก ที่สำคัญ คือ (Dulyapak Preecharush - ดุลยภาค ปรีชารัชช, ๒๕๖๕) การได้รับดินแดนจากโปแลนด์ใน ค.ศ. ๑๙๓๙ โรมาเนียใน ค.ศ. ๑๙๔๐ และ ๑๙๔๘ ไครเมียใน ค.ศ. ๑๙๕๔ ทำให้ดินแดนและอาณาบริเวณของยูเครนเพิ่มมากขึ้น การก่อรูปรัฐของยูเครนประกอบด้วยดินแดนที่ราบลุ่มแม่น้ำดนีเปอร์และแม่น้ำสาขาซึ่งกลายเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศที่เป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียตมานับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๒๒ (Dulyapak Preecharush - ดุลยภาค ปรีชารัชช, ๒๕๖๕) จากการสถาปนาสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครน (Ukrainian Soviet Socialist Republic : UkrSSR) ภายหลังการครอบงำ แทรกแซง สั่งการ บงการและควบคุมยูเครน ผ่านรัฐธรรมนูญ และสนธิสัญญาระหว่างยูเครนจากรัฐบาลโซเวียตยูเครนที่ปกครองยูเครน

กับสาธารณรัฐสังคมนิยมสหพันธ์โซเวียตยูเครน (Russian Soviet Federative Socialist Republic : RSFSR) เพื่อก่อตั้งสหภาพทางเศรษฐกิจและการทหาร และการเมืองภายหลัง ภายหลังการปราชัยของชาวยูเครนในสงครามกลางเมือง (Wolczuk, 2001, p. 29-58) และพรรคคอมมิวนิสต์ในยูเครนมีบทบาทสำคัญในประเทศ

ความล้มเหลวและความเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม สมัยมิคาอิล กอร์บาชอฟ (ปรับปรุงจาก แคทเทอรีนา คินคูโลวา และโอลกา อิฟชินา, ๒๐๒๑; กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๖) ด้านการเมือง จากการนำนโยบายกลาสน้อตที่เน้นการเปิดกว้างก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ การเปิดเผยความโหดร้ายของจอมพล โจเซฟ สตาลิน ที่ปกครองประเทศระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๔ ถึง ๑๙๕๓ ด้านเศรษฐกิจ จากบทบาทของรัฐที่ทำหน้าที่แทนกลไกตลาด ก่อให้เกิดภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจในประเทศ และด้านสังคม จากปัญหาการปกปิดข้อมูลกรณีโรงไฟฟ้าเชอร์โนบิล (Chernobyl) ระเบิดใน ค.ศ. ๑๙๘๖ และแนวคิดชาตินิยม (Nationalism) ที่แพร่ขยายเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดการรับรู้ถึงการกดขี่ทางเชื้อชาติ มหาทุพภิกขภัยช่วงทศวรรษ ๑๙๓๐ ความร่วมมือระหว่างสหภาพโซเวียตกับเยอรมนีระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่จัดแบ่งยูเครน ความขมขื่น ความทุกข์ยาก ความทนทุกข์ทรมาน การกดขี่ ที่เกิดขึ้นซึ่งชาวยูเครนได้รับตลอดระยะเวลาการปกครองของสหภาพโซเวียตผ่านการสั่งการ บงการ ควบคุม แทรกแซง และครอบงำ ทำให้ชาวยูเครนดำเนินการปลดแอกประเทศภายหลังการสิ้นสภาพของสหภาพโซเวียต (ปรับปรุงจาก กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๖)

ยูเครนซึ่งเป็นรัฐเอกราชใหม่จึงถือกำเนิดจากการผุกร่อนของสหภาพโซเวียตบนจากการต่อสู้เรียกร้องของประชาชนชาวยูเครนมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน นับตั้งแต่ที่รัฐสภาของสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครนรับรองปฏิญญาอธิปไตยแห่งรัฐเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ค.ศ. ๑๙๙๐ ซึ่งเป็นก้าวแรกสู่อิสรภาพจนสัมฤทธิ์ผลจากการรับรองพระราชบัญญัติอิสรภาพประเทศยูเครนในวันที่ ๒๔ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ และการลงประชามติเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ ซึ่งมีประชาชนกว่าร้อยละ ๙๐ รับรองพระราชบัญญัติการประกาศเอกราชของสหภาพโซเวียต ทำให้ประวัติศาสตร์ของสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครนสิ้นสุดลง (ปรับปรุงจาก ชนัดดา ชินะโยธิน, ๒๕๖๖; กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๖) และยูเครนที่เป็นประเทศเอกราชแห่งใหม่ถือกำเนิดขึ้นนับตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบัน

เสน่ห์ความงดงามของกรุงเคียฟ เมืองหลวงยูเครน ซึ่งตั้งอยู่ภาคกลางตอนเหนือของประเทศ ริมฝั่งแม่น้ำดนีเปอร์

บรรณานุกรม

กระทรวงการต่างประเทศ. “ยูเครน.” สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๖๖ จาก https://www.mfa.go.th/th/content/5d5bcc2115e39c306000a1b8?cate=5d5bcb4e15e39c3060006870

กูเซฟม, ค. และนาอูมอฟ, ว. (๒๕๒๕). *ประวัติศาสตร์สหภาพโซเวียตโดยสังเขป*. แปลจาก A Short History of the USSR โดยธนู อภิวัฒน์. กรุงเทพมหานคร: คลังสมุด “ดาวฤกษ์”.

แคทเทอรีนา คินคูโลวา และโอลกา อิฟชินา. (๒๕๖๔). “รัสเซีย : สำรวจสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การล่มสลายเมื่อ ๓๐ ปีก่อน.” สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๖๖ จาก https://www.bbc.com/thai/international-59769028 (วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๔)

จิตรา ตุวิชยานนท์. (๒๕๔๓). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสหภาพโซเวียต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชนัดดา ชินะโยธิน. (๒๕๖๐). “คุยกับทูต อันดรีย์ เบชตา ว่าด้วยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยูเครน ด้วยความอดอยาก (ค.ศ. ๑๙๓๒-๑๙๓๓).” *มติชนสุดสัปดาห์*, ฉบับวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๕ จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_73527 (วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๑)

_____. (๒๕๖๖). “คุยกับทูต บัพโล โอเรล ยูเครนที่ทันสมัยวันนี้ (ตอนที่ ๑).” *มติชนสุดสัปดาห์*, ฉบับวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๖. สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๖ จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_459371

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. คณะศิลปศาสตร์. “บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาและบทบาทของหน่วยเอฟเอสบี.” สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๕ จาก https://km-ir.arts.tu.ac.th/files/original/413f3a71ecf1921d04fa5a992186344c70f11914.pdf

_____. “บทที่ ๓ การดำเนินยุทธศาสตร์ทางภูมิรัฐศาสตร์ของสหพันธรัฐรัสเซียและสหภาพยุโรป.” สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๕ จาก https://km-ir.arts.tu.ac.th/files/original/e3a320e8978d194d498dd1bbbbfea6b9598dcc88.pdf

นรนิติ เศรษฐบุตร. (๒๕๑๙). *การเมืองการปกครองของประเทศรัสเซีย*. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.

ปิติ ศรีแสงนาม. (๒๐๒๒). “จากยูเครนสู่ปัตตานี กรณี Gerasimov Doctrine และแผนบันได ๗ ขั้น.” สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๕ จาก https://www.the101.world/ukraine-to-pattani/ (February 20, 2022)

ผุสดี จันทวิมล. (๒๕๔๓). *ประวัติศาสตร์สหภาพโซเวียต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วไล ณ ป้อมเพ็ชร และ น. ชญานุตน์. (๒๕๑๖). *สหภาพโซเวียต อดีตและปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. (๒๕๖๕). “ยูเครน” ข้อมูลพื้นฐานของต่างประเทศ. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๖ จาก https://www.nia.go.th/media/almanac/2022/01/%E0%B8%A2%E0%B9%80%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%99_2565.pdf.

Boatner, Kay. “Ukraine.” Geography. *National Geographic Kids*. Retrieved December 2, 2022 from https://kids.nationalgeographic.com/geography/countries/article/ukraine

Cole, J. P. and German, F. C. (1970). *A Geography of the USSR*. London: Butterworth and Co.

Dukes, Paul. (1974). *A History of Russia*. New York: McGraw-Hill Book.

Dulyapak Preecharush - ดุลยภาค ปรีชารัชช. (๒๕๖๕). “รัสเซียจะตัดแบ่งพรมแดนยูเครนตรงส่วนไหนบ้าง.” สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๕ จาก https://www.facebook.com/profile.php?id=100044504076674 (วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕)

“Fake: Soviet Law on 5 Spikelets Did Not Kill People, Protected Socialist Property from Theft.” Retrieved December 25, 2022 from https://www.stopfake.org/en/fake-soviet-law-on-5-spikelets-did-not-kill-people-protected-socialist-property-from-theft/ (August 21, 2020)

Florinsky, Michael T. (1964). *Russia: A Short History*. New York: The Macmillan.

Gregory, Paul R. and Stuart, Robert C. (1974). *Soviet Economic Structure and Performance*. New York: Harper and Row.

History.com Editors. (2019). “Nikita Khrushchev.” Update March 29, 2019; Original November 9, 2009 Retrieved January 4, 2023 from https://www.history.com/topics/cold-war/nikita-sergeyevich-khrushchev

Holt, Robert T. and Turner, J. E. ed. (1962). “Speculative Glances into Future.” *Soviet Union Paradox and change*. New York: Holt, Rinehart and Winston, pp. 214-217.

MacKenzie, David and Curren, Michael W.. (1982). *A History of Russia and the Soviet Union*. Homewood, Illinois: The Dorsey.

Nove, Alec. (1976). *An Economic History of USSR*. London: The Penguin.

Pipes, R. (1954). *The Formation of the Soviet Union*. Cambridge Massachusetts US.

Presidential Library. “The First Constitution of the USSR Adopted.” Retrieved January 1, 2023 from https://www.prlib.ru/en/history/618994 (January 31, 1924)

Smoqorezewski, Kazimierz Maciej. (2022). “Jozef Pilsudski Polish Revolutionary and Statesman.” *Britannica*. Retrieved January 1, 2023 from https://www.britannica.com/biography/Jozef-Pilsudski (December 1, 2022)

The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2022). “perestroika Soviet government policy.” *Britannica*. Retrieved January 1, 2023 from https://www.britannica.com/topic/perestroika-Soviet-government-policy (December 26, 2022)

The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2023). “glasnost Soviet government policy.” *Britannica*. Retrieved January 1, 2023 from https://www.britannica.com/topic/glasnost

“The history of anti-Stalinist myths - “The law of the five spikelets.”” Retrieved December 25, 2022 from https://en.topwar.ru/27940-istoriya-antistalinskih-mifov-zakon-o-pyati-koloskah.html (May 18, 2013)

Wolczuk, Kataryna. (2001). “Chapter two. In search of a tradition: discontinuities of statehood in Ukraine’s history.” *The Moulding of Ukraine : The Constitutional Politics of State Formation*. Budapest: Central European University Press, pp. 29-58. Retrieved January 2, 2023 from https://books.openedition.org/ceup/1739?lang=en

กรุงโซล เมืองหลวงเกาหลีใต้
ที่มา: https://upload.wikimedia.org

เกาหลีใต้ภายใต้นโยบายการบริหารประเทศของประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล

สมใจ ทองกุล*
นิศาพร สุทธิมาร**

*นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ สำนักภาษาต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
**นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ สำนักภาษาต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

บทนำ

สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีประธานาธิบดีเป็นประมุข ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนมาเป็นผู้นำประเทศในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหาร มีวาระดำรงตำแหน่งเพียงสมัยเดียวระยะเวลา ๕ ปี มีคณะรัฐมนตรีประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีโดยผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติ ความรู้ความสามารถ พฤติกรรมทางจริยธรรม และให้ความเห็นชอบจากที่ประชุมรัฐสภา

สำหรับคุณสมบัติทั่วไปของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดีนั้น กฎหมายกำหนดให้ต้องเป็นชาวเกาหลี มีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปี และอาศัยอยู่ในประเทศเกินกว่า ๕ ปีขึ้นไป การเลือกตั้งประธานาธิบดีใช้รูปแบบ First-past-the-post คือ ผู้สมัครที่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดในบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดจะเป็นผู้ได้รับชัยชนะ ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี ๒๕๖๕ มีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งจากพรรคการเมืองทั้งสิ้น จำนวน ๑๒ คน ผ่านการเลือกตั้งขั้นต้น (Primary vote) โดยคัดเลือกจากผู้ที่ได้รับคะแนนสูงสุดจากการเลือกตั้งของสมาชิกพรรคการเมือง ในจำนวนนี้เป็นผู้สมัครจากพรรคการเมืองใหญ่สองพรรค ได้แก่ นายอี แจมยอง อดีตผู้ว่าการจังหวัดคยองกี จากพรรคประชาธิปไตยเกาหลี ซึ่งเป็นพรรคการเมืองเดียวกับประธานาธิบดีมุน แจ-อิน (ดำรงตำแหน่งระหว่างเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๐–พฤษภาคม ๒๕๖๕) ในขณะเดียวกันผู้สมัครอีกราย คือ นายยุน ซ็อก-ยอล อดีตอัยการสูงสุด สังกัดพรรคพลังประชาชน (People Power Party: 국민의힘) ภายหลังลาออกจากตำแหน่งอัยการสูงสุดจึงได้ประกาศตัวลงสมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดีและเข้าสังกัดพรรคการเมืองดังกล่าว

ป้ายหาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีเกาหลีใต้

บรรยากาศการหาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีคนที่ ๒๐ ของเกาหลีใต้

ผลการเลือกตั้งในครั้งนี้ ปรากฏว่า นายยุน ซ็อก-ยอล ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีคนที่ ๒๐ เริ่มรับตำแหน่งเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ซึ่งเป็นช่วงสมัยรัฐสภาชุดที่ ๒๑ ที่พรรคฝ่ายรัฐบาล คือ พรรคพลังประชาชน มีจำนวนที่นั่งสมาชิกรัฐสภา จำนวน ๑๑๕ คน ในขณะที่พรรคฝ่ายค้าน คือ พรรคประชาธิปไตยเกาหลี เป็นพรรคฝ่ายค้านมีสมาชิกรัฐสภา จำนวน ๑๖๙ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕) ดังนั้น พรรครัฐบาลจึงเป็นพรรคเสียงข้างน้อยในรัฐสภา

ยุน ซ็อก-ยอล ผู้ชนะการเลือกตั้งประธานาธิบดีคนที่ ๒๐ ของเกาหลีใต้

ความตอนหนึ่งของสุนทรพจน์ในพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งของประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ย้ำเรื่องการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ส่งเสริมเสรีภาพเพื่อทำให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี พร้อมร่วมมือและกระชับความสัมพันธ์กับนานาอารยประเทศที่ประสบความสำเร็จและล้ำหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้วยการเคารพในเสรีภาพและความคิดสร้างสรรค์ ในขณะที่ปัจจุบันเกาหลีใต้นับเป็นอีกหนึ่งประเทศที่จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่สุดใน ๑๐ อันดับแรกของโลก จึงจำเป็นต้องมีทัศนคติในฐานะผู้นำระดับโลกที่พร้อมสนับสนุนและยึดถือบรรทัดฐานสากลซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานค่านิยมของเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน มีบทบาทนำมากขึ้นในฐานะพลเมืองโลกที่มุ่งไปสู่ประเทศที่มีเสรีภาพ เคารพสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม และความสามัคคี เป็นประเทศที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอย่างแท้จริง ตลอดจนทำให้เกาหลีเป็นประเทศที่ได้รับการเคารพยกย่องจากประชาคมระหว่างประเทศร่วมกับประชาชนชาวเกาหลีทุกคน

บทความชิ้นนี้ผู้เขียนได้รวบรวมและศึกษาข้อมูล ทิศทางแนวนโยบายการบริหารประเทศของรัฐบาลยุน ซ็อก-ยอล ผู้นำประเทศคนที่ ๒๐ ของเกาหลีใต้ว่าได้ถูกกำหนดไว้เพื่อนำมาใช้ในการบริหารประเทศอย่างไร สามารถนำพาประเทศให้พัฒนาไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ ในอีก ๕ ปี ข้างหน้าท่ามกลางความท้าทายในประเด็นความขัดแย้งของสถานการณ์ทางการเมืองที่พรรคฝ่ายค้านครองเสียงข้างมาก อีกทั้งการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งของนายยุน ซ็อก-ยอล นับเป็นประธานาธิบดีคนแรกที่ไม่เคยผ่านประสบการณ์ทางการเมืองมาก่อน อาจส่งผลต่อการครองอำนาจบริหารประเทศที่ต่อจากขั้วอำนาจฝ่ายตรงข้ามที่ครองเสียงข้างมากในสภา เห็นได้ว่ากระบวนการถ่ายโอนอำนาจในช่วงต้นจึงไม่ค่อยราบรื่นมากนัก ทำให้จำเป็นต้องประคับประคองสถานการณ์และรักษาเสถียรภาพทางการเมืองให้ดีที่สุดเพื่อให้รัฐบาลสามารถบริหารประเทศได้อย่างสำเร็จลุล่วง สามารถเร่งแก้ไขปัญหาความยากลำบากของสภาวะทางเศรษฐกิจ อัตราการว่างงาน ตลอดจนมุ่งส่งเสริมและรักษาเสถียรภาพในคาบสมุทรเกาหลีให้เกิดความมั่นคงต่อไป

๑. ระบบการเมืองการปกครองเกาหลีใต้

เกาหลีใต้นับเป็นประเทศหนึ่งที่มีพัฒนาการทางการเมืองได้อย่างรวดเร็ว หากย้อนไปในสมัยช่วงเปลี่ยนผ่านการเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย ปัจจัยสำคัญในการเกิดกระแสเรียกร้องจากภาคประชาชนโดยมีเงื่อนไขจากการเข้ารับการศึกษา ทำให้เกิดการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลนับเป็นแรงกระเพื่อมไปยังกลุ่มบุคคล ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมต่อการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย หรือระเบียบต่าง ๆ ที่ยังคงต้องมีการพัฒนาให้ดีขึ้น ที่นับเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศในระยะเวลาต่อไป

ในขณะเดียวกันฟากฝั่งการเมืองในฐานะตัวแทนประชาชนต่างเห็นพ้องว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สังคมต่างตระหนักรู้และเริ่มเข้าใจบทบาทหน้าที่ สิทธิการแสดงออกทางการเมืองของตนมากขึ้น สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ตลอดจนเข้าไปกำหนดนโยบายสาธารณะร่วมกันส่งผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ

ภายหลังการแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อปี ๒๕๓๐ ถูกนำมาใช้เป็นกฎหมายแม่บทปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย จึงนับเป็นปัจจัยส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ ระบบการเมืองการปกครองค่อนข้างมีเสถียรภาพ ประชาชนต่างรับรู้และเข้าใจสิทธิเสรีภาพของตนในการแสดงออกในกิจกรรมทางการเมือง ทำให้การเลือกตั้งบริสุทธิ์ยุติธรรมผ่านกลไกและเครื่องมือทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ เกิดการปฏิรูประบบการเมืองการปกครองของประเทศมาเป็นระยะอย่างต่อเนื่องภายในไม่กี่ทศวรรษ มีการแข่งขันทางการเมืองอย่างเท่าเทียม โปร่งใสตรวจสอบได้ ผู้นำประเทศและตัวแทนประชาชนในระดับต่าง ๆ ผ่านการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนและสามารถดำรงตำแหน่งได้ตามวาระที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น ประธานาธิบดีมีวาระเพียงสมัยเดียว ๕ ปี ผู้ว่าราชการจังหวัดและสมาชิกรัฐสภามีวาระในการดำรงตำแหน่ง ๔ ปี ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ดังนั้น ผู้นำเกาหลีภายหลังจากมีโอกาสได้รับเลือกเข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศต่างมีความมุ่งมั่นตั้งใจ และพยายามเร่งบริหารนโยบายของตนตามวิสัยทัศน์ที่ได้ประกาศไว้กับประชาชน เพื่อต้องการสะท้อนผลงานเหล่านั้นให้ประจักษ์ชัดแก่สายตาประชาชน จึงนับเป็นกุศโลบายสร้างชาติและสานต่อภารกิจของผู้นำประเทศคนถัดไปให้เกิดความต่อเนื่อง สามารถนำพาความเจริญรุ่งเรือง และความมั่งคั่งมาสู่ประชาชนและประเทศชาติตามที่ปรากฏให้เห็นถึงพัฒนาการอย่างก้าวกระโดดในหลายด้าน

หากพิจารณาในแง่สภาพการเมืองการปกครอง แม้อาจถูกมองว่ามีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงก็ตาม แต่กลับพบว่า เสถียรภาพทางการเมืองในเกาหลีใต้ ทั้งในฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ รวมถึงการเมืองระดับท้องถิ่น มีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนตามห้วงวาระการดำรงตำแหน่งที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน จึงส่งผลเชิงบวกต่อการขับเคลื่อนนโยบายการบริหารประเทศในระยะยาว มีความต่อเนื่องและเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศจนนำไปสู่การสร้างรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ และรัฐบาลดิจิทัลที่ผู้นำประเทศในแต่ละยุคเห็นถึงความสำคัญในการปรับกระบวนทัศน์การทำงานในภาครัฐเพื่อมุ่งสร้างมาตรฐานงานบริการประชาชนที่มีคุณภาพ เกิดความสะดวก รวดเร็ว สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างแท้จริง

รัฐสภาเป็นองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่ และใช้อำนาจทางนิติบัญญัติตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากการตรากฎหมายซึ่งเป็นหน้าที่หลักแล้ว ยังมีหน้าที่สำคัญอีกประการคือ การควบคุมถ่วงดุลอำนาจฝ่ายรัฐบาล ผ่านกลไกตรวจสอบของคณะกรรมาธิการของรัฐสภา ซึ่งแต่ละคณะกรรมาธิการจะประกอบด้วย สมาชิกรัฐสภาเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนโดยชอบธรรมตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในฝ่ายนิติบัญญัติ สมาชิกรัฐสภาจึงต้องตระหนักถึงการดำเนินการและการปฏิบัติภาระหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งหลายให้เกิดความถูกต้องโปร่งใสเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชน เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงาน ดังนั้น บทบาทภารกิจในการตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร จึงนับว่าเป็นอำนาจหน้าที่สำคัญของสมาชิกรัฐสภาที่ยึดโยงกับอำนาจทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยบทบาทหน้าที่ในการควบคุมและตรวจสอบการทำงานฝ่ายบริหาร อาทิ การอภิปรายการทำงานของรัฐบาล การพิจารณางบประมาณแผ่นดิน การตรวจสอบคุณสมบัติและพิจารณาแต่งตั้งหรือถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองทั้งฝ่ายบริหาร ตุลาการ และกรรมการในองค์กรอิสระทั้งหลาย

กล่าวได้ว่า การประเมินผลการทำงาน การบริหารประเทศของรัฐบาลจะสามารถปรากฏเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ประชาชนและสาธารณะว่ามีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลเพียงใดนั้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับการแสดงศักยภาพบทบาทการทำงานของสมาชิกรัฐสภาในการเฝ้าติดตามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลทั้งคณะรัฐมนตรี องค์กร และหน่วยงานภาครัฐทั้งหลาย ผ่านกลไกเครื่องมือการทำงานของรัฐสภา

เมื่อพิจารณากรณีตัวอย่างของสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) พบว่า เป็นประเทศหนึ่งที่มีการแก้ไขบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญไม่บ่อยครั้ง การปรับปรุงแก้ไขครั้งล่าสุดเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยมุ่งเป้าให้ความสำคัญกับกลไกเครื่องมือสำหรับสนับสนุนและอำนวยการในการควบคุมตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารให้เป็นไปอย่างเคร่งครัดเข้มงวดยิ่งขึ้น ดังนั้น บทความฉบับนี้จึงได้ทำการรวบรวมข้อมูลทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานขององค์กรรัฐสภาเกาหลีใต้เพื่อทำการศึกษาแนวทาง รูปแบบ และวิธีการที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการดำเนินงาน เพื่อช่วยยกระดับมาตรฐาน และปรับภาพลักษณ์การทำงานของรัฐสภาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วยการมุ่งเน้นที่การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนากลไกการทำงานที่ช่วยเอื้อ และสนับสนุนบทบาทการทำงานให้แก่สมาชิกรัฐสภาในการแสดงศักยภาพทำหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติให้ประสบผลสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพให้ดียิ่งขึ้น

๑.๑ การปกครองแบบประธานาธิบดี

ระบบประธานาธิบดีของสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) มีรูปแบบมาจากสหรัฐอเมริกา โดยสมาชิกรัฐสภาสามารถดำรงตำแหน่งควบในคณะรัฐมนตรีได้ นอกจากนี้ ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติต่างก็สามารถเสนอร่างกฎหมายได้เช่นกัน ประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน มีฐานะเป็นผู้นำสูงสุดหรือประมุขของรัฐ จึงมีอำนาจเหนือกว่าอำนาจในฝ่ายนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการ สำหรับคุณสมบัติทั่วไปของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดีนั้น รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ว่า ต้องเป็นชาวเกาหลีที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปีขึ้นไป การเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี ๒๕๖๕ มีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งจากตัวแทนพรรคการเมืองทั้งสิ้น จำนวน ๑๒ คน ผ่านการเลือกตั้งขั้นต้น (Primary vote) โดยคัดเลือกจากผู้ที่ได้รับคะแนนสูงสุดจากการเลือกตั้งของสมาชิกพรรคการเมืองแต่ละพรรค ประธานาธิบดีมีอำนาจหลายประการ เช่น มีอำนาจในการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ การประกาศภาวะฉุกเฉิน เป็นต้น ประธานาธิบดีมีวาระในการดำรงตำแหน่งเพียงสมัยเดียวเท่านั้น คือ ๕ ปี โดยประธานาธิบดียุน ซ็อก–ยอล เป็นผู้นำประเทศคนที่ ๒๐ เข้ารับตำแหน่งอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ และจะครบวาระการดำรงตำแหน่งในวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๗๐ (ข้อมูลเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕) ตามรัฐธรรมนูญแห่งเกาหลีใต้ ประธานาธิบดีมีหน้าที่ปกป้องเอกราชของประเทศ รวมชาติอย่างสันติ และเป็นหัวหน้ารัฐบาลที่รับผิดชอบในการบริหารประเทศ

คณะรัฐมนตรีมีจำนวนทั้งสิ้นไม่เกิน ๓๐ คน ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจ (ควบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจและการคลัง) รองนายกรัฐมนตรีด้านสังคม ควบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ) และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอื่น ๆ ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยประธานาธิบดีในการบริหารประเทศ

สมาชิกรัฐสภามาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน โดยประธานาธิบดีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลมีอำนาจแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ระดับสูงเพื่อดำรงตำแหน่งสำคัญต่าง ๆ ในขณะที่รัฐสภาในฐานะฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง ทั้งในฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการก่อนเข้ารับตำแหน่งอย่างเป็นทางการ

๑.๒ คณะรัฐมนตรี

ระบบการเมืองการปกครองของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติต่างมีความเป็นอิสระในการใช้อำนาจหน้าที่ต่อกัน รัฐสภามีอำนาจตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร การลงมติผ่านความเห็นชอบในประเด็นสำคัญต่าง ๆ หรือการใช้อำนาจถอดถอนประธานาธิบดี หรือรัฐมนตรีออกจากตำแหน่งได้ โดยรัฐธรรมนูญกำหนดให้คณะรัฐมนตรีมีจำนวนไม่น้อยกว่า ๑๕ คน แต่ไม่เกิน ๓๐ คน ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยประธานาธิบดีในการบริหารประเทศ โดยคณะรัฐมนตรีประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ ประธานาธิบดีมีอำนาจแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานศาลฎีกา รวมถึงคณะรัฐมนตรีให้ดำรงตำแหน่งโดยผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติ ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรม และสมาชิกรัฐสภาจะให้ความเห็นชอบด้วยเสียงเกินกึ่งหนึ่งของสมาชิกรัฐสภาเท่าที่มีอยู่ของรัฐสภาก่อนเข้าดำรงตำแหน่ง ทั้งนี้ ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีนั้นสามารถเป็นสมาชิกรัฐสภาด้วยก็ได้ นอกจากนั้น คณะรัฐมนตรียังมีหน้าที่รายงานผลการบริหารราชการแผ่นดินประจำปีของรัฐบาลให้แก่รัฐสภารับทราบด้วย ซึ่งประธานาธิบดีมีอำนาจแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีตามข้อเสนอแนะของนายกรัฐมนตรี และผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมรัฐสภาเพื่อดำเนินการตรวจสอบคุณสมบัติ ความรู้ความสามารถ และพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม

อำนาจหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีประกอบด้วย ๑๗ ประการ อาทิ การจัดทำนโยบายการบริหารประเทศ นโยบายการต่างประเทศ การเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญ หรือการเสนอร่างกฎหมาย การจัดทำและรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดิน การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน การร้องขอให้เปิดประชุมสมัยวิสามัญ การเสนอกฎหมายนิรโทษกรรม และประเด็นอื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

นายยุน ซ็อก-ยอล ประธานาธิบดีเกาหลีใต้ เป็นประธานการประชุมคณะรัฐมนตรี

๑.๓ สมาชิกรัฐสภา พรรคการเมือง

ดัชนีความเท่าเทียมทางเพศ (Gender Gap Index) ประจำปี ๒๕๖๔ ของเกาหลีใต้ที่ประกาศโดยสภาเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum) อยู่อันดับที่ ๑๒๑ จากจำนวน ๑๕๖ ประเทศ โดยในปีเดียวกันนั้น มีการจัดอันดับสัดส่วนสมาชิกรัฐสภาสตรีที่ประกาศโดยสหภาพรัฐสภา (Inter–Parliamentary Union; IPU) เมื่อพิจารณาในแง่ขนาดเศรษฐกิจของเกาหลีใต้อยู่ในอันดับที่ ๑๐ ของโลกตามเกณฑ์มาตรฐานธนาคารโลก (World Bank) แต่พบว่าอัตราส่วนสมาชิกรัฐสภาสตรียังคงอยู่ในอันดับต่ำของโลก แม้ว่าระดับการศึกษาของสตรีเกาหลีมีสัดส่วนใกล้เคียงกับผู้ชายแต่การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังคงอยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่สมาชิกรัฐสภาสตรีมีส่วนร่วมในการเสนอร่างกฎหมายที่สะท้อนถึงการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศเพิ่มขึ้นเป็น ๔ เท่า ในสมัยรัฐสภาชุดที่ ๑๗ จำนวน ๒๗ ฉบับ ต่อจำนวนสมาชิกรัฐสภา ๑ คน แต่ภายหลังรัฐสภาชุดที่ ๑๗ สัดส่วนสมาชิกรัฐสภาสตรีเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ ๖ ในช่วง ๑๖ ปีที่ผ่านมา และสัดส่วนของผู้หญิงที่ได้รับเลือกตั้งในปี ๒๕๖๓ ยังคงมีเพียงร้อยละ ๑๐ หรือจำนวน ๒๙ คน ในขณะที่ผู้ชายมีจำนวน ๒๒๔ คน สำหรับกรณีเกาหลีใต้ พบว่าภายหลังจากที่มีระบบการสรรหาตัวแทนพรรคการเมืองนับตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ จำนวนสัดส่วนของสมาชิกรัฐสภาสตรีเพิ่มขึ้นมากถึงร้อยละ ๑๓ ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของโลกมีสัดส่วนเพียงร้อยละ ๑๕.๗ และแสดงให้เห็นเป็นนัยว่าไม่มีความคืบหน้าใด ๆ เมื่อเทียบกับอัตราการเติบโตอย่างรวดเร็วของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

โดยทั่วไปแล้ว ยิ่งระดับเศรษฐกิจและรายได้ของประเทศสูงขึ้น ระดับการศึกษาของผู้หญิงก็จะยิ่งสูงขึ้นและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงก็ยิ่งสูงขึ้นตามไปด้วย สำหรับกรณีเกาหลีใต้มีรายได้ประชาชาติต่อคน ๓.๕ หมื่นเหรียญสหรัฐฯ แต่การเป็นตัวแทนทางการเมืองของสตรียังคงอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

อย่างไรก็ดี รัฐสภาสมัยที่ ๒๑ เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๓ มีสมาชิกรัฐสภาทั้งหมดจำนวน ๓๐๐ คน แบบแบ่งเขตจำนวน ๒๕๓ คน และแบบบัญชีรายชื่อ ๔๗ คน ในขณะที่มีสมาชิกรัฐสภาสตรีจำนวน ๕๗ คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๑๙ คน รัฐสภาประกอบด้วย ประธานรัฐสภา ๑ คน และรองประธานรัฐสภาอีกจำนวน ๒ คน เป็นตัวแทนจากพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน และมีคณะกรรมาธิการสามัญจำนวน ๑๘ คณะ โดยพรรคฝ่ายรัฐบาล คือ พรรคพลังประชาชน (The People Power Party) จำนวน ๑๑๕ คน เป็นเสียงข้างน้อยในรัฐสภา และฝ่ายค้าน คือ พรรคประชาธิปไตยแห่งเกาหลี (Democratic Party of Korea) จำนวน ๑๖๙ คน ครองเสียงข้างมาก (ข้อมูลเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕) รวมถึงสมาชิกรัฐสภาสังกัดพรรคการเมืองอื่นอีกจำนวนหนึ่ง

“

ความขัดแย้งในสังคมที่กำลังปะทุขึ้นในแต่ละประเทศนั้น ล้วนมีสาเหตุมาจากการบิดเบือนความจริง และลัทธิปฏิปักษ์ต่อปัญญาชน (anti-intellectualism) ที่ต่อต้านความเห็นของฝ่ายตรงข้ามด้วยเสียงของคนส่วนใหญ่ ซึ่งต้องเอาชนะให้ได้เพื่อสามารถจัดตั้งประชาธิปไตยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

”

๒. แนวนโยบายยุน ซ็อก-ยอล

๒.๑ แนวนโยบายหลัก

รัฐบาลประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล เริ่มเข้ารับตำแหน่งเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ในสุนทรพจน์เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี เขาได้เน้นย้ำถึงระเบียบเสรีนิยมและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับสังคมชุมชนระหว่างประเทศ และได้ประกาศแก่ประชาชนว่า เกาหลีหวังที่จะมีบทบาทนำในเวทีระหว่างประเทศ และมุ่งมั่นที่จะเป็นประเทศสำคัญระดับโลกด้วยการให้คำมั่นไว้ว่าจะแสวงหาคุณค่าร่วมกันกับพลเมืองโลกทุกคนในสังคมระหว่างประเทศ และจะปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ท่ามกลางความมุ่งมั่นอย่างมีความรับผิดชอบของสาธารณรัฐเกาหลีในฐานะที่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งเป็นค่านิยมที่ประชาชนชาวเกาหลีควรตระหนัก

นอกจากนี้ในสุนทรพจน์ของผู้นำเกาหลีใต้ยังได้ย้ำถึงสถานการณ์โลกในปัจจุบันว่า *“ทั่วโลกกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์อันเนื่องมาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดลงอย่างมากจนเกิดการว่างงานจำนวนมาก ในขณะเดียวกันก็เกิดการแบ่งขั้วที่ทวีความรุนแรงขึ้น ตลอดจนความขัดแย้งทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ ความสามัคคีของคนในสังคมเริ่มถดถอยลง ส่งผลให้เกิดการคุกคามระบอบประชาธิปไตย และเพื่อให้*

สามารถคงไว้ซึ่งความเป็นประชาธิปไตย ให้ประชาธิปไตยพัฒนาต่อไปได้ จึงต้องฟื้นฟูเรื่องการใช้เหตุผลและสติปัญญา” กล่าวคือ ความขัดแย้งในสังคมที่กำลังปะทุขึ้นในแต่ละประเทศนั้น ล้วนมีสาเหตุมาจากการบิดเบือนความจริง และลัทธิปฏิปักษ์ต่อปัญญาชน (anti–intellectualism) ที่ต่อต้านความเห็นของฝ่ายตรงข้ามด้วยเสียงของคนส่วนใหญ่ ซึ่งต้องเอาชนะให้ได้เพื่อสามารถจัดตั้งประชาธิปไตยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ยุน ซ็อก-ยอล กล่าวสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีคนใหม่ของเกาหลีใต้อย่างเป็นทางการ ในพิธีที่จัดขึ้นบริเวณด้านหน้าของรัฐสภาในกรุงโซล ท่ามกลางประชาชนที่มาร่วมพิธีกว่า ๔๐,๐๐๐ คน เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลของประธานาธิบดียุน ซ็อก–ยอล จึงได้เน้นย้ำว่าเกาหลีใต้จะทำงานร่วมกับประชาคมโลกและแบ่งปันค่านิยมร่วมกัน ซึ่งแตกต่างจากบริบทของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ภายใต้การนำของรัฐบาลที่เรียกตัวเองว่ารัฐบาลเสรีนิยมตลอดระยะเวลา ๕ ปีในอดีต จึงเห็นว่าเป็นสุนทรพจน์เข้ารับตำแหน่งที่เน้นถึงความสำคัญของเสรีภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงและประเทศมหาอำนาจเพื่อก่อให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงในคาบสมุทรเกาหลี

๒.๒ สถานการณ์ในคาบสมุทรเกาหลี

ปัจจุบันสถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกำลังกลับเข้าสู่ความขัดแย้งเสมือนในยุคสงครามเย็น โดยในสมัยสงครามเย็นภูมิภาคเอเชียตะวันออกเกิดความขัดแย้งระหว่างสหรัฐฯ และจีนอันเนื่องมาจากสงครามเกาหลี อีกทั้งการเผชิญหน้าระหว่างไต้หวันกับเวียดนามก็ทวีความรุนแรงขึ้น ส่งผลให้การค้า รวมถึงการแลกเปลี่ยนบุคลากร อาทิ การเดินทางเพื่อศึกษาต่อต่างประเทศ และการอพยพย้ายถิ่นฐานตกอยู่ในภาวะชะงักงัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อไม่นานมานี้ สหรัฐฯ เริ่มตระหนักได้ว่าจีนเป็นคู่แข่งในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งในแผนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงแห่งชาติของสหรัฐฯ ได้กำหนดให้จีนเป็นคู่แข่งร่วมกับรัสเซียอย่างชัดเจน เพื่อรักษาข้อได้เปรียบของสหรัฐฯ ในนโยบายที่มีต่อจีน (นโยบายของสหรัฐฯ ภายหลังจากรัฐบาลทรัมป์ คือรัฐบาลไบเดน) จึงยังคงรักษาข้อได้เปรียบนี้อยู่ นั่นคือ *‘แนวทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ’* ของสหรัฐฯ ที่เผยแพร่ไปเมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๖๔ ได้ยอมรับว่าจีนเป็นคู่แข่งเพียงหนึ่งเดียวในเวทีระหว่างประเทศ ไม่เพียงแต่มีการบีบบังคับทางการทหาร แต่ผลิตภัณฑ์ภาคบริการของจีน คือ สารสนเทศและการสื่อสารยังคงมีความพยายามในการกีดกัน และมีความเข้มงวดในมาตรการควบคุมการส่งออกที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเทคโนโลยีขั้นสูงของจีน จึงเห็นถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประเทศฝั่งประชาธิปไตยตลอดจนการตอบสนองเป็นวงกว้างในการสร้างกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ

ปัญหาต่าง ๆ ในคาบสมุทรเกาหลี อาทิ ความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลีเหนือ–เกาหลีใต้ในปัจจุบัน ความเป็นพันธมิตรระหว่างเกาหลีใต้–สหรัฐฯ ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเกาหลีใต้–จีน ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างเกาหลีใต้–ญี่ปุ่น เกาหลีใต้จะแก้ปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร รัฐบาลใหม่กำลังดำเนินการเชิงรุกมากขึ้นเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ดังเห็นได้จากภายหลังการเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีเพียงไม่นานเท่าใดนัก ประธานาธิบดีโจ ไบเดน ของสหรัฐฯ ได้เดินทางเยือนเกาหลีใต้อย่างเป็นทางการเพื่อเข้าร่วมการประชุมสุดยอดผู้นำเกาหลี–สหรัฐฯ และเดินทางไปเยี่ยมชมโรงงานซัมซุงอิเล็กทรอนิกส์ที่เมืองพยองแทก โดยได้แสดงเจตจำนงเชิญชวนให้บริษัทเกาหลีเข้าไปลงทุนในสหรัฐฯ อย่างกระตือรือร้น ซึ่งบริษัทยักษ์ใหญ่ที่สำคัญของเกาหลี เช่น ซัมซุง ฮุนได ฯลฯ ได้ให้คำมั่นว่าจะเข้าไปร่วมลงทุนในสหรัฐฯ และมุ่งที่จะส่งเสริมความเป็นพันธมิตรทางเทคโนโลยีระหว่างเกาหลี–สหรัฐฯ อย่างแข็งขัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับจีนในปัจจุบัน เห็นว่าเกาหลีกำลังตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้เกาหลีต้องรักษาความสัมพันธ์ฉันท์มิตรกับสหรัฐฯ

ไปพร้อม ๆ กับกระชับความสัมพันธ์ทางการทูตเพื่อให้ส่งผลกระทบต่อจีนให้น้อยที่สุด แต่ในความเป็นจริงแล้วก็ยังมีปัญหาอีกหลายประการ ปัญหาคือจะทำอย่างไรให้สามารถกระชับความสัมพันธ์แบบความร่วมมือระหว่างเกาหลี–สหรัฐฯ–ญี่ปุ่น โดยไม่ส่งผลกระทบกับจีน และจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลี–สหรัฐฯ ที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายกับจีนให้ได้เช่นกัน

ที่มา: สำนักข่าวเอเอฟพี

ประธานาธิบดีโจ ไบเดน เข้าเยี่ยมชมโรงงานผลิตเซมิคอนดักเตอร์ของบริษัทซัมซุงอิเล็กทรอนิกส์ ที่เมืองพยองแทก เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ โดยมีนายอี แจยอง รองประธานบริษัทซัมซุง ให้การต้อนรับ

ที่มา: https://www.koreatimes.co.kr

ประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล และประธานาธิบดีโจ ไบเดน จัดการประชุมสุดยอด ณ สำนักงานประธานาธิบดีในเขตยงซาน กรุงโซล เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ที่มา: https://twitter.com/POTUS/status/1528059302795165696

ประธานาธิบดีโจ ไบเดน ผู้นำสหรัฐอเมริกา เดินทางเยือนเกาหลีใต้อย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ ๒๐-๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เพื่อเข้าร่วมการประชุมสุดยอดกับประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล ผู้นำเกาหลีใต้ ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ ๒๑ เดือนเดียวกัน ทั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่เขาเดินทางเยือนเกาหลีใต้นับตั้งแต่เข้ารับตำแหน่งเมื่อเดือนมกราคม ปี ๒๕๖๔

> “แกนกลางของเศรษฐกิจไม่ใช่รัฐบาล แต่เป็นภาคธุรกิจและประชาชนที่มุ่งสู่ระบบเศรษฐกิจที่เติบโตและมีสวัสดิการหมุนเวียนอย่างยุติธรรมภายใต้กรอบความคิดสร้างสรรค์ มีพลวัต และความมีชีวิตชีวาของภาคเอกชนภายใต้ตลาดเสรีที่นำโดยภาคเอกชนและการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างรอบด้าน”

๒.๓ การบริหารประเทศของรัฐบาลยุน ซ็อก–ยอล

ภายหลังการเข้ารับตำแหน่งผู้นำประเทศของรัฐบาลยุน ซ็อก–ยอล ได้มีการกำหนดนโยบายยุคใหม่แห่งการฟื้นฟูและการพัฒนาประเทศ สร้างความสามัคคีของคนในชาติ ยึดมั่นเคารพหลักเกณฑ์และสามัญสำนึกสนองตอบต่อเสียงของประชาชนที่เรียกร้องความยุติธรรมเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ รัฐบาลกำหนดหลักนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในด้านต่าง ๆ อาทิ การดูแลรักษาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา นโยบายด้านอสังหาริมทรัพย์ การผลิตไฟฟ้านิวเคลียร์ ฯลฯ และให้คำมั่นว่าจะดำเนินการปรับปรุงการบริหารประเทศครั้งใหญ่ให้เป็นประเทศที่ผู้นำประเทศมีการสื่อสารกับประชาชน

อย่างไรก็ดี ผู้นำเกาหลีใต้ย้ำว่า*แกนกลางของเศรษฐกิจไม่ใช่รัฐบาล แต่เป็นภาคธุรกิจและประชาชนที่มุ่งสู่ระบบเศรษฐกิจที่เติบโตและมีสวัสดิการหมุนเวียนอย่างยุติธรรมภายใต้กรอบความคิดสร้างสรรค์ มีพลวัต และความมีชีวิตชีวาของภาคเอกชนภายใต้ตลาดเสรีที่นำโดยภาคเอกชนและการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างรอบด้าน* แผนการดังกล่าว คือ การฟื้นกลไกการขับเคลื่อนการเติบโตของเกาหลี บริษัทต่าง ๆ สามารถแสดงให้เห็นถึงศักยภาพเชิงนวัตกรรมของบริษัทตนอย่างเต็มที่ให้เกิดความก้าวหน้าต่อระบบเศรษฐกิจและกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคต

นอกจากนี้ รัฐบาลให้คำมั่นว่าจะนำพาประเทศเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจแห่งความสุข ประชาชนมีอาชีพการงานที่ดี มีการเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ให้มีการขับเคลื่อนภายใต้การแข่งขันอย่างเป็นธรรมสู่สังคมที่เคียงข้างผู้ด้อยโอกาส ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง มีเป้าหมายการสร้างรัฐสวัสดิการที่มีความสุขสามารถให้การสนับสนุนความต้องการช่วยเหลืออย่างมั่นคง มีสภาพแวดล้อมในการทำงานร่วมกันที่เคารพคุณค่าของแรงงาน โดยรัฐบาลให้คำมั่นกับประชาชนว่าจะมอบความสุขในการดำรงชีวิตประจำวันแก่ประชาชน และสร้างความประทับใจให้กับโลก สร้างสังคมที่ปลอดภัย สามารถปกป้องชีวิตประชาชนเป็นประการสำคัญ

ตลาดปลานอร์ยางจิน (Noryangjin Fish Market)
ตลาดค้าส่งปลาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกรุงโซล เกาหลีใต้

รัฐบาลปลูกฝังรากฐานที่มั่นคงในเรื่องเสรีภาพความคิดสร้างสรรค์ เน้นการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนวัตกรรมอย่างท้าทาย เตรียมความพร้อมการศึกษาแห่งอนาคตที่ส่งเสริมบุคคลให้มีความรู้ความสามารถอย่างสร้างสรรค์ ฝึกอบรมบุคลากรรองรับการพัฒนาแห่งอนาคตอย่างสร้างสรรค์ มีส่วนร่วมกับการแก้ไขวิกฤตการณ์เกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง มีเป้าหมายมุ่งสู่การพัฒนาแบบก้าวกระโดดเป็นศูนย์กลางระดับโลก คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศตามยุทธศาสตร์การทูตให้ปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรม และมีความสามารถด้านกลาโหมอย่างมั่นคง

เกาหลีใต้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสู่การเป็นประเทศศูนย์กลางด้านชีวภาพ และสุขภาพดิจิทัลในระดับโลก สร้างระบบวิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านความมั่นคงและด้านสาธารณสุข อาทิ โรคติดเชื้อหรือประเด็นปัญหาระดับชาติ โรคที่รักษาไม่หายขาดหรือโรคหายาก ฯลฯ การพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางระดับโลกด้านชีวภาพโดยการจัดตั้งสถาบันชีววิทยาศาสตร์ระดับโลกขององค์การอนามัยโลก (WHO) โดยคาดหวังเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางชีวภาพ การจัดทำระบบ *‘ทางด่วนข้อมูลสุขภาพ’* ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงงานบริการข้อมูลทางการแพทย์และสุขภาพของตนได้อย่างสะดวกขึ้น พร้อมส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการบริการเพื่อสร้างกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคตด้วยการวางรากฐานเชิงระบบสำหรับสนับสนุนอุตสาหกรรมภาคบริการโดยรวมที่นำระบบเฉพาะด้านสำหรับงานบริการมาใช้งานเพื่อกระตุ้นการส่งออกสินค้า

การสร้างขุมพลังแห่งการสร้างสรรค์สื่อระดับโลกส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นเพื่อเป็นหอควบคุมเชิงยุทธศาสตร์สำหรับสื่อ OTT (Over-the-top) ซึ่งเป็นการให้บริการด้านการสื่อสารและแพร่ภาพผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีบริการเนื้อหา เช่น ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ ฯลฯ วางรากฐานเป็นระบบและการจัดตั้งฐานปฏิบัติการระดับโลก สนับสนุนผู้ผลิตในประเทศสู่ตลาดโลกอย่างครอบคลุมทั้งการผลิตเนื้อหาเฉพาะทาง ส่งเสริมความสามารถที่กำหนดความต้องการด้านสื่อ ส่งเสริมธุรกิจสื่อดิจิทัลและสร้างตลาดใหม่ผ่านเทคโนโลยีนวัตกรรม

การเสริมสร้างพื้นฐานทางการแพทย์ที่จำเป็น และบรรเทาภาระค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ จัดตั้งระบบการแพทย์ระดับภูมิภาคที่ครอบคลุมด้วยการเสริมสร้างบุคลากรทางการแพทย์ และโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น โรคติดเชื้อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตของประชาชน ภาวะฉุกเฉิน การบาดเจ็บรุนแรง การคลอดบุตร ฯลฯ การขยายการสนับสนุนค่ารักษาพยาบาลที่ครอบคลุมทุกโรค การลดภาระค่ารักษาพยาบาลที่มีค่าใช้จ่ายสูง การปรับระบบการประกันสุขภาพ และเสริมสร้างการบริหารการเงิน การประกันสุขภาพด้วยการปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้จ่าย ส่งเสริมให้คลินิกในแต่ละท้องถิ่นจัดทำแผนการดูแลผู้ป่วยเรื้อรังโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เสริมสร้างการบริการระบบการดูแลเด็ก ขยายการเข้าถึงวัคซีนที่จำเป็น และปรับปรุงระบบการจัดการความปลอดภัยของวัคซีน และมาตรการจัดการความเสี่ยง ตั้งแต่กระบวนการผลิตไปจนถึงการบริโภค การบริหารจัดการความปลอดภัยด้านอาหาร การจัดตั้งระบบการบริการแบบบูรณาการระบบการกระจายความเสี่ยง เช่น มลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม การจัดตั้งระบบการเสริมสร้างความสามารถในการตอบสนองต่ออาชญากรรมที่มุ่งเป้าไปที่ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยีครั้งใหญ่เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายการเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจที่ทรงอิทธิพล เสถียรภาพที่มั่นคง และเป็นประเทศที่มีความสุข ผ่านการปฏิรูปวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การคงไว้ซึ่งงบประมาณการวิจัยและพัฒนา การกำหนดกลยุทธ์การลงทุนระยะกลางถึงระยะยาว และการเตรียมระบบการจัดสรรและการปรับงบประมาณด้านการวิจัยและพัฒนาเชิงกลยุทธ์แบบบูรณาการสภาพแวดล้อมการวิจัยดิจิทัล เช่น การสร้างแพลตฟอร์มข้อมูลการวิจัยระดับชาติและการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย เพื่อทำให้นักวิจัยมีความคิดสร้างสรรค์ สร้างสรรค์ผลงานวิจัยที่เป็นนวัตกรรมใหม่

การสนับสนุนการวิจัยขั้นพื้นฐานที่เน้นเสรีภาพ ความคิดสร้างสรรค์และการผลิตบุคลากรที่มีความสามารถ การสร้างสภาพแวดล้อมการวิจัยขั้นพื้นฐานที่มุ่งสนับสนุนแต่ไม่แทรกแซง การส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการวิจัยขั้นพื้นฐานและการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การให้การสนับสนุนบุคลากรผู้มีความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับเยาวชนถึงวัยกลางคนอย่างเป็นระบบ

สำหรับนโยบายการทูตเกาหลีใต้นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานค่านิยมแบบเสรีประชาธิปไตยและผลประโยชน์ร่วมกัน มีการขยายความร่วมมือแบบรอบด้านในฐานะพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ผ่านการพบปะหารือกับผู้แทนระดับสูงเพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกันของผู้นำประเทศ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในแต่ละภูมิภาคเพื่อความรุ่งเรืองร่วมกัน ความร่วมมือทวิภาคี และความร่วมมือกับอาเซียน ขยายเครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคีระดับภูมิภาคเสริมสร้างความร่วมมือกับประเทศและภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งภูมิภาคหลัก ได้แก่ ตะวันออกกลาง ละตินอเมริกา แอฟริกา และเอเชียกลาง

การส่งเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจเชิงรุก เสริมสร้างความสามารถในการป้องกันและตอบสนองต่อวิกฤตห่วงโซ่อุปทาน ความร่วมมือกับประเทศที่มีเทคโนโลยีขั้นสูง ทั้งสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และยุโรป การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือประเด็นสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการขยายการลงทุนธุรกิจในต่างประเทศของบริษัทเกาหลี รวมถึงเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ตลอดจนการส่งเสริมบทบาทในภูมิภาคผ่านการเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดเอเปก ปี ๒๕๕๘ การเสริมสร้างบทบาทของการเป็นประเทศศูนย์กลางของโลกที่คู่ควรแก่ศักดิ์ศรีของประเทศ เป็นผู้นำในการจัดตั้งระเบียบระหว่างประเทศที่เปิดกว้าง เสริมสร้างความแข็งแกร่งทางการทูตพหุภาคีในระดับผู้นำและระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูง ดำเนินการตามบรรทัดฐานระหว่างประเทศอย่างซื่อตรงและมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน มุ่งมั่นในการเสริมสร้างระเบียบระหว่างประเทศตามบรรทัดฐานของการทูตเชิงป้องกัน–เชิงรุก อาทิ การป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้ง และการสร้างสันติภาพ การส่งเสริมการทูตสาธารณะขั้นสูงที่ช่วยเพิ่มความเข้าใจที่ถูกต้องในด้านนโยบาย และได้รับประโยชน์ในทางปฏิบัติจากการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของโลก การเน้นย้ำว่าศตวรรษที่ ๒๑ ถือว่าเป็นยุคใหม่ที่มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาซับซ้อนระหว่างเกาหลี–ญี่ปุ่น เพื่อก้าวข้ามอดีตและมุ่งสู่อนาคตใหม่ จึงตระหนักว่าระเบียบใหม่ของศตวรรษที่ ๒๑ เป็นระเบียบแห่งเครือข่ายที่ซับซ้อน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกก็เช่นเดียวกัน และประการสุดท้าย คือ เกาหลีมุ่งมั่นที่จะนำเสนอพิมพ์เขียวสำหรับอนาคตของเอเชียตะวันออกจากทัศนะของเครือข่ายที่ซับซ้อน

อย่างไรก็ดี รัฐบาลยุน ซ็อก–ยอล วางเป้าหมายพันธสัญญานโยบายหลักบริหารประเทศไว้ ๖ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ประเทศที่เน้นปลูกฝังสามัญสำนึกสร้างสังคมแห่งความยุติธรรม

มีการปลูกฝังกฎระเบียบอย่างยุติธรรม ปรับแก้ไขกฎหมายอาญา สร้างความเชื่อมั่นเลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชน ลดใช้พลังงานนิวเคลียร์หันมาใช้พลังงานสะอาดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปรับนโยบายอสังหาริมทรัพย์ให้เป็นที่ยอมรับแก่ประชาชน สนับสนุนสวัสดิการพร้อมจัดสรรที่อยู่อาศัยตามความต้องการแก่ประชาชน ๒.๕ ล้านยูนิตกระจายอย่างแพร่หลายแต่ละพื้นที่ จัดหาที่อยู่อาศัยให้เช่าสาธารณะที่มีคุณภาพสูงในราคาย่อมเยาท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่อาศัยแก่กลุ่มเปราะบางทางสังคม เช่น ส่งเสริมผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำและครัวเรือนที่มีผู้พิการ ตลอดจนสนับสนุนค่าเช่าบ้านแก่เยาวชน มาตรการช่วยเหลือค่าครองชีพแก่ผู้พิการ สนับสนุนด้านการศึกษาอย่างเท่าเทียม ส่งเสริมแนวคิดการออกแบบสถานที่ให้ปราศจากสิ่งกีดขวาง (Barrier Free) ปรับเปลี่ยนรถโดยสารประจำทางเป็นประเภทที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการให้สามารถใช้บริการได้อย่างสะดวก ส่งเสริมและสนับสนุนศิลปินผู้พิการให้สามารถทำกิจกรรมได้โดยปราศจากเงื่อนไขข้อจำกัด ในขณะที่ผู้นำประเทศเน้นการสื่อสารกับประชาชนผ่านช่องทางต่าง ๆ มีการเชื่อมโยงข้อมูลทุกภาคส่วนบนแพลตฟอร์ม (Platform) ดิจิทัลให้บริการแก่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็วและยกเลิกรูปแบบการรับเรื่องร้องเรียนด้วยเอกสาร ตลอดจนมีการลดขนาดโครงสร้างรัฐบาลที่มีความรับผิดชอบกับประชาชนและสามารถตรวจสอบการทำงานหน่วยงานภาครัฐให้เกิดความโปร่งใส สอดคล้องตามแนวคิดการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน (ESG) ที่คำนึงถึงความรับผิดชอบ ๓ ด้านหลัก คือ สิ่งแวดล้อม สังคม และการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้

๒. ระบบเศรษฐกิจที่นำโดยภาคเอกชนและผลักดันโดยรัฐบาล

มีแนวทางสร้างระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนให้เกิดการเติบโตและมีระบบสวัสดิการอย่างยุติธรรม สนับสนุนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ ภายใต้การนำของภาคเอกชนและรัฐบาลร่วมผลักดันสนับสนุนให้เกิดผู้ประกอบการธุรกิจเฉพาะทาง วางรากฐานการเติบโตของธุรกิจ รัฐบาลกำหนดยุทธศาสตร์การค้า การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม พร้อมมาตรการช่วยเหลือทางการเงินและภาษีอากร ตลอดจนเพิ่มงบประมาณส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา (R&D) ผ่านความร่วมมือกับประเทศพันธมิตร เพิ่มจำนวนนักวิจัยที่ได้รับการอ้างอิงผลงานสูงสุดระดับโลก (Highly Cited Researchers) มากขึ้นเป็นจำนวน ๒ เท่า ขยายตัวของอุตสาหกรรมอวกาศตั้งเป้าให้เป็นอันดับ ๗ ของโลก ผ่านการทำงานร่วมมือกับต่างประเทศอย่างเหนียวแน่น รัฐบาลมีการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจทั้งระยะกลางและระยะยาว มาตรการรักษาเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตรและการประมง มาตรการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา เน้นส่งเสริมเป้าหมายอุตสาหกรรมเชิงยุทธศาสตร์สำคัญของชาติ เช่น อุปกรณ์สารกึ่งตัวนำ (Semiconductor) จอภาพ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) แบตเตอรี่ ตั้งเป้าปี ๒๕๗๐ เพิ่มมูลค่าส่งออกสัดส่วนร้อยละ ๓๐ ตั้งเป้าครองตลาดส่งออกแบตเตอรี่เป็นอันดับหนึ่งของโลก และอุตสาหกรรมหุ่นยนต์อันดับ ๓ ของโลก พร้อมกับเป็นศูนย์กลางการให้บริการดูแลรักษาสุขภาพดิจิทัล (Digital health) และอุตสาหกรรมการขนส่งในอนาคต

กระบวนการผลิตที่นำหุ่นยนต์มาใช้งานอย่างปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตั้งเป้าลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในสัดส่วนร้อยละ ๔๐ ภายในปี ๒๕๗๓ เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับกับการพัฒนาอุตสาหกรรมและนวัตกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป สร้างอุตสาหกรรมรูปแบบธุรกิจใหม่ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ ๔ เน้นตลาดส่งออกต่างประเทศ

รัฐบาลเกาหลีใต้มีแผนปรับปรุงเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะเส้นทางรถไฟความเร็วสูง (GTX) เชื่อมโยงระหว่างกรุงโซลเข้ากับเมืองต่าง ๆ ให้ประชาชนสามารถเดินทางได้อย่างสะดวก รวดเร็วมากขึ้น โดยเส้นทางในเมืองประชาชนสามารถเดินทางได้ภายในระยะเวลา ๓๐ นาทีในเวลาชั่วโมงการทำงาน รวมถึงลดภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทาง นอกจากนั้นรัฐบาลยังตั้งเป้าลดปริมาณขยะพลาสติกในทะเลแต่ละปีในสัดส่วนร้อยละ ๕๐

บริษัท Hyundai Rotem ได้จัดพิธีเปิดตัวต้นแบบรถไฟความเร็วสูง GTX-A (Great Train Express) รุ่นแรก ที่โรงงานชางวอน เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๕

ที่มา: https://www.aitimes.kr/news/articleView.html?idxno=26854

๓. ประเทศที่เดินหน้าไปด้วยกันอย่างมีความสุขและพร้อมเพรียงกัน

มีเป้าหมายช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ยากลำบากและผู้ด้อยโอกาสทางสังคมให้อบอุ่นขึ้น และร่วมเดินหน้าไปด้วยกันโดยไม่ให้ประชาชนถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพัง มีสวัสดิการอย่างมีความสุขมอบความช่วยเหลือเป็นมหาอำนาจเชิงวัฒนธรรม ประชาชนต่างอยู่เย็นเป็นสุขและปลอดภัย โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางทางสังคม เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ มีแนวทางประกอบอาชีพหางานทำตามความเหมาะสมของสภาพร่างกาย มีระบบสาธารณสุขดูแลรักษาภาวะสมองเสื่อม พร้อมทั้งสนับสนุนด้านนวัตกรรมการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ และบรรเทาความยากจน จัดสรรที่พักอาศัยในสถานที่เดิม (Aging in Place)[๑] โดยมีสวัสดิการดูแลรักษาทางสาธารณสุข ภาคแรงงานได้รับการยอมรับในสังคม และเลือกช่วงเวลาการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม พร้อมส่งเสริมความปลอดภัยในการทำงาน ประชาชนต่างมีส่วนร่วมกันกับการแสดงออกเชิงศิลปะและวัฒนธรรม ประชาชนต่างปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากภัยอาชญากรรม สาธารณภัย ตั้งเป้าหมายลดอัตราการสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจรบนท้องถนนในสัดส่วนร้อยละ ๕๐ และกลายเป็นประเทศที่มีมาตรฐานความปลอดภัยด้านการจราจรเป็นอันดับ ๑๐ ในกลุ่มองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) การให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณสุข สนับสนุนการตั้งครรภ์และการคลอดบุตร การเลี้ยงดูทารกและเด็ก เพิ่มสวัสดิการดูแลสุขภาพช่วยลดภาระการเลี้ยงดูบุตรของผู้ปกครอง ส่งเสริมการเติบโตที่ดีต่อสุขภาพเด็กและรองรับวิกฤตอัตราการเกิดต่ำ รัฐบาลสนับสนุนเงินค่าเลี้ยงดูบุตรที่มีอายุต่ำกว่า ๑ ขวบ เพื่อเป็นการช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายผู้ปกครองตามอัตราที่รัฐกำหนด[๒] เน้นให้ประชาชนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง พร้อมสร้างหมู่บ้านเกษตรกรและชาวประมงให้น่าอยู่อาศัยมากขึ้น พร้อมผลักดันนโยบายเผยแพร่และส่งออกกระแสวัฒนธรรม (Soft Power) ไปยังตลาดต่างประเทศช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างต่อเนื่อง

๔. สร้างอนาคตอันยิ่งใหญ่อย่างมีอิสระและความคิดสร้างสรรค์

เป้าหมายการสร้างสังคมที่รองรับกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ ๔ เตรียมทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพสูงสำหรับรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจดิจิทัลที่ภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันอย่างเหนียวแน่น และมหาอำนาจด้านอวกาศ มีพัฒนาการแบบก้าวกระโดดด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกลายเป็นประเทศมหาอำนาจ ๕ อันดับแรกของโลก[๓] ตลอดจนท้องถิ่นมีการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง เน้นการปฏิวัติการเรียนรู้ที่ปลูกฝังทุกคนให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพสูง การสร้างเศรษฐกิจสีเขียวลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ปราศจากฝุ่นละอองในอากาศ ทั้งนี้ ได้ตั้งเป้าลดปริมาณฝุ่นละอองในอากาศในสัดส่วนร้อยละ ๓๐ พร้อมสนับสนุนการศึกษา ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพแก่เยาวชนอย่างเหมาะสม

---

[๑] แนวคิดให้ผู้สูงอายุสามารถพักอาศัยในสถานที่เดิมได้ ทั้งในชุมชน หรือครอบครัว โดยจะต้องมีการจัดการสภาพแวดล้อม และที่พักอาศัยให้เป็นมิตร และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ (ที่มาข้อมูล: https://thaitgri.org/?p=39983)

[๒] ปี ๒๕๖๖: ๗ แสนวอนต่อเดือน/ปี ๒๕๖๗ เพิ่มเป็น ๑ ล้านวอนต่อเดือน

[๓] ขยายการลงทุนด้านเทคโนโลยีเชิงกลยุทธ์ เช่น สารกึ่งตัวนำ (Semiconductor) จอแสดงผล แบตเตอรี่ โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ใหม่ เทคโนโลยีเครือข่าย ๕จี/๖จี ชีววิทยา เทคโนโลยีอวกาศ ปัญญาประดิษฐ์ หุ่นยนต์ และความปลอดภัยทางไซเบอร์ เป็นต้น

๕. ศูนย์กลางระดับโลกที่ส่งเสริมเสรีภาพ สันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง

เป้าหมายการก้าวไปสู่ประเทศศูนย์กลางระดับโลกที่มียุทธศาสตร์การทูตเชิงปฏิบัติที่คำนึงถึงและรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาติเป็นหลัก ผ่านกลไกเวทีการประชุมระหว่างประเทศ เช่น G20 APEC OECD และ WTO เป็นต้น เพื่อยกระดับให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแต่ละภูมิภาคและประเทศในแต่ละระดับ เสริมสร้างสถานะและบทบาทสำคัญผ่านเวทีประชาคมระหว่างประเทศก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมกับประเทศมหาอำนาจ ส่งเสริมการจัดตั้งชุมชนชาวเกาหลีในชุมชนโลก กองทัพมีความเข้มแข็งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านกองทัพระหว่างประเทศให้สามารถรักษาสันติภาพบนคาบสมุทรเกาหลี เป็นที่ยอมรับในบทบาทความรับผิดชอบในฐานะประเทศสมาชิกของประชาคมระหว่างประเทศ พร้อมทั้งการช่วยเหลือด้านสิทธิมนุษยชน มีกลไกสนับสนุนและคุ้มครองชาวเกาหลีที่อาศัยในต่างประเทศอย่างบูรณาการผ่านการช่วยเหลือด้านกงสุล ลดภาระค่าใช้จ่าย เน้นงานบริการผ่านระบบออนไลน์ มีความมั่งคงปลอดภัยทางไซเบอร์ในการใช้งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

๖. ยุคแห่งการพัฒนาท้องถิ่นให้ดีขึ้นทั้งประเทศเหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตของทุกคน

ลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงโอกาสในการดำรงชีวิตในระหว่างเขตเมืองกับพื้นที่ชนบท ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างห้องสมุดสำหรับผู้พิการการมีส่วนร่วมทางศิลปวัฒนธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน พร้อมสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ และตั้งเป้าหมายสร้างมูลค่าการส่งออกอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม (K–Content) เผยแพร่ในต่างประเทศ จำนวน ๖ ล้านบาท เพิ่มจำนวนผู้ติดตามเป็น ๒๐๐ ล้านคน และจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาในประเทศ จำนวน ๓๐ ล้านคน ภายในปี ๒๕๗๐ จัดตั้งและส่งเสริมระบบจัดการความปลอดภัยด้านการจราจรเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของประชาชนอย่างเหมาะสม เน้นความปลอดภัยในการปรับปรุงระบบจราจร ควบคุมความเร็ว สัญญาณไฟจราจร ฯลฯ ให้ความสำคัญกับคนเดินเท้า โดยเฉพาะผู้สูงอายุและเด็ก ลดเหตุปัจจัยเสี่ยงจากอุบัติเหตุที่เกิดจากรถยนต์และรถบรรทุกสินค้า เป็นต้น คุ้มครองผู้ด้อยโอกาสทางสังคม มีระบบเสริมสร้างความสามารถในการรับมือกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงและเด็ก เน้นมาตรฐานการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจโรงเรียนเพื่อป้องกันความรุนแรงในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

การจราจรในกรุงโซล เมืองหลวงของเกาหลีใต้

๗. ส่งเสริมบุคลากรที่มีศักยภาพเพื่อมุ่งสู่อนาคตที่สดใส

ยกระดับและสร้างบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถทั้งด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น ปัญญาประดิษฐ์ และการเรียนรู้แบบดิจิทัล เพื่อตอบสนองต่อการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ ๔ และการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล โดยวางแผนส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้และทักษะด้านนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ ดิจิทัล เมตาเวิร์ส (Metaverse) และเซมิคอนดักเตอร์ (Semiconductor) เพื่อเป็นการช่วยลดช่องว่างปัญหาความเหลื่อมล้ำในยุคการเปลี่ยนแปลงดิจิทัล อีกทั้งยังปรับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ด้านดิจิทัล สร้างรูปแบบการเรียนการสอนอย่างบูรณาการ มีการถ่ายทอดประสบการณ์และโครงสร้างพื้นฐานในการฝึกอบรมบุคลากรครอบคลุมทั่วประเทศ ทั้งนี้ รัฐบาลยุน ซ็อก-ยอล ตั้งเป้าผลิตผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัล จำนวน ๑ ล้านคน ภายในปี ๒๕๗๐[๔] พร้อมจัดสวัสดิการการศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐาน แก้ไขปัญหาโอกาสเข้าถึงการศึกษา ทั้งผู้พิการ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และผู้ลี้ภัยชาวเกาหลีเหนือ โดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว อีกทั้งมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาศักยภาพของประชากร

สรุป

เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ที่ผ่านมา สาธารณรัฐเกาหลีหรือเกาหลีใต้ได้จัดพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี คนที่ ๒๐ ของนายยุน ซ็อก–ยอล อดีตอัยการสูงสุด ซึ่งเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีคนใหม่ เข้ามาบริหารประเทศอย่างเป็นทางการ ถือเป็นอดีตอัยการคนแรกที่ได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี นายยุน ซ็อก–ยอล มาจากพรรคพลังประชาชน (국민의힘; People Power Party) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีแนวคิดค่อนไปทางอนุรักษ์นิยม

จากสุนทรพจน์ในพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีเมื่อเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมาในข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวนโยบายการบริหารประเทศของรัฐบาลได้อย่างชัดเจน โดยสามารถจำแนกแนวนโยบายที่สำคัญ ๆ ได้ ๕ ด้าน สรุปได้ ดังนี้

ด้านที่ ๑ ด้านเศรษฐกิจ - เน้นระบบเศรษฐกิจแบบตลาด

ประธานาธิบดียุนค่อนข้างให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในประเทศซึ่งได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ แนวนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลประธานาธิบดียุนเป็นระบบแบบใช้ตลาดนำเศรษฐกิจผ่านการส่งเสริมการจ้างงานในภาคเอกชน ทั้งนี้เป็นระบบเศรษฐกิจที่นำโดยภาคเอกชนเป็นหลัก รัฐเป็นเพียงผู้ผลักดันส่งเสริมเท่านั้น

---

[๔]ตั้งแต่ปี ๒๕๖๕–๒๕๖๙ รัฐบาลเกาหลีใต้ตั้งเป้าผลิตผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัล ระดับต้น จำนวน ๑.๖ แสนคน ระดับกลาง ๗.๑ แสนคน และระดับสูง ๑.๓ แสนคน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑ ล้านคน เพื่อผลักดันนโยบายเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล ทั้งนี้ ในปี ๒๕๖๔ สามารถผลิตบุคลากรด้านดิจิทัล จำนวน ๙.๙ หมื่นคน โดยเป็นผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทและระดับปริญญาเอก จำนวน ๑.๗ หมื่นคน

ด้านที่ ๒ ด้านแนวคิดทางการเมือง - ระบอบประชาธิปไตยแบบเสรี/ให้ความสำคัญกับ 'เสรีภาพ'

ประธานาธิบดียุนเน้นเรื่อง *'เสรีภาพ'* โดยมองว่า เสรีภาพเป็นแนวคิดพื้นฐานอันจะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง มั่งคั่ง และความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเรื่องเสรีภาพ คือ ค่านิยมที่เป็นสากลที่ส่งผลกระทบในทุก ๆ ด้าน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กล่าวคือ การเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นการต่อยอดมาจากเสรีภาพ ประชาชนทุกคนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ซึ่งไม่ว่าใครก็จะมากระทบหรือละเมิดมิได้ ทุกคนในชาติต้องเป็นพลเมืองเสรี นอกจากนี้ ประธานาธิบดียุนยังมุ่งที่จะลดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายทางสังคมลง ซึ่งการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในสังคมเหล่านี้เป็นปัญหาที่ไม่เพียงแต่คุกคามเสรีภาพและประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศอีกด้วย

ทั้งนี้ ประชาธิปไตยแบบเสรีที่แท้จริงตามความคิดของประธานาธิบดียุน คือ ประชาธิปไตยแบบรัฐสภา โดยจะหารือกับฝ่ายนิติบัญญัติอย่างใกล้ชิดในประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการบริหารประเทศ อาทิ ร่างกฎหมาย ร่างงบประมาณ ฯลฯ

ด้านที่ ๓ ด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม - การเติบโตอย่างรวดเร็วทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

จากสุนทรพจน์ในพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี จะเห็นว่าประธานาธิบดี คนที่ ๒๐ ของเกาหลีใต้ให้ความสำคัญในเรื่องของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เป็นอย่างมาก โดยมีการนำเอาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมไปยึดโยงกับการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ อาทิ การปกป้องประชาธิปไตยและส่งเสริมเสรีภาพ การกระชับความสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นต้น ทั้งนี้ เกาหลีใต้ภายใต้การนำของประธานาธิบดียุนมุ่งหวังที่จะเป็นประเทศศูนย์กลางระดับโลกที่ส่งเสริมเสรีภาพ สันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง

ด้านที่ ๔ ด้านความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือ - การใช้นโยบายแข็งกร้าวกับเกาหลีเหนือ

นโยบายต่างประเทศสมัยประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชียตะวันออก และพันธมิตรหลักอย่างสหรัฐฯ มีความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะนโยบายต่อสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี หรือเกาหลีเหนือ จากเดิม (สมัยประธานาธิบดี มุน แจ-อิน) เกาหลีใต้มุ่งที่จะแสวงหาสันติภาพผ่านการดำเนินนโยบายที่เป็นมิตร นุ่มนวล อะลุ่มอล่วย ผ่อนปรนมาตรการคว่ำบาตรที่นานาชาติมีต่อเกาหลีเหนือ ซึ่งเห็นได้จากการเยือนเกาหลีใต้ของผู้นำเกาหลีเหนือในสมัยประธานาธิบดีมุน แจ–อิน ในทางกลับกัน รัฐบาลสมัยประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล ที่มุ่งแสวงหาสันติภาพผ่านนโยบายแข็งกร้าวกับเกาหลีเหนือ เห็นได้จากการสนับสนุนสหรัฐฯ อย่างแข็งขันในการที่จะทำให้เกาหลีเหนือ รวมตลอดทั้งคาบสมุทรเกาหลีปลอดนิวเคลียร์ หรือการจัดฝึกซ้อมรบร่วมกับสหรัฐฯ บ่อยครั้งขึ้น ฯลฯ ส่งผลให้สถานการณ์บนคาบสมุทรเกาหลีทวีความตึงเครียดขึ้นภายหลังการเข้ารับตำแหน่งของนายยุน

นอกจากทิศทางนโยบายต่อเกาหลีเหนือที่เปลี่ยนไปแล้ว ความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ดูเหมือนจะแน่นแฟ้นมากขึ้น ผ่านความร่วมมือด้านต่าง ๆ เพื่อทำให้คาบสมุทรเกาหลีปลอดนิวเคลียร์ และการสนับสนุนการคว่ำบาตรเกาหลีเหนือ

ด้านที่ ๕ ด้านการสาธารณสุขภายในประเทศ - นโยบายการจัดการปัญหา COVID-19

สืบเนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ทั่วโลก รวมถึงเกาหลีใต้ประสบปัญหาด้านการเข้าถึงระบบสาธารณสุข และสภาวะเศรษฐกิจถดถอย รัฐบาลยุน ซ็อก-ยอล จึงมุ่งยกระดับการป้องกันโรคระบาดและปรับเปลี่ยนระบบการรักษาพยาบาล โดยมีการจัดเตรียมงบประมาณ จำนวน ๓.๕ ล้านล้านวอน เพื่อใช้ในการตรวจวินิจฉัย ค่ารักษาพยาบาลในสถานรักษาพยาบาล หรือในโรงพยาบาล และค่าใช้จ่ายในช่วงที่ลางาน ฯลฯ และได้จัดเตรียมงบประมาณ จำนวน ๒.๖ ล้านล้านวอนในการรักษาผู้ป่วย จำนวน ๑ ล้านคน และจัดหาเตียงในโรงพยาบาลและยาให้เพียงพอ สำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันตามปกติในยุคหลังโควิด

ทั้งนี้ ประธานาธิบดียุน ซ็อก-ยอล มีวาระการดำรงตำแหน่งเพียง ๕ ปี (สมัยเดียว) จะสิ้นสุดวาระลงในปี ๒๕๗๐

บรรณานุกรม

งานวิจัยเชิงวิชาการและวารสาร

สมใจ ทองกุล. (๒๕๖๕). “เรื่องน่ารู้ : ผู้นำประเทศคนใหม่ของเกาหลีใต้.” *เอกสารข่าวรัฐสภา, ๔๗*(๙๐๖) เดือนเมษายน ๒๕๖๕: ๕๓-๖๕.

홍미영. (2022). *젠더 관점에서 본 한국 정당의 공천 과정에 관한 연구–국회의원지역구 공천과정을 중심으로*. 서울: 중앙대학교 대학원. (ฮง มียอง. (๒๕๖๕). *การสรรหาตัวแทนพรรคการเมืองเกาหลีในมุมมองความเสมอภาคทางเพศ กรณีศึกษาการเสนอชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภา*. กรุงโซล: มหาวิทยาลัยจุงอัง.)

제 20 대 대통령직인수위원회. (2022). *윤석열정부 110 대 국정과제*. 년 5 월 서울: 제 20 대 대통령직인수위원회.(คณะกรรมการรับมอบตำแหน่งประธานาธิบดีคนที่ ๒๐. (๒๕๖๕). *ภารกิจ ๑๑๐ ประการของรัฐบาลยุน ซ็อก-ยอล*. กรุงโซล: สำนักงานประธานาธิบดี.)

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. *สำรวจเทรนด์โลก “Ageing in Place” สูงวัยในที่เดิม ความท้าทายที่ไทยต้องเผชิญ ในยุคสังคมอายุอย่างสมบูรณ์*. สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ จาก https://thaitgri.org/?p=39983

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักภาษาต่างประเทศ กลุ่มงานภาษาญี่ปุ่นและเกาหลี. (๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕). *สุนทรพจน์เข้ารับตำแหน่งของนายยุน ซ็อก-ยอล ประธานาธิบดีสาธารณรัฐเกาหลีคนใหม่ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕*. สืบค้นเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๕ จาก https://web.parliament.go.th/view/16/รายละเอียดข่าว/การเมือง_ประมวลข่าวต่างประเทศ/37/TH-TH

대통령제(대통령 중심제) (ระบบประธานาธิบดีสาธารณรัฐเกาหลี). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๕ จาก https://terms.naver.com/entry.naver?docId=67255&cid=43667&categoryId=43667

한국의 내각 (คณะรัฐมนตรีของเกาหลีใต้). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๕ จาก https://terms.naver.com/entry.naver?docId=1184955&cid=40942&categoryId=31663

대한민국 대통령 (ประธานาธิบดีสาธารณรัฐเกาหลี). สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ จาก https://namu.wiki/w/%EB%8C%80%ED%95%9C%EB%AF%BC%EA%B5%AD%20%EB%8C%80%ED%86%B5%EB%A0%B9

국무위원 (คณะรัฐมนตรีเกาหลีใต้). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ จาก https://terms.naver.com/entry.naver?docId=1066863&cid=40942&categoryId=31666

대한민국 제 21 대 국회 (รัฐสภาสมัยที่ ๒๑). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ จาก https://ko.wikipedia.org/wiki/%EB%8C%80%ED%95%9C%EB%AF%BC%EA%B5%AD_%EC%A0%9C21%EB%8C%80_%EA%B5%AD%ED%9A%8C

정책을 말하다① - 윤석열정부 110 대 국정과제_교육 분야: 자율과 창의로 만드는 담대한 미래 창의적 교육의 미래 인재 육성 (*นโยบายรัฐบาลยุนซอกยอล ๑๑๐ ประการ/ส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์เพื่ออนาคต*). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ จาก https://happyedu.moe.go.kr/happy/bbs/selectHappy

ประชาสัมพันธ์การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารรัฐสภาสาร

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ขอเชิญชวนอาจารย์ ข้าราชการ นักวิชาการ นักการศึกษา สาขาต่าง ๆ และผู้สนใจทั่วไป ส่งบทความวิชาการด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐสภาสารของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีกำหนดออก ๒ เดือน ๑ ฉบับ

ข้อกำหนดบทความ

๑. บทความวิชาการ หมายถึง บทความที่เขียนขึ้นในลักษณะวิเคราะห์ วิจารณ์ หรือเสนอแนวคิดใหม่ ๆ จากพื้นฐานวิชาการที่ได้เรียบเรียงมาจากผลงานทางวิชาการของตนหรือของผู้อื่น หรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป

๒. บทความวิชาการจะประกอบด้วย ส่วนเกริ่นนำ ส่วนเนื้อหา ส่วนสรุป และเอกสารอ้างอิง สำหรับการอ้างอิงในเนื้อหาให้ใช้การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาระบบนามปี และหากมีการอธิบายความเพิ่มเติมสามารถใช้เชิงอรรถอธิบายได้

๓. บทความต้องมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน ๒๐ หน้ากระดาษขนาด A4

๔. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน

การเตรียมต้นฉบับเพื่อตีพิมพ์

๑. ตัวอักษรมีขนาดและแบบเดียวกันทั้งเรื่อง โดยพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ขนาด ๑๖ พอยท์ ตัวธรรมดาสำหรับเนื้อหาปกติ และตัวหนาสำหรับหัวข้อ โดยจัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ ขนาด A4 หน้าเดียว และเว้นระยะขอบกระดาษด้านละ ๑ นิ้ว

๒. การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔

๓. ต้องระบุชื่อบทความ ชื่อ-สกุล ตำแหน่ง และสถานที่ทำงานของผู้เขียนบทความอย่างชัดเจน

การส่งบทความสามารถส่งบทความได้ ๒ วิธี ดังนี้

๑. ส่งต้นฉบับในรูปแบบเอกสารจำนวน ๑ ชุด พร้อมแผ่นบันทึกไฟล์ข้อมูล ไปที่บรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เลขที่ ๑๑๑๑ ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

๒. ส่งไฟล์ข้อมูลทาง e-mail ไปที่ rattasapasarn@yahoo.com, sapasarn2019@gmail.com

ค่าตอบแทน

หน้าละ ๒๐๐ บาท หรือ ๓๐๐ บาท ซึ่งกองบรรณาธิการรัฐสภาสารจะเป็นผู้พิจารณาว่าสมควรจะจ่ายเงินค่าตอบแทนในจำนวนหรืออัตราเท่าใด โดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการพิจารณาปรับอัตราค่าเขียนบทความในวารสารรัฐสภาสารได้กำหนดไว้

ติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่

กองบรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร โทร. ๐ ๒๒๔๒ ๕๙๐๐ ต่อ ๕๔๘๐-๒

www.parliament.go.th

TPchannel.org

หนังสือและสื่อเผยแพร่
e-book

ช่องทาง ติดตามข่าวสาร
ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร

เยี่ยมชมรัฐสภา
สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร

กิจกรรม
กลุ่มงาน
เผยแพร่ฯ

สภาสาร

รัฐสภาสาร

เป็นวารสารฉบับรายสองเดือนเพื่อเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
และเพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภาและอื่นๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

สถานที่ติดต่อ

กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
๑๑๑๑ ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๒๔๒ ๕๙๐๐ ต่อ ๕๔๘๐ - ๒
e-mail: sapasarn2019@gmail.com